

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-2408/fragment/page=0002

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-2408/fragment/page=0003

90 a

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-2408/fragment/page=0004

D. Philip Jacob Speners Tractat Om Naturr og Naade,

Hvorudi bliver handlet

Om det Forskiel der er imellem de gierninger, som komme af et menniskes naturlige kræfter, og de som virkes ved den Hellig Aands naade, og hvorledes man kand giøre Forskiel imellem et udvortes ærbart og et ret christeligt levnet.

Alt efter Guds Ords Regler eenfoldig, men grundig forestillet.

Først sammenskrevet i det tydske, men nu med flid i det danske sprog oversat.

Selges uindbunden for 1. Mark.

KJØBENHAVN,
Trykt udi det Kongl. Wäysen-Huusets Bogtrykkerie, og paa dets Forlag. Aar. 1733.

Universitäts- und Landesbibliothek
Halle
(Saale)

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-2408/fragment/page=0006

Den
Durchleuchtigste
Og
Høybaarne Princesse,
Princesse
Charlotta
Amalia,
Arve-Princesse til Dannemark
og Norge, de Venders og Gothers,
Hertuginde til Slesvig, Holsteen,
Stormarn og Ditmarsken,
Grævinde til Oldenborg og Delmenhorst.
Vor
Naadigste Princesse
Ønske vi
Al aandelig, timelig og evig Velsignelses overflødighed i Christo Jesu
vor Herre.

Durchleuchtigste Princesse!

Den störste ulykſalighed for et menniſke i verden er uden al tvil denne: At ikke være forſikret om, at man er i Naade hos Gud. Hvad er al verdens herlighed, pragt, riigdom, ſtand og værdighed, vellyſt og fornøyelſe, yndeſt og venſkab, naar denne troſt fattes. Det er en ſtor ting, naar Peder kand ſige om ſine tilhørere, til hvilke hand ſkri-

skriver, 1. Pet. 2, 10. I vare fordum ikke et folk, men nu ere I Guds folk; I vare ikke i naade, men ere nu tagne til naade. Eller som Paulus siger til de troende Ephesier: At de vare i Christo tagne til naade, i den Elskte. Cap. 1, 6. Thi der af følger, at de vare den udvalde slegt, det kongelige præstedom, det hellige folk, et folk til eyedom; som skulde og kunde nu forkynde hans dyder, som havde kaldet dem fra mørket til sit underlige lys, 1. Pet. 2, 9. Og at de velsignedes med al aandelig velsignelse i de himmelske ting i Christo. Ligesom de og vare udvalde i ham, førend verdens grundvold blev lagt; Og bestikkede til børns udkaarelse formedelst Christum, og s. f. Ephes. 1, 3-5. Da derimod de, som ved Guds Aands vidnesbyrd, og af de rette ubedragelige kiendetegn, som Guds ord viser os, at der skal findes hos sande igienfød-

de

de Guds børn, og af Gud benaade-
de menniſker, ikke ere forſikrede om, at
de ere i naade hos Gud, ere endnu de
allerulykſaligſte creature, vredens
børn, døde i overtrædelſer og ſynder,
fremmede fra Guds liv, fremmede-
giorde fra Iſraels borgerſkab og fra
forjættelſens Teſtamenter, ſom have
ikke haab, og ere uden Gud i verden.
Epheſ. 2, 1. 2. 5. 12. ꝛc. Her af mer-
ker man letteligen, hvor meget der
ligger magt paa, at et menniſke ef-
ter ubedragelige kiende-tegn, uden at
hykle for ſig ſelv, prøver ſin tilſtand,
og der af giør ſlutning om ſig ſelv, om
hand er i ſandhed i Naade hos Gud,
eller ikke. Og det er desmere for-
noden, da baade Guds Ord og dag-
lig forfarenhed lærer, hvor tilbøye-
lige menniſkene ere til at tænke og
haabe det beſte om ſig ſelv, og at me-
ne og troe om ſig, at de ere Guds børn,
da de dog ere af en fader dievelen,
(Joh. 8, 41. 42. 44.) og endnu leve i

her-

herskende synder, og ey ere i sandhed igienfødde eller omvendte fra mørket til lyset, og fra sathans magt til Gud.

Saadanne kiende-tegn finder den letteligen, som med et redeligt forsæt, med bøn og Guds paakaldelse randsager Guds ord. Thi hvor tydeligen beskriver ikke Guds Aand salighedens vey og orden, paa og udi hvilken sande Christne bør fremgaae; og hvor ofte vidner den, at de, som ikke findes paa samme snevre og trange vey, skal ikke arve Guds rige? (s. Matth. 7, v. 13. 14. Matth. 18, 3. Joh. 3, 3. 5. 6. 1. Cor. 6, 9. 10. Gal. 5, 19. 20. Eph. 5, 5. ꝛc.) Hvor mange gange siges med udtrykkelige ord, hvor paa Guds børn skal kiendes fra denne verdens menniskér? (Joh. 13, 35. 1. Joh. 1, 5. Cap. 2, 4. 5. seq. Cap. 3, 7-10. 14. 24. Cap. 4, 7. sq. ꝛc.) Dog have de Guds ords retsindige Lærere, som have udsamlet og ordentligen fremsat saadan-

danne ubedragelige kiende-tegn af Guds ord, giort Guds menighed, og de for deres salighed alvorligen bekymrede sæle ikke en ringe tieneste; i det de ligesom i et speyl og kort begreb kand i saadanne skrifter see, hvorledes det staaer til med deres tilstand, og om de ere i Naade hos Gud eller ikke?

Iblant slige skrifter kand man billigen regne nærværende Bog, kaldet Doct. Philip Jacob Speners Tractat **Om Natur og Naade**, for een af de opbyggeligste og tydeligste; som de skal befinde, som med ret agtsomhed, og i en redelig hensende vil igiennemlæse den. I hvilken hensende man ogsaa billigen har agtet den værd at oversætte, og lade den komme for lyset udi vores danske tungemaal.

Durchleuchtigste Princesse! Vi maae billigen regne Hen-

Hendes Kongl. Høyhed iblant deres tal, som ikke lade sig dermed noye, at være Christne efter navnet, men og gierne ville lade Christi lærdom være Liv, Aand og kraft i deres hierter, ja i deres gandske levnet; som ved Guds Aands oplysning og Guds ords flittige randsagning have begyndt at kiende forskiel imellem naturens god-skinnende, dog bedrageli-ge virkninger og dyder, og imellem Guds Aands og Naades rette frugter og kiende-tegn.

Derfor vi og have understaaet os, at tilskrive og overlevere denne liden Bog til Hendes Kongl. Høyhed, med hiertelig og inderlig ønske og bøn til Gud, at den al naades Gud, som haver kaldet ogsaa Hendes Kongl. Høyhed til sin evige herlighed i Christo JEsu, vilde fuldkommeligen berede, styrke, bekræfte og grundfæste Hendes Kongl. Høyhed, at Hendes Kon-

Kongel. Høyhed engang maae forflyttes af Naadens livsalige og trøstelige stand, i ærens lyksalige og herlige stand, som varer uden ende og maal i al evighed.

Dette ønsker

Hendes Kongl. Høyheds

underdanigste tienere

Joh. Lud. v. Holstein.
Johann Frawn.
Joh. Wilh. Schröder.
Hans Steenbuch.

Doct. Phil. Jak. Spenets Dedication eller tilegnelses skrift, som er stilet til Geistligheden i Saxen.

De Høy- og Vel-ærværdige Høy- og Velærde Herrer,

Den Evangeliske Kirkes

Superintendenter, Adjunctis, Sogne-Præster og Med-Tienere

Udi det

Høylovlige Churfyrstendomme Saxen,

Mine høyt-ærede og meget elskelige Herrer, Brødre og Venner.

Ønsker jeg:

Af den allerhøyeste GUd, og Lysenes Fader, fra hvilken al god og fuldkommen gave nedkommer i hans Enbaarne Søn Christo JEsu, vor trofaste Frelsere, den Hellig Aands kraftige naade til deres ambeders trolige forretning, en riig velsignelse her oven af til mange evige frugter, og paa hin store dag, naar Over-Hyrden skal aabenbares, den uforvisnelig Ærens-Krone, samt alle øvrige menniskelige og christeligelyksaligheder, saa vel for dem, som og deres samtlige kiere paarørende.

Høy- og Vel-ærværdige, Høy- og Vel-lærde, Høyt-ærede og meget elskelige Brødre og Venner.

Jeg holder det unsdigt, at melde meget om, hvorledes det for et aar siden har behaget den Allerhøyeste Regentere over os alle, efter den ret, hand har sig selv forbeholden over sine tienere, at sende mig, den allerringeste blant sine tienere, hid til disse lande, som en Chur-Fyrstlig ober hofprædikant, og ober Consistorial-raad, efter at hand, først i Stratzborg, og siden i Frankfurt ved Mayn havde forordnet mig til sin kirkes tieneste, og det ved en ordentlig og lovlig Vocation, med at høye og regiere vores Durchlautigste Chur-Fyrstes og herres hiertte til at kalde mig fra ovenmeldte sidste meenighed (hvor jeg i 20 aar, efter den formue, mig af Guds naade var givet, har arbeidet, og, hvis det havde været Guds villie, gierne ønsket der fremdeles at have opoffret resten af min nu tiltrædende alderdom til samme meenig-

nigheds tieneste:) Thi der er vel ingen blant eder, som jo dette nokſom er vorden kundbar.

Jeg holder det ogsaa ikke just fornoden, at forklare for eder videre, hvorledes GUd har dirigeret denne Vocation; Thi omendskiont dette var længe vanskeligt for mig at forstaae (helst naar jeg betragtede den kierlighed, jeg havde til min meenighed, de mange aar, jeg allerede havde oplevet, den frygt jeg havde for fremmede og mig ubante forretninger, tilmed det forestaaende haarde ansvar og regenskab; desforuden jeg og vel vidste, hvor meget mig manglede til at rettelig forstaae saa høyvigtigt et ambede) saa er jeg dog alligevel af min himmelske Fader herom i mange maader i min sambittighed overbeviist, saa al tvivl derom er mig aldeles betagen; hvorfore alle og enhver kand sikker forlade sig til, at jeg ikke af menniskelig raad alene, men af GUd, i hvis haand al vor handel og vandel staar, er sendt og kommen hid til disse lande: Og naar jeg fremdeles betragter denne min GUds forunderlige forsiun i denne sag, saa kand jeg ikke andet, end i allerdybeste ydmyghed priise og berømme den, som jeg og visselig formoder, at J ligeledes med mig kiender saadan den HErres viise raad over mig.

Som jeg da nu er hidkommen, og antagen, som et med-lem i dette Collegio, derefter sin maade naadigst er betroet høyeste opsyn over alle kirker og meenigheder i det gandske Chur-Fyrstendom, saa seer jeg nok heraf, at GUD har sat os at arbeyde i een viingaard paa adskillige maader, og kiender fremdeles med al rette, det vil være os derpaa høyt angelegen, dersom vi ellers med frugt og nytte rettelig skal forestaae vore aandelige forretninger, at vi, som brødre, forbinder vore hierter tilsammen med hinanden i en ret kierlighed og Aandens eenighed, og stifter saadan fortrolighed imellem hinanden, som herefter kand være et got middel og hielp, ved en samlet fliid, at udrette meget got.

Da jeg nu som en fremmed her var ankommem, fandt jeg neppe een eller anden, som GUD havde andensteds givet mig leylighed at kiende, og ikke heller kunde haabe, at jeg nogen tid i dette liv kunde komme til at kiende eder alle (eller de fleeste af eder i det mindste) efter kiødet, for at kunde da ret aabne mit hierte for eder alle; Saa har jeg strax i begyndelsen ønsket mig saadan leylighed, hvor ved jeg for HErrens ansigt kunde vise eder alle i almindelighed, (saasom det ikke kand ske for enhver af eder i besynderlighed,) mit sin

og hierte udi en ret christelig eenfoldighed og Theologisk oprigtighed. I den henseende, nu jeg agter at lade denne bog komme for lyset, som er den første, jeg paa dette sted har sammenskrevet, har jeg i HErrens navn sat mig for, at fuldbyrde dette mit forsæt udi denne fortrolige og broderlige tilskrift.

Hvorfore jeg hermed vil have eder samtlige for GUds ansigt hiertelig tiltalet og anmodet, som jeg og ved denne leylighed inderlig forlanger, at min siel og hierte med eders hermed desto fastere maa foreenes og sammenbindes, dertil jeg tillige beder GUd om sin naade (hvis ære jeg i den fald har allerede til øyemerke i denne vores fortrolighed, som jeg her forlanger) at det, som jeg af et trofast hierte fremfører, maa ligeledes af eder samtlige vorde antaget.

Og som jeg ingen tvil har om eders reene lærdom, saa beder jeg, I og vil have samme tanker om mig; thi GUd har givet mig den store naade, at jeg fra min ungdom af har ret lært at kiende ham af hans ord i vor Evangeliske kirke; Tilmed af min barns been op har faaet grund udi den med vores Symboliske boger overeenstemmende reene lærdom, i hvilken jeg fremdeles paa Academierne er vorden grundet, desforuden har og i min hee-

le ærnbeds tiid lagt störste vind paa samme reene lærdom, efter det lys, som HErren har givet mig, og over alt forsikrer jeg, saa længe det er GUds gode villie, jeg skal være her i dette liv (hvor vi ey anderledes kiender sandheden, end som ved et speil i en mørk tale, men hisset skal see alting ansigt til ansigt) at ikke noget menniske skal høre noget af min mund, som monne stride imod den i ovenbenæmte vores kirkes Symboliske bøger velgrundede Evangeliske og Guddommelige lærdom. Ikke heller haaber jeg nogen herom skulle med rette bære ringeste tvivl, efterdi jeg har nu i saa mange aar offentlig for alle lært, og prædiket i een stad, som vel i sig selv ey er saa meget folkerig, dog alligevel altid fuld af fremmede, foruden jeg nu i lang tiid i de adskillige af mig udgivne bøger har lagt alle for øyene hvad min meening og lærdom er om alle troens artikler, derimod ingen til denne tiid med nogen føye har kundet frembragt noget, eller giort min lærdom i nogen maade mistænkt. De som gaar og lurer i mørket, og ey tør aabenbare træde frem for en ærlig mands øyne, keerer jeg mig med al rette slet intet efter: Ikke heller formoder jeg retskafne folk skulle nogensinde ansee dem, som af mørkheds fyrste drives til at forklaffe mig; Men dersom no-

nogen synes, at kunde tage sig nogen skrupel til af mine ord, og derom paa en kierlig og christelig maade vil erindre mig, tilbyder jeg mig altid venlig at ville høre ham, og ubesværget med grundige argumenter at betage ham al tvivl, som hand synes at have giort sig.

Herneſt forsikrer jeg eder alle og enhver, at jeg med al flid og troskab, saa vidt jeg formaar, og GUd vil give mig naade til, vil forestaae og betiene det mig anbetroede æmbede til disse meenigheders almindelige gavn og beste, i hvilke I samtlige, enhver paa sit sted, ere mine med-arbeydere, saa og derefter stedse vil stræbe, at jeg med lærdom, raad og levnet kand være den, som mine medbrødre, der søger GUds kirkes beste, vil holde mig for at være. Udi alt dette kiender jeg dog min skrøbelighed, og veed meget vel, at jeg ikke endnu har begrebet det, eller er allereede fuldkommen, men jeg jager derefter, om jeg og kand begribe det, hvad som hør til det GUds kald, som er her oven fra; Hvorfore jeg ikke kand love, de jo vil finde adskillige ting hos mig, hvorudi der maatte mere viisdom, forsigtighed, nidkierhed og omhyggelighed i mit æmbede udfordres; frygter og for de vil finde adskillige skrøbeligheds feil i mit levnet. Thi jeg veed vel

og noksom befinder hos mig selv, at jeg lever i kiødet, i hvilket der boer intet got. Imidlertid kand jeg for Guds ansigt vidne for eder alle, at jeg alvorlig har sat mig for, efter den naade, Gud har givet mig, at ville med al flid forestaa mit ærnbede udi alle stykker, og ingenlunde, hverken derudi, eller i mit levnet, lade see, at jeg søger min egen ære, egen nytte, eller egen rolighed i et vellystigt levnet, men af al kraft vil stræbe efter at udviise, hvorledes jeg af mit hiertes grund forlanger dagligen at afdoe saadanne os alle medfødde kiødelige og verdslige lyster, vel vidende hvor høyt det er mig, ja kirken selv magt paaliggende, at jeg varer mig for saadant, paa det at hverken af mig, eller mine, som er under min opsyn, sk al nogensinde gives nogen forargelse.

Dersom og nogen af eder, enten nu, eller i fremtiden skulle formeene at have seet eller hørt noget enten om mig eller mine, som kunde synes at være det hellige ærnbede u-anstændigt, som jeg betiener, eller og om nogen tænker at kunde merke noget, som kunde viises mig, hvorudi jeg med større fordeel kunde forrette mit ærnbede, eller med større viisdom og klem kunde befordre Guds kirkes beste, beder jeg hiertelig de saadant i fortrolighed ville mig tilkiendegive, da jeg gandske villig erbyder

mig

mig at antage af enhver, fra den høyeste til den ringeste (i hvor vel jeg holder ingen for at være ringe i det hellige ærnbede,) enten hvad gode raad de til Guds kirkes beste kand give mig, besynderligen i de ting, der ey endnu kand være mig, som en fremmed, saa vel bekandte, eller og hvad de kunde have at erindre udi et eller andet, som ey kunde være dem til behag: Paa det jeg saa vel til det første kand noye eftertænke, om og hvorvit enhvers forslag kand være tienlig, saa og i henseende til det andet forestille, hvorvit jeg finder enhvers tanker at have grund, og saaledes enten venlig betage ham sin mistanke, eller og villig følge hans erindringer. Hvor ville jeg inderlig glæde mig og holde det for en stoer velgierning af Gud, dersom hand og ville opvække andre redelige hierter, der i en ret kierlighed ville være mig behielpelige i de ting, jeg af mig selv allene ey kand forstaae, og som broderlig vilde arbeyde paa, hvad som kunde være mig og mine til rettelse og bedring? Derfore ingen i slige tilfælde har at vente sig ringeste fortrydelse af mig, men heller maa være forsikret, at jeg vil efter sagens beskaffenhed optage saadant med al kierlighed, taknemmelighed og føyelighed. Det jeg og vil haabe, foruden min egen samvittighed, ogsaa andre christe-

lige hierter skal give dette vidnesbyrd, at jeg allerede andensteds ikke allene af mit amptes brødre, men end og af andre fromme christne, har optaget saadant med al kierlighed og sagtmodighed, og aldrig anseet det for noget indgreb udi mit ærnbede, naar nogen har holdt det tienligt, om et eller andet at give mig erindring. Saadan oprigtig fortrolighed, ville jeg hiertelig ønske, jo mere og mere at maatte antages og udviises blant dem, der ere lemmer paa dette ene Christi legeme; Thi dette vilde jeg holde for, at være ikke en ringe deel af de helliges samfund, og af saadan flittig øvelse skulde en christen vist nok have mange herlige fordele.

Herneſt forsikrer jeg eder alle og enhver af et oprigtigt hierte, at, naar jeg kand finde anledning, at udviise nogen kierlighed og velgefal ikke allene i mit ærnbedes forretninger, (hvis pligt desforuden dertil forbinder mig) men end og paa hvad maade jeg kand være nogen af eder til hielp udi eders hellige forretninger, eller at befordre eders billige forlangende, og i hvad som helst de ellers udi kierlighed kand forlange af en trofast medbroder, det da aldrig paa min side skal feyle, at jeg jo efter min formue skal gaae eder til haande med raad og daad, og saaledes igien udviſe

vir-

virkelig min kierlighed mod eder. Men jeg siger billig, efter min formue, videre kand ingen med rette fordre noget af mig; Hvorfore jeg vil have eder alle hiertelig ombedet, at hvis jeg ikke altid kand fyldestgiøre enhvers forlangende, maae de ikke tilskrive saadant min villie, men betænke, at det kand være saadanne ting, som ere over min formue, eller staaer ikke til mig allene, kand og ofte være saadant, hvorudi jeg ikke kand være alle tillige til villie, men naar een har naaet sit ønske, de andre da nogen stund faaer være sat til side. Jeg vil ikke sige, om det skulde være saadanne ting, hvorudi (som jeg vil ikke ønske nogensinde skulde skee) man ikke uden synd mod Gud og menniſken, eller og imod den kierlighed man andre er pligtig, skulde forlange at vorde føyet; hvilket ingen retsindig med nogen billighed kand begiere af mig.

Som jeg nu for Guds Ansigt og offentlig for hans meenighed giver eder hermed mit hiertelag tilkiende, saa beder jeg og allerbroderligst og venligst, at I altid i lige kierlighed vil være sindet imod mig, paa det vor omgiengelse med hverandre (saa længe det behager Gud vi skal leve tilsammen) maa være i en reen hiertelig kierlighed og fortrolighed til hinanden, hvilket skal sandelig være min inderlig-

ste glæde, og næst Guds naade, mit hele levnets sødeste fornøyelse.

Men lader os ogsaa samtlig hermed for HErrens ansigt indgaae denne pagt med hinanden, at ligesom vi indbyrdes sette os for at leve i fortrolig venskab med hverandre, vi da ogsaa, efter vores pligt, enhver for sig stræbe med al magt at befordre HErrens gierning, og lade see, at vi virkelig vil holdes for og vise at være de, som HErren ved et helligt kald af den almindelige fordervelse i verden derfor har fraskilt og helliget til sin tieneste, paa det vi med lærdom og levnet ved Guds kraft, kand alvorlig hindre denne fordervelse, og hielpe at oprette det, som ellers alt er færdig at ville falde.

Vi have dertil høyeste aarsag; Thi først vide vi hvad for et besværligt og vigtigt ærbede HErren efter sit raad har betroet enhver af os, da det er os ikke om vores eller vore tilhøreres legemlige men evige velfært og salighed at giøre. Saa vi ikke heller kand være forsikret om vor egen salighed, hvis vi ikke med al flid legge vind paa tillige at befordre andres salighed. Ach! saa lader ingen af os agte ringe om en eeneste siæles forliis, men saa meget som mueligt er, ligesaavel drage omsorg for andres som for vore egne siæle, at vi engang med glæ-

de

de kand møde for HErren, og ikke blive til skamme paa hans aabenbarelses dag, som derfor stedse med al rette bør staae os for øyne. Vi vide jo hvad vor Frelsere siger til alle, som vi og af hans mund prædiker for andre Matth. 16, 26. Hvad gavner det menniskes, om hand vinder den gandske verden, men tager skade paa sin siæl: eller hvad vederlag kand er menniske give for sin siæl: Hvad vilde det derfor og vel hielpe os, om hver mand høyt elskede og ærede os, og vi frembragte vort levnet i idel ære stand, naar vi endelig for utroeskabs skyld i vort ømbede maatte dog fare til helvede? Ach! at vi dog stedse ville tænke herpaa, og at vort hellige ømbede i sig selv ikke befrier os fra fordømmelse, men heller i den fald forøger den; og at en lærere saaledes langt snarere end en anden kand fordømmes: ja lader dette tiene os til en hellig skrek og frygt for GUd, paa det vi frem for alle andre maae forarbeyde vor egen saliggiørelse med frygt og bævelse: vel os, dersom vi lader dette være os stedse for øyne!

Lader os for det andet betænke, hvorledes vi til desto troligere at forrette vore ømbeder, endogsaa heraf opmuntres, at GUd har betroet os de meenigheder i dette land, som hand

frem for alle andre saa høyt har æret, at hand i vore forfædres tider, i det samme allerførst har ladet det klare Evangelii lys frembryde ved sit dyre og udvalde redskab Luther, og fordrevet saaledes fra os det Papistiske mørk og vildfarelse: dette det sande og hellige Evangelii klenodie, som os er betroet, har vor himmelske Fader, uagtet vor store utaknemmelighed, af sin blotte naade endnu til denne tiid bevaret hos os. Som nu alle bør drage tilbørlig omsorg for, at beholde dette salige klenodie, saa bør det visselig at være os lærere, som de der skal bevare denne skat frem for andre, allerhøyest angelegen, at vi med al flid arbeyde paa alt det, der kand være tienligt til at bevare saa dyrebart liggende fæ hos os, og det saaledes, at vi hverken selv forsømmer noget af vores pligt, ey heller, i det vi enten ikke lever værdelig efter Evangelium, eller ikke med al flid befordrer saadan hellig vandel hos vore tilhørere, skulde derved foraarsage, at HErren maatte flytte sin lyse-stage fra sin sted, ligesom og Gud i sin store vrede har gemeenlig allerhaardest straffet de stæder og lande, som hand med sit ords lys og sandhed allerrigest har benaadet, naar de ikke rettelig og taknemmelig har brugt saadan naade, som vi læser Matth. 11, 21. 22. 23. hvor vor Frelsere haar-

de-

delig truer de stæder Capernaum, Corazin og Bethsaida, at, ligesom de vare ophøyede indtil himmelen, saa skulde de stødes ned under indtil helvede, fordi de havde seet hans kraftige gierninger, og hørt hans fleeste prædikener, og saaledes frem for Tyro og Sidon havde annammet mangfoldige velgierninger, men just for saadan aarsags skyld maatte føle de haardeste straffer. Sandelig, jeg kand ikke tænke paa den naade, GUd har beviist disse lande, jeg jo strayen falder i forskrekkelse, naar jeg derhos betænker, hvorledes de fleeste af os til denne tiid har anvendt den. Nu mine allerkiereste brødre, omendskiønt saadanne almindelige domme, paa de tider GUd vil straffe, rammer ikke os allene, men ogsaa et heelt land, der i almindelighed foraarsager saadanne straffer; Saa lader os betænke, vi ere iblant de første, der staaer i fare for at straffes, og af os frem for alle andre udkræves, at vi baade opmuntrer os selv, saavelsom og andre til en sand omvendelse, hvorved og Herrens vrede maatte forsones: Ere vi nu herudi efterladne, saa kand med rette tilskrives os en stor deel af de overhængende ulykker, hvilke vi baade burde og kunde afvende, end og fra andre, dersom vi troligen forrettede vort ædbede.

I syn-

I synderlighed lader os for det tredie hertil være opmuntrede, ved det vi seer for øynene de svare domme og straffer, hvormed GUd truer alle vore meenigheder, derfra vore Sachsiske ingenlunde kand tænke at vorde befriede. Vi seer nokſom for os (hvilket meest fremfor alt andet smerter mig) den elendige tilstand og beskaffenhed i vor kirke, hvor vi alt for lang tid har maat klaget, at fienden har fordervet alting i HErrens helligdom. Det er jo saaledes beskaffet med den samme i mange stykker, at man maae befrygte, endskiønt ingen udvortes fiende anfalder os, det dog vil ikke have nogen ret bestandighed med vort væsen. Saaledes seer alting ud til at ville falde og undergaae, ja mange baand opløses allerede, som skulde holde resten tilsammen. Vil nogen hielpe at raade bod paa dette onde, saa seer man dog ikke, det har nogen fremgang, men GUd synes (ved det hand allerede viiser os sine domme) at være bleven os som en brønd eller vand, der ikke bliver ved Jer. 15, 17. Saa at de mange velmeente og i sig selv virkelig gode forslage befindes i udgangen, at være meere skadelige end gavnlige; hvorfore vi snart maae frygte, at HErren gior sig reede at viige fra os, og unddrage os al sin velsignelse. Thi hvo som helst, der vil

kun

kun med nogenledes oplyste øyne ret beskue, hvad tilstand der findes allevegne, hand skal sandelig ikke uden skrek blive meere vaer end hand nogensinde trøster sig til at udsige.

Seer vi fremdeles omkring os, i synderlighed til det Romerske Pavedom, saa merker vi strax, hvorledes dette høymodige Babel alt meere og meere oplofter hovedet, og synes allerede at være opstiget til den høyde i sin vælde, som GUd har tilladt det; Thi nu i mange aars tid har alting maat gaaet efter dets villie; saa det kiendes, at HErren selv (hvorover vi maae forskrækkes) ophøyer dette, ham ellers fiendtlige, Rige, og dermed aabenbarlig lader see sin store mishag til vores u-taknemmelighed. Tilmed saa veed vi vel, hvorledes disse fiender ere til sinds imod os, og at de forlængst har erklæret os for fordømte og forbandede kiettere; Saa at der feyler ikke videre, end at Herren lader løse de faa baand og demninger, hvorved de endnu holdes tilbage, da de med brusende magt skulle opsluge og forderve os, som skyllende floder og sterke strømme bortskyller og ødelegger stæder og marker. Og maae vi ikke herudi forlade os meget paa menniskelige arme; thi om HErren gav os i deres hænder, hvo vilde da hielpe os? Langt mere maatte man frygte, at hvad vi tænkte at kunde

søge af menniskelig hielp til vor frelse, maatte
desto snarere fore over os en skrekkelig forder-
velse, og saa maatte føle Herrens retferdighed
imod os, efter hvilken det er ret, at de, som ik-
ke ville annamme (og med ald flid bevare
og beholde) (sandheds kierlighed) ik-
ke allene lærdommens sandhed, til at kiende
den efter bogstaven og forsvare den, men og-
saa den sandhed, der er i JEsu Eph. 4, 21.
og den levende kundskab, at de matte blive
salige, at GUD siger jeg, sender dem kraf-
tige vildfarelser, at de skal troe løgnen,
paa det de skulle alle blive dømte, som
ikke troede sandheden, men havde lyst
til uretferdighed. 2 Thess. 2, 10. 11. 12.
Hvor nær nu desuge ulykker ere os over hove-
det, seer endogsaa den, som er halv blind.
Endskiønt jeg vil ikke driste mig til at sætte tiid
og sted, naar og hvor viit, GUD vil de skal
komme. I saadan tilstand, kiereste brødre, er
vores kirke: Lader os da, saa længe GUD gi-
ver os tiid, med al flid arbeyde paa, at tage
tiden noye i agt, og nyttig anvende den i vort
 embede. Saa vi maatte sige med Christo
Joh. 9, 4. Os bør at giøre hans gierning,
som os haver udsendt, saa længe der er
dag, der kommer nat, naar ingen kand
arbeyde. Ja lader os betænke hvad Chri-

stus

stus taler til os Joh. 12, 35. Lyset er endnu en liden tiid hos eder, vandrer, den stund I have lyset, at mørker skal ikke betage eder. Dersom vi nu giøre dette, hvo veed, om vi ikke da, i det vi saa vel selv ret omvender os, som og bringer andre med os dertil, maatte afvende mange af GUds domme og straffer baade fra os selv og vore menigheder? I det ringeste vil det blive os en trøst, naar saadanne straffer kommer, at vi paa vor side intet har ladet mangle af det, som kunde være vort Jerusalem til hielp og gode raad: og vi saaledes maae faae deel i den forjættelse, HErren gav fordum den gode Baruch Jer. 45, 2. 3. Om vi ikke udretter store ting, og det skal blive derved, at HErren nedbryder hvad hand har bygget, og oprykker, hvad hand har plantet, ja det gandske land, og hand saaledes lader komme ulykke over alt kiød, at hand dog vil give os vore siæle til bytte i alle de stæder, hvor vi drager, dertil vi maae vist og sikkerlig holde os.

Som nu alt det vi her har anført, bør minde os, at vi tilsammen med al magt og flid tage vores ærnbede i agt, saa længe GUd vil vi skal forstaae det; Saa skal vi og for det fierde ikke mindre hertil opmuntres, naar vi merker, (som ingen kand negte) at det ikke staar

saa

saa til i vor kirke, som det billig burde, hvortil man ikke behøver saa synderlig oplyste øyne, som at man heller med god sund forstand, u-partiske overveye sagen, og naar vi saaledes anseer, hvordan det efter Christi regler og anordning burde staa til i vor kirke, og derhos betragter, hvordan det nu med den samme er beskaffet, seer vi vel, der er saa stor forskiel imellem begge, som imellem lys og mørk, dag og nat. Saa at om en Esaias nu omstunder skulle staae op, maatte hand vel paa nye igientage det samme om den aandelige tilstand i vores Evangelike kirke, som hand tilforn har klaget over Juda og Jerusalem Es. 1, 5. 6. Der gandske hoved er sygt, og der gandske hierte er svagt, fra fodsaale og indtil hovedet er intet heelt paa det, men saar og blaaslagen, og bylder, fulde af røde, de ere ikke tilsammen hæftede, og ey forbundne, og ey formildede med olien. Gaaer vi nøye alle stænder igiennem, skal enhver, der ikke modtvillig tillukker sine øyne, noksom befinde, at det i sandhed saaledes har sig. Jeg vil og ikke haabe vor egen kierlighed skulle saa forblinde os, at vi skulle undtage vor egen orden og tilstand fra den almindelige forderbelse, der sandelig er ey allene ligesaa fordervet som de andre, men endog

maaeskee er til deels meest aarsag til al den fordervelse, der findes i samme. Hvorfore, naar jeg betragter vores stand, kand jeg ikke nægte, jeg jo bliver mere nedslaget i mit sind og undseelig for min GUd, end naar jeg beseer de andre stænder. Saa lader os da herudi for HErrens Ansigt vorde foreenede med hinanden, at vi ikke lader GUds naade være forgieves hos os, ikke heller befindes som leyesvenne, men som troe hyrder over HErrens hiord, og ingenlunde lade det være os derom at giøre, at vi kunde have ære, anseelse, vælde riigdom, timelige fordeele, magelighed, og hvadsomheldst det syndige kiød ligesaavel i os som andre (siden vi alle ere af een og den samme natur) maatte have lyst til, men langt hellere i al oprigtighed have vor eeniste hensigt til GUds ære, og vore meenigheders beste: Om det og skulle være fornoden, og meenigheden til nogen opbyggelse, da ikke heller undslaa os for at lide armod, foragt, besværlighed og allehaande widerværdigheder, ja heller fortære vore kræfter, end i nogen maade lade feyle paa vor flid og troskab i vort æmbede; paa det at det klagemaal Paulus i sin tiid har brugt, kunde engang ophore om os, Philp. 2, 21. De søge alle deres eget, ikke det, som er Christi JEsu. Lader os i vore prædikener

anbende al flid, at vi altid saaledes forretter saa helligt et ærnbede, at det maal og ende, hvortil det er indsat, kand vorde opnaaet, vel vidende, vi da altid optræder for HErrens meenighed, som hand ved sit eget blod har forhvervet sig, ikke som blotte menniſker, men som Christi sendebud, og derfor ikke nogen tid fremsætter vore egne ord, men alleneſte det sande Guds ord i sin reenhed og klarhed. Ach lader os dog flittig studere, og i HErrens frygt nøye tilforn overlegge alt hvad vi skal fremføre paa det hellige sted, og ingen ære søge derudi, at man uden betænksomhed ryster prædikenerne udaf ærmerne, hvorved jeg billig frygter liden eller ingen frugt er at vente. Lader os holde den hellige skrift for vores fornemmeſte bog, og af den allene (ikke saa meget eller blot af menniſkelige bøger) uddrage hvad vi skal fremsætte for vore meenigheder; Thi der er kilden til de levende vande uden nogen beblandelse, og hvo som umiddelbar øser deraf, udretter sandelig langt mere end de, der vænner sig til at hente først af de langt fraleedte menniſkelige kanaler, hvor udi de ofte har miſt det beſte af sin kraft, og er bleven fordervet, i det ringeſte omrørt og ureent. Lader os legge vind paa med en hellig beredelſe at gaae til vort arbeyde, med at meditere, og

con-

concipere og prædike, og det beste vi formaar, uforsalket forklare HErrens villie for vore betroede meenigheder, eftersom vi enhver tid kiender det tienligst til deres opbyggelse, og Texten giver os anledning til. Lader os ikke bruge vort straffe-ambede, uden i en hellig iver for GUds ære, i en hiertelig kierlighed til menniskens salighed, og i en sagtmodig medlidenhed mod enhver, som vi bør straffe: herimod vel see til, det ikke nogen tiid skal siges om os, at vi paa prædike-stolene kommer frem med en fremmet ild af vore egne affecter, ubetænksom ivrighed, eller egen hevngierighed. Lader os troligen og med al flid i rette omployede og beridde hierter udsaae Evangelii sæd, hvoraf dog al frugt og høst maa vorre, visseligen forsikrede, at vi umuelig ombender noget menniske ved det vi i vore prædikener allene tordner og truer med loven, men den ære hører allene til Aandens ambede i Evangelio. Saaledes kand vel stærke vinde, jordskielv og ild gaae for HErren, dog kommer ikke HErren derved; men i en stille og sagte lyd indkommer hand i menniskens hierter, og gior der en salig værelse. Lader os med største flid og i fuld forsikring foreholde menniskene de hellige naadens og saligheds liggendefæ, som GUd af evighed har bestikket dem, JEsus saa dyre

har

har forhvervet dem, den Hellig Aand i Daaben saa rigelig har skienket dem, og endnu daglig ved sit ord tilbyder dem; Paa det at naar de faar ret smag paa de sande gode ting, de da desto villigere maae fornegte de øvrige jordiske og forgængelige, og des formedelst ikke mere tiene synden. Lader os og ikke med mindre flid og alvorlighed vise dem den vey og orden, udi hvilken HErren vil føre dem til at nyde disse gode ting, saa og hvad troe og lydighed, Guds naade-pagt i saa maader fordrer af os. Lader os ikke give de skrøbelige haard mad, men heller vænne dem til melk og let fordøyelig mad; Og saaledes ikke fremsætte høye ting, for dem, eller saadanne, hvortil udfordres ligesaa megen flid at forstaae dem, som vi selv har fornøden, der først skal lære dem, men heller saadanne, som smager af den apostoliske eenfoldighed, der sandelig allerbest styrker det indvortes og nye menniske. Lader os grundfæste vore tilhørere, i den rette sandheds kundskab, og saa vitt mueligt er, bevæbne dem imod alle skadelige vildfarelser: dog ingenlunde holde disputer og stridige poster for hovedverket, og det fornemmeste af vore forretninger; men heller det, saa meget man deraf udvæller, viiseligen indrette efter enhver meenigheds beskaffenhed, og lade dette alle-

ne

ne være vores hovedverk, hvorledes vi ved den Hellig Aands kraft kand indtrykke vor HErres JEsu Christi levende kundskab i vore tilhøreres siæle og hierter. Lader os holde den artikel om Christo, om hans person, æmbede og velgierninger saasom det første og sidste af vore forretninger, og u-afladelig drive paa retferdiggiørelsen og helliggiørelsen, igienfødelsen og fornyelsen, viisende, hvorledes Christi fortieneste tilegnes os i retferdiggiørelsen, hvorledes vi af hans sæd bliver nyefødde creature i igienfødselen, og hvorledes vi i fornyelsen skal lade hans liv kiendes i os, og derefter indrette alle vore gierninger. Thi didhen sigter endelig alting, og hvad vi ellers har at lære, flyder enten af de samme, eller og først udfordres til at grundig forstaae disse artikler. Lader os ikke saa loseligen tragtere det, vi skal lære om troens artikler, men fremsætte alting grundig og eenfoldig for tilhørerne; Saaledes og anføre skriftens ord, at de altid kand være vis paa, de ikke høre vore ord, men de rene og sande Guds ord; og derfor ikke heller lade det blive derved, at man allene siger dem de bare skriftens sprog, men tydeligen viise dem, hvorledes enhver ting er grundet i de samme, og saaledes ved ordets kraft overbeviise dem i de-

tes hierter hvad den Guddommelige sandhed er, og hvorledes derpaa allene en fast og stadig grundvold skal legges. Lader os vise dem hvorledes man skal fore sig alle sandheder i ordet til frugt og nytte; Som for exempel: Naar vi handler om de Guddommelige egenskaber, lader os da lære, hvorledes enhver af dennem enten skal tiene os til trost, eller til opmuntring til en alvorlig Gudsfrygt, saa og hvorledes de aabenbares for os i alle Guds gierninger. Naar vi handler om naadens midler, ordet, den hellige Daabs og Alterens Sacramenter, lader os da forklare, hvortil og hvorfor de ere os fornødne, saa og hvor stor vor nød og trang er, og hvorledes vi maa have al vor kraft af JEsu Christi fortieneste og fyldelstgiorelse, hvorledes hans lydighed, lidelse, død og opstandelse derudi er befattet og bliver os skienket, og hvorledes Christus i alt dette skal søges og findes. Lader os forklare hvad egentlig de velgierninger er, som derudi gives; hvorledes de tilbydes os, og hvorledes vi virkeligen derudi vorder deelagtige; hvorledes de tiener os til trost, og driver os til et helligt levnet; hvorledes de ere midler og beseglinger paa Guds naades pagt, og hvad endelig saadan pagt igien fordrer af os.

Naar

Naar vi har at handle om vor salighed, lader os da med grundige Argumenter vise, hvorledes den ved Guds naade allene gives os, og siden vi ved syndefaldet mistede den medskabte lykksalighed, og geraadede udi den allerulykksaligste tilstand, hvorledes Christus da allene, aldeles uden nogen vores, eller andre creaturers medhielp, har igien forskaffet os den samme; Lader os forklare, hvorledes den ikke bestaaer i nogen jordiske ting, men i vor forligelse med Gud, til at nyde hans naade, i det medskabte Guds billedes fornyelse, og i en inderlig samfund med det høyeste gode. Hvorledes og samme salighed ikke alleneste i ordet og sacramenterne tilsiges os, men virkeligen gives og meddeles os.

Lader os fremdeles forklare hvad de gode ting ere, hvorudi vi her allerede virkelig har vor salighed, skiønt vi endnu forventer, at den skal fuldkommeligere gives os, og aabenbares for os. Lader os og lære, at ingen kand hisset i det andet liv vorde salig, der ikke tilforn her i dette liv har været salig; Saa og hvorledes det er beskaffet med at være salig her, og hvorledes man kand kiende og fornemme det hos sig; hvorledes dette afdrager os fra verdens væsen; hvad for en hellighed dette allerede her i verden sætter os udi, og hvor kiede dette

gior os af alle andre forsængelige ting, og hvadsomhelst videre hertil kand henhøre, saasom man af eet exempel let kand begribe resten. Naar vi skal tale om dyderne og vor christendoms pligter, da lader os ikke blive ved de bare navne, og at man anfører derom nogle sprog af skriften; men saa tydeligen forklare samme sprog, at vore tilhørere ret kand fatte, hvad saadanne dyder er; hvortil de forbinder os; hvorledes de flyder af vor pagt med Gud, og af troen; hvorledes vor igienløsning og helliggiørelse har dem til oyemerke, og udfordrer dem af os; hvorledes vore troens artikler hertil giver mange vigtige aarsager; ved hvad for midler og betragtninger de befordres; hvad for grader de haver; hvorudi man kand kiende deres vext og tiltagelse; Kortelig: hvorledes de skal øves og sættes i verk.

Lader os fornemmeligen tage i agt, at vi ikke ved loven allene drive paa et helligt levnet; thi, omendskiønt vi vel ved den samme maae bereede menniskens hierter til omvendelse, og viise dem derudi, som i et speil, hvad Gud fordrer af os, saa bør dog dette være vores fornemmeste verk, at vi ved evangelium faar troen virket i deres hierter, og saaledes planter dette træ, at der af dets egen art og natur kand

efterhaanden voxe mange saftige og levende frugter; Ja altid lære dem, at ingen andre gierninger, end de, der saaledes kommer indvortes fra, kand være GUD behagelige. Lader os iligemaade lære dem, hvorledes enhver skal prove sig selv og sine gierninger, om de ere saadanne gierninger, som kommer af Naturen eller Naaden, af hvilket disse alene, som kommer af naaden, ere GUD behagelige, men hine, som ere af naturen, skiønt de kand siunes de allerbeste, ere dog ikke de rette og sande gode gierninger. Til hvilken ende jeg vilde ønske, at dette mit ringe arbeyde, som jeg nu i Herrens frygt lader komme for lyset, ved GUDs naade maatte udrette noget. Hvorfore jeg vil have det samme enhver af eder, som til saadan anledning agter det tienligt, paa det allervenligste anbefallet, og overantvordet.

Jeg har vel ikke her leylighed til at give nogen udforlig underretning om de ting vi har at handle i vore prædikener, hvorudi de fleeste af eder ikke heller behover min underviisning; dog, naar vi har saadanne vigtige og opbyggelige materier for os, saa lader os ikke saa meget beflitte os paa, at udstaffere vore prædikener med en ziirlig veltalenhed, eller andre ting, som smager af menniskelig viisdom;

Men heller være forsikrede, at den beste og kraftigste lære-maade er, naar man paa det tydeligste fremsætter Guds ord, uden at beblande det med fremmede og u-vedkommende ting; Thi det bare Guds ord, uden alt andet, som man henter andensteds fra, har den kraft at røre hierterne, og trænge ind i sielene; hvorfor og Pauli ord altid har særdeles bevæget mig, at holde mig fra alle slige, ved menniskelig fluid sammensøgte zierligheder, og konstige tale-maader, naar hand saa taler: 1 Cor. 1, 17. Christus udsendte mig, at prædike evangelium, dog ikke med viise ord (i det 2 cap. 1. 4. og 13. vers kalder hand det prægtige ord eller viisdom, menniskelig viisdoms bevægende ord) men hvorfor saa dette? at Christi kors, siger hand, ikke skal blive forfængeligt; Som hand og paa det sidste sted sætter imod de menniskelige viisdoms ord, Aandens og kraftes klare bevisning; hvilken kraft Hand holder for at blive hindret ved den menniskelige viisdoms ord.

Lader os ogsaa, næst vore offentlige prædikener, troligen antage os de Catechetiske underviisninger, der og i alle gamle kirke ordinantzer, som et stykke af vort æmbede, er os anbefalet, visseligen forsikrede, at hvis ikke

det

det skeer, og ungdommen derved vorder slitteligen underviist (hvor iblant de gamle bør med rette regnes) vil vore prædikener formedelst folkets vankundighed mestendeels vorde frugteslose. Lader os ikke af det besværlige arbeyde, som derved faider, holdes fra, eller blive lade i saa nyttig og nødvendig en pligt i vort æmbede. Efterdi vi har dog forpligtet os, at opofre os selv og vort liv i vort æmbede til HErrens og hans meenigheds tieneste. Og efterdi vi fornemmelig har at tage i agt, hvorledes vi i vor underviisning kand lette deres moye, som underviises, og byrden saaledes meere legges paa os, end paa dem, saa lader os indrette saadan ovelse med al troskab, omhyggelighed, flid og sagtmodighed, paa det tilhørerne, naar de ret kiender det gode, som de af saadan ovelse kand have, desbedre maatte fatte lyst og attraae dertil.

Lader os og i de øvrige stykker af vort æmbede og forretninger viise os for vore tilhørere, som troe huusholdere over Guds hemmelige ting, ingenlunde med villie forsømme nogen siel, men, saa viit mueligt er, legge vind paa at efterfølge Pauli troskab, naar hand saaledes taler om sig Ap. Giern. 20, 27. 31. Jeg forholdt ikke, at forkynde eder alt Guds raad, og jeg haver ikke aflader

itre aar, nat og dag at paaminde enhver af eder med graad, paa det vi og saaledes maatte sige: vi ere reene af deres blod, som dog vorder fortabte.

Jeg vilde og derfor hiertelig ønske, at ved vore kirke-ordinantzer maatte gives os i visse poster, bedre leylighed til at sætte det i verk, som i vort ømbede ellers fordres af os; Men siden vi nu ikke haver det, saar vi dog giøre saa viit, som os i slige tilfælde er mueligt.

Men lader os i alt dette vel betænke, at vi ved vore egne kræfter ikke mere formaar at udrette det, som os i vort ømbede tilkommer at forrette, end vore tilhørere ere duelige til at opfylde det, som vi i HErrens navn fordrer af dem; derfor maae vi indflye til Lysenes Fader, fra hvilken al god og fuldkommen gave nedkommer, og u-afladelig dag og nat tilbede os hans naade, at hand vil giøre os dygtige til at være det nye testamentes tienere, ikke bogstavens, men Aandens; hvilket hans Aand allene maae udrette i os. Thi vi maae sandelig troe, at der ligger mere magt paa saadanne bønner, end ellers paa al anden vor studering og flittighed, saasom vi hertil i bønnen maae erholde Guds naade. Ja vi maae ansee vore bønner for tilhørerne, som een af vore fornemmeste pligter imod

dem;

dem; thi ved bønnen maae vi vande vor sæd, paa det den, naar GUd giver vexten, maae lykkelig fremvoxe til fuldkommenhed. Lader os dog aldrig gaae til vores studeringer eller vore prædikener, førend vi først med bøyede knæe har paakaldet HErren, at hand dog i og ved os ville tale og arbeyde. Lader os og alvorlig erindre vore tilhørere, at de dog for GUds og deres egen saligheds skyld ville indstændig bede for os, og saaledes være os behielpelige til at erlange den naade, som os er fornøden til deres egen opbyggelse, paa det at den eenes bøn kand komme den andens skrøbelighed til hielp, og den samlede andagt saaledes for GUds naades throne kand naae alt hvad vi søger: hvilket vil visselig være os til en stor hielp i vort æmbede.

Lader os og her foruden, siden vi bør være hiordens exempler, indrette vort levnet aldeles efter de samme vor HErres JEsu regler, som vi foreholder andre, visseligen forsikrede, at hvis vi overtræde disse regler, vil det vorde os til lige saa stor straf, frem for andre, som enhver af vore synder for vort æmbedes skyld, ere større end andres; ja for at undflye alt ont skin, maae vi ofte holde os fra de ting, som vi dog nogenledes maatte tillade andre; thi man maatte frygte, at dersom vi giorde saadant, an-

dre da derved maatte vorde forargede. Lader os og stedse betænke, at vi aldrig kand være den Hellig Aands verksted, med mindre vi med flid legger vind paa et helligt liv; og saaledes er at befrygte, at hans verk ved os ikke kommer til saadan kraft, som det sig burde, saasom vi da hverken faaer hans lys eller viisdom, ey heller ere duelige til at komme for HErrens ansigt med vore bønner til nogen nytte for os og vort æmbede. Hvorfor vi ere selv skyld udi de brøst og feyl, der findes hos os, og at vort arbeyde bliver uden velsignelse, i det vi meget mere nedbryder med et forargeligt levnet, end opbygger med vor lærdom, ja gior Guds ord til spot for andre, og forer atheistiske tanker i deres hierter. Lader os ogsaa uden alt hyklerie stedse prøve os for HErrens ansigt (til hvilken prøve desbedre at befordre, jeg har og paa nye ladet i denne bog tilføye de samvittigheds prøve-puncter, som jeg til tieneste for vores stand tilforn har udgivet,) ingenlunde indbilde os, at ville paa nogen maade være frie for hvadsomhelst vor Frelsere har anbefalet sine discipler om selvfornægtelse, korsets paatagelse, og hans efterfølgelse; men derimod saa forholde os i vort gandske levnet og æmbede, at alle kand see og kiende vi ere afdøde fra egen ære, egen nyte

te, og alle dette lives lyster, saa at vi ikke i nogen ting, meget mindre i vort æmbeds forretninger, eller ved vore betieningers forandring, søger noget saadant, men meget mere lader vor kiereste Frelseres ære og hans meenigheds beste i alle ting være vores eeneste øyemerke. Lader os, saa meget som staaer til os, christeligen forestaae vort huus-væsen, og gudeligen regiere vore hustruer og børn, at de kand være vore meenigheder til et exempel at efterfølge, saa ingen merker hos dem nogen gierighed, hofmodighed, pragt, verdslig forfængelighed, eller hvad andet os christne er uanstændigt, paa det vi ey skal holdes for, at være udvelige til at forestaae Guds huus, naar vi ikke veed ret at forestaae vore egne huuse, og føre dem til HErrens lydighed. Lader os i lærdom og levnet viise os at være troe og redelige Christi tienere, fremmede fra alle leyesvennes art, som den Hellig Aands redskaber, der lader sig regiere og leede af ham, og i saa maade stadfæste vore tilhørere, at de desbedre maae troe, hvad de hører af os, at være det sande og kraftige Guds ord, fordi det allerede først i os har ytret sin himmelske kraft; men at vore modstanderes munde herimod maa vorde tilstoppede, saa de ingen andledning finde, for vore feyls skyld at laste vor lær-

dom, men vi hellere i saadan vort forhold maa pryde vor Frelseres lærdom, og saaledes tore deres samvittigheder, som imodsige.

Lader os og enhver for sig, saa vel give agt paa os selv og vor meenighed, som og paa vore medbrødre i ædbedet, ey allene de, som efter deres æmbedes beskaffenhed er betroet tilsiun over andre, men endog alle indbyrdes med hinanden, saaledes, at i fald en naboe eller ven maatte merke noget hos sin medbroder, som ham siunes at være stridigt imod det hellige æmbede, hand da i al broderlig kierlighed derom advarer ham, eller om det ikke vil hielpe, da i en oprigtig iver for Guds ære og hans kirkes beste andrage det for sin øvrighed, og dermed enten forekomme allehaande forargelser, eller og strax at hemme dem. Hvorved ingen har at frygte sig for den andens had og misgunst, som maatte tage saadant ilde op, (hvorved da saadan en paa nye gav sit u-christelige gemyt tilkiende) men agte den kierlighed, man er Gud og hans kirke skyldig, ja en syndig medbroders siel, den man søger at frelse, langt høyere end en kiødelig gunst og bevaagenhed. Uden saa er, dette tages i agt, at den eene er omhyggelig for den andens gode og ustraffelige forhold, og alle saaledes tilsammen ere aarvaagne for den gandske kirkes

og

og i synderlighed for vores ordens sande velstand, bliver ikke alting saa ret og vel udrettet af os, som det sig burde. Dog maae vi ikke derudi søge vores ordens velstand, at vi farer saa lemfeldig med deres grove laster og synder, der lever i den stand, eller alleneste stikker dem under benken; men aabenbare viise, hvor hellig vi holder vort æmbede, at vi ingen fordrager iblant os, eller kiender nogen for en medbroder, der ey vandrer værdelig efter det kald, hvortil vi ere beskikkede.

Tilmed saa lader os, som retskafne brødre, jo mere og mere forbinde vore hierter med hinanden i Aandens eenighed med fredens baand, og vare os for al ære-stræben, misgunst, nid, og hverken hemmeligen eller aabenbarligen sætte os imod det gode, men langt hellere hvadsomhelst enhver ved Guds naade veed, forstaaer og erfarer at være tienlig til vores kirkes almindelige velfærdt og forbedring, det samme troligen samle og meddele hinanden, og efter een regel til eet og det samme reene øyemerke, nemlig Guds ære, troligen arbeyde med hinanden i HErrens viingaard, og saaledes holde ved det vi haver, at ingen skal tage vor krone, men vi meget mere, i fald HErrens domme maatte snart komme fleere og tungere over os, og hand saaledes

maatte prove vor troe og taalmodighed, vi da alle tilsammen glade og uforfærdede kand vente saadant, i fuldkommen forsikring om Guds visse hielp og endelige seyer, og naar vi endelig omsider skal aabenbares for hans hellige throne, da bekomme troe tieneres vidnesbyrd, og den forjætte de naade-lon.

Endelig beder jeg eder alle og enhver, at I ville med samme hierte og kierlighed til denne min tilskrift, ligesom jeg og af et oprigtigt hierte og retskaffen kierlighed har sammenskrevet den (dertil min samvittighed er mit vidne i HErren) og derved vildet forbinde mig med eder, saa og hiertelig bede for mig til den himmelske Fader, at hand ved sin Hellig Aands lys i alle tider og tilfælde ville lære mig ret at kiende sin villie, og forleene mig kraft til at fuldbyrde den udi alt hvad Gud har befalet mig, at jeg med frimodighed maae oplade min mund, og tale ordet ey allene i deres øyne, men og i deres hierter, som høre mig, til vor gandske kirkes almindelige beste, og vor naadigste herskabs sande velstand og salighed. Herimod igien forsikrer jeg eder alle og enhver dem Gud i fortrolighed har ladet mig kiende, at jeg aldrig skal forsømme i besynderlighed at ihukomme eder i mine bønner for Guds hellige throne; til hvilket indbyrdes kierligheds

verk

verk jeg hiertelig ønsker og tilbeder baade mig og eder naadens og bønnens Aand.

Nu da den store GUd og himmelske Fader, som har samlet os efter sit hellige raad, hand fremdeles fuldkomme kraftelig samme sit raad med megen frugt iblant os. Hand udruste eder stedse jo mere og mere med sin Aand, med viisdoms og vittigheds Aand, med raads og stærkheds Aand, med forstands og HErrens frygtes Aand, at I i eders ærnbede maae vinde en seyer til den anden, og krones med mange velsignelser: Paa det at GUds ords sæd, som I udsaaet i hans navn, maae lykkelig opvoxe, og ikke alleneste bære græs, men endogsaa ax og fuldsom korn i axet, til en riig og velsignet høst: hand forleene og stedse opholde eder i de fornødne legemets og sinders kræfter til eders arbeyde: hand bøye og vende sit riges tieneres og sin kirkes foster-fædres, ja eders egne tilhøreres hierter til eder, at I maae finde hos hine al fornøden hielp, og hos disse alle al virkelig og oprigtig kierlighed; hand glæde eder med saadan kierlighed og dens frugter, og fryder eder med alle øvrige velsignelser for

eders

eders familier, som med endeel af sin naade-løn, hand har lovet eder, og saaledes derved lette og forsøde eders æmbeders tunge byrder og besværligheder. Den samme GUd være eders høye beskiermelse, eders gloende muur og styrke i alle forestaaende elendigheder og trængseler, og lade mange af eder igien see hans hellige Zions frelse i fremtiden, og omsider, naar den for enhver af os bestemte tiid kommer, føre eder samtlige og mig med eder ind i den salige hvile og herlighed formedelst vor eeneste Frelseres JEsu Christi opstandelse Amen! Hvorneſt jeg og slutlig forbliver.

Eders Høy- og Vel-ærværdigheders, samtlige mine Høytærede Kiere Brødres.

Til bønnen og al Christelig pligt forbundne og beredvillige tienere.

P. Jac. Spener D.

Doct. IOH. GEORGII PRITII

Fortale

Over

Doct. Philip Jacob Speners

Skrift

Om den Forskiel imellem

Naturen og Naaden.

Indholden af denne Fortale.

I. Den menniskelige natur er formedelst vore første forældres fald bleven gandske fordervet.

II. Hvilket og af Christi ord Joh. 3, 6. bliver forestillet.

III. Denne i den menniskelige natur indsnegne fordervelse bliver vel skillet fra menniskets væsen; dog alligevel berøver den menniskет Guds billede, og igiennemtrænger det gandske menniskes siæl og legeme med alle dets kræfter.

IV. Dette bliver fremdeles forklaret af Eph. 2, 1. 2. 3. Cap. 4, 17. 18. 19.

V. I denne tilstand kand menniskene ikke være Gud behagelige, ey heller blive salige.

VI. Derfor maa der igien skee en stor forandring, inden et menniske kand blive god.

VII. Og da maa det først tages til naade igien af Gud, hvilket skeer i rerferdiggiørelsen.

VIII. Herneſt maa menniſket og indvortes blive forandret, hvilket skeer i igienfødselen og fornyelsen.

IX. Hvad et nyt menniskes skabelse og en ny natur monne være?

X. Den nye natur bliver med særdeles eftertrykkelige navne i Skriften foreſtillet.

XI. Saaledes ere der ligesom tvende imod hinanden stridende menniſker i en troende.

XII. Hvad Natur og Naade mon være? saa og hvad et naturligt og et aandeligt menniske er.

XIII. I synderlighed betyder Guds naade undertiden en naade-gave af Gud.

XIV. Disse naade-gaver uddeler Gud adskilligen og paa mange maader.

XV. Saadan forskiel imellem Guds naade-gaver kand man merke saavel i henseende til adskillige, som og særdeles personer.

XVI. Denne Guds naade i de troende er i sandhed virkende.

XVII. Denne Guds naade forbedrer den allermeſt fordervede natur i et menniſke.

XVIII. Eraſmus Rotterdam har foreſtillet tvende merkværdige exempler paa ſaadanne folk, ſom ere omvendte og forte ved Guds naade.

XIX. Apoſtelen Paulus foreſtiller ſig ſelv ſom det fortreffeligſte exempel paa et ved Guds naade gandſke forandret menniſke.

XX. Naade-ſtandens ypperlighed.

XXI. Det er fornoden, at man vel forſtaaer ſig paa den forſkiel imellem Natur og Naade.

XXII. Adſkillige fromme og lærde mænd have ſkrevet om denne forſkiel imellem Natur og Naade. Hvo det monne være iblant fædrene: iblant dem for Reformationen; ſaa og efter den ſamme iblant de Romerſk-Catholſke.

XXIII. Nogle Engellænder anfores, ſom har ſkrevet om Naturen og Naaden.

XXIV. Saa og en Anledning til de ſkrifter, hvorudi Hr. Pet. Poiret handler om Naturen og Naaden. Hvad og Gvalter. Bodanus herom har ſkrevet.

XXV. Hvad vor kirkes Lærere har ſkrevet om Naturen og Naaden. Om man

den-

derhen kand regne hvad Doct. Hülseman og Doct. Feurborn har skrevet.

XXVI. Den sal. Hr. Scriver har meget vel forstaaet sig paa den forskiel imellem Naturen og Naaden, og har derom skrevet ret eftertrykkelig.

XXVII. Den sal. Hr. Scrivers ord af hans bog, kaldet Seelen-Schatz.

VXVIII. Et andet sted ligeledes deraf.

XXIX. Hr. Doct. Spener har vel allerforst sat sig for udforlig at handle derom.

XXX. Den ham af Gud forleente dueligheed til at forfærdige saadant et verk.

XXXI. Dog alligevel har hand her meere handlet om Naaden end Naturen.

XXXII. Denne Hr. Doct. Speners bog er en af de beste boger, der handler om de christelige fæders lærdom. Hvortil man fremdeles kand foye hans bog, kaldet Lebens Pflichten, tilligemed hans Prædikener om Igienfødelsen. Saa og Hr. Doct. Buddæi Institutiones Theologiæ moralis.

XXXIII. For dette den sal. mands arbeide har man billig aarsag hoyligen at takke Gud.

XXXIV. Efterretning om hvad der er bleevet giort ved dette nye oplag.

Gun-

Gunstige Læser!

I.

Saar vi kun noget noye betragte, hvordan vi befinder os af naturen, og hvorledes det er beskaffet med os efter den legemlige fødsel, saa kand vi ingenlunde nægte, at jo en stor fordervelse bliver forefundet hos os: Og dette maa vi end meget mere tilstaae, naar vi indgaar i Guds helligdom, og samler os en grundig underviisning af det gandske menniskelige kiøns onkelige fald i vore første forældre; thi saa lærer os den hellige skrift, at menniskens natur er ved dette fald bleven meget fordervet, og besynderlig i de aandelige ting, den er ey nu saa god og reen, som tilforn. Denne lærer os, at arve-synden ingenlunde er alleneste en ringe agtet udvortes smitte, hvorunder naturen endnu har beholdet sine gode kræfter, endogsaa i det aandelige; men at meget mere nu efter faldet er et menniskes natur og væsen gandske fordervet, og menniskets er aldeles berøvet og blottet fra alt, hvad got er i det aandelige, saasom: bequemhed, dygtighed, eller formue til at begynde, udrette og medvirke noget i de ting, som høre Gud til.

II.

Thi det mener vor Frelsere, naar hand for Nicodemus, en øverste iblant Jøderne, saaledes udlader sig: Hvad som fød er af kiød, er kiød. Joh. 3, 6. Hvor hand her taler om kiødet, og derved forstaar et menniske, saadan, som hand er af naturen, og alt saa fordervet: i hvilken henseende Gud HErren si-

ger

ger og paa et andet sted: Min Aand skal ikke trette med menniskene evindelig; thi de ere ogsaa kiød, 1 Mos. 6, 3. Og er saa i foranførte ord vores Frelseres meening denne: Hvad som er født af et syndigt og fordervet menniske, saaledes som man efter det beklagelige syndefald er bleven, hvormed man har forloret sin medskabte helligheds, og saaledes afsaldet fra sin uskyldigheds stand, og gandske er bleven forandret, det er kiød, nemlig af saa fordervet en natur, som den er, af hvilken man er født; sæliske, som haver ikke aand. Jud. v. 9. og som altid imodstaaer Guds Aand.

III.

Der bliver vel ellers altid giort forskiel imellem et menniskes væsen, og den fordervelse, der er i ham; dog er alt det, som hos et menniske er, og af forældrene ved den legemlige fødsel bliver fortplantet, gandske af fordervelse igiennemgaaet, og aldeles i grunde fordervet. Menniket er nu ikke allene berøvet Guds billede, som det første menniske var medskabt, og saa herlig i ham fremlysede; men det som er tvert imod Guds billede, er og saa dybt i naturen indgroet, at man nu viiser sin forføreres heslige billede. Et menniskes forstand er saa vel af vankundigheds som vildfarelses tykke mørkhed omgivet, og langt mere skikket til at antage hvad som falskt og uret er, og af sig selv at frembringe tusindeslags utidige ting, end at erkiende sandheden, særdeles i de Guddommelige ting. Villien, og et menniskes tilbøyeligheder, er allene til det onde henvendt, og aldeles tvert imod den Guddommelige villie. Og paa den maade findes i et menniskes sinds bevægelser den største u-rigtighed, saasom der er da tillige kierlighed og had, sorrig og glæde, frygt

og

og haab, vrede og deslige. Og fordi der boer nu i det menniskelige legeme saa siem en huus-herre, i hvilken er intet got, saa kand man let tænke, at lemmerne paa dette legeme maae stedse lade sig bruge af den samme til uretferdigheds vaaben, eller tydeligere at tale, til saadanne redskaber, hvorved menniskket sætter sine synder i verk; Og saasom disse lemmer, ved at øve saa mange synder, finder nogle lyster derudi, der kildrer dem, saa ere de af sig selv tilbøyelige til det onde.

IV.

Det er at være fød kiød af kiød: og i saadanen tilstand staaer vi alle af naturen. Den hellige skrift afmaler saadanne kiødelige, der er, af naturen onde og fordervede menniskker, slet nok, naar den siger, vi vare døde i overtrædelser og synder, og sætter Apostelen Paulus, da hand med saadanne ord tiltaler sine Epheser, endnu videre dette til: I hvilke I fordum omgikkes efter denne verdens tiid, efter den Fyrste, som haver magt i luften, som er efter den Aand, der nu er kraftig i vantroens børn, iblant hvilke vi og alle fordum havde vor omgiengelse udi vort kiøds begierligheder, og giorde kiødets og tankernes villie; og vi vare vredes børn af naturen, som og de andre. Eph. 2, 1. 2. 3. Og juist paa samme maade har hand endnu med videre omstændighed beskrevet det fordervede kiøds tilstand hos hedningene, da hand i samme Epist. 4, 17. 18. 19. saa skriver: Derfor siger jeg dette og vidner i HErren, at I skulle ikke mere omgaaes, som og de øvrige hedninge omgaaes, i deres sinds forfængelighed, som ere formørkede udi tanker, og ere fremmedegiorde fra

Guds

Guds liv formedelst den vanvittighed, som er i dem, ved deres hierters forhærdelse, hvilke, efter at de havde udsørget, gave sig selv hen til uteerlighed, til al ureenheds bedrift i overflødighed. Og atter heeder det af Pauli mund Rom. 7, 5. Da vi vare i kiødet, virkede syndernes bevægelser, som kiendtes ved loven, i vore lemmer, til at bære døden frugt. Saa aldeles slet staaer det nu til med os menniſker, som bliver fødde efter naturen af kiødelige, det er, syndige forældre, og af saadan vor natur ere kiød; i det der ikke allenest er intet mere til overs hos os af det medskabte gode mens endog tilmed i steden for det gode har derimod indfundet sig alt ont, tillige med sæden til alle de synder, som nog en tid bliver begaaet i verden, ja en fiendskab imod Gud, den allerhøyeste Herre og al vor saligheds kilde.

V.

Skulde det nu vel være mueligt, at et menniſke saadan som hand nu er, kunde være Gud behagelig, og saa vel her i dette, som i det ævige liv vorde salig? Ney, dette er i sig selv en gandske umueling sag. Hvad skriver Paulus atter igien herom? hans ord ere disse Rom. 8, 5:9. De som ere efter kiød, sandse de kiødelige ting, men de, som ere efter Aand, sandse de aandelige ting; thi kiødets sands er død, men Aandens sands er liv og fred; thi kiødets sands er fiendskab imod Gud; thi den er ikke Guds lov underdanig, og ey heller kand den det være. Men de, som ere i kiød, kand ikke tækkes Gud. Men I ere ikke i kiød, men i Aand, saa fremt Guds Aand boer i eder, men om nogen ikke haver Christi Aand, denne er ikke hans. Hvorledes skulle nu de, som staar i fiend-

skab

skab imod Gud, som ikke behager Gud, og som befinder sig i saadan tilstand, der i sig selv bringer døden med sig, hvorledes, siger jeg, skulle vel saadanne kunde leve aandelig og evig, og saaledes vorde salige?

VI.

Derfor er det umodsigelig vist og uforbigiengelig fornøden, at et menniske, om hand ellers vil blive salig, maae vorde et andet menniske, og paa nyt bekomme en gandske anden natur. Thi som synde-giften har gandske fordervet den menniskelige natur, og saa særdeles dybt indædt sig i den samme, at vi aldeles ere blevne kiød, saa er det langt fra ikke nok, at man kun saa løselig vil rense sig; men vi maae engang for alvor ret blive til andre menniskер. Og det var den undervisning den HErre JEsus tilforn gav ovenmeldte Nicodemus, der uden tvivl havde lyst at lære af Christo, hvorledes hand kunde naae den sande salighed, da hand saaledes sagde til ham: Sandelig, sandelig jeg siger dig, uden nogen bliver født paa nye, kand hand ikke see Guds riige. Hand kand hverken i naadens rige blive deelagtig i de Guddommelige naade-gaver, hvormed Gud der saa overflødig velsigner sine troende, ey heller blive eyer af den evige salighed i ærens rige, saa fremt hand ikke paa nyt, eller her oven af, vorder igienfødt.

VII.

Saaledes maae der endelig først hos et menniske skee en rigtig og merkelig forandring, om hand ellers skal komme udi salighedens stand; Thi som hand formedelst sin ubeskrivelige fordervelse er blevet en vederstyggelighed for Gud, og saaledes

ligger under forbandelse, saa er det høy-nødvendigt, at hand først for alle ting, paa nye igien bliver oversat i Guds naade. Ligesom nu Christus, al verdens Frelsere, har givet sig selv hen til en forsoning for alle menniſker, og tilmed har forhvervet dem alle en fuldkommen retferdighed, saa maae de og ved troen virkelig giøre sig deelagtige i samme forsoning hos Gud og i Christi fortieneſte og retferdighed. Dette ſkeer nu i Retferdiggiørelsen, hvorved et menniſke, der vemodeligen kiender sin syndige elendighed, hiertelig angrer den, og i en inderlig længsel efter Guds naade, søger at befrie fra den, erlanger af Gud sine synders forladelse, og kommer i samfund med sin Frelsere Christo, i hvilken samfund Christus skienker og meddeler den troende sig selv med alt, hvad hand er og har forhvervet ham; og saaledes bliver en troende i Christo Guds retferdighed. 2 Cor. 5, 21. og efter at hand saaledes er retferdiggiort af troen, saa har hand fred med Gud ved vor HErre JEſum Christum, ved hvilken hand haver den tilledelse i troen til den naade, som hand staar udi, og roser sig i Guds herligheds haab, Rom. 5, 1. 2.

VIII.

Men som det hernæst er fornøden ret at kiende hvorledes et menniſke paa den maade, som nu sagt er, af naturen er i en heslig vederstyggelighed og bundløs fordervelse, og det i sin gandske natur og kræfter; besynderligen hvorledes de høyeſte og fornemmeſte siælens kræfter i forſtanden, hiertet og villien ere fordervede; hvorledes i hiertet er en medfød ond art og indvortes ureenhed, en ond lyst og syndig tilbøyelighed, og hvorledes saadanne tan

tanker og sind bliver menniſket medfødt, hvilket altſammen efter sin høyeste kraft og fornuftens lys, er aldeles imod Gud, og hans høyeste bud, ja er en fiendskab imod Gud; Saa er det og høyt fornøden, at der indvortes maae gaae for i menniſket en meget stor forandring; Saaledes, at den i menniſket værende onde art bliver dempet, undertrykket og dødet; og menniſket derimod faar en nye natur, det er, en nye art og sind, dermed overgiver sig til Gud, hengiver sig aldeles hans villie, og faar derhos saadanne kræfter, hvorved hand kand staae imod den medfødde ondskab, og fuldbyrde Guds villie. Og dette skeer nu i Igienfødelsen og Fornyelsen. Thi naar Gud ved sin Aand og ord, i det hand foreholder menniſket sin Faderlige kierlighed og beredvillighed til at frelse, har antaget det gandske fordærvede menniske igien til naade, antændt troens lys i hiertet, hvorved menniſket er deelagtiggiort i alle sine synders forladelse og Guds naade, og dermed saaledes videre antaget af Gud til hans barn, saa arbeyder ogsaa Guds naade endnu videre paa et menniske, danner og virker i ham en nye natur, efter hvilken hand nu fremdeles har et sind liige efter Gud, og i sin sieles inderste grund oprigtig elsker Gud og det gode, og saaledes har kraft og formue til at giøre det gode.

IX.

Men denne det nye menniskes skabelse bestaar ikke derudi, at vi bliver til gandske nye menniſker, nemlig paa saadan maade, at et menniskes siæl og legeme skulle ophøre at være til, forkomme og blive til intet; og at menniſket i den sted skulle faae en gandske anden siel og legeme efter sit væsen; Saa

maae vi ikke heller derved indbilde os, ligesom v
denne det nye menniskes skabning skulle aldel
borttages fra menniskets den gamle syndige forb
velse, der har sin oprindelse af Adam, og daglig f
plantes hos os, og der saaledes hos et igienf
menniske var intet andet at finde end den nye nat
Thi omendskiønt den gamle natur er betaget
magt og herredømme, og den samme bliver io m
og mere svækket og kraftesløs; saa kand vi d
ikke vente, at denne hoved-fiende, arve-synden n
sine frugter, der boer i os, kand fuldkommelig v
de afskaffet, førend den tiid kommer, vi engang
ver bortkaldede at indgaae i den salige evighed.
midlertid skeer dog ved igienfødelsen ikke saa slet
ringe en forandring i et menniske, saasom paa d
maade, naar der af en vankundig bliver giort
lærd mand; eller og saaledes, at der i en hast k
falde en ind nogle gode tanker, der dog s
igien flyer bort; hvilket i saa maader er kun løs
i et menniskes sind, har kun saa slet en virkning,
ingenlunde er dybt nok indprentet, men bliver
staaende ligesom uden for.

Men ligesom arve-synden har igiennemtræn
menniskets gandske natur, og saaledes er en rod
kilde til alle virkelige synder; saa bliver derim
ved GUDS Aand i igienfødelsen frembragt en n
natur, at forstaa i saadan meening, da man ple
at kalde en tings gode eller onde art, dens nat
Og saaledes, naar vi igienfødes, erlanger vi
allene nye kræfter til at giøre det gode, men og
tillige med en drift og tilbøyelighed dertil.
bliver ved igienfødelsen i menniskets siel frembr
saadant nyt, som er menniskets saa nær og inder
som hans eget liv og sundhed, hvilket er da op

delsen og begyndelsen til en nye formue, og en nye kraft i det aandelige.

X.

Saadan nye natur har da den hellige skrift, med særdeles eftertrykkelige navne forestillet. Det heeder af vor HErres JEsu Mund: Hvad som er født af Aanden (det er den Hellig Aand) det er Aand (en aandelig natur eller væsen,) Joh. 3, 6. Paulus kalder den et nyt creatur, naar hand saa skriver: Er nogen i Christo, da er hand et nyt creatur, de gamle ting ere forbigangne, see, alle ting ere blevne nye 2 Cor. 5, 17. Ligeledes skriver hand og et andet sted: I Christo JEsu formaar hverken omskierelse eller forhud noget, men et nyt creatur Gal. 6, 15. Den bliver kaldet et nyt menniske, naar samme Paulus saa skriver: Iforer det nye menniske, som er skabt efter Gud i retferdighed og sandheds helligbed Eph. 4, 24. Ja Peder kalder den en Guddommelig natur, naar hand saa taler: Saasom hans Guddommelige kraft i alle de ting, som høre til livet og gudfrygtighed, er os given formedelst hans kundskab, som os kaldte ved herlighed og dyd; formedelst hvilke de største og dyrebare forjættelser ere os givne, at I ved dem blive deelagtige i den Guddommelige natur, naar I flye den forkrænkelighed, som er i verden udi begierlighed. 2 Pet. 1, 3. 4. Alle disse tale-maader overbeviser os klarlig, at der maae være i det igienfødde og troende menniske noget kraftigt og virkende, som ikke mindre, end den medfødde fordervelse i os, er stedse i verk med at fuldføre allehaande verk og gierninger.

XI.

Derfor saa er der i en igienfød Christen tvende

slags virkende aarsager, og, (om vi saa maae ta
le) to slags menniſker, der ſtedſevarende ligger
ſtriid imod hinanden. Dette bekiender den hel
lige Paulus om ſig, naar hand ſaa ſkriver: Jeg
forlyſter mig med Guds lov, efter det indvor
tes menniſke; Men jeg ſeer en anden lov i min
lemmer, ſom ſtrider imod mit ſinds lov, og tage
mig fangen i ſyndens lov, den ſom er i min
lemmer. Rom. 7, 22. 23. Men i almindelighed
formaner hand de troende: Men jeg ſiger eder
Omgaaes i Aanden, ſaa ſkal J ikke fuldkomme
kiødets begiering; Thi kiødet begierer imod
Aanden, men Aanden imod kiødet. Men de
ſamme ere ſatte imod hverandre, at J ikke ſkulle
giøre de ting, ſom J vil. Men derſom J drives
af Aanden, ere J ikke under loven. Og herpaa vi
ſer hand fremdeles, ſaa vel hvad for afſkyelige gier
ninger, der udelukker menniſkene af Guds rige, de
ſyndige kiød, ſom kilden til alt ondt, bringer frem
ſaa og derimod hvad for herlige og ædle frugter
Aanden giver af ſig. Gal. 5, 19-22.

XII.

Imidlertid bliver det, ſom et menniſke ved ſin
kiødelige fødſel bringer med ſig ind i verden, kaldet
natur; Men hvadſomhelſt udi igienfødelſen bliver
ved den Hellig Aand virket og dannet i ham, det
kaldes naade. Derfor er det et naturligt menni
ſke, der er uden Guds naade, med al ſin fornuft,
konſt, ſind og formue, omendſkiønt hand i ſlige ting
var den allerbeſte og fuldkomneſte. Men derimod
ſiges det menniſke at ſtaae i naaden og regieres af
naaden, ſom er begavet med Guds Aand, er oplyſt
og helliget, og af ſamme Aand lader ſig drive, re
giere og leede. Saadan en bliver ellers kaldet det

aandelige menniske, naar man sætter det imod det naturlige. Om begge disse er Apostelens Pauli ord bekandte: Det naturlige menniske fatter ikke de ting, som høre Guds Aand til; thi de ere ham en daarlighed, og hand kand ikke kiende dem; thi de dømmes aandeligen: men den, som er aandelig, dømmer vel alle ting, men hand dømmes af ingen. 1 Cor. 2, 14. 15.

XIII.

Naar vi ellers i besynderlighed vil tale noget om naaden, saa maa vi merke, at det ord naade betyder egentlig den gunst, bevaagenhed og kierlighed, som det eene menniske kand have for det andet; og, som dette siges nu om menniskene, saa tilkommer dette Gud fornemmelig; i denne henseende Paulus og giver denne formaning: Lader os træde frem med frimodighed til Naade-Stolen, paa det vi kand faa barmhiertighed, og finde naade til vel eleelig hielp. Ebr. 4, 16. Og i den meening er Guds naade i Gud selv, og een af hans egenskaber. Dernæst betyder og Guds naade, saa meget som en skienk eller gave, som kommer af hans naade. Thi omendskiønt Gud, efter skriften, er og virker udi menniskene med sin naade, og Guds naade saaledes er intet andet end den naadige Gud selv, saasom hand paa en naade-viis maade boer og virker i os; i hvilken meenig og mange steder i skriften aldeles er at forstaae, som ellers i almindelighed saaledes bliver forklarede, at derved forstaaes en Guds naade-gave; dog alligevel er det vist, at paa mange steder, naar der tales om Guds naade, kand der ikke forstaaes andet end en naade-gave af Gud. Det skal og ikke være for-

gieves og uden nytte, dersom vi herom anfører et eller andet sprog af den hellige skrift. Saa staar der om Apostlerne: Og Apostlerne gave vidnesbyrd med stor kraft om den HErres JEsu opstandelse; Og der var stor naade over dem alle, Ap. G. 4, 33. Saa fortælles der og om meenigheden til Jerusalem: De udsendte Barnabas, at gaae bort indtil Antiochia, hvilken, der hand var kommen did, og saae Guds naade, glædde sig, og formanede alle, at de med hiertets forsæt skulle blive ved HErren. Ap. G. 11, 22. 23. Jsynderlighed har den hellige Apostel Paulus paa mange stæder skrevet meget herlig om denne naade, nemlig hvorledes den, som en skienk eller gave af Gud, findes hos menniskene. Saa lyder hans ord for det første til de Romere: Thi jeg siger formedelst den naade, som mig er given, til hver, som er iblant eder, at hand skal ikke have høyere meening, end som hand bør at meene, men at hand skal meene med maade, eftersom Gud haver deelt til enhver troens maal. Thi ligerviis som vi have mange lemmer paa eet legeme, men alle lemmer have ikke den samme gierning; ligesaa ere vi mange eet legeme i Christo; men enhver for sig er den andens lem, og vi haver adskillige naade-gaver efter den naade, som er given os. Rom. 12, 3. 4. 5. 6. Saaledes skriver hand fremdeles: Jeg takker min Gud altid for eder, for den Guds naade, som er given eder i Christo JEsu. Hvad var nu dette for en Guds naade? At Judi ham ere giorde riige i alle ting formedelst al tale og al kundskab; ligesom det Christi vidnesbyrd er blevet stadfæstet i eder; saa at eder ikke fattes paa nogen naade-gave, som forvente

vor

vor HErres JEsu Christi aabenbarelse. 1 Cor. 1, 5. 6. 7. Fremdeles skriver hand: Vi kundgiøre eder, brødre, den Guds naade, som er given i de meenigheder udi Macedonia; at der de bleve meget prøvede med trængsel, deres overflødige glæde, og deres store fattigdom blev meere overfladig til deres eenfoldigheds riigdom. 2 Cor. 8, 1. 2. Og om sig selv skriver denne hellige Apostel til de Epheser: Hvis tienere jeg er bleven efter den Guds naades gave, som mig er given, efter hans magtes kraftighed. Mig, den alleringeste af alle hellige, er denne naade given; for hedningene at prædike i evangelio Christi usporlige riigdom. Eph. 3, 7. 8. Paa samme maade bruger den hellige Apostel Peder dette ord, naar hand saa skriver: Eftersom hver haver faaet en naade-gave, tiener hverandre dermed, som gode huusholdere over Guds adskillige naade. Dersom nogen taler, hand tale som Guds ord; dersom nogen tiener, hand giøre det som af den formue, hvilken Gud giver; at Gud maae æres i alle ting formedelst JEsum Christum, hvilken være ære og magt i al ævighed, amen! 1 Pet. 4, 10. 11. I hvilke Apostelens ord dette er særdeles merkværdigt, at hvad hand kalder Guds naade, det nævner hand tilforn med det navn gave, eller, efter det græskiske ords egentlige bemerkelse, en naade-gave. Atter igien lyder ordene meget herlige, naar hand skriver: Naade og fred vorde eder mangfoldig i Guds og JEsu vor HErres erkiendelse. Saasom hans Guddommelige kraft i alle de ting, som høre til livet og gudfrygtighed, er os given formedelst hans kundskab, som os kaldte ved herlighed og dyd; formedelst hvilke

de störste og dyrebareste forjættelser ere os givne, at J ved dem blive deelagtige i den Guddommelige natur, naar J flye den forkrænkelighed, som er i verden, udi begierlighed. 2 Pet. 1, 2. 3. 4.

XIV.

Vi vil ikke anføre fleere af deslige skriftens steder, mens herved alleneste merke dette, at denne Guds naade i sine gaver, gode ting og velgierninger ikke uddeles paa een og den samme maade iblant de hellige; thi ligesom Gud er en frie Gud, saa pleyer hand og at uddeele sine gode ting efter sin fri villie, og deraf give en meere end en anden; derom den høyoplyste Apostel Paulus atter igien ret merkelig skriver: Der er forskiel paa naade-gaverne, men Aanden er den samme; og der er forskiel paa tienester, og HErren er den samme; og der er forskiel paa kraftige gierninger, men Gud er den samme, som krafteligen virker alle ting i alle. Men Aandens aabenbarelse gives hver til det, som er nytteligt. Thi een gives viisdoms tale formedelst Aanden; men en anden kundskabs tale, efter den samme Aand; men en anden troe, ved den samme Aand; men en anden en naadegave til at helbrede ved den samme Aand; men en anden at giøre kraftige gierninger, men en anden prophetie, men en anden at giøre forskiel paa Aanderne, men en anden adskillige slags tungemaal, men en anden at udlegge tungemaal. Men alle disse ting virker krafteligen den eene og samme Aand, som uddeler til enhver i besynderlighed, eftersom hand vil. 1 Cor. 12, 4-12. Ilige den samme meening skriver Paulus til de Hebræer: Hvorledes skulle vi da undflye, dersom vi forsøm-

somme saadan en saliggiørelse? hvilken efter at den tog sin begyndelse, at tales ved HErren, er bleven stadfæstet for os formedelst dem, som havde hørt ham, i det hand vidnede med, baade ved tegn og underlige ting, og adskillige kraftige gierninger, og den Hellig Aands uddelelse efter hans egen villie. Ebr. 2, 3. 4.

XV.

Og denne Forskiel paa de mange slags Guddommelige naade-gaver med deres virkninger kand man ikke allene formerke paa adskillige personer, hos hvilke de samme paa adskillige maader yttrer sig; men man kand og merke saadanne paa een eneste person i særdeleshed. Undertiden er aanden riig og velformuende; undertiden klager den over armod; undertiden viiser den sig i sine virkninger og forretninger ret som en mand; undertiden forer den sig op ret som et barn; og dette giver Apostelen Johannes os derved tilkiende, naar hand taler om børn, om unge folk, og fædre 1 Joh. 2, 13. Hvilket ikke saa meget er at forstaae om folk i henseende til aar og alder, som meget mere i henseende til den vext og tiltagelse i naaden, i Igienfødelsen og Fornyelsen; som og ikke alleneste de fornemmeste af vore lærere forklarer det, men og ordene selv tydeligen giver det tilkiende. Derfor skal enhver stræbe, og være nidkier efter de beste naade-gaver, 1 Cor. 12, 31. og see vel til, at naaden, saa meget som Gud vil, kand voxe og tiltage i ham; og at hand af et barn kand blive til en ung person, og endelig til en fader; didhen sigter den hellige Apostel Peders dobbelte ønske, naar hand skriver til sine troende: naade og fred vorde eder mangfoldig 1 Pet. 1, 2.

2 Pet. 1, 2. Derhen sigter og Pauli formaning til de Thessaloniker: I det øvrige derfor, brødre, bede vi eder, og formane i den HErre JEsu, ligesom I have annammet af os, hvorledes det bør eder at omgaaes og tækkes GUd, at I kun de blive meere overflødige. 1 Thess. 4, 1. som hand og paa et andet sted hiertelig ønsker og beder for dem: HErren formeere eder, og giøre eder overflødige i kierligheden til hverandre og mod alle, ligesom og vi ere mod eder 1 Thess. 3, 12. Vi maae derfor forestille os Guds kirke, som en vel anlagt have, hvorudi man finder de skiønneste blomster, hvilke vel ere efter deres art og beskaffenhed afskildte fra hin anden, dog alligevel spiller enhver for sig af dem med den allerskiønneste farve, og giver fra sig den lifligste lugt; derudi staar ogsaa mange frugtbare træer, af hvilke nogle stiger høyt op i det høye, men andre holder sig neden til jorden; nogle strekker sine greene viit ud fra sig, andre holder dem tet tilsammen; dog alligevel bærer de alle deres eyermand velsmagende frugter: Saa staaer de troende i HErrens menighed, som de allerædelste planter, blomster og træer, som Gud selv har plantet derudi, og har giort levende ved sin naade, hvilke, til deres Eyermands og HErres priis, lader den indvortes kraft af hans Aand i dem udvortes klarligen see, ved deres gode gierninger giver den skiønneste glands fra sig, og saaledes staaer opfyldte med retferdigheds frugter.

XVI.

Og det er just dette, vi her fornemmeligen har at merke, at denne Guds naade er en kraftig, arbeidende og stedse virkende ting. Den er ikke i et menniskes hierte som en steen, der kastes i ageren,

og

og bliver liggendes der udi, som et dødt og ufrugtbar væsen uden al frugt; men den er som et ædelt sæde-korn, der fanger strax an at udspire og fremvoxe, til det faaer straa, og bær frugter. Vor salige Luther skriver meget skiønt herom saaledes: Ret ligesom Gud af en tør stok giorde et nyt og grønt træ, der da strax bar sine naturlige frugter; saa er Guds naade aldeles en stor, stærk, mægtig og virkende ting; den ligger ikke, som de drømende lærere snakker, i sielen, og sover, eller lader sig bære, som et malet bret bær sin farve. Ney, ikke saaledes; men den lærer, den fører, den driver, den drager, den lever, den virker alting i menniskene, og lader sig nok føle og erfare. Den er vel forborgen; men dens gierninger ere aabenbare. Dens gierninger og ord viser hvor den er, ligesom frugten og bladene giver træets art og natur tilkiende. (Luth. i sin Kirke-Postil i forklaringen over Epistelen paa Juledag paa det 114. blad.) Og saaledes er et igienfødt menniskes hierte ligesom en levende og frist kilde, hvis vand idelig udvælder; ligesom et blomster, der idelig giver sin søde lugt fra sig; ligesom ilden, der immerhen luer og flammer; thi saaledes er Guds naade i et menniske stedse kraftig og virkende. Hvilket og Skriften ellers med de eftertrykkeligste ord har forestillet. Den siger: Hvilkesomhelst der drives af Guds Aand, disse ere Guds børn. Rom. 8, 14. Igien heder det: Dersom vi ere forrykte, da er det for Gud; eller ere vi ved sands, er det for eder; thi Christi kierlighed tvinger os. 2 Cor. 5, 13. 14.

XVII.

Denne naade er og just den allerkraftigste og ædelste lægedom, hvorved den allermeest fordervede

natur i menniſket kand hielpes til rette, saa at man maa forundre sig, naar man seer, hvorledes at et frekt, uregierligt, ulydigt, ukydskt, vellystigt, gierigt og hoymodigt menniske er blevet et saa boyeligt, lydigt, kydskt, Gud hengiven, verden med al sin riigdom, ære og anseelse foragtende Guds barn, og hvorledes det samme undertiden gaaer saa hurtig og munter frem paa Guds veye.

XVIII.

Erasmus Rotterdam har i et meget skiønt og meget viitløftigt sende-brev til en af sine gode venner foreſtillet os tvende merkværdige exempler, i hvilke hand viser os, hvordan Guds naade har vaaret saa adskillig i tvende adskillige personer, men hand dog mægteligen virket i dem begge; den eene heder Johannes Vitriarius, den anden Johannes Coletus. Det vilde falde forviitløftigt her at anføre den beskrivelse der om, som med fornoyelse kand læses i sende-brevet selv; og af deslige exempler kunde man føre en heel hob frem, dersom dette ellers var nu vores forehavende. I hvorvel jeg holder for, at dette skulle være meget opbyggeligt, dersom mange deslige exempler af saadanne omvendte og oplyste menniſker, hos hvilke Guds naade saa herlig har ytret sig, (dog uden at mænge der iblant allehaande digt og fabler) bleve sammensamlede og fittelig læste.

XIX.

Apostelen Paulus stiller os sig selv for, som det fortreffeligste exempel paa saadan en, der ved Guds naade er greben, og af samme naades virkning uafladelig har arbeidet og bemoyet sig. Hvad var Paulus for en, forend hand blev omvendt? men hvad var hand og siden for en, da Guds naade

de havde bemægtiget sig ham? Lad os høre begge dele af hans egen mund; thi saa skriver hand om sig: Jeg takker Christo JEsu vor HErre, som haver giort mig stærk, at hand agtede mig at være tro, og satte mig i æmbedet, som tilforn var en Guds bespottere, og en forfølgere, og en forhaanere, men mig er barmhiertighed vederfaren; thi jeg giorde det uvitterlig i vantroe; men vor HErres naade var des overflødigere med troe og kierlighed i Christo JEsu! 1 Tim. 1, 12. 13. 14. Og paa et andet sted skriver hand: Sidst efter alle er hand og seet af mig, som af et utidigt fødsel, thi jeg er den mindste af Apostlerne, som er ikke værd at kaldes en Apostel, fordi jeg haver forfuldt den Guds menighed. Men af Guds naade er jeg det, som jeg er, og hans naade, som er uddeelt til mig, haver ikke været forgieves; men jeg haver arbeidet meget mere, end de alle, dog ikke jeg, men Guds naade, som er med mig, 1 Cor. 15, 9. 10. Saaledes var det Gud behageligt, som fraskildte Paulus af sin moders liv, og kaldte ham formedelst sin naade, at vilde aabenbare sin Søn i ham, at hand skulde forkynde ham formedelst evangelium iblant hedningene Gal. 1, 15. 16. Saaledes, siger jeg, behagede det Gud af dette haarde og u-skikkede metal med sin egen haand at tilbereede og hellige saa kostbart et kar, derudi at legge sit navn, og det samme derved at udbrede indtil verdens ender. Hand skulle være den HErre JEsu et udvaldt reedskab, at bære hans navn for hedninger og konger og Israels børn. Ap. G. 9, 15 Og saaledes vedste Guds naade ved et forunderligt konst-stykke saa herlig og hastig at omskifte Pauli jordiske hofmod til et christeligt og u-forsagt

mod,

mod, hans uforstandige nidkierhed, til en brænde begierlighed at prædike Evangelium allevegne i verden, og oprætte og befæste Christi riige. Ja hans hæftige, og som det siunes, u-ophørlige bemøyelse, hvorved hand var ligesom fast bunden til loven, til en bestandig og ubevægelig troskab imod sin Frelsere JEsus Christus.

XX.

Og i sandhed, kand der vel være nogen stand herligere, lyksaligere og ærværdigere end naade-standen? derudi et menniske af Gud bliver befriet fra den almindelige fordervelse i naturen, og skal nu være et redskab i Guds haand til at befordre hans ære. Menniskets var tilforn en vild stamme, og ingen andre frugter kunde bære, end de der vare lig hans natur, og endelig maae geraade til hans fordervelse: Men nu er hand renset og helliget ved Guds naade, er dannet og skikket til at vorde opfyldt med retferdigheds frugter, som skee ved JEsum Christum, Gud til ære og lov. Phil. 1, 11. Nu er hand plantet i HErrens huus, og skal grønnes i vor Guds forgaarde, hand skal en dnu blomstres i alderdommen, skal vorde saftig og grøn, at forkynde, at HErren er oprigtig. Ps. 92, 14. 15. 16. Hvad kand nu optænkes meere fortreffelig for et menniske, end at hand skal være et kar, som Gud vil opfylde med sin naades riigdom; at hand ved Guds Aand bliver udsmykket med de himmelske gode ting, begavet med kraft af det høye, det er, med overnaturlige kræfter, og kand bruge dennem til Guds evige ære og priis, til at dæmpe og udrydde den ugrundelige fordervelse i kiødet, til at overvinde verden, forstyrre anslag og al høy-

hed,

hed, som sig ophøyer mod Guds kundskab, og saaledes over Guds og sin saligheds fiender indlegge een salig seyer efter den anden? hvad kand være herligere for et dødeligt creatur, end at hand skal være den Allerhelligste Guds og hans Aands tempel, hvorudi hand stedse vil boe, og, som fordum i det gamle Testamentes tempel, aabenbare der sin store herlighed? hvad kand være herligere for saadant et menniske, end at Skaberen udvælger ham i gode gierningers øvelse til sit eget verksted, i hvilket hand sidder, arbeyder sin egen gierning, og udretter saa meget got til sit navns helliggiørelse?

XXI.

Heraf seer man klarlig, hvor nødvendigt det er, at man vel forstaaer sig paa den forskiel imellem Naturen og Naaden. Og skal vi ikke fare vild, dersom vi siger, at her maatte søges ligesom middelpuncten af den sande menniskelige vitsdom. Alt hvad, som kommer af naturen, er efter sin oprindelse fordervet, og for saa vitt kand det ikke behage Gud: Men herudi giør naaden os til andre menniskker, og virker i os det, som er Gud til al velbehagelighed. Vel er menniskes natur, hans forstand, villie og samvittighed, endnu den dag i dag er Guds skabning og gaver, og saa vitt haver og de naturlige dyder deres første udspring af Gud: dog alligevel er der en stor forskiel imellem de naturlige og de aandelige dyder, som virkes ved Guds naade; saasom i hine har de naturlige kræfter sine forretninger, men i disse maae de aandelige naadens kræfter udrette alting. Og deraf kommer det, at et menniskes legems beskaffenhed giør ikke lidet til de naturlige

lige dyder, i det et slags temperament er nu meere tilbøyelig til den dyd, nu meere til den last. Da kand det nu let hende sig, at naturen vil efterabe naadens gierninger, og derved bedrage baade sig selv og andre; ret ligesom bedragere, der pleyer at giøre en falsk mynt af messing eller kaabber, og dermed anstiller sig for folk, som det var guld eller sølv. Saaledes maae naturens gierninger have nok saa herlig en glands udvortes, dog alligevel ere de ikkun som mynt af en falsk smeltning og stempel, de ere falske dyder, som ikke ere gyldige eller gangbare i Guds helligdomme. Og omendskiønt menniskene i denne deres blotte naturlige tilstand lader det sig være nok saa suurt, og giør nok saa meget, hvor over og andre folk maatte sættes i forundring, saa gielder det dog ikke for Gud. Og lad være Gud pleyer ofte med timelige velsignelser at belønne dem, saa maae vi dog sige her, et saadant menniske har dermed sin løn borte; thi al kunst og videnskab, al skikkelighed, flid og bemøyelse, hvormed hand maatte sætte sig i den høyeste anseelse og forundring i verden, bliver dog intet agtet for Gud.

XXII.

Adskillige gudfrygtige mænd, som tilbørligen har eftertænkt denne sag, have her og deri deres skrifter mældet om denne forskiel imellem naturen og naaden. Iblant de gamle fædre har blant andre den gamle aanderige Macarius, saa vel i sine prædikener, som og i sine øvrige smaae skrifter, havt derom mange opbyggelige tanker. For reformationen har den, som har forfattet den tydske Theologie, saa og Thomas Kempe vel forfattet, hvor meget det er angelegen at kiende denne forskiel, saa-

som

som og begge disse fromme og andægtige mænd har derom anført adskillige merkværdige sager, hvilket og den salige Hr. D. Spener har som et tillæg tilsøyet dette sit skrift, hvorom vi nu har at handle. Ellers iblant de Romersk-Catholske har en Pater oratorii, som med disse bogstaver F. H. P. D. L. har bemerket sit navn, udgivet en bog i det Franske sprog, trykt til Mons 1630. under denne titkel: Aandens offentlige forkyndelse og ophøyelse over et i naaden fremført levnets forunderlige herligheder, hvilket skrift er atter igien for nogen tiid siden oplagt og tilsøyet en bog kaldet Elisabeths, med tilnavn af det lille barn JEsu, hendes liv og levnet, som er den anden deel af den sande christen, saa og strax derefter igien kommen for lyset med Hr. Oliers christelige Catechismus. Paa samme maade finder man og mange opbyggelige ting om naturen og naaden i Cardinalens Petri Matthæi Petruvi saa kaldede Aandelige breve, som først ere udkomne i det Italienske sprog, men siden oversatte i det Engelske og tydske. Den berømte Pater oratorii, Franciscus Malebranche, har i Frankerig udgivet en heel dybsindig bog om naturen og naaden, som vi og kand læse i det Engelske sprog; for hvis skyld hand kom i en vitløftig strid med Jansenisternis hofmand, Antonius Arinaud. En herlig, høylærd og nyttig bog er det, som H. Esprit har ladet komme for lyset om de menniskelige dyders falskhed, dertil hand har føyet en lærd og vigtig fortale, hvorudi hand skarpsindig og opbyggelig handler om mange naturen og naaden tilhørende ting: den gandske bog er værd at læses, og er af det Franzøsike i det tydske meget smukt oversat af min meget ærede ven, Hr. Regierings raad von Schutz.

XXIII.

I besynderlighed har de Engellænder giort sig umag for at handle udførlig om dette stykke af vore christelige fæders lærdom; og finder man iblant dem mange gode og vigtige skrifter om denne materie. Og haaber jeg, den gunstige læser lader sig befalde, at jeg alleneste paa dette sted anfører de faa, som jeg har underretning om. Saa hører da hertil: En discurs om den naturlige og moralske uformuenhed: En forsigtig undersøgning om de moraliske dyders natur, maade og grund, og den forskiel der er imellem dem, og den evangeliske helligheds: Nok Matthæi Meadens saa nær en christen, hvilken bog er ogsaa i det tydske sprog oversat, og nogle gange paa nyt oplagt. Saa har og Edvard Reyner anført sine meget smukke tanker om naadens ypperlighed, hvilke Johan Reyner tillige med tvende andre opbyggelige skrifter har udgivet til London, og har ladet dem trykke foran, som en indledning til et skrift om de mange slags misforstand og vildfarelser, som forekommer i denne materie om Guds naade. Derforuden har jeg i tvende efterfølgende bøger fundet mange ting, som hører hertil, og med fornøyelse kand læses. Den første er: Kloget om den Hellig Aands virkninger. Den anden er: Christi Aands indvortes vidnesbyrd ved den udvortes aabenbaring imod Deisterne, Socinianerne og de Fri-geister, som negte begge deele; Imod de Formalister, som negter det indvortes, og imod de Enthusiaster, som negte det udvortes vidnesbyrd.

XXIV.

Den berømte Hr. Poiret har og paa mange ste-

der

der i sine skrifter handlet om naturen og naaden, og taget sig for at forestille omstændeligen den forskiel imellem dem, tillige med deres virkninger; og kand enhver, som det behager, selv eftersee hvad hand herom har skrevet. Jeg har og seet, at Gvalterus Bodanus, en skion prædikant i Amsterdam, har ligeledes i det Hollandske sprog skrevet noget om naturen og naaden, som for nogle aar siden er oversat i det høy-tydske sprog; og maae jeg tilstaae, at hand ikke saa ilde derom har skrevet; alleneste, at hand har blandet derudi den lærdom om Guds u-vilkorlige raads-slutning, angaaende menniskens salighed og fordømmelse, efter den Reformeerte Religions grund-lærdomme, og det saaledes som de, der gaar allerlængst i den sag, har forestillet den, hvilket betager denne ellers nyttige bog meget af sin værdie; lige det samme er og at tage i agt i de af os ovenanførte bøger, saa at, omendskiønt der forekommer mange gode ting i dennem, bør dog enhver med saadan varsomhed læse dem, at hand efter det Guddommelige ords rette-snor og den Evangeliske lærdom noye prøver dem, og saaledes af dem allevegne beholder det gode, som hand anvender til sin opbyggelse, men lader det øvrige staae paa sin sted.

XXV.

Iblant vor Kirkes lærere, der bekiender sig til den uforandrede Augsburgiske Troens bekiendelse, har vel ingen saa grundig og udførlig skrevet om denne sag, da man ellers vitløftig og grundig nok har afhandlet troens lærdomme. Den meget berømmelige D. Johan Hülsemann har vel skrevet en bog de auxiliis gratiæ det er, om de adskillige

lige naadens hielpe-midler, saa og den ikke mindre vel fortiente D. Justus Feurborn en anden om naturen og naaden; og maae vi bekiende, at der findes mange dybsindige ting i disse skrifter; dog alligevel sigter kun disse fornemmelig derhen, at redde og forsvare vor lærdoms sandhed, angaaende omvendelsens verk, deels imod de Reformertes, deels imod de Remonstranters vildfarelse; I hilken henseende de og har giort vor kirke en priis-værdig tieneste.

XXVI.

Den høy-oplyste salig H. Scriver i sin u-forlignelige og skionne bog, kaldet Sielens Schat, (i hvilken hand, som i et ret skat-kammer, har med stor flid, lærdom og angenemhed til en synderlig opbyggelse og ikke noksom priselig nytte samlet hvadsomhelst hand af den hellige skriftes bestandige og merksomme læsning og langvarige erfaring har fundet, og hvad for naades riigdom al naadens Gud ellers har lagt i hans helligede siel) har ogsaa meldet om naturen og naaden, og ret herlig skrevet paa et sted, da hand handler om en troende siels gudelige og hellige livs beskaffenhed. Og haaber jeg den christelige læser lader sig vel befalde, at jeg her andrager hans egne ord derom, skiønt de ere noget viitloftige, saasom hand heraf kand kiende saavel hvor stor en deel denne retskafne, og af alle Gud og den sande gudfrygtighed elskende hierter høy-priselige Guds mand, af Guds naade har besiddet; saa og hvor vel hand besynderligen og fornemmeligen har forstaaet sig paa denne sag; og endelig, at den forskiel imellem natur og naade har dog ikke i vor kirke været saa ubekandt. Saaledes lader da

den

den salig mand sig herom forlyde i bemelte bogs tre-
die Partes 2 prædiken pag. 876.

§. 24. "Det er herudi meget angelegen, at vi vi-
"de forskiel imellem natur og naade; thi disse tiders
"menniſker indbilder sig, at være i en lykſalig til-
"stand, og haaber vist at blive salige, derfor, fordi de
"tænker, de ere dog ikke saa aldeles onde, de fører
"dog et udvortes ærbar levnet, og ingen med rette
"kand besværge sig over dem; da det dog er alt saa-
"dant, som naturen, eller kiød og blod kand give,
"hvilket dog i saadan sin tilstand ingen adgang har
"til Guds rige. Jeg vil sætte her nogle kiendemer-
"ker, hvorpaa vi kunde prøve vor tilstand, og skille
"naturens virkning og frugter fra naadens kraft og
"frugter: Det naturlige menniſke seer kun paa det
"udvortes, og er om den indvortes tilstand lidet el-
"ler intet bekymret: Seer meere til menniſkens
"domme, (og fornøyer sig, naar kun ingen har no-
"get at tale paa ham, eller med føye har at klage o-
"ver ham,) end til Guds domme, da dog det retfer-
"digſte menniſke, naar Gud vil trætte med ham,
"ikke kand svare ham eet til tusinde: Hand kand let
"give sig tilfreds i at undersøge sin tilstand; randsa-
"ger ikke hiertet saa grundig; undskylder gierne sig
"selv; forringer sine feyl og synder, men giør stort
"af sine dyder og gode gierninger; hand veed ikke
"af nogen synderlig sorg for sine synder; hand sam-
"tykker selv adskillige ting, som christendommen
"vel fordrer af ham, men hans syndige kiød og blod
"har ey dertil nogen lyst; hand meener det kand
"ikke, og er ey heller saa juſt fornøden, at være saa-
"ledes, som christendommen udfordrer: Naar vi
"kun siger, vi troer paa Christum, vi gaar til kirke
"og Guds bord, som lader den gode Gud sig let

hand-

"handle i det øvrige, og hvad som hører til et gu
"frygtigt levnet: Naar hand engang har bega
"en stor synd, drukket sig fuld, blevet vred uden g
"sag, bandet og skændet, givet forargelse med ska
"melige ord og giækkerie, og saa fremdeles, saa ka
"hand let stille sin samvittighed igien tilfreds: ha
"gaar vel i kirke, men har ingen synderlig anda
"eller ret lyst til ordet, hand veed og ikke hvad
"aandelige bevægelser er, hand holder det unød
"videre at eftertænke det ord, hand har hørt, el
"videre at spørge efter hvordan det dermed har s
"det er ham alt nok, at hand har været i kirke
"hand gaar til Guds bord uden ret at prøve sig
"retskaffen at omvende sig, uden at hierteligen h
"tragte Guds Søns kierlighed, der har givet
"legeme for os i døden, og udgivet sit blod for o
"hand meener og ikke, at hand har fornøden et g
"og fornyet forsæt til at forandre sit levnet, so
"som hand holder for, at hand er alt tilforn saa go
"som hand skal være: Hand beder uden synderl
"andagt, meere af bogen, end af hiertet, og m
"skal ikke lettelig høre ham klage derover, at ha
"ikke kand bede, hand bekymrer sig og ikke om
"vore og tiltage i Gudfrygtighed, fordi hand, so
"tilforn er meldet, er i de tanker, at hand ey har fo
"nøden synderlig forbedring, hand lader sig ve
"leylighed let overtale til at giøre med, som verde
"vil have det, meenende, der er ikke fornøden her
"nogen lang betænkning, saasom man efter ha
"tykke kand komme let til syndernes forladelse
"Hand er ikke meget nidkier for sin Guds ære, sige
"ikke heller den onde verden stort imod, men menet
"hvad andre taler eller giør, det kommer ham ikke
"til at forsvare; Hvorfore skulle hand bringe sig u

"gunst

"gunst og u-leylighed paa halsen? Hand elsker ver-
"den, og det timelige liv, og ønsker nok at komme
"til himlen, men dog saa sildig, som det muelig er:
"og saa fremdeles.

§. 25. "Herimod er en retskaffen christen, der le-
"ver i naadens stand, og drives af Guds Aand,
"langt anderledes findet: Hand seer fornemmelig
"paa det indvortes, og fordi hand veed, at GUD
"prøver hiertet og elsker oprigtighed. 1 Krøn. 29,
"17. Saa ønsker og beder hand daglig, at hand
"vil skabe i ham et reent hierte, og give ham en nye
"Aand; hand tragter og vel derefter, at hans ud-
"vortes vandel for menniskene maae være ustraffelig
"og ingen til forargelse; dog fordi hand veed, at
"man ikke altiid kand befalde menniskene, saa seer
"hand meere paa Guds, end menniskens domme,
"og finder sig altiid fornøyet, naar hand kun kand
"sige med Jeremias: HErre, hvad der er udgaaet
"af mine læber (hvad jeg taler, gior eller tænker)
"det er for dig Jer. 17, 16. og saaledes have en
"god samvittighed. Hand prøver sig selv ofte, hand
"skaaner sig ikke selv, hand hykler ikke for sig selv,
"hand undskylder ikke sine feyl, men bekiender
"dem gierne: Ham tykkes altiid, at hand er den
"fornemmeste blant alle syndere, hand finder ingen
"tiid behag i sin christendom, og meener, hand har
"kun endnu begyndt, og er kun at regne iblant A.
"B.C. disciplerne; hand vil gierne have alting ret,
"vel vidende, at hand har med den alvidende, ret-
"ferdige og hellige Gud at giøre, og at ingen synd
"kand være liden eller ringe, saafom den giøres i-
"mod den store og glorværdigste Gud: Hand la-
"der det være sig en ret alvor med sin gudfrygtighed,
"og er i en daglig og alvorlig kamp med sig selv og

"verden; thi hand veed, at den HErre JEsu
"kiender ikke dem for sine discipler, der ikke dagli
"tager hans kaars paa sig, og efterfølger ham, og a
"intet urrent skal gaae ind i det himmelske Jerusa
"lem, og at ingen uden hellighed skal see HErren

§. 26. "Naar hand eengang bliver overiilet af e
"feyl, og i sin samvittighed er overbeviist om noge
"synd, saa har hand derover en stor hierte-græmme
"se, og det koster ham megen kamp, megen bør
"mange suk og taarer, førend hand kand faae still
"sin saarede samvittighed tilfreds, og i Christi fo
"tieneste og blod bragt den til rolighed. Handkom
"mer altiid med et hungrig og tørstig hierte til ki
"ken, som et svagt barn til sin moders bryst; han
"hensigt er altiid at voxe og tiltage i troen, kie
"ligheden, haabet og gudfrygtighed, og saalede
"daglig at forbedre sig; hand forlanger ikke sa
"meget at ørene, som at hiertet maae fyldes af o
"det, og er begierlig efter baade at vide og at giø
"GUds villie: Det skulle fortryde ham, om han
"uden frugt og nytte skulle gaae ud af kirken. Han
"gaaer til HErrens bord med en alvorlig prøve
"henseende til sig selv, og med en hiertelig længs
"efter at vorde jo mere og mere forsikret om sin Fre
"seres foreening og samfund, saa og at faae ny
"kræfter af hannem til gudfrygtigheds øvelse: han
"beder og sukker uden afladelse, hand taler i besyn
"derlighed om morgenen med sin GUd og Fader
"hand udøser sit hierte for ham, og handler me
"ham i en børnlig tilliid, fornemmelig om de ting
"der angaaer GUds rige og ære, saa vel som og sin
"siels salighed; hand opofrer ham sit hierte, kaste
"sig med alt hvad hand er og har, for hans fødder
"og ønsker intet mere, end stedse at være GUds hel
lig

"tige, retferdige og gode villies redskab; klager og
"ofte over sit hiertes koldsindighed, og at det vil ik-
"ke ret fort med bønnen: hand vandrer forsigtig,
"og skyer al leylighed til at synde; naar verden vil
"tilskynde og lokke ham til noget ont, saa heeder
"det: Hvorledes skal jeg giøre denne store ond-
"skab og synde imod GUd? 1 Mos. 39, 9. Hand er
"alt ugudeligt væsen fiensk i sit hierte, er nidkier for
"GUd, imodstaaer det onde, og hielper til, saa me-
"get mueligt er, at forekomme alle forargelser, hand
"begræder og bejamrer ofte hemmelig det, som an-
"dre beleer. Den verdslige skiemt og lyst er ham
"ofte som en brand i hans been, og som en piil i
"hans hierte, hand tragter derefter, at hand maae
"vinde andre, og lære overtrædere GUds veye,
"vel vidende, at GUd har befalet enhver sin næste,
"og at vi maae give agt paa hverandre til tilskyn-
"delse, til kierlighed og gode gierninger Eb. 10, 24.
"Hand kører sig ey efter verdens gunst eller ugunst,
"naar hand kun kand behage sin GUd, og have en
"god samvittighed; hand er keed af al forfængelig-
"hed, og om det kunde skee med GUds gode villie,
"ønskede hand gierne strax at aflegge det syndige le-
"geme, at forlade verden, og være med Christo; og
"saa fremdeles. Naar J nu efter denne grundige
"og tydelige beskrivelse efterseer saadant et GUds
"barn, og prøve eder selv derefter, saa kand J let
"vide, enten J ere i naturens eller naadens stand;
"og hvad J har at tænke om eders christendom, og
"haabe om eders salighed. Jeg beder eder for
"GUds skyld, farer ikke saa ulyselig over denne lær-
"dom, og meener ikke, det er en sag, som ikke har
"stort paa sig! Jeg forsikrer eder, at der ere mange
"u-christelige menniske blant de christne, hvilke,

"fordi de ikke ret agter denne sag, men i sikkerhed "bliver ved i deres gamle viis og vane, da løber de i "et visse haab om himlen, liige til helvede.

XXVIII.

Fremdeles', naar hand saa fortreffeligt taler om de troende siæles indvortes lys, saa bruger hand herom endnu disse opbyggelige ord, som vel ere værde her at vorde anførte; de kand læses i ovenmældte bogs tredie deels fierde værd. pag. 960. og lyder saaledes.

27. Saa prøve sig nu enhver efter denne lærdom, "om hand allerede har dette indvortes herlige naa- "dens lys, og om hand ved det samme leedsages i "alle sine gierninger, eller ikke? Jeg holder for, "naar man taler eller skriver om saadanne ting, at "det kommer de fleeste af vore tiders christne for, "som det kunde være lutter fremmede og ubekiendte "ting, ja som man talede i et fremmet og uforstaae- "ligt sprog; Thi, som de fleeste bekymrer sig lidet "om de Guddommelige og himmelske ting, og el- "sker mere den verdslige forfængelighed end Christi "herlighed, saa agter de ikke saadanne ting, eller "legger dem paa hiertet. Naar guldet og sølvet "glimrer i deres øyne, saa leer de og glæder sig i "hiertet, og hvo der kand kun ved alle haande renker "og svenker sammenskrabe gods og penge, og dermed "veed at berige sig og sine, den er en klog og viis "mand i verdens øyne, og den seer de an, som en lyk- "diske Gud; Men det klare skin, der af JEsu Chri- "sti Ansigt falder de troende i hiertet, veed de intet "af, meenende, det er en sag, de let kand undvære: "Hvad rigdom, hvad en herlig arvedeel, hvad skiøn- "ne huuser, et lystigt og riigt jorde-gods, hvad fulde

"la-

"lader, boder, kellere og kister monne være, hvad
"glæde, lyst, pragt, ære, og verdens herlighed mon
"være, det forstaaer de best, og derudi søger de virke-
"lig deres høyeste fornøyelse: Men spør man efter
"Guds naades rigdom, efter den himmelske arve-
"deel, efter de levendes land, efter den himmelske
"stad og Guds huus, efter JEsu Christi fylde, hvor-
"af vi faaer naade for naade, spør man efter Aan-
"dens glæde, efter Guds børns herlighed, saa
"veed de intet deraf, ja ikke eengang hvad der er
"talt derom. Jeg er ofte faldet i forundring, naar
"jeg har hørt hvor daarlig og barnagtig de klogeste
"verdens børn har talt om de aandelige og himmel-
"ske ting, naar de eengang u-formodentlig er bragt
"dertil (thi det er den største deel idel viderlighed og
"daarlighed, naar man bringer saadanne ting for
"dem,) og hvor mørke og ubekiendte alle troens ar-
"tikler og de ædelste skriftens sprog ere for dem: Ja
"hvor aldeles uforfarne de ere i at ret kiende sig selv,
"deres Gud og den HErre Christo, deres næste og
"verden, saa man ikke noksom kand udsige det. I-
"blant den gemeene hob, hersker aldeles saa stoer en
"vankundighed udi de aandelige og Guddommelige
"ting, at den største deel veed ikke at sige noget vist
"og tilstrekkeligt derom: de veed ikke engang hvor-
"for de ere christne, og hvorledes de skal forbedres i
"deres christendom, eller hvorledes de skal bruge
"den samme sig til trøst i liv og død, til glæde og til
"fred for deres siæle: har de endskiønt fattet bog-
"staverne og ordene af deres Cathechismo, saa fey-
"ler dog de fleeste den rette forstand, den fornødne
"tilegnelse, den levende og kraftige øvelse: de ere
"kloge og forsagne nok i de jordiske ting; Og man
"finder knapt nogen dreng eller pige saa eenfoldig,

"de jo veed at finde paa een og anden synte, at be-
"drage deres herre og frue; Man finder ingen hyr-
"de eller dagløner saa taabelig, der ikke skulle viide,
"at søge sin fordeel ved tidens leylighed i sin hand-
"tering, og vel i et og andet at bedrage sin næste:
"Men kommer man til at spørge dem om de aands-
"lige og Guddommelige ting, som angaaer deres
"sieles velfærd og salighed, saa finder man ide
"mørkhed og vankundighed, de tør vel og forunds
"sig over, at man vil spørge dem, som eenfoldige o
"slette folk, om saa høye ting; ret som de ingen
"siele havde, der vare igienkiøbte ved Guds Søns
"blod, som en dyrebar løse-penge, og kunde tage i
"mod det himmelske lys, eller vare skabte til det e
"vige liv.

§. 28. "Men dette naadens lys mangler ikke al-
leneste de eenfoldige, ringe og slette folk; men
end og den største deel af de mægtige, de store, d
rige, de lærde, de viise og kloge i verden: børnene
i deres unge aar bliver ikke af deres verdslig-sinde-
de forældre efter deres daabs pagt underviiste udi
Guds og deres forløseres JEsu Christi levende
kundskab, de bliver ikke anviiste til at søge af Gud
i ordet og bønnen det indvortes naadens lys og
den Hellig Aands regiering; men man er tilfreds,
naar de kun fatter bogstaverne og ordene i Cathe-
chismo, og dernæst bliver smukt skikkeligen opfør-
te efter denne verdens aand, heroiske, spitzfindige,
kloge, dristige og færdige: Naar de skikker sig
vel til næring, til huusholdning, til handel og van-
del, til stats-sager, til verdslig klogskab, ja vel og
til allehaande liderligt væsen; derudi søger de
kiødelig-sindede forældre deres glæde, og tør vel
haabe noget stort af saadanne børn. Disse vorer
nu

nu saaledes op, og fordi de ikke af ungdommen op ere anførte til Guds frygt, til den HErres JEsu kundskab, kierlighed og efterfølgelse, til den rette smag af den christelige lærdom baade i ord og Aand, til at foragte det forfængelige og betragte det evige, saa fordyber de sig herimod i verdens vellyst, ære, herlighed og viisdom; lærer og agte lidet om christendommen, bliver enten hyklere og mund-christne, eller og vel bespottere og atheister: Af saadanne folk finder man alle kroge fulde, og vil kun en retsindig christen see sig lidet om, og betragte nu omstunder verdens maneer, da skal hand strax fornemme, at jeg ikke har talt formeget.

§. 29. Saadanne folk veed mindre end intet af det indvortes lys i siælen, hvorom vi handler, men de følger det naturlige lys i deres forstand, for hvilken de aandelige ting ere en daarlighed 1 Cor. 2, 14. Derfor er en religion dem ligesaa god, som en anden; (thi som de ikke har naade til at prøve og giøre forskiel paa noget, saa kand de ikke skille en skinbar og sminket løgn fra en Guddommelig og reen sandhed,) fielden læser de Guds ord, og naar de læser det, saa finder de dog intet derudi, som smager deres kiødelige sind og hierte, det er altsammen dunkelt, mørkt, eenfoldigt, slet, og tillukt for dem, og derfor bliver de strax kiede af det: kommer de i kirken, saa kand de vel sidde en times tiid og høre til, dog med et koldsindigt hierte, og smager dem ingen prædikener bedre end de, der ere indrettede efter verdens sind, galante, høytravende, udsmykkede med skiønne sprog af de hedenske poeter og propheter, og sammenflikket med allehaande lystige indfald og artigheder:

men de der ere indrettede efter den Hellig Aands sind, der søger at omvende og forbedre et menniske i sit hiertes grund, der gaar los paa det indvortes menniske, der anleediger et menniske til en levende kundskad om den kaarsfæste, fattige, ydmyge, og sagtmodige Frelsere JEsu Christo, der driver paa en virkende troe, en brændende kierlighed, selv-fornægtelse, verdens foragt med videre, de smager dem ikke, men ere for dem enten som en fremmed tale, eller som en daarlighed: Deraf kommer det, at de veed intet vist og grundigt om de ting, der hører til salighed: Verden er stor, men himlen liden i deres øyne; man merker og ingen synderlig iver og alvor hos dem, ingen andagt, ingen lyst, og ingen retskafne christendoms frugter; thi hvorledes kand det træ bære gode frugter, som hverken har roed eller saft?

§. 30. Ja jeg maae endnu sige mere! Mange lærde og berømmelige mænd, end og i den geistlige stand selv, baade i høye og nedrige skoler, feyler dette indvortes naadens lys, de omgaaes vel meget med geistlige og aandelige ting, men beholder dog et u-geistligt og kiødeligt sind og hierte; de handle vel den hellige skrift, de undersøger mangen gang paa det allernøyeste alle dens linier, tale-maader og ord, men de gior det ikke med den ærbødighed og andagt for Guds helligdom og hans munds ord, som de burde; de gior det uden en hiertelig bøn, uden ydmyghed, uden sagtmodighed; de søger ikke efter ved saadan flid at blive helligere og frommere, men kuns at blive lærdere og berømmeligere; de bryder vel skallen op, men kiernen smager de ikke: De har vel skriftens bogstaver stedse under hænderne, og i munden og

i pen-

i pennen, men kraften og Aanden naaer dem ikke ind i hiertet, hvilket man klarlig og udfyrlig kand slutte af deres hofmod, høye tanker om sig selv, af den foragt over andre, af deres misundelse, misgunst, strid og skielden, af den verdens kierlighed, deres pragt og ypperlighed, med videre. Den hellige Augustinus har herom en skiøn lignelse: † Hand siger, at hand var for sin omvendelse ligesom et menniske, der læser i en bog ved et lys, der skinner bag ved ham: Skinnet falder paa bogen, at hand kand læse skriften, men hans ansigt bliver ikke deraf oplyset; Saa er det og med mange lærde, som handler den hellige skrift i skoler og kirker; der skinner et lys for dem, at de kand læse skriften, og fatte den bogstavelige forstand derudi, men ved deres vantroe, og andre deres synder forhindrer de, at saadant et lys ikke igiennemtrænger indtil hiertet, og oplyser det. Derfor siger den kiere Lutherus, †† at endeel menniske digter, lærer og snakker meget uden naaden, om høye og aandelige ting, og over alt dette bliver de dog kiødelige; ja hand tør u-forfærdet skrive, at sathan har giort endeel menniske, besynderlig lærere og prædikantere, hellige, kloge og lærde i skriften, paa det de med tiden kand vorde lade og sikre, ingen tiid med stiid handle Guds ord, med at lære, formane, trøste, ey heller ret øve sig i bønnen; deraf da endelig maae følge, at de muster den rette forstand i skriften, og falder hen til selsomme og underlige spørsmaal, og begynder at mestre troens artikle efter deres egen blindhed, &c. Dog

† Confess. Libr. 4. c. ult. p. 99 T. 1. †† I fortalen over Epist. til de Rom. S. Fleisch und Geist. Tom. 6. Jen. F. 479.

alligevel, i det jeg skriver dette, vil jeg ingenlund
haabe, at nogen skal hentyde saadant, ligesom jeg
vilde giøre lærde mænds i kirker og skoler deres
arbeyde og flid foragtelig, og overtale verden til
at troe, at alt saadant var giort og skrevet uden
Aand og lys: Ney, jeg veed, at videnskaber, kon
ster og sprog ere en ædel Guds gave, som de
Hellig Aand i skriftens forklaring og udlegge
med god frugt betiener sig af; Jeg veed og,
Gud har endnu her og der i sin kirke fornem
mænd, der ved den Hellig Aands drift og kra
med stor flid og ydmyghed iver handle Guds or
Jeg holder de samme høyt i ære, og takker Gu
for de herlige gaver, hvormed hand saa rigelig h
benaadet dem til sin meenigheds opholdelse
opbyggelse, ønskende af mit hierte, at Gud
mere og mere ville forøge de samme i dem til sit
Herhelligste navns ære, og mange sieles styrk
trøst og opbyggelse; Men derhos er jeg og for
kret, at disse med mig bejamrer, at mange har
kundskab, men uden en god samvittighed, el
som Apostelen taler, at de haver ikke troens he
melighed i en reen samvittighed 1 Tim. 3,
Og at de ere vel lærde nok, kand vel tale, prædik
disputere, udlegge, og skrive, dog alligevel veed
intet af Christi Aand, kraft, naade, lys og li
deres hierter, som man noksom kand merke af d
res vanhellige levnet, hvilke man billig maae
vare, at de i tide prøver sig og vel betænker sig,
de ikke i sin tiid, imod al deres forhaabning, sk
vorde regnet iblant de misdæderes tal, som Hø
ren ikke vil kiende for sine, endskiønt de har pr
pheteret i hans navn, Matth. 7, 22.

§. 31. Vel an da, I viise og kloge Regenter
Raad

Raads-herrer, og Hof-betientere, I skarpsindige, lærde og berømmelige mænd, I erfarne Statister, I skarpsindige Juriſter, I berømmelige Theologi og lærere i høye og nedrige skoler, I snilde, kloge og viise handels mænd, handverks mænd og konstnere i almindelighed, prøver eder dog noye, og seer, hvad for en stand I befinder eder udi, om I allene føres og leedes ved naturens lys, eller og tillige og fornemmelig ved naadens lys? Prøver eder, om I ved en retskaffen troe staaer i JEsu Christi samfund, og som levende lemmer paa hans aandelige legeme regieres og føres af hans Aand, eller om I blot allene følger verdens aand og naturen? Det kand dog ikke være eder u-vitterligt, at naturen med sin høyeste viisdom uden Christo JEsu er intet andet end fiendskab imod GUd, og et herligt reedskab for sathan, hvormed hand kand giøre sit rige anseeligt, ja befordre og opholde det: At der og alleneste er een viisdom, nemlig den, som kommer fra oven ned. Jac. 3, 17. Der viiser os veyen til salighed, og fører os til himlen, hvis Korte begreb er indfattet i troen til den kaarsfæste JEsum Christum, af hvilken følger og et helligt og gudeligt levnet: Og denne er let at kiende: Den er først kydsk (eller reen, ubesmittet, adskildt fra grove synder og modtvillige overtrædelser, og er Christi brud) Dernæst fredsommelig, billig, lader sig gierne sige, er fuld af barmhiertighed og gode frugter, upartisk, (eller er ikke hastig til at dømme andre, at den skulle udtyde noget got til det verste) og uden skrømt. Jac. 3, 17. Dømmer nu herefter af eders viisdom, lærdom, videnskab, konst og dueligheed, og det for GUdi al oprigtighed og alvorlighed! lader eder ikke

forblinde afeders høyhed og anseelse, af eders berømmelige navne og hvad der ellers kand giøre eder store for verden og i eders egne tanker! Den retfærdige Dommere, der skal dømme alt kiød, der prøver hierter og nyrer, og anseer ikke personer, hand agter alt dette slet intet: Hand seer igiennem den røg og taage, hvormed verden har omgivet eder, ind i eders hierter, og hvis hand ikke finder eder i sin Sons JEsu Christi samfund, saa bliver J bortviiste til helvede, om J end havde Salomons viisdom ti dobbelt, vidste alle de sprog, der ere i verden, og havde fattet alle konster og videnskaber. Glid vil ikke allene have skinnende, men end og brændende lys. Paa helligdommens veyskaale gielder meere een untz af en uforfalsket troe end ellers hundrede Centner af en kiødelig viisdom; dersom J har intet andet, naar J maae udaf denne verdens forfængelighed ind i evigheden, end eders naturlige gaver og verdslige klogskab, saa er det ikke anderledes med eder, end med et menniske, der maae vandre igiennem en torsrken og vil fylde sin vandre-sæk med vind, og forlade sig derpaa, som paa et got forraad. Sandelig, en enfoldig christen, som man ikke har vidst at sige noget om i verden, der med en retskaffen troe har hænget fast ved sin JEsum, har hiertelig elsket ham, og med iver og alvor beflittet sig paa at efterfølge ham i et helligt levnet, vil da blive langt bedre der an end J, som man har anseet for lys og vunder i verden, og regnet iblant de allerbersmmeligste.

§. 32. Saa seer nu til, J kloge Statister, at J ikke alleneste ere velforfarne i verdslige handteeringer til menniskens tieneste, men og fornemmelig i de ting, som angaaer Christi rige i eder, og det

haab

haab om det evige rige i himlen, og lader eders verdslig viisdom være JEsu Christi eenfoldighed underdanig. Foragter ikke ved eders nu værende høyhed den korsfæste JEsu ringhed, eller I vil viist nok falde i det evige helvede. Hvad hielper det, at I ved eders kloge raad kand forhverve eder herre-gunst, høy ære og meget gods; efterdi I kand dog ikke blive bestandige i saadan værdighed, men maae derfra og lade alting efter eder i verden? Hvad hialp det Achitophel, at hand formedelst sin viisdom var saa høyt anseet, at det raad, som hand raadde i de dage, var ligesom man havde adspurt GUd om noget, 2 Sam. 16, 23. Esterdi det tog saa fortvivlet og skammelig en ende med ham? Erdet ikke en skion viisdom, der lader det fornemmeste fare, hvorpaa dog meest er angelegen? Er det ikke et skiønt lyss, som fører dem, der følger det, til fordømmelse? Lutherus siger et sted: † Jeg har kiendt nogle store Doctores som man ansaae for verdens lys, og vare i anseelse hos store herrer og fyrster, hvilke, da tiden kom de skulle dø, begyndte at sige: Ach HErre GUd! hvo der kun havde været en ringe svinehyrde. Hiin hofmand beiamrede paa sit yderste, at, da hand sin livs tiid havde opskrevet saa mangt et riis papir til sin herres tieneste, hand ikke havde anvendt een eeneste bog til gudelig brug, og til sin samvittigheds fred og rolighed, saa at hand i saa maader maatte fare herfra, i sin sieles forstyrrelse og u-lykkselige tilstand. Seer derfor vel til, I, som nu sidder høy ved roret, at det gaaer ikke eder og engang ligeledes, og I for-

† Tom. 8. Jen. Fol. 221.

silde maae kiende, at al eders viisdom har været daarlighed.

§. 33. Seer til I berømmelige lærere udi høye og nedrige skoler, I lærde Doctores og Magistri, at I for alle ting tragter derefter, at eders navne formedelst eders troe og gudfrygtighed kand være bekandte og opskrevne i himmelen! Beder GUd dagligen, at hand vil hellige og velsigne eders naturlige gaver, eders lærdom og videnskaber, og i naade bruge de samme til sin tieneste! beder ham, at hand vil oplyse eders hierter ved sit naades lys, og benaade eder med en retskaffen og levende JEsu Christi kundskab: Tager daglig eders Doctor- og Magister-hat af og needlegger den med eders ære og navne, eders videnskaber, gaver og anseelse, tillige med eders hierter, for den kaarsfæste JEsu Christi fødder og beder ham, at hand vil lade sin Hellig Aands naadeskin indfalde i eders hierter, og hellige eder aldeles, og giøre eder til sin barmhiertigheds kar, og sin naades reedskabe: Gaaer daglig i den Hell. Aands skole, og lærer ret at kiende eder selv, eders Gud og verden, øver eder selv i gudfrygtighed, som er nyttig til alle ting, som haver forjættelse, baade om dette liv, som nu er, og om det tilkommende: Lader al eders læsen, skriven, disputering, udleggelse med videre, være henrettet til GUds ære, til næstens tieneste og til gudfrygtighed, lader det alt være kryddet og blandet med Jesu Christi kierlighed, ydmyghed, sagtmodighed, eenfoldighed, reenhed og fornøyelighed: Denne verdens viisdom, viidenskab, og lærdom maae intet være andet end tienerinder af troen og gudfrygtighed: Lærdom maae vel være som en ring,

man

man for zirats skyld bær paa fingeren; men den kaarfæste Christus maae være ædelsteenen i denne ring, som skal give den sin giants og værdie. Denne verdens videnskaber maa være som den første farve, hvormed et klæde først pleyer at farves, paa det at den rette hoved-farve derpaa desto bedre kand hæfte; de maae være som bygningsmænds og andre haandverks folkes stillinger og tilbereedelser, at opføre JEsu Christi kundskabs og kierligheds bygning; dog maae de endelig afbrydes, borttages og forglemmes, men troen allene bliver ved og gior salig. Seer ogsaa derhen, J Lærere, at, som GUd og hans kirke har betroet eder det sæde-land, som ligger saa høyt magt paa, jeg meener den ungdom, der skal opdrages, J da flittig giver agt paa den samme, og ikke lader de skionne blomster, de ædle urter og frugtbare unge træer blive fordærvede af u-krud. Seer til, at J kand opdrage ikke allene lærde folk, men og gudfrygtige, ikke alleene sind-rige og skarpsindige, men endog aande-rige! Paaminder dem altiid blant andet om denne verdens forfængelighed, og den forestaande evighed, og gaaer ungdommen for med gudfrygtighed, og saa fremdeles.

J prædikantere og kirkens tienere, seer vel til, at J ikke uden dette indvortes naadens lys foretager eder noget i eders høye æmbede! Tænker ikke, at J ville være de, der skal udrætte det, at J med eders lærdom, duelighed, veltalenhed, og visdom ville opholde, regiere og opbygger GUds kirke, og forstørre djevelens rige: ach, ney! GUd selv, JEsus, hans Aand og naade maae være alting, og udrette alting, J maae være

intet

intet, og maae blive jo meere og meere intet, efter Johannes den døberes ord: det bør JEsus at voxe, men mig at formindskes. Joh. 3, 30. Alle prædikener, som ikke ere forfattede ved dette himmelske lys, og vedbet samme ere holdne for tilhørerne, de ere skyer uden vand, al menniskelig viisdom og veltalenhed paa prædike-stolen uden Jesu Aand og lys er kun som et malet bord, zieret med brød og frugter, for et hungrigt menniske; og som en malet kilde, for en tørstig siel: Al ivrighed, skielden og straffen uden naade og kierlighed, uden sagtmodighed og ydmyghed er som et børse-skud med bart krud uden kugle. En Christi tieneres prædikener, skrifter, trøst og straf maae ikke komme frem af verdens Aand, men af Guds Aand; de maae ikke smage saa meget af verdslig, som af himelsk viisdom, ikke af kiødet, af egen ære, af egen kierlighed og eget tykke, men af Aanden, af troen og JEsu kierlighed, af ydmyghed, sagtmodighed og en Gud-hengiven andagt: Vi maae ikke vandre i verden i kiødelig viisdom, men i enfoldighed og Guds retsindighed, og i Guds naade 2 Cor. 1, 12. Vi maae tale i Christo, som af retsindighed, ja som af Gud, for Guds aasyn, 2 Cor. 2, 17. Christus JEsus maae oplyse os, hand maae opfylde vore hierter med himmelske viisdom og kraft, med opbyggelige og gode tanker, hand maae føre pennen, regiere tungen, virke og tale ved os: Det er en elendig prædikant, der tager sig for at lære i Guds meenighed, som hand ved sit eget blod har forhvervet sig, førend hand har lagt sig ved den kaarsfæste JEsu Christi fødder, og opofret ham sit hierte, sin tunge, sin forstand med alle legems og siælens kræfter, og saaledes overgivet sig gandske og aldeles til hans

hel-

hellige tieneste. Det er en daarlig urtegaards mand, der i den heede sommertiid vil med vandkanden vande blomsterne, førend hand ved brønden eller strømmen har fyldet den. Saa er det og en udvelig prædikant, der vil med frugt og nytte lære sin meenighed, førend hand hos den HErre JEsum har fyldet sit hierte af hans vunder, af hans ord og naade: Hvorledes kand den lyse for andre, der ey har antændt sit fakkel ved ilden?

§. 35. J unge personer, som i høye og nedrige skoler legger eder efter viisdom, videnskaber, konster og sprog, fortsætter eders forehavende med iver og alvor, og seer til, at J vel anvender eders tiid, eftertænker hvor svart et ansvar J har, dersom J henbringer eders beste og blomstrende alder med leediggang, fraadserier, drukkenskaber, dandsen, spillen, complementeren, alamodiseren, courtiseren, og andre syndige daarligheder, og derved liderligen spilder eders forældres sveed og blod, saa og giør eders fæderne lands haab til intet om eder. Tænker ikke, at det er nok, naar J vel anvender eders naturlige gaver, og giører eder færdige i alle slags videnskaber; men J veed, at alt hvad verden kand lære eder, det duer intet, dersom det fornemste er tilbage, neml. den himmelske viisdom, den saliggiørende Jesu Christi kundskab, den troens kraft, den kiærligheds lov, den gudfrygtigheds øvelse, den videnskab, at døe salig. Med de andre ting kand J vel giøre eder behagelige for verden, men uden dette kand J aldrig behages Gud. Thi hvad kand det hielpe eder, at J ere behagelige for verden, naar J ere vederstyggelige for Gud? Saa beder nu Gud daglig i Jesu Christi navn, at hand vil oplyse eders hierter med sit himmelske naade-lys, hellige og velsig-

ne

ne eders flid og arbeyde, og bereede eder efte
sin velbehageligbed til sin hellige tieneste! befli
ter eder paa at have altid en god og uskad samvit
tighed for Gud og menniskene: Vandrer i gud
frygt, erindrer eder ofte eders daabs pagt: lev
i ydmyghed, sagtmodighed, kydskhed, maadeli
hed, og holder eder ubesmittede fra dette nærv
rende ugudelige væsen i verden: I ere de Nasiræ
i Guds kirke, de forlovede med Gud, afskildte
hans hellige tieneste; Jere de unge træer, hvo
af saa mange eenfoldige sæle i sin tiid forvent
mange lærdoms, trøstes og opbyggelses frugte
derfor beder daglig med al alvorlighed om et fo
nyet, oplyst, og gudfrygtigt hierte, og befitter ed
paa en hellig vandel, sukker uden afladelse med d
vise mand: Viisd. 9, 4. 5. 6. 10. Mine fædr
Gud og barmhiertigheds Herre, giv mig d
viisdom, som er stedse hos dine throner; thi
er din tiener, og din tienerindes søn, et sk
beligt menniske, og som haver en skrøbelig tiid,
for ringe i rettes og loves forstand; thi der
der var end nogen fuldkomen iblant menniske
børn, saa regnes hand dog for intet, der som d
viisdom, som kommer fra dig, er borte. U
send den af de hellige himle, og af din herli
heds throne, send den, at den kand være tilstede
at arbeyde med mig, og at jeg kand forstaa
hvad som er behageligt for dig.

§. 36. Og endelig I skarpsindige og klygti
handelsmænd, I konstnere og haandverksmænd
I som ere saa behændige og færdige udi eders fo
retninger, har saa mange gode indfald, opfind
saa mange ting, og ved eders konstige arbeyde o
viderskaber forhverver eder berømmelige navn
rigdom, gunst og ære; hvad hielper eder ede
vil

viisdom og skarpsindige forstand, naar I intet veed af den himmelske viisdom, og GUDS naades lys ey oplyser eders hierter? hvad hielper det eder, at I vel forstaar al handel, at alle poster bringer eder saa mange breve, eders skibe og vogne saa mange vahrer, og eders daglige handteringer saa mange penge og indkomme, naar I ikke veed, hvorledes I skal handle med GUD i Christo JEsu om himlen og saligheden, naar I ikke veed hvorledes guds frygt med nøysomhed er en stor vinding 1 Tim. 6, 6. og hvorledes at døe salig, er en baade Phil. 1, 21. Naar I ikke holder eders samvittigheds regisseri rigtighed, og ikke veed af nogen post til eller fra himmelen? Naar I ingen middel veed at anvende eders penge saaledes, at I end og efter dette liv kand nyde got af dem? Al eders handel og vandel, løben og renden, skriven og regning løber jo kun ud paa døden og evigheden. Hvad skal I kunde have af alle disse ting, naar I har bort handlet og forglemt eders salighed? Hvad er vel dette I menniskens børn, at I saa zirlig og konstelig kand skildre, udgrave, ridse og udstikke, saa konstelig arbeyde i guld, sølv og kaaber, saa konstelig skiære steene og indsætte dem, saa konstelig tømre af træ, bygge og giøre alleh aande gierning, 4 Mos. 31, 4. 5. Hvad er alt dette, naar I ikke fornemmelig stræber derefter, at JEsu Christi billede og skikkelse kand kiendes og sees i eders hierter og gandske levnet? naar I ikke forstaaer troens gierning, kierligheds arbeyde, og haabets og taalmodigheds tygning? Naar I ikke veed at giøre nogen gierning, som kand følge med eder, naar I maae vandre af tiden ind i evigheden? Albertus med tilnavn den store, Biscop til Regensburg, havde forfærdiget et fyrstelig billede

og

og indvendig saaledes forsynet det med et urevert
at det ikke allene kunde røre og bevæge sig, me
endogsaa kunde formeere og udtale nogle ord; da
nu den berømte skole-lærere Thomas af Aqvin
besøgte ham, og blev indledet af ham i det gema
hvor dette billede stod, var det samme saaledes stille
at det med lydelig stemme hilsede ham og tog imo
ham, her over Thomas blev forfærdet, og sa
hand maae skee indbildte sig, at det maatte vær
hexerie, slog hand billedet i stykker med en kiep
derpaa biscop Albert sagde til ham: du har nu
et øyeblik sønderslaget et verk, hvorpaa jeg me
flid og konst i tredive aar har arbeydet. Saale
des er det med alle konstige gierninger i verden
der vil komme den tiid, da de alle skal forgaae, v
da dem, der ikke har andet end det samme at forl
de sig paa! Saa bruger da eders konster, I h
rømmelige mestere, og arbeyder i alle slags gie
ninger, men til evigheden: som den berømt
malere Zeuxes i sin tiid svarede, da hand blev til
spurdt, hvorfor hand saa længe arbeydede paa
stykke: æternitati pingo! Jeg maler til evig
heden! Som hand vilde sige: jeg haaber, at mit a
beyde skal ikke saa snart, som andre slette fuskere
vorde bortkaffet og foragtet, men for den kon
skyld, som der findes i det, skal det længe og indti
efterkommerne i mange aar være i høy agt og bli
ve forvaret: Meget mere skal en christen, der troer
evigt liv, forrette al sin gierning og arbeyde med
flid i Guds frygt, og til evigheden; Thi

Hvor forfængelig, hvor forgængelig
Er dog al vor gierning!
Alle ting som vi attraaer,
De dog falder og forgaaer,
Men Gudsfrygt, den evig staaer.

XXIX.

Jeg veed, den christelige læsere skal nok have fundet en stor fornøyelse i at gjennemlæse disse den salige Scrivers meget skionne, skiønt noget viitløftige ord, som nu er anførte af hans sielens Schat og nokſom deraf være forsikret, om, at denne af Gud saa høyt begavede, og af vor Evangeliske kirke høy fortiente mand, har meget vel forstaaet sig paa den forskiel imellem naturen og naaden, og været god for at grundig udføre den lærdom om denne herlige sag. Dog vi kand nu være fornøyede, at en anden Guds tiener har paataget sig et saa høy nødvendigt arbeyde, og med stor lærdom til vor gandske kirkes største nytte forfærdiget det. Den af Guds kirke i saa mange hensеender, og paa saa mange maader høyt fortiente mand, Hr. D. Philip. Jacob Spener, høysalig og berømmelig ihukommelse, har begivet sig til denne af andre forladte og ey fuldbragte materrie, og ey allene taget sig for at udføre saa fortreffelig, dog derhos og, saa besværlig en sag, men har og virkelig efter saa vigtig en sags beskaffenhed meget vel og opbyggelig fuldført dette sit forehavende verk.

XXX.

Og saadan en mand var fornøden hertil, dersom ellers denne afhandling om naturen og naaden, skulle vel lykkes. Gud havde givet ham en særdeles skarpsindig naturlig forstand; og, som hand i enhver ting, som hand tog sig for at forhandle, pleyede at trænge ind igiennem, og see indtil den dybeste grund, saa har hand og grundig undersøgt denne sag. Hand havde samlet sig en stor og viitløftig erfarenhed i de Guddommelige ting, og i besynderlighed kunde hand med stor forstand saa meget desbedre vise andre veyen til gudfrygtigheds

heds øvelse, som hand selv retsindig vandrede på den samme; Ja hand kunde lære, hvor viit naaden ved sin velsignede virkning kunde bringe et menniske, saasom hand sels var Guds naades velsignede redskab. Hand havde faaet en stor maade af naaden, og var som et kar og giemme, hvorudi Gud havde nedlagt de dyrebareste liggendefæer: Gud havde giort ham riig i al lærdom og forstand; og saaledes var hand en ret skrift-klog, som var lært til himmerigets rige, der kunde bære allehaande got frem af sig hiertes gode liggendefæ. Hand var som en levende vandkilde, der stedse og riigelig gen gav af sig det sødeste vand. Derfor saa var det ingen under, at hand efter saa ugemeene kundskab kunde skrive saa kostbar en bog om een de vigtigste, og fast uberørte sager i vor kirke. Jeg er vis paa, at jeg ikke her taler formeget, og hvo der vilde komme i den indbilding, hand forsøger ikkun at tage noget sligt for sig at betragte og tilføre, som salig D. Spener her har opsat, dog saaledes, at hand ikke benytter sig af andres betænkninger, men sætter sig kun til at skrive af sit eget hierte; og ligne saa hvad hand har opsat med det som denne gudfrygtige lærere saa eenfoldig har som det siunes, har fremsat, saa skal hand strax til staae, hvor vanskeligt det vil falde ham, at komme fort i sit forehavende, og hvor stor en viisdom og forstand den nu allerede i evigheden indgangne Spener maa have havt til at tale og skrive om de Guddommelige ting.

XXXI.

Det er vel saa, at hand her mere har talt om naaden end naturen; men ligesom hand her og der har viiset hvad der er over naturens kræfter, saa og hvori den samme lader sig see, at ville efterligne naa-

naaden, og endelig hvorledes det samme er at skille fra de rette naadens virkninger; Saa var dette hans hovet hensende i denne bog, at vise de kiendemerker, hvoraf man kunde kiende GUds naades kraft og virkning i sine gierninger; deraf desforuden tydelig kand sluttes, at da deslige gierninger ingenlunde kand tilskrives den blotte natur.

XXXII.

I saa maade maae enhver fornuftig og christelig læser af sin egen overbeviisning tilstaae, naar hand med fliid overveyer dette skrift, i synderlighed med en gudelig begierlighed at opbygges deraf, at dette er et af de beste skrifter om vore christelige dyder og pligter, og bliver det i alle maader D. Spener til en lovlig bersommelse, saa hand endog i dette stykke har giort sig i høyeste maader fortient af vor gandske christendom og kirke. Vil nu nogen, som er ret bekymret for at faae en grundig kundskab og forstand paa den lærdom om de christelige dyder og pligter, lade sig hernæst være anbefalet tvende af den salig mands andre skrifter, nemlig hans Lebens pflichten og hans prædikener om igienfødelsen, og føye dem til denne bog om naturen og naaden, og saa flittig igiennemlæse dem, da veed jeg til visse, hand skal samle sig den allerbeste og grundigste forstand i de viatigste ting, som hører til hans christendom, saa vitt det angaaer den øvelse, og derhos maae tilstaae, at det meget vel er lykkedes ham i dette stykke, og at D. Spener af sit hiertes fylde har efterladt den største skat og liggendefæ. Fremdeles ville jeg og hernæst tilraade, at enhver læsere, der er ret begierlig efter en sand lyksalighed, forskaffer sig tilligemed den af Christi kirke høytfortiente Professor til Jena D. Johan Francisci Buddei hans lærde og vel indrettede bog, kaldet

Ins-

Institutiones Theologiæ moralis, saasom denne mand strax i begyndelsen af samme bog handler gundig og udførlig om naturen og naaden, og saa fremdeles i det gandske verk om de christelige dyder og pligter, og er dette med saadan fliid, lærdom og behagelighed skrevet, at enhver med fornøyelse kand læse det.

XXXIII.

Imidlertid maae vi takke HErren, at hand ved denne sin trofaste tiener har udrettet saa meget got, og derved viiset verden, hvorledes hand endog nu omstunder virker krafteligen i sine hellige, og i synderlighed, at hand ved denne gudfrygtige læreres pen haver ladet den christelig kirke forestille, hvorledes de christne rettelig kand vide at skille naadens gierninger fra naturens gierninger, paa det at de ikke i saa magt paaliggende en sag til deres egen skade maatte bedrage sig.

XXXIV.

Om dette nye oplag har jeg alleneste med faae ord dette at erindre: Jeg har med al fliid paa nye igiennemlæst den gandske bog, borttaget de derudi befundne faae og ringe trykke-vildelser, sat foran ved enhver afdeling dens indhold, giort paa nyt afdeelinger selv i visse stykker, og saaledes sat det gandske verk, som forhaabes, i saadan stand, at det nu af enhver kand læses med desto større behagelighed. Gud give, at dette velmeente christelige og nu paa nyt igien for lyset fremkomne arbeyde, som deñe trofaste arbeydere i Herrens viingaard har forfattet, maatte være velsignet, og de der læser dette, saaledes maatte vorde opbyggede, at de riigeligen maae opfyldes med retferdigheds frugter, som skee ved Jesum Christum, Gud til ære og lov! den christelige læser være hermed Guds naade troligst anbefalet.

I Je-

I JEsu Navn Amen!

Den 1. Afdeeling.

Hvad Natur og Naade er i denne Materie.

I.

Der ligger stor magt paa, at kunde rettelig viide, hvad forskiel der er imellem Naturen og Naaden, og det tiener meget til den sande christendoms øvelse, saa og at kome ret i kundskab om vor tilstand. Men ved Naturen paa dette sted forstaar vi ikke den art og natur, som menniſket havde, da det endnu var i sin uskyldigheds stand, (Thi da var naturen fuldkommen, hellig og retferdig, og menniſket en behagelig bolig for Gud, hvis billede det da bar; Hvorfor og Gud da uden nogen forhindring virkede i menniſket, og alle dets gierninger havde da sine virkninger saa vel af menniſkets egen medskabte hellige natur, som og af Gud selv, der boede i, og tillige virkede med menniſket.)

Men vi forstaaer under saadant naturens navn de naturlige kræfter, saadanne som de efter faldet ere tilbage i menniſket, nemlig, at ſom menniſket har ſine legemlige lemmer, med deres tilhørende ſtyrke og kræfter, saa har det og en ſiæl i ſig med dens tilhørende kræfter, forſtanden, villien, hukommelſen, hvilke endnu formaaer at fatte og begribe, virke og udrette noget; men ere dog saa forderved, at hvad de fatter, gior og udretter, det er aldrig saa beſkaffet, ſom det burde være, men aldeles brøſtfældigt, og med ſynden beſmittet, desformedelſt det ey heller kand behage den hellige og retferdige GUD.

II. Herimod er Naaden i denne materie ikke alt det, ſom kommer af GUD; thi saa maatte naturen ſelv, ſom vi veed GUD og har ſkabt efter ſin naadige villie, ligeſaa vel kaldes GUD naade, da den dog her paa dette ſted bliver ſat imod naturen.

(Hvorfore ogſaa nogle gior forſkiel imellem naaden, ſaaſom den anſees i den første artikel, i henſeende til ſkabelſen, og ſaaſom den anſees i den tredie artikel, i henſeende til helliggiørelſen, i hvilken ſidſte bemerkelſe vi her paa dette ſted vil betragte den;) men naaden bemerker her den Hellig Aands naadige virkning i vore ſiæle, hvorved hand helliger, i

gien-

gienfoder og fornyer os; til med og den nye natur og kraft, som hand skaber og virker i os udi igienfødelsen, og fordi alt dette er af Guds naade, saa bliver det og kaldet naade.

III. Naar man derfor vil sporge om en gierning kommer af Naaden eller Naturen; Saa er meeningen af spørsmaalet denne: Om saadan gierning virkes alene ved menniskets naturlige kræfter, uden den Hellig Aands helliggiørende kraft. Eller og om den Hellig Aand selv driver os dertil, og den samme gierning bliver udrettet ved de nye kræfter, som hand giver os i igienfødelsen.

Den 2. Afdeeling.

Naturen har og sin brug i naadens gierninger.

I.

Fornæst er fremdeles at merke, naar man sporger, om noget virkes ved naturen eller naaden, at da sættes ikke naturen og naaden saa aldeles og blot hen imod hinanden, ligesom der slet intet skulle være af naturen hos naaden, ey heller noget af naturens kræfter skulle bruges i naadens virkninger, og at saaledes alle et meniskes kræfter ey andeledes

skulle ansees i de Guddommelige gierninger, end som en død og ubevægelig knub. Hvilket er falskt og med al rette bliver af vor kirke forkastet. Hvorfore vi og tillige i den hellige skrift bliver formanede til de Guddommelige gierninger, som GUD allene maae virke i os.

II. Hvoraf vi seer, at disse gierninger maae ikke ansees for saadanne, som ere uden nogen medvirkning af naturens kræfter, hvilke derudi skulle være gandske orkesløse, men for saadanne, som af GUD selv udrettes i os og ved os. Vi befales jo at søge GUDs rige og hans retferdighed. Matth. 6, 33. Hvilken søgning udfordrer adskillige virkninger i vor forstand og villie, hvilke dog alligevel intet formager at udrette i saadanen sag, uden hvad HErren selv i dennem, ikke uden for dennem, virker og udretter.

III. Saaledes udelukkes ikke gandske og aldeles naturens kræfter fra de helligste gierninger, som skeer ved naaden, ja end ikke fra dem, som ved den Hellig Aands umiddelbare drift udrettes. For exempel: naar Paulus (der ikke fordristede sig til at tale noget om de ting, som Christus ikke havde udrettet ved ham. Rom. 15, 18.) I saa stor en Aandens kraft prædikede Evangelium, saa var det dog hans naturlige forstand,

som

som var opfyldt med den Hellig Aands lys, hvorudi der var dannet og tilbereed hvadsomhelst hand forfattede og talede, og af denne saaledes ved GUD oplyste forstand fremsatte hand Guds ord; ligeledes var det og Pauli medfødde villie, som af den Hellig Aands naade var opfyldt med kierlighed og nidkierhed for Guds ære, der drev ham til, at hand agtede ingen ting, skyede ingen fare, der ellers lettelig kunde afholde og afskrække et blot naturligt menniske fra at bekiende Christum, og prædike hans Evangelium; Ligeledes var det og hans naturlige tunge og kraft til at tale, hvormed hand talede, hvadsomhelst Aanden vilde have talet ved ham. Hvorfor og hans tale, end og naar den Hellig Aand talede ved hannem, var ligesaa vel foragtelig, som ellers hans legems nærværelse var ströbelig, 2 Cor. 10, 10. Og merkede man ikke noget besynderligt paa den tiid hos ham i det udvortes, meere end paa andre tider, naar hand ellers talede ikkun som et blot naturligt menniske.

IV. Hvorfore man ikke ubillig bemerker, at den Hellig Aand, naar hand taler ved de hellige Guds mænd, og driver dem til at tale og skrive, og indblæser dem ordene, har dog alligevel brugt den maade, at hand vel har ladet

enhver af dem blive ved sin sædvanlige stiil, tale- og skrive-maade, (som pleyer at være ad- skillig efter enhvers adskillige sind og naturlige art, saa man nok med sandhed kand sige, at ta- en er sindets tolk.) Men har dog helliget den, og giort den ret bequem til at udføre sikkerligen den Guddommelige sandhed. Heraf er den adskillige stiil og tale-maade endnu nok som bekandt i den hellige skrift, da man seer, at den eene skribent bruger en høy, en anden en slet- tere skrive-maade; en skriver let og forstaae- ligt, en anden noget mørkt og ey saa begribe- ligt; en seer man (særdeles i det nye testa- mente) at føre en nettere og med andre græk- ske skribentere nærmere overeenstemmende stiil, een anden at skrive mindre net og ziirlig. Hvilken forskiel, efterdi den ikke kommer af den Hell. Aand selv, saasom hand er en og den samme i alle de hellige skribentere, saa maat den komme af naturen; og saaledes har naa- den ikke ophævet eller afskaffet naturen i dem, som den har opfyldt, men har helliget den, og brugt den krafteligen til sit maal og øyemerke.

V. Vi seer det og ligeledes paa andre chri- stelige lærere og Guds mænd, som Gud i en- hver tiid har opvakt til sin kirkes beste, hvilke, i henseende til deres naturlige gaver, som de

vis-

visselig ligeledes havde faaet af ham, som deres Skabere, ere blevne paa saa adskillig en maade af ham udrustede, efterdom hand til enhver tiid, og til et hvert folkes begreb og tilstand, saa og til enhver ting, hvortil de vare beskikkede, har agtet tienligst. Hvor nu saaledes en stor mangfoldighed af de adskillige naturlige gaver fandtes, der uddelede GUd dem saa viiseligen blant menniskene, at een ikke havde alle ting tillige, ey heller at nogen feylede nogen tiid dem, som til en eller anden forretning kunde være fornødne.

VI. Dette maae nu opmuntre os saa vel til at priise saadan vor GUds viise regiering, som og at giøre os varsomme og forsigtige, at vi ikke letsindig dømmer om nogen læreres gaver, men i en sand ydmyghed for GUd, der uddeler til enhver efter sin fri villie, og i en ret kundskab om vor egen uvidenhed anseer dem; paa hvilken maade vi alleneste i saadan en sag kand vare os for at synde.

VII. Saaledes finder man adskillige lærere, ved hvilke GUd har udrettet store ting, til hvilken ende hand og har givet dem en fyrig og brændende natur, saa at, naar man med blotte naturlige øyne anseer mange af deres forretninger, synes de vel med alt for stor hæftighed at være udrettede; men slige mænd

har HErren forud seet at være fornødne til saadanne ting, som hand ved dem ville lade forrette, ret som dybt skiærende plove behøves til at opbryde den haarde jord. Herimod har andre havt af GUd en langt sagtmodigere og lemfældigere gave at tale og skrive med, dertil og deres natur og temperament har været skikket; og saaledes har de maat forrette saadanne ting, hvorudi disse sindets gaver frem for de andre vare tienlige. Meere vil jeg nu ikke tale om denne forskiel paa saadanne gaver.

VIII. De derfore, som har havt den eller den gave, har hverken maat foragte andre, som anderledes vare begavede, ikke heller har andre uden synd kundet saa forelske sig i den særdeles gave, som de har havt, at de har villet forkaste de øvrige, som har siuntes at være derimod. Thi ligesom de blomster i en have, der ere røde, og som en ild og lue farvede og blussende, foragter ikke de andre, der ere hvide, blaae, morkagtige og grønne, eller anderledes farvede; disse herimod ikke heller foragter hiine, fordi de ere anderledes end de; Saa maae ikke heller i GUds kirke, den eene efter sin phantasie domme og foragte en andens gaver eller holde for, at ikkun eet eeneste slags gaver kunde være af GUd: Da dette

te dog alligevel meget meere ophøyer Guds ære, naar vi erkiender, at Gud, som er een i sit væsen, virker og udretter saa mange adskillige ting, og saa viiseligen beskikker dem alle til eet maal og een ende.

IX. Men omendskiønt de naturlige gaver saa vel hos dem, som Gud har udvaldt sig til sin tieneskes besynderlige reedskaber, som og hos alle andre, saaledes styres og regieres af naaden, at Gud naaer det maal hand derved søger, saa bliver de dog alligevel i sig selv naturlige gaver; ligesaa som man ofte finder dem hos andre, der ere uden for naaden; saa at man heraf seer, at naturen og naaden virker tilsammen i saadanne gierninger, og saaledes bliver hiin ikke ved denne ophævet eller forkastet.

X. Hvorfor man maae i denne materie sætte den eene imod den anden, og saaledes forstaae spørsmaalet, først: Om naturen allene, eller og naaden tillige med og ved naturen har forrettet saadan gierning? for det andet: Om naturen har været saasom begyndelsen og den første aarsag til gierningen, saa at gierningen bør tilskrives den; Eller om naaden har været den første aarsag, og siden, naar den har drevet menniſket

til gierningen, da videre brugt naturens kræfter:

Den 3. Afdeeling.

Det er ikke aldeles eet og det samme, om der tales om et menniskes naadestand i almindelighed, eller om der tales om oprindelsen til nogen naadens gierning.

I.

Begge disse spørsmaal maae man ikke saa ubetænksom blande tilsammen, eller holde for, at de gaar ud paa eet; af hvilket det eene er: Om et meñiske fører sit levnet efter naturen og af dens drift (som endelig, efter skriftens maade at tale paa, er det samme som at vandre efter kiødet, Rom. 8. 1. 4.) Eller og efter Aanden og dens drift, og saaledes, om hand er u-igienfød, eller og igienfød? Hvor man da taler om det gandske menniske. Det andet er: Om een eller anden menniskets gierning kommer af naturen, eller af naaden og Aanden? Disse kommer nu vel noget nær overeens med hinanden, i det de, som af og ved naaden udretter noget, maae gemeenlig ogsaa

staae

staae i naaden, saasom og dette kand være dem vidnesbyrd nok derom. Ligeledes, de som ere rette igienfødde, de udretter gemeenlig deres gierninger af og ved naadens kraft. Imidlertid er nu dog alligevel dette ikke aldeles eet og det samme. For exempel: Bileam spaaede af den Hellig Aands lys, hvormed hand var bestraalet, men dog var ikke derfor igienfødt, og gav ikke heller den Hellig Aand rum hos sig, at den samme kunde have boet i ham, og ellers udrettet ved ham, i synderlighed hvad som var ham tienlig til hans salighed.

II. Herimod findes og hos de igienfødde saadanne gierninger, som ikke just kand ansees for egentlige virkninger af naaden; Thi der ere endnu nogle gierninger til overs hos dem af den blotte natur, ikke alleneste de, som ikke saa just ere syndige, men endog de, som aldeles ere syndige. Af det første slags ere: madens fordøyelse, legemets vext og formerelse, phantasiens virkninger og forretninger, dromme, mange slags naturlige bevægelser, og dislige; hvilke alle i sig selv ere ikke anderledes i de igienfødde, end de ere i de uigienfødde, og saaledes kand der ey heller i nogen af dennem merkes noget, som i besynderlighed kommer af naaden, uden at den forvarer dem for een og anden synd, som de mueligens i eet eller

andet slyrke ellers kunde begaae. Til det andet slags henhører det, naar Paulus, som en igienfød, klager, at syndens liv i hans lemmer strider imod hans sinds lov, og af dem leedes til at gjøre det, som hand ikke vil, Rom. 7, 15. 23. Thi da Paulus sagde dette om sig, var hand igienfød, og fandt dog alligevel i sig saadanne gierninger, som ikke kom af naaden og den Hellig Aand, men af det fordervede kiød og natur.

III. Og denne fordervelse er saa dybt indgroet i os, at end og Aandens og naadens gierninger des formedelst i de igienfødde ere ikke saa fuldkomne, som de burde, men der hænger mange feyl og skrøbeligheder ved dem. Det klare vand, den gode drift af den Hellig Aand, og hvad for got de igienfødde ellers gior udi den nye natur, det tager dog saa megen ureenhed med sig af den canal og rende det gaar igiennem, saasom saadanne gierninger kommer endnu af fordervede menniskers. Ikke desmindre bliver dog et menniske i saadan sin skrøbelighed rettelig igienfød, efterdi naaden og den nye fødsel beholder dog overhaand over kiødet.

IV. Hvilket skulle ogsaa gjøre dem særdeles forsigtige og agtsomme, som staaer i naadestanden, og har saa gyldige vidnesbyrd i

sig

sig selv derom; thi som det kand saa let skee, at den fordervede natur ikke alleneste indmænger sig i de gierninger, men endogsaa oftest vil have fortrinnet i de samme, saa er det høyt fornøden, at de stedse holder nøye vagt over deres sieele, og i enhver gierning besynderligen giver agt paa, hvorledes det har sig med deres hierte, og af hvad for en kilde det udkommer, som de har for sig at bestille.

Den 4. Afdeeling.

Her handles nu egentlig om det andet stykke (nemlig om naadens gierningers oprindelse,) dertil dog alligevel tilføyes meget, som hører til det første (nemlig naadens stand.)

Saa er nu egentlig spørsmaalet, hvorom vi her handler, dette: om de gierninger, som et menniske gior, virkes af naturen eller naaden? Endskiønt det er af det foranførte nokſom vitterligt, at det man siden paa en vis maade dømmer om mennisket selv, maae mestendeels komme af det man dømmer om gierningerne; dog saaledes, at der med saadan dom af ovenmeldte aarsager varligen maa omgaaes.

Den 5. Afdeeling.

De kiende-tegn herpaa ere to slags, almindelige og besynderlige.

Naar vi saaledes anseer denne Materie i HErrens frygt, (hvis naade med den Hellig Aands lys vi i dette vanskelige og vigtige forehavende tilbeder os, at vi herudi re maae kiende sandheden;) saa har vi at give agt paa de kiende-tegn, som befindes i den blote naturs og de i naadens gierninger, men fornemelig paa de sidste, hvilke vi, for en rigtig ordens skyld, vil afdeele i almindelige og besynderlige, og de samme saaledes efter hinanden betragte og forestille.

Den 6. Afdeeling.

Iblant de almindelige kiende-tegn er dette det første, at de gode gierninger maae altid komme overeens med Guds bud.

I.

Iblant de almindelige staar dette billig foran, som det nødvendigste, hvilket findes i alle Aandens og naadens gierninger, at de maae være overeenstemmende med Guds

Guds ord og bud, og maae komme af saadant et hierte, som er lige sindet med Guds bud, eller og haver noget i sig, som er lige sindet dermed, som og elsker Guds bud, og vil gierne opfylde dem allesammen. Herimod maae en gierning være saa vel meent, og saa andægtig begyndt, som den være vil, dersom den strider imod Guds ord, og bestaaer i saadan en sag, som hverken i almindelighed eller besynderlighed er befalet af Gud, men meget mere, tydeligen derudi forbudet, saa kand den ikke ansees for en gierning, som kommer af Aanden eller naaden, men for en som har sin oprindelse af den fordervede natur.

II. Derfore ere alle de Guds tieneſter, som uden Guds indstiftelse og aabenbarelse ere opfundne af menniſkene, og af nogle med stor omhyggelighed tagne i agt (omendskiont deres hierter ere saa heede af andagt, som en ovn Hoſ. 7, 7.) de ere dog kiodets og naturens gierninger, indrettede efter deres eget sind og fordervede fornuft: om hvilke det heeder Matth. 15, 9. De dyrke mig forgieves, i det de lære saadanne lærdomme, som ere menniſkenes bud.

III. Hvorfor vi anseer vel saadanne vildfarende og forforte menniſkers andagt, fornemmelig, naar der er noget afguderie der un-

under, med en hiertelig medlidenhed; Men maae derfor ingenlunde holde dem for at være naadens verk, saasom den driver ikke noget menniske til saadant afguderie eller selv-giort GUds tieneſter, men meget meere forſt forſkriver enhver ſtraxen diſſe hoved-regler, at de i alle ting maae foreſtille ſig ſin himmelſke Faders villie til en regel og rette-ſnor for ſit heele levnet, og troe, at dette er et ſtykke af vor lydighed imod GUd, intet at giore efter egen behag og got findende, men aldeles hengive ſin forſtand og villie under GUds villie, og lære at kiende den ſamme af hans ord.

Den 7. Afdeeling.

Dog alligevel kand der løbe nogen u- videnhed med her under.

I.

Herved maae man dog vel tage i agt, at, efterdi den menniſkelige uvidenhed er ſaa ſtor, og vor kundſkab her imod i dette ufuldkomne liv er ſaa aldeles ufuldkommen, da kand vel en gierning virkelig være af naaden, og den Hellig Aand, naar kun ſagen er ellers god i ſig ſelv og befalet af GUd, dertil og kommer af et hierte, ſom derudi gierne vil giore GUds villie, omendſkiont derudi kand fin-

findes nogen u-videnhed og vildfarelse, ja vel og i sagens omstændigheder paa een eller anden maade kand være forseet, at gierningen ikke mere saa fuldkommelig kand komme overeens med Guds ord.

II. Vor Frelseres JEsu disciple troede vel paa ham i hans kiods dage, prædikede vel om ham, tilbade ham, og holdte sig til ham, hvilket altsammen var den Hellig Aands og naadens virkning; Thi kiød og blod havde ikke aabenbaret dem det, men Faderen, som er i himmelen, Matth. 16, 17. Imidlertid, som deres kundskab om Christo var meget svag og liden, ja fordi de havde beholdet mange skadelige vildfarelser hos sig af Pharisæernes lærdomme, og det i de allervigtigste ting, der angik saa vel den endelig aarsag, hvorfor Christus var sendt til verden, som og hans død, hans opstandelse, og hans riiges art og beskaffenhed, saa kunde det ikke andet være, end der jo i deres forehavende bestillinger, og omgængelse med Christo maatte indsnige sig adskillige u-riimelige og uskikkelige ting, hvorved andre ting, der i sig selv vare gode og med Guds villie overeensstemmende, bleve fordervede, saa at man nok som kand see, hvorledes der under saa meget got indlob meget, der meere var stridigt imod, end overeens-

eenstemmende med Guds villie. Derfø
og den Herre siger om deres forige maade a
bede paa Joh. 16, 24. Hidindtil have
ikke bedet noget i mit navn; nemlig me
saadan fuldkommen kundskab, og deraf fø
dende tillid, som I burde, og I herefter, naa
I har annammet den Hellig Aand, skal have
da alle ting nu hos eder ere blandede med sto
re skrøbeligheder. Imidlertid, som de
HErre bar deres skrøbeligheder med stor taal
modighed, saa kand vi ikke sige, at alt saadan
hos de gode Apostler var allene naturens verk
men heller maae tilstaae, at det var virkel
den Hellig Aands gierning i deres hierte
hvorved dog alligevel tillige indfandt sig n
uvidenhed, der har i saa maader besmittet de
res reenhed.

III. Saaledes kand det og skee, at et menni
ske enten gior en ting, som i sig selv er ret god og
af Gud befalet, og det med et lydigt hiert
imod Guds bud, men kand dog fare vild i een
og anden omstændighed der er sagen angaaen
de, som saaledes kand være imod Guds villie;
eller og et menniske handler ubetænksom, og
skrider ud fra den rette vey; Men dette er dog
alligevel ikke strax et tilstrekkeligt vidnesbyrd
paa at det gandske verk hos saadant et menni
bor tilskrives naturen allene, men kand meget

vel

vel være naadens virkning, ved hvilken dog hænger en feyl, som kommer af den fordervede natur; og derfor bør begge deele noye skilles fra hiin anden.

Den 8. Afdeeling.

Derfor skal man ikke aldeles forkaste alle deres gierninger, som kand fare vild i troen. Hvorledes det skal forstaaes Rom. 14, 23. at alt det, som ikke er af troe, er synd.

I.

Heraf følger nu, at vi ikke kand tilskrive naturen allene alle deres gierninger, som kand tilhøre en i troen vildfarende menighed, som saaledes kand fare vild i adskilligt, og dermed aldeles udelukke dem fra den Hellig Aands virkning, som undertiden skeer af dem, der misbruger Pauli ord til de Rom. c. 14, 23. Vel bliver det aldeles sandt hvad den Hellig Aand paa dette sted ved Paulus har skrevet og vidnet: Alt det, som ikke er af troe, det er synd. Jeg vil og ikke være derimod, at disse ord, ikke at være af troen, bemerker ikke alleneste, at gjøre noget imod samvittigheden, men det skal billigen forstaaes efter den almindelige bemerkelse, som det

ord

ord troen har, saaledes: Dersom noget for-
rettes af nogen, uden den sande og salig-
gjørende troe til JEsum Christum, som
maae udrette alt got i os. Og saaledes
anseer jeg troen for en hoy nodvendig ting,
uden hvilken der kand intet got skee, som kand
være Gud behageligt. Dersom nu saadan
sand og Guddommelig troe ikke findes hos
en vildfarende, saa er visselig alt hvad han
gior, om det end havde nok saa stort skin af an-
dagt, helligbed og dyd, ingenlunde behageligt
for Gud, men det bliver synd, og kommer af
naturen og kiodet.

II. Imidlertid kand vi ikke udelukke den
fra saadan Guddommelig og levende troe,
som ere uden for den rette troende kirkes sam-
lige og sande udvortes samfund, og kand ha-
be een eller anden vildfarelse. Thi hvor
kun vor saligheds grundvold, JEsus Chri-
stus Guds eeneste Son, som er bleven os af
Gud visdom, retferdighed, og helliggiørelse,
og gienløselse, bliver ikke kuldkastet, og saale-
des den rette grund-sandhed om hans u-ende-
lige fortieneste og dyre forsoning bliver ret
indtrykket i hiertet, der kand være den rette
troe, som kand være virket ved den Hellig
Aands lys; Endskiont der i den forste part
af troen, nemlig kundskaben, kand være man-

ge

ge vildfarelser tilbage, i hensende til de andre
ligmindre magt paaliggende ting; eftersom vor
oplysning, saavel som og andre stykker af
vor helliggiorelse, er lutter stykke-verk og ufuld-
kommen.

III. Derfore finder vi snart ikke een eeneste
af fædrene, hvis skrifter ere komne til os, der
har været frie for alle slags vildfarende mee-
ninger, som dog ikke har hindret, at de jo har
været dyre Guds mænd, og staaet fast i
troen: Hvorfore og deres gierninger kunde
komme af naaden, og deres vildfarelser alde-
les ikke hindre den Hellig Aands virkning.

IV. Ja denne sande troe, saa vitt den er
fornoden til salighedens grundvold, kand
Gud, efter sin ubegribelige barmhiertighed,
opholde end og i deres hierter, der ere meget
vildfarende i troens sager, og saadanne vig-
tige ting, der ere i sig selv saa beskaffede, at,
hvis Gud ikke synderligen bevarede dem, kun-
de de i grunde kuldkaste troen.

V. Hvorfore vore Symboliske bøger for-
dømmer vel vildfarende lærdomme med de-
res haardnakkede lærere og forfægtere, saa
og sandhedens bespottere; men de har dog
taget i betænkning at fælde fordømmelses
dom over alle vildfarende meeninghed er i al-
mindelighed, og over enhver af deres lemmer

i sær-

i særdeleshed; Ja meget mere har udtrykkelig viist saadant fra sig, og tilstaaet, at Gud blinok kunde have sig forbeholden en troende og hellig sæd i saadanne meenigheder og secter, Maaskee HErren har og sine synderlige aarsager, hvorfor hand undertiden ved sit synderlige raad siunes selv saaledes at holde øynene til paa eendeel i saadanne vildfarende meenigheder, (hvilke hand i de ting, som angaae salighedens grundvold, har givet den saligiørende troes fortreflige lys, hvorudi de troliger tiener ham,) at de ikke saa ret og vel kand kiende de andre sandheder, men hindres derudi af det, de har lært i deres ungdom; og saaledes forblive i saadanne meenigheder, som et salt, der forvarer det, som endnu er tilovers i saadan fordervet kirke, fra en almindelig fordervelse.

VI. Som vi nu maae give magt, at den sande og saliggiørende tro kand være hos saadanne folk, som i deres eenfoldighed har troens grund tillige med deres vildfarelser, saa kand og saadan troes frugter, det er, gode og Gud behagelige gierninger, som kommer af den Hellig Aands naade, findes hos dem, hvilke gierningers glands kand vel af deres vildfarelser vorde formørket, saaledes, at meget hænger ved dem, som er mere medliden-

hed,

hed, end nogen roes værd, men sagen i sig selv bliver dog fast; efterdi gierningerne kommer af en oprigtig tilliid til Guds naade i Christo Jesu, og i den samme bliver forrettede.

Den 9. Afdeeling.

Det er fornøden at prøve sine gierninger efter Guds ord. Hvad man skal giøre, om herudi bliver nogen skrupel eller tvivlagtighed tilbage.

I.

Efterdi nu de gode gierninger nødvendig maae være overeenstemmende med Guds ord, saa følger af sig selv, at vi da, baade naar de giøres, og siden de ere giorde, prøver dem stedse efter Guds ord, og det uden al eegen hyklerie og selv-bedrag.

II. Det hænder sig vel og undertiden, at nogen har holdet en vis sag at være uret og ey overeenstemende med Guds ord, og af en redlig begierlighed ey med villie at ville fortørne Gud, har holdt sig nogen stund fra den same; men siden i sig selv bliver overtalet, at saadant er ikke saa just uret, men en frie middel-ting, og derfor ogsaa tilladelig. Der kand det nu vel hæn-

hænde sig, at man i den første meening kan have faret vild, og giort sig unødige skrupler men naar man siden har ret overveyet sagen kand befindes, at den sidste meening er mer overeens med sandhed.

III. Men i saadant tilfald maae man i HErrens frygt særdeles noye og forsigtig prøv sig, om ikke saadan forandring i vor meening kand komme af det fordervede kiød, som sø gierne vil være frie fra at rette sig efter GUDs bud, i det det elsker saa meget sin egen frihed og falder det samme langt bedre i øynene hvo somhelst der kand strække GUDs bud vel vid end hvad som mere og ængere indskrænk dem. Ja dersom det siunes os, vi finder no get, som vi tilforn har holdet for at være r ret, nu ikke mere utilladeligt eller imod GUD, saa maae man vel see til, om ikke saadan ind sigt i sagen er nu af den aarsag forandret, a man den tiid ansaae sagen med rette aandel ge øyne, der i en reen og oprigtig eenfoldighed saae hen til HErrens villie, men nu anseer den med kiødelige øyne, der ere henvendte i begier lighed til en syndig frihed; Thi saa kand det ikke andet være, end jo sagen maae faae en anden skikkelse. Paa saadan maade, siger jeg, maae vi med omhyggelighed prøve os selv, og skal vi altid lade os alt dette være mis-

tæn

tænkeligt, som er det syndige kiød allermeest behageligt.

IV. Derfor og, i fald noget endelig skulde komme os tvilagtigt for, saa maae vi hellere afstaae fra det, end begynde at sætte det i verk. Thi det maae vi ikke holde for at være af naaden eller Guds virkning, om nogen giorde noget, som vel ikke egentlig var forbuden, og alt saa tilladeligt, men hand dog i det mindste tvivlte paa, at det var ret, og dette u-agtet, dog giorde det: hvilket er aldeles imod troen.

Den 10. Afdeeling.

Det andet almindelige kiende-tegn er, at ikke saa meget et menniske, som langt mere den Hellig Aand er Mester i den gierning, hvorudi man har en redelig hensigt til Guds ære.

I.

Foruden dette fornemmeste og meest fornødne hoved-kiende-tegn, nemlig, at hvad der skal være Guds gierning i os, det skal komme overeens med hans aabenbarede villie og bud: findes endnu videre andre almindelige kiende-tegn, som vi nu vil betragte.

Hvo somhelst der udretter noget ved Guds naade, den er ikke egentlig mester i sin gierning, men den Hellig Aand er det; omendskiønt hans gierning paa en vis maade udrettes ved et menniskes naturlige kræfter; Som vi tilforn har betragtet i den 2. Afdeeling. Saaledes ere disse kræfter intet andet end redskaber, hvilke den Hellig Aand bruger til en gierning, som overgaaer deres egen magt og formue. Men i naturens gierninger er forstand og villie, saa og fornemelig sielen, der virker ved disse kræfter, egentlig mesterinder, og regierer det gandske verk.

II. Derfor er det et klart tegn paa naadens virkning, dersom vi fornemmer i en gierning, at dens første begyndelse er ikke af en naturlig bevægelse, hvilken altid søger, i det ringeste paa en subtil maade, det som er vort eget, saasom egen ære, nytte, magelighed, eller lyst; men at den har sin oprindelse oven fra, og har derudi sin hensigt til det, hvortil vi af naturen ere u-tilbøyelige. Men da er vores hensigt den allereeneste, (hvilken allermindst kand i det første være os indplantet af naturen) nemlig naar man søger Guds ære, og det saa vel i gierningen selv, som og i alle dens besynderlige omstændigheder, i det man sætter tilside alt det, som ellers kunde være os til for-

fordeel, ja saa aldeles, (hvilket er den høyeste grad) at vi end ikke lader vor egen salighed, (som vi og af naturen nogenledes kand være begiærlige efter) være os derudi det fornemmeste øyemerke.

III. Dersom vi nu, efter at vi rettelig har provet os, finder, at vi strax i begyndelsen, naar vi har sat os for at giøre en gierning, har derudi oprigteligen og alleneste henseet saaledes til GUds ære, at vi ey allene intet jordisk har søgt derudi, ey heller været ilde tilfreds og misfornøyede, om vi end i alt dette skulde langt mere lidt skade paa det jordiske; men endog ikke saa egentlig tænkt engang paa vores aandelige beste, eller forlanget det, uden alleneste for GUds æres skyld, at den maatte blive herlig og aabenbar i os. Da anseer vi med al billighed den Hell. Aand (der altid forklarer Faderen og Sønnen Joh. 16, 14. og sætter begges ære til vores fornemmeste maal og øyemerke i alle vore gierninger) for den der er saadan vor giernings rette begyndere, styrere og fuldkommere.

IV. Denne vores oprigtige hensigt kand allerbest kiendes i de gierninger, hvorudi vi søge at befordre Guds ære, i synderlighed paa andre menniſker, af hvilke vi intet vederlag derfor kand vente os igien. Som for exempel:

Naar vi beder bestandeligen og alvorligen for alle menniſker, ey allene de fromme Chriſtne den gandske verden, af hvilke vi kiender kun den mindste part efter kiødet, og af dem der for ikke venter os nogen fordeel; men endog saa for alle andre, at de maatte omvendes til Gud, og det ikke allene for den nærværende tiid, da vi kunde vente os nogen fordeel af deres samfund med os i bønnen, men end og for den tilkommende og saa fremdeles, efterſom HErren har beſtikket ſin tiid for enhver.

V. I ſaadanne bønner, eller naar vi med raad og daad, og ellers i nogen maade ere saa danne menniſker behielpelige til deres salig heds befordring, af hvilke vi derfor har intet at vente os igien, ja vel og ſaadanne, der ved intet af os at ſige, eller og ſaadanne, af hvilke vi efter al formodning ikke andet havde at vente for velgiort, end al utak og uleylighed; udi ſaadanne tilfælde, ſiger jeg, kand Guds ære ſøges i al oprigtighed, uden at blande derudi ſin egen fordeel: Og kand da ſaadan en gierning hos os ikke komme af nogen anden, end den Hellig Aand allene.

VI. Hvilket ikke ſaa klarlig kand kiendes i de gierninger, hvortil vor egen fordeel, ſær deles i det timelige, i begyndelſen har tilſkyndet os,

os, omendskiønt vi siden ville rette den til Guds ære, eller om vi i gierningen selv først befindede os, og paa nye ville føre den hen til denne hoved-ende og fornemmeste øyemerke. Jeg nægter vel ikke, at jo saadan en gierning siden fremdeles kand fuldbyrdes ved Guds naade; men dens første begyndelse kand vi ikke see eller sige at være af saa god og salig en oprindelse.

Den II. Afdeeling.

Det tredie almindelige kiende-tegn paa en ret guddommelig gierning, er, naar man, uden længe forud at betænke sig, finder en stærk drift i os til saadan gierning.

I.

Ligeledes kand dette og undertiden være et bevis paa en Guddommelig gierning i os, naar man ved en leylighed, uden foregaaende lang betænkning og overleggelse, bekommer en hastig drift og tilskyndelse til noget got, saa at man ikke har fornøden først med mange betænkninger, og ligesom egne overtalelser at berede sig dertil; men føler strax i os en brændende iver for Guds ære, og en

hæftig kierlighed, (da denne enten ved en leylighed er opvakt, eller og ligesom selv allene har givet leylighed dertil,) saa at vi ikke letteligt formaaer at lade det fare, som den fordrer af os, med mindre vi ville tvinge os selv. I synderlighed er det et bevis her paa, dersom vi en anden tiid, naar lige leylighed forefalder, ikke føler saadan drift, (hvilket ellers pleyer at skee, i de ting, hvortil vi af naturen ere tilboyelige) men har da fornoden fleere opmuntringer til det vi bør at giøre.

II. I det gamle testamentes tider skeede saadant ofte i de heroiske gierninger og den Prophetiske drift, ved det, at den Hellig Aand ret umiddelbar og paa en besynderlig art kom over adskillige Guds mænd, hvorom paa adskillige steder i den hellige skrift saaledes læses: HErrens Aand kom hæftig paa ham, som der staaer om Samson Dom. 14, 6. 19. c. 15, 14. Hvorved denne helt hver gang saa vel blev dreven, som og tillige udrustet med kraft til at giøre de ting, som ellers vare over menniskelige kræfter. Saaledes kom og HErrens Aand, som Samuel tilforn havde sagt, over Saul, 1 Sam. 10, 6. 10. Saa at hand propheterede, og med Propheterne priisede HErren. Det samme siges og siden om ham 1 Sam. 11, 6. Da hand

først

først skulle give en prøve paa sin Kgl. mandighed i at frelse den Stad Jabes. Saa staaer der og om David, da hand var salvet: Herrens Aand blev kraftig over David, 1 Sam. 16, 13. Det er, drev ham mere og mere til at udrette det, som hørte til at fuldbyrde Guds raad, der havde udkaaret ham til at være Konge.

III. Hermed maae vi og vel ligne de hæftige bevægelser, som Gudfrygtige menniskker undertiden endnu fornemmer hos sig til at udrette et og andet got; og hvor saadanne bevægelser findes, kand man med al rette holde for, at hvadsomhelst der ved dem udrettes, er Guds og hans Aands synderlige virkning.

Den 12. Afdeeling.

Det fierde almindelige kiende-tegn er, naar man med flid forud overveyer en ting for Guds Ansigt.

I.

Men som nu ikke alle gode gierninger skeer ved saadan drift; saa maae man ikke, i mangel heraf, holde det for et tilstrekkeligt bevis, at en gierning ikke kommer af naa-

den. Langt mere maae dette holdes for et kiendetegn paa en Guddommelig gierning, dersom en ting i andre tilfælde ikke saa lige med saadan drift og uden foregaaende betænkning forrettes; men tilforn i HErrens frygt vel overveyes; Og det saaledes, at vi ikke har nogen kiødelig hensigt til vor egen fordeel, eller raadslaaer med os selv, hvor tung eller hvor let den gierning vil blive os, eller hvorledes andre vil optage det, enten til vor fordeel, eller nakdeel, og saa fremdeles; men seer kun derhen, om gierningen ikke allene ste er ret i sig selv, og overeenstemmende med GUds villie, men end og, om den paa den tiid, og i de omstændigheder, kand være GUd behagelig, saaledes at GUds ære, og vor næstes beste derved kand befordres, og ingen i nogen maade derved forarges. Fremdeles bør vi eftertænke, hvorledes vort sind og hierte er skikket herudi, hvad vort øyemerke er, nemlig, om vi seer hen til vor egen fordeel, eller andres gunst, eller og allene i al oprigtighed søger derved GUds ære, og saaledes seer til, om vi ikke bedrager os selv i vort forehavende øyemerke. Desforuden, naar en sag er nu i HErrens navn besluttet, da at see vel til, hvorledes den paa den bequemmeligste, og med GUds hensigt best overeenstemmende

maa-

maade kand anfanges, og alt hvad der kand hindre dens fremgang, og spilde dens frugt og nytte, i alle maader afvendes.

II. Naar disse ting saaledes for HErrens Ansigt retteligen og med flid bliver overveyede, og derpaa fattet en fuldkommen slutning at gribe gierningen an; saa kand den, som vi tilforn har sagt, ligeledes ansees for en virkning af naaden. Thi, som Gud er vel saa meget værd, at man tilforn noye overveyer, hvad vi tager os for at giøre for hans øyne, og prøver det, om det kommer overeens med hans villie; da derimod hvad som skeer uden betænkning, kand lettelig blandes med synd, og blive Gud mishagelig; (uden saa er den synderlige drift, hvorom vi har talet i forige Afdeerling, ved Guds naade og lys strax tillige forestiller den gandske sags beskaffenhed, og hvorledes den kand tiene til Guds ære, og saaledes i den fald er os det samme, som en raadforelse.) Saa er just denne samme bekymring og flid, man har for at saa eftertænksom gaae sin sag an, et ret kiende-tegn paa et oprigtigt, Gud hengivet og velmeent hierte, som visselig er ikke uden Guds Aand, der ligesaavel viiser sin kraft i denne forud overveyede gierning, som udi hiin hastige drift og tilskyndelse.

III. Herimod, naar man vil giøre noget got, og da hverken befinder nogen saadan drift, ey heller forud noye overveyer sin gierning, men med u-agtsomhed og skiødeslos-hed gaaer dertil; saa kand man i det mindste ikke være forsikret paa, at det er en ret Guddommelig virkning, men heller maae frygte, at det er naturen allene at tilskrive.

Den 13. Afdeeling.

Det femte almindelige kiende-tegn er, naar vi i en fast tilliid til Guds hielp foretager os det, som ellers synes for os umueligt.

I.

Vi maae videre føye dette hertil, at det er og et beviis paa Guds naades virkning, naar vi i HErrens frygt foretager os en gierning, som baade vort kald, saa vel som og Guds ære og vor næstes kierlighed udfordrer, men anseer den altiid umuelig for os, og for det nærværende haaber ikke, den kand blive os anderledes muelig, end alleneste derved, at vi sætter vor tilliid til HErrens hielp: Dog finder os siden saa styrket i samme gierning, at vi alligevel kand fuldbyrde den, eller og om den forhaabede fremgang derudi end tøver noget,

noget, vi derfor ingenlunde lader os afdrage fra saadan tilliid.

II. Særdeles og, maae vi, efter at gierningen er fuldbragt, overveye vore svage kræfter, og maae forundre os over, hvorledes vi kunde udrette saadant, som vi paa nyt igien ikke troede os til at foretage, uden GUd selv ligesom drev os dertil. I saadan gierning viiser sig naadens virkning meget klarlig.

Den 14. Afdeeling.

Det siette almindelige kiende-tegn er, naar man nogen stund har været betaget med en syndig seendrægtighed, men siden griber sagen an med en kraftig drift og tilskyndelse.

I.

Dette maatte man ogsaa merke, at det skeer undertiden, at et menniske har en god bevægelse og drift til noget got, dog agter ikke saadant, men af ladhed eller frygt lader det fare; men siden efter nogen tiids forløb hender det sig, at hand finder samme drift igien, og om endskiønt de forige forhindringer ligger ham i øynene; saa dog overvinder hand nu

de samme, og har ingen roe, forend hand har følget samme drift. Herimod bliver hiertet mere og mere overbeviist om sagens fornødenhed, og mere bøyet og leedet til at forlade sig paa Guds bistand, hvorved alle forhindrinder endelig bliver overvundne.

II. I saa maade maae et menniske ikke allene kiende, at hans forige efterladenhed og seendrægtighed har været syndig; Men endog at den tilskyndelse, der atter igien kommer af Gud, beviiser klarligen, hvorledes Guds naade teer sin kraft i saadant et menniske. Men at denne naade-virkning endelig overvinder de forhindringer, som tilforn var menniset for sterke, det er et kiende-tegn paa, at saadant verk kommer af en overflødigere naade, hvormed Gud har benaadet ham.

Den 15. Afdeeling.

Der syvende almindelige kiende-tegn, bemerker man af den indvortes strid imellem kiødet og Aanden.

I.

Med de forige kiende-tegn kommer og dette overeens, som kiendes af den indvortes strid i menniset, nemlig, om noget fore-

forekommer, som vor pligt udfordrer af os, men vort syndige kiød og naturlige tilbøyelighed sætter sig hart derimod, og vil holde os derfra, vi da imidlertid staar dog bestandig imod saadan kiødets opsætsighed, gior hvad vor pligt er, og om vi end i denne handel ey ere god for at hindre, vi jo stedse maae føle kiødets modstand og seendrægtighed, ikke desmindre farer dog fort med at fuldføre gierningen; da er denne kiødets og Aandens strid, som Paulus tilskriver de troende Gal. 5, 17. med alt hvad der forekommer i den strid, hvor kiødet maaae overvindes, et kiendemerke paa den i os virkende naade, og viiser, at der er en i os, som er stærkere, end den syndens kraft vi finder hos os. Ja dette kand man langt sikkere kiende at være Guds gierning, end mange andre ellers i sig selv gode gierninger, der mere i ubetænksomhed, end med nogen ret eftertanke foretages.

II. I synderlighed er dette kiende-tegn desto vissere, dersom man ved saadan øvelse vænnes til, at, naar man i den fald lokkes til det onde, og begynder at tvivle, om det er saa ont, som det forestilles, vi da desto mere holder saadant mistænkeligt, som ellers er allerbehageligst for vore naturlige og syndige tilbøyeligheder, og for den aarsags skyld lader heller

saadant fare, og saaledes udvælger det beste og sikkerste.

III. Ligeledes og, dersom vi fremdeles, saa snart vi fornemmer til saadan strid og ond tilskyndelse i os, vænner os strax til at staae paa vor vagt, at ikke fienderne strax i begyndelsen skal tage os med fordeel; og derfor enten skye leyligheden selv, og ikke med dumdristighed gaae fienden saa frit under øynene, meenende at være stærke nok til at kunde staae dem imod; eller og, om der forekommer saadan leylighed, som man ikke for visse aarsager skyld kand forbigaae, vi da stedse med saa stor forsigtighed gaaer vor sag an, som vi kunde være i den allerdybeste fare.

IV. Herimod er sikkerhed og dumstridighed, hvorved man indbilder sig, efter at man een eller anden gang kand have overvundet fienden, at være u-overvindelig, et vist tegn og forbud til et svart fald: Da Guds Aand derimod, omendskiønt hand stedse opholder sine i en hiertelig tillid til Gud, saa lærer hand dem dog alligevel, at forarbeyde deres egen saliggiørelse med frygt og bævelse, Phil. 2, 12. Og formedelst dievelens snedige anlob, altiid at være ædrue og vaagne, 1 Pet. 5, 8. Paa det at de saaledes, bekræftede i troen, kand staae hamimod.

Den

Den 16. Afdeeling.

Det ottende almindelige kiende-tegn, kand mærkes heraf: om noget monne føre os nærmere til Gud, eller og indvikle os i forfængelighed? vort kaldsog kierligheds gierninger: om de, og hvorledes de kand afdrage os fra Gud, og om de skal efterlades eller ey?

I.

Dette kand og henføres til de kiende-tegn paa naadens virkninger, at, i det vi undersøger en gierning, vi da befinder, at hvadsomhelst vi har giort, eller vil giøre, afforer os ikke fra Gud og hans samfund, men meget mere forer os nær til hannem. Derfor, om en gierning maatte være af nok saa stor anseelse, og den dog indviklede os i de ting, hvorved vore siæle maatte forledes til forfængelighed, og hindres i deres stedsevarende omgang med Gud; saa giver saadant med al rette os den mistanke, at der maae stikke et bedragerie der under af det syndige kiød, der under et got skin vil lokke os ud af vor fæstning, og mere indvikle os i verdens forfængeligheder.

II. I-

II. Imidlertid maae vi noye tage i agt, at ikke kiødet paa en anden, dog ligesaa farlig maade, bedrager os, saa og at ikke ladhed og egensindighed kommer der til: hvilket kand skee, om et menniske enten afholdt sig fra de forretninger, hvilke hand efter sit kalds og christelige kierligheds pligt burde tage vare, for dermed at befordre Guds ære og sin næstes gavn, (omendskiønt det aldeles maatte skee ved verdslige og legemlige forretninger;) eller og aldeles lod saadan sin pligt fare, og det af den aarsag, at hand i saadanne forretninger saae sig ikke saa megen tiid til overs, som hand efter ønske kunde anvende paa gudelige betragtninger og andre aandelige ovelser, som ellers i sig selv ere uden tvivl opbyggelige, og af ingen, som der til kand have tiid og leylighed, bør foragtes. Efterdi vi maae vide, at Gud har vel høyt befalet os, at drage omsorg for vore siæle, saa at vi i den fald, frem for dette, bør sette alting til side; men saa hører dog dette til denne omsorg, at vi lader os føre af HErren selv, og ikke gaaer hen efter vore egne udvaldte veye og villie.

III. Derfore maae vi sikker troe, at vore siæle aldrig kand fare bedre, end naar de blive i denne orden, som Gud har sat dem udi, og gior det, som hand fordrer af dem. Saa be-

bestaaer da vore siæles opbyggelse ikke allene-ste i det, at vi umiddelbar handle Guds ord med at læse, høre og betragte det, eller og udi en langvarig andagt i bønnen og deslige øvelser, (som i sig selv ere vel gode og gavnlige for dem, som Gud der til haver givet bedre leylighed, større naade og mere tiid.) Men den bestaaer ligesaavel der udi, at vi altid med troskab udretter det, som vi i den liden tiid, Gud giver os til overs fra de andre ting, vide og forstaaer om ham og hans villie.

IV Og, som kierligheden er den høyeste og fornemmeste dyd, hvorudi vi meest bliver lige Guds billede, der er idel kierlighed; men denne kierlighed maae voxe, og tiltage ey allene ved de aandelige tings betragtelse og dislige øvelser, hvorudi det er fornøden, at siælen maae afdrages fra andre forretninger; men end og ved det den øver sig i lydighed imod Gud, og den deraf flydende pligt og skyldighed imod næsten. Saa kand vi være forsikrede, at i hvad stand og tilstand Gud end sætter os, da skal vore siele voxe og tiltage i al aandelig kraft, ligesaavel i det vi gudeligen oppasser vore udvortes forretninger, som naar vi efter vort èget got findende kand oppasse de aandelige betragtninger og øvelser.

V. Ja om vi imod Guds villie og vort kald vil-

vilde undslaae os fra saadanne vore christen
doms pligter og forretninger, men tvert imod
uden at foretage os nogen anden gierning, d
give os til blotte speculationer og idelige b
skuelser, som man ellers kalder et beskueli
liv, da løber vi fare for, at miste Guds hie
uden hvilken vi dog intet formaaer, og vo
sider i udgangen maae erfare, at vore siæle,
ter Guds retferdige dom, (siden vi ikke h
vildet rette os efter hans raad, men gaa
efter vor egen villie) i steden for at vorde ret
lig opbyggede, da at vorde opblæste med
forfængelig videnskab og skammelig hoffa
dighed; Thi det maae vi vide, at Gud alle
neste vil velsigne os i det, som vi retteligen f
retager os i hans navn, og saaledes eft
hans befaling og anordning, tillige med vo
egen villies fornægtelse. Men alt andet, so
vi her tage os for paa egen haand, lader hand
blive uvelsignet.

VI. Saa er dette meget mere tegn til
blødt og kræsen gemyt, naar vi søger saadan
en andagt, som vi uden nogen udvortes uro
mageligen kand have for os selv; Men tver
imod er det et beviis paa et retskaffen børnlig
lydighed, dersom vi heller forsager saadan
gen udvaldt andagt og vor egen fornøyelse,
som en troende siel mere kunde befinde i sin an
dagt

dagt, end sætter os imod Guds raad og vil-
lie; hvorfore der er og ingen tvivl paa, at jo
enhver, der gaar frem i en eenfoldig lydighed,
skal nok i sin tiid fornemme velsignelse af Gud
paa sin siel, og befinde, hvorledes hand skal til-
tage i de sande dyder; kierlighed, ydmyghed,
sagtmodighed, taalmodighed, troen og andre
fleere: og i hvor vel hand kand siunes, at have
alt for liden tiid til overs til sin egen sæles
omsorg, saa har hand dog meent, at det bur-
de ham at see mere paa sin Guds, end sin e-
gen kierlighed. Og man skal altid befinde, at de
dyder, der voxer og tiltager ved en daglig ø-
velse, har en fastere grund og sterce kraft, end
de, som man søger at faae ved en egen udvalt
andagt og betragtning.

VII. Heraf seer man, at de gierninger,
som skeer i kierlighed og lydighed, afdrager os
ingenlunde fra Guds samfund, men forer os
langt heller dertil. Men de forer os fra Gud,
hvorved vi pleyer at søge vor egen fordeel, og
at tiene creaturerne for deres egen skyld, og den
nytte man kand have af dem.

VIII. Men hermed vil jeg ikke negte, at ef-
terdi troen og Guds kundskab ere den roed,
hvoraf alle øvrige dyder og frugter skal voxe,
men Guds ord og dets betragtning maae
være disse dyders daglige næring og under-

hold-

holdning, det jo hører da alle Guds børn til at de tager sig saa megen tiid fra deres øvrig og ellers nødvendige kalds forretninger, elle og bedre fra den tiid, de har til overs fra samme, og anvende den paa deres sædvanlig gudelige betænkninger og bønner, saa meg som de kand have fornøden til deres sieles in vortes bestyrkelse: Men besynderligen bør beflitte sig paa, at de i og under deres forre ninger ofte oplofter deres hierter til Gud, gesom de ellers giøre, der formedelst dere forretninger ey giver sig tiid til at sætte sig ne med god roe og magelighed paa de sædvan ge timer at faae sig mad, men dog ikke derfo forsømmer, at de jo af og til, under deres ar beyde, tager sig et stykke brød, for at stille deres hunger.

IX. Heraf man nogenledes kand slutte, m man nødvendig maa giøre forskiel paa, at om gaaes sielen med en kiødelig kræsenhed o lemfældighed, saa og med en grov og ryggesl løs foragt og forsørsømmelse: Og begge dee le maae man flye, saa at man hverken lade det arbeyde og forretninger fare, som Guld har befalet os, ey heller saa dybt fordyber os i de samme, at vi skulle forsømme den omsorg, vi bør have for vore siæle.

Den

Den 17. Afdeeling.

Det niende almindelige kiende-tegn bemerker man af Guds forsiun og regiering. Uformodentlige hændelser og indfald.

I.

Til de ovenmeldte kiende-tegn paa den Guddommelige virkning, maae vi og for det niende regne dette, naar man, i en vigtig giernings enten begyndelse eller forretning merker besynderlige kiende-tegn paa Guds forsiun og regiering. Som for exempel: naar man længe har sat sig for at udrette noget, og forgieves har dertil søgt leylighed, saa at haabet er fast forloret: Men Gud da giver siden i en hast saadan leylighed, og det paa saadan maade, som man hverken havde tænkt eller ventet. Eller og gierningen imod vores og alles formodning gaaer lykkelig for sig, saa man maa tilstaae, at der har været udi meere end menniskelig raad og kraft. Og hvad der ellers kand være flere af saadanne slags hændelser, som mueligt ere snart utallige.

II. Saaledes kand det og vel hænde sig, naar man uformodentlig kaster et Sprog op i Bibelen, eller hører det i en prædiken, at man der-

derved usædvanlig bliver rørt, og i een eller an-
den ting bedre kiender Guds villie, og saaledes
desto sikkere kand troste sig paa hans medvir-
kende naade og hielp der udi. Saasom vil-
se om Augustinus, der i anledning af det
Sprog (Rom. 13, 11-14. Efterdi vi vid-
tiden, at det er tiid, at vi nu opstaae af
søvne; thi nu er vor saliggiørelse nær-
mere, end der vi troede. Natten er mor
en fremgangen, men dagen er kommen
nær. Derfor lader os aflegge mørkets
gierninger, og iføre lysets vaaben; Lad-
der os vandre skikkeligen, som om da-
gen, ikke i fraadserier og drukkenskaber
ikke i kammerne og ureerligheder, ikke
kiv og avind; Men iører eder den
HErre JEsum Christum.) Blev rørt
og draget til omvendelse, og overbe-
viist desto meere i den sag om Guds
villie.

II. Hvorfore vi ikke heller nu omstunder
maae holde alle dislige hændelser for overtroe,
thi som vi veed, at der intet skeer af Gud ved
en hændelse eller slumpe-lykke, saa maae vi ik-
ke heller foragte saadanne hændelser, hvorved
Gud viiser os noget kiende-merke paa sin
villie. (Jeg taler alleneste om de ting, hvoru-
di vi i almindelighed kiender Guds villie, og

alle-

alleneste i disse omstændigheder kand behøve en forsikring eller opmuntring:) Hvadsomhelst da ved saadanne kiende-tegns bemerkelse udrettes, er os ogsaa i den henseende et stort beviis paa Guds naades virkning.

IV. Saaledes hænder det sig vel, at prædikantere paa prædike-stolene, eller andre gudfrygtige mennisker, fremfører undertiden ved en vis leylighed adskillige ord, og fast ikke veed selv, hvorfor de taler dem (i det mindste seer de ikke forud, hvad de udretter i tilhørernes hierter, som de rører: Men siden har mangen gang merket, at deres tale har passet sig saa vel paa visse ting, hvorom tilhørerne da havde erindring fornøden, og saaledes kort nogles samvittigheder, som de kunde have vedst forud alt hvad der var passeret, da de dog derom ikke har havt ringeste formodning, eller været betænkte paa saadant; Men da siden først maat forundre sig, hvorledes saadanne ting enten i deres betænkninger ere dem forekomne, eller deres egne forud betænkte ord i prædiken selv ere gaaet fra dem, og herimod andre ubetænkte ord faldet dem ind, som gandske nøye har maat fattet det i sig, som Gud dem u-afvidende (og, om de havde vedst det, da derved snarere maatte være satte i bekymring, og tvivlraadighed) har vildet ud-

udrette ved dem, og saaledes derved foreskri
en vis regel.

V. Naar nu saadant forefalder, bør d
antage saadan Guds naade-virkning med
taknemmeligt hierte, til deres opmuntring
som kiender, at de i saadan sag og i dens om
stændigheder har været rettede efter Guds
sind. Da herimod, om en Caiphas Joh.
50. 51. ville i et ont forehavende uden fo
stand tale noget, som kunde komme overe
med den Guddommelige sandhed, da kun
det ingenlunde være ham selv til nogen tr
eller fordeel.

Den 18. Afdeeling.

Det tiende almindelige kiende-tegn
naar man fornemmer de Guddom
melige virkninger paa den samme tid
som man forretter andre hellige gierninger.

I.

Endelig, maae vi og til de almindelige kie
de-tegn for det tiende føye dette, at ma
erkiender en tilskyndelse og forsæt til en gie
ning desto lettere for en naade-virkning, naa
man paa den samme tiid, da man foretager den
elle

eller er i verk dermed, befinder da tillige andre hellige naade-virkninger at være stærkere og kraftigere hos sig. Som for exempel: at man fornemmer hos sig en synderlig kraft og lyst til bønnen, en stor glæde i samvittigheden, en voxende og tiltagende hellighed, en uforsagt foragt til de jordiske ting, en brændende begierlighed til at ofte og værdeligen bruge det hellige Nadverens Sacramente, en synderlig kierlighed til Guds ord, og at man lader see i sit levnet, man bedre kiender det end ellers tilforn, og saa fremdeles. Thi som saadan Guds kraft kommer ikke af en hændelse, saa skal det desto mere forsikre os om, at hvad vi begynder til Guds ære, er visselig hans egen virkning i os, saasom vi af andre kiende-tegn og virkninger fornemmer, at hans hellige nærværelse i vore hierter er kraftigere paa saadan tiid udi os.

Den 19. Afdeeling.

Iblant de besynderlige kiende-tegn er Troen det første. Men af troen kommer først hvad som skeer alleneste i henseende til Guds kierlighed og naade imod os i Christo Jesu, og naar

man i saadan gierning tillige tilegne sig Christi fortieneste, og deraf tilskyndes til taknemmelighed.

I.

Som vi nu hidindtil har talt om de almindelige kiende-tegn, saa følger nu de andre, nemlig de besynderlige, hvilke saaledes kaldes, fordi naar en gierning i særdeleshed kommer af den eller den dyd, saa vidner de om saadan dyds retskaffenhed, og giver tilkiende, at gierningen er kommen af den. Vi vil da først begynde af den fornemmeste dyd, nemlig Troen. Hvad som angaaer troens kiende-tegn, hvoraf den skal kiendes at være sand og levende troe, det skal en anden tid mere videre blive forklaret, og derfor er det ikke nøden her at tale derom.

II. Men paa dette sted handler vi egentlig om gierningerne, saa vitt de kommer af troen, da vi gierne bifalder den ovenmeldte regel af Rom. 14, 23. Alt det, som ikke er af troe, er synd. Hvorfore vi fornemmelig bør legge vind paa, at kiende, om vore gierninger monne komme af troen.

III. Dette kiender man nu først herderfom vi saaledes indretter vort levnet

gi

gior den eller den gierning, at vi ikke derudi har nogen trældoms hensigt, og meene, at man dermed ville fortiene noget af Gud eller forhverve os hans naade, og saaledes ansee vore gierninger saa høyt, som de i sig selv vare værdige til Guds naade og allehaande belønninger; Men seer der hen, at man kand kiende den kierlighed og naade, som Gud haver beviist os i Christo, i hvilken hand haver givet os vor salighed, og fremdeles vil give os alt hvad vi har fornøden, paa det at, naar vi kiender dette og sætter vor tillid dertil, vi da ikke skal forlange videre, end at vi dog maatte beviise os taknemmelige imod saa naadig en Fader, der har giort saa vel imod os, og i alle ting tiene og adlyde ham, i den faste tillid, at alle saadanne vore gode gierninger ikke af deres egen værdighed, men for Christi skyld skal være vor himmelske Fader behagelige, at vi saaledes maae offre aandelige offere, som ere velbehagelige for Gud, ved JEsum Christum, 1 Pet. 2, 5. Hvorfore, omendskiønt saadant et menniske vel kand tænke, at der endnu er megen ufuldkommenhed i hans gierninger, ja og virkeligen erfarer saadant derudi, og des formedelst ydmyger sig hiertelig for sin Gud; saa har hand dog den tillid formedelst Christum, at hvad hand gior

i en børnlig lydighed, skal dog være behagelig for hans Gud.

IV. Dette er den rette forskiel imellem en børnlig og trældoms forhold og lydighed imod Gud; Thi de, som paa en trældoms maade tiener Gud, ere altiid indtagne af egen-kierlighed, i det de i det ringeste i alt deres levnet og gierning sigter langt mere til deres egen salighed, som deres sidste og fornemmeste øyemerke og ende, end til Guds ære, og hvis de saaledes ikke haabede at nyde nogen belønning og fordeel, skulde de vel ikke stort legge vind paa noget got: Her foruden ere de enten stedse i angestfulde bekymringer og tvivl, saa vel om det eller det, som de tager sig for, kand være Gud behagelig (efterdi samvittigheden kand lettelig vise os feyl i vore gierninger) som og allermeest om saadant kand forslaae til at erholde Guds naade og salighed: (paa hvilken tvivlraadighed ofte følger en endelig fortvivlelse.) Eller og de hofmodeligen forlader sig paa deres gierninger, i det de har saa høye tanker om deres egne kræfter, hvilket er den aandelige hofferdighed, der er saa meget vederstyggelig for Gud. Men de derimod, som i en børnlig lydighed tiener Gud, de ydmyge sig altid for Gud, de kiender hvor fornøden hans naade er, de har

i alle

i alle deres gierninger fornemmelig dette rene øyemerke og hensigt, at tiene deres himmelske Fader igien af en høyest skyldig pligt og et taknemmeligt hierte, de forlader sig hiertelig paa hans Faderlige hiertelag imod sig, de beder inderlig om en naadig forladelse for alle deres feyl og skrøbeligheder, og det alleneste formedelst deres Frelseres JEsu Christi dyre fortieneste.

V. Hvorfore en saadan siel agter dette, som sit eneste og dyrebareste gode, saa høyt, at den deraf forventer sig alle ting, og uafladelig i tiid og evighed ærer og priser sin himmelske Faders inderlige barmhiertighed og sin Frelseres ubegribelige kierlighed. I saadan en siæl maae man sige, at der findes Guds herligheds kundskabs oplysning i JEsu Christi aasyn; 2 Cor. 4, 6. det er: Den fornemmer, hvorledes Gud har ingensteds herligere og klarere aabenbaret sin viisdom, retferdighed, barmhiertighed, magt, godhed og sandhed, end i den kundskab om forløsningen, som er skeet ved JEsum Christum.

VI. Denne Guds naades store priis og berømmelse, saa og den tillid til den samme i Christo JEsu, som udbryder hos en troende siæl i en virkelig taknemmelighed, er ikke en frugt eller foster af den gamle Adam eller na-

turlige menniske, men er et vidnesbyrd paa
retskaffent barn, der kiender sin fader, og der
for er opfyldt med en Sønlig Aand Rom. 8.
15. Af hvis drift og tilskyndelse det gior sig
gierning.

VII. Naar vi saaledes ret anseer dette
saa er troen saasom siælen og livet i den børn-
lige lydighed; Men vantroe stikker i de træl-
doms egen-nyttige gierninger. Denne ære
sig selv; men hiin ærer GUd, og veed intet af
det af at sige, end GUds godhed, derfor den
legger al roes og ære fra sig og sine gierninger
og tillegger GUd den allene. Dette kiende
tegn er vel et af de allerfornemmeste, og kan
og saa allene giøre det samme som alle de an-
dre, naar kun den samme troe er der, som bo-
bor vel skilles fra et menniskes orkesløse og u-
frugtbare indbilding.

VIII. Dette er det liv i Christi troe, hvor-
om Paulus taler Gal. 2, 19. 20. 21. Jeg er
formedelst loven, af død loven, at jeg
skal leve for GUd. Jeg er korsfæst med
Christo; Men jeg lever, dog ikke jeg
mere, men Christus lever i mig; Men
hvad jeg nu lever i kiødet, det lever jeg i
GUds Søns troe, som elskte mig, og
gav sig selv hen for mig. Jeg giør ikke
GUds naade til intet; thi kommer ret-
fer-

ferdighed formedelst loven, da er jo Christus død forgieves. Den samme Paulus giver paa et andet sted tilkiende det sind, der ligeledes findes hos en troende, Phil. 3, 8. 9. Jeg agter alle ting at være skade, for Christi Jesu min Herres kundskabs ypperlighed, for hvis skyld jeg haver taalt skade paa dem alle, og agter dem skarn at være, at jeg kand vinde Christum, og findes i ham, saa at jeg ikke haver min retferdighed, som kommer af loven, men den, som kommer formedelst Christi troe, som er den retferdighed ved troen af GUD. Og saa kand det ikke andet være, end at Christus jo maae være alle ting for dem, som har GUDS Aand, og naar man med sandhed kand sige dette om et menniske, da maae GUDS Aand nødvendig være hos saadan en; Thi hvor hand er, der vidner hand om Christo, og forklarer ham Joh. 15, 26. c. 16, 14. Det er, hand opfylder hiertet med Christi kundskab, og boyer det til at høyt ære Christum og at sette ret priis paa hans salighed.

IX. Salig er da den, som stedse føler saadan troe i sin siel: saasom den allene kand være ham, i steden for alle andre kiende-tegn, nok til sin salighed. Men naar man efter

Guds forunderlige regiering og huushold-
ning fornemmer ikke til denne troe, saa maa
man fremdeles forsøge andre kiende-tegn
der maae beviise for os, at dette him-
melske lyys og sæd er i os, og det af de der
fremvoxende frugter.

Den 20. Afdeeling.

Det kommer for det andet af troen
hvadsomhelst der skeer af det vi kien-
der vor egen uformuenhed, og forla-
der os derimod paa Guds hielp o
og kraft i de vanskelige og os el-
lers u-muelige ting.

I.

Endskiønt dette er nu den sande troes for-
nemmeste egenskab, at den fatter og tv-
ger imod Christi fortieneste, og derved forsi-
kres om Guds naade, hvilket tilskynder os til
en hiertelig taknemmelighed mod Gud, og at
vore gierninger herpaa maae komme af den
ne troe: saa maae dog alligevel disse gierning-
ger ogsaa, for det andet, i den meening kom-
me af troen, at naar vi vil giøre noget, vi da
strax erindrer os vor uformuenhed, og troer,

at

at vi ere ikke dygtige af os selv til at giøre saadant gode, men strax indflyer til GUD, og af hiertet forlader os allene paa hans godhed, som skal dertil give os forneden naade og kraft, at vi kand formaae at udrette det, som vi efter GUDs befaling og vor almindelige og besynderlige kalds pligter foretager os. Derfor maae vi ikke ængstes med sorg herfor, ikke heller tvile om GUDs naades kraft, men flitteligen overveye alle ting i HErrens frygt, hvorledes enhver ting best kand begyndes, dernest med et frimodigt hierte gribe gierningen an, og ingenlunde lade os afskrække derfra hverken ved det, at vi betragter vor egen uformuenhed, ey heller ved det, at vi seer for vore øyne saa mange forhindringer og de deraf befrygtelige uleylighed er, at vi jo skulle giøre det, som vor samvittighed, deraf GUDs ord derom ret er underrettet, da foreholder os at være nødvendigt og anbefalet. (Anderledes har det sig, hvor denne tilliid fattes; thi at man ville forvendte GUDs hielp i tvivlraadige og farlige ting, det maatte man da heller holde for en dumstridighed, og at ville friste GUD.) Dersom man nu i sine forretninger tager dette i agt; saa udretter man sin gierning af og i troen, som da saa meget des

kraftigere yttrer sig, som ellers sagen i sig selv
sinntes os vankelig og umuelig.

II. Grunden her til er denne: Dersom vi
afskrekkes fra nogen gierning, i det vi paa den
ene side kiender vor uformuenhed, og frygter for en og anden farlighed, eller og tvivler
paa, om den skal gaae lykkelig for sig; men paa
den anden side merker Guds befaling, der driver os til gierningen, og lader den være gyldigere hos os: da er det sandelig troen, som
har overvunden disse forhindringer, saa vel
naar den forestiller os, at vi maae anse
Guds befaling frem for alle andre ting, eftersom hand er den allerhøyeste HErre selv,
som og, naar vi af Guds godheds og viisdoms betragtning forsikres, at Gud skal ikke
lade os feyle paa noget af det, som hand fordrer af os; men som hand vel veed vores
udygtighed, skal hand give os saa megen naade, som vi behøver, at vi endog imod vore
tanker lykkelig kand fuldende vor gierning;
eller, om hand ikke vil lade dette lykkes, saa
vil hand dog have en faderlig velgefal til
hvadsomhelst vi derudi kand komme af sted.
Thi i alle Guds bud, hvorudi hand byder sine
born at udrette noget, har hand ligesom skiult
hemmeligen denne forjættelse, at hand vil give
os kraft og formue til vor gierning, og bortta-

ge

ge det, som vil hindre os, eller og visseligen udrette det saa, at udgangen bliver os salig og gavnlig. Ved denne forjættelse, som grunder sig paa Guds viisdom og godhed, holder troen sig saa fast, at den overvinder alle derimod giorde indvendinger.

III. Saaledes bliver Abrahams troe berommet, da hand troede uden haab, i haab: Da hand twilede ikke paa Guds forjættelse formedelst vantroe, men blev styrket i troen, da hand gav Gud ære, og var fuldkommen vis paa, at det, som hand havde lovet (enten i synderlighed, eller og i almindelighed) var hand og mægtig at giøre. Rom. 4, 18. 20. 21. Hvor den salige Luthers ord ere værde at merke, som hand her over har skrevet: Hvo som troer Gud, giver ham og den tilbørlige ære, at hand er sandrue, almægtig, viis, og god: Saaledes opfylder troen de tre første bud. Men i synderlighed bliver saadan troe med sin kraft viitloftig berommet, Ebr. 11, 8. 9. 10. 17. 24. 27. Der siges Abraham, efter Guds kald, ved troen at udgaae til den sted, som hand skulde tage til arv, dog hand ikke vidste, hvor hand kom. Hand saae vel mange besværligheder og elendigheder for sig i denne udlændighed, men troen i

ham overvandt det dog altsammen. Ligesaa, der hand skulde slagte sin søn, da hand visselig havde fornoden en stærk troens kraft til at overvinde alle fornuftens og den naturlige kierligheds herimod giorde indvendinger. Fremdeles siges, at Moses ved troen foragtede den herlighed og de liggendefæ i Egypten, hvilke hand, som Pharaos daatters søn, kunde have nydt, og herimod holdt sig til Guds folk og med stor kraft udforde det samme af trældoms huus, hvortil ingen menniskelig hielp i nogen maade lod sig tilsyne for ham, men langt meere saae hand tusinde farer for sine øyne, og maatte frygte at blive den gandske verden til spot og vidunder.

IV. Fornemmeligen sammenfatter Paulus troens virkninger, som i en kort sum, Ebr. 11, 33-35. Hvor hand saaledes skriver om de fleeste troende i det gamte Testamente: Formedelst troen overvandt de riger, giorde retferdighed, fik forjættelserne, stoppede løvers munde, udslukte ildens kraft, undflydde sværdets skarphed, bleve krafteligen hiulpne fra skrøbelighed, bleve stærke i strid, nedlagde de fremmedes hær. Qvinderne toge deres døde igien efter opstandelsen; men de andre ere blevne udstrakte ved piinsel, som ikke

ikke imodtoge den timelige forløsning, at de maatte faae en bedre opstandelse, og saa videre. Hvilket alt vidner ogsaa om denne troens kraft, hvorledes vi ved dens hielp kand overvinde alle forhindringer, som staaer os i veyen, og ellers maatte afskrække og holde os fra de ting, som GUd og vor samvittighed fordrer af os.

V. Derfor, om vi i vor samvittighed ere forsikrede, at vi har foretaget os en gierning, som GUd har befalet os, og vi herudi kiender vor egen uformuenhed, saa vel som sagens besværlighed, men forlader os fast paa GUds befaling og hielp, da kand vi visseligen være forsikrede paa, at vi har giort saadant i troen.

Den 21. Afdeeling.

Dette kommer og for det tredie af troen, naar vi ikke har kundet udrette det, som vi gierne vilde, og dog ere tilfreds med Guds viise raad og regiering.

I.

Dette bliver nu desto klarere, naar vor troe erlanger ogsaa dette af GUd, at vor gierning gaaer lykkelig for sig, og udretter det, som vi har sat os fore. Dog alligevel er dette ikke

eeneste vidnesbyrd om troen, men ved Guds hellige og forunderlige regiering kand det ve skee, at vi undertiden ikke kommer til end med en gierning, eller kand fuldbyrdet det, v havde ønsket; der har da troen endnu sit gierning, og maae saa dette være dens tredie kiende-tegn, at vi kand kiende, at et men niskes veyer ikke i hans vold. Jer. 10 23. Men i Guds forsiun og regiering, o at hand har sine hellige aarsager, hvorfo hand ikke altiid lader det falde ud for os efte vor meening, i hvorvel det kunde have være got nok, men undertiden lader det gaae tve imod: dermed er da troen tilfreds.

II. I slige tilfælde maae den troend noye undersøge hvad der monne hindre, at de ikke falder ud efter ønske og forhaabning: nemlig, om vi enten paa vor side har lade feyle paa at bede hiertelig, og at forlade os troelig paa Gud, at fornægte al egen kraft og formue, at anvende al fornoden flid, iver og omhue, og at bruge al tilbørlig forsigtighed, og skylden saaledes falder paa os selv; eller og der maae have været andre forhindringer, eller om vi ikke saa aldeles kand merke aarsa gen, hvorfor det har slaget feyl, vi dog af vor samvittigheds vidnesbyrd befinder, at skyl

den

den er dog ikke egentligen eller fornemmeligen hos os.

III. I begge deele har troen endnu sin forretning; Thi dersom et menniske befinder, at hand er uskyldig, da gior troen ham frimodig og glad, saa at, endskiont gierningen ey er gaaet lykkelig for sig, men hand deraf har maat fornemme meere skade end gavn, meere forargelse hos andre end opbyggelse, og i steden for et got vidnesbyrd, spot og foragt, det bliver dog derved, at hand har begyndt gierningen i Guds navn, og saaledes har giort ret; hvorfore hand og ikke fortryder sin gierning, men er forsikret, at Gud lader sig saadan hans gierning og reedelige henseende vel befalde: Hand knurrer og ikke imod Gud, fordi hand lader saadanne forhindringer mode ham, men priiser hans hellige regiering og frihed, i det hand ikke lader noget udfalde efter vores, men efter hans egen villie; Og dersom hand ligeledes en anden tiid igien maatte fornemme Guds villie, da, uagtet hand paa nye igien skulle fange den selvsamme gierning an, er hand dog færdig dertil, og forresten overgiver Gud sagen.

IV. Dette kiende-tegn er da desto vissere, dersom man ikke lader af at forlade sig paa Gud, eller og, om Gud tilforn har givet dette vid-

vidnesbyrd i hiertet, at hand vil lade sig saa-
dant et Guds barns reedelige og oprigtige
villie vel befalde, omendskiont sagen ey naaer
sit maal og kommer til fuldkommenhed. Saa
og om Gud, i steden for den forhaabede lyk-
lig fremgang i saadan gierning, giver paa den
samme tiid en særdeles uformodentlig velsig-
nelse i andre ting, som ere Guds ære og menn-
skens salighed angaaende.

V. Men dersom et menniske befinder, at
skylden er hos ham selv, saa maae hand med
en hiertelig fortrydelse kiende saadan sin feyl,
ydmyge sig for Gud, og bede ham om forla-
delse, til med priise Guds retferdighed, der-
ved at nægte os en lykkelig fremgang i gier-
ningen, paaminder os om vore feyl. Men
her hos troste sig dog ved at bekomme en
fuldkommen forladelse formedelst Christum,
og kiende, at det oprigtige forsæt til at vide-
adlyde Guds villie, er dog Gud behageligt;
Og derpaa sætter sig for, at, hvis hand paa
nye igien bliver kaldet af Gud til saadan gier-
ning, hand da vil tilbede sig meere fliid og for-
sigtighed af Gud, og saa troligen anvende den
samme, ingenlunde ladende sig afskrække der-
fra, fordi det forige mislingede.

VI. Hvo som saaledes befinder dette hos
sig,

sig, har et vidnesbyrd om sin troe, og at hand af troen har giort hvadsomhelst hand har kundet formaae; hvilken troe henseer ikke saa meget til sig selv, eller sagen og dens udgang, som langt meere til Guds villie allene, hvorved hand saa vel aabenbarer hvad hand forlanger af os i sine befalinger, som og hvad der vil folge paa siden i udgangen: hvilken Guddommelige villie man med lyst antager at udrette, og følgelig lader alting videre derpaa beroe.

Den 22. Afdeeling.

Det kommer, for det fierde, af troen, dersom vi søger efter at behage Gud allene i vor gierning.

I.

Heraf kommer for det fierde et andet kiende-tegn paa en gierning, som er giort ved troen, nemlig, naar vor samvittighed vidner med os, at vi derudi ikke egentlig har søgt vor egen fordeel; Men har fornemmelig haft vor hensigt til Guds villie, som har befalet os det, og af enhver i sit kald og stand har fordret det, og saaledes derudi allene forlanget at kunde behage Gud. Thi dette er troens art

art, at ligesom den i alle de ting, som vi skal troe, viiser os fra vor egen fornuft og al menniskelig myndighed, til GUds ord allene, hvortil vi skal holde os; Saa iligemaade udi de ting, som er vort levnet angaaende, lærer den os at holde vor himelske Faders villie for vor eeneste regel og rette-snor i alle vore gierninger, og derefter sandfærdeligen at rette os.

II. Dette kiende-tegn er og desto klarere, dersom vi forud har kundet seet, eller og formodet, at vi ikke i saadan gierning og forhold skulle behage menniskene, men meget meere maatte vorde underkastede deres vrange domme, og udraabte for egensindige og sær-sindede folk, phantaster og hyklere, eller og have anden skade deraf; Og vi dog alligevel farer fort derudi, alleneste i den henseende, at vor samvittighed overbeviiser os af GUds ord, at GUd vil vi skal giøre det, og saa taalmodeligen forventer, hvorledes GUd vil det skal falde ud for os. Thi der aabenbarer troen sig desto klarere, saasom det er dens art, at den paaminder os at henvende vore øyne i alle vore gierninger, fra alle creature, til GUd, og i den meening siges troen at overvinde verden, 1 Joh. 5, 4.

Den

Den 23. Afdeeling.

Det ander besynderlige kiende-tegn paa naadens virkning, er kierlighed til Gud. Det første beviis paa kierlighed til GUd er dette, naar vi i oprigtighed gior en gierning for Guds skyld, og fordi hand befaler os det. Kierlighed til GUd, saasom vor høyeste gode, ogsom den, der gior allerbest imod os. Menniskens ynde og velbehag udelukkes.

I.

Næst troen folger kierlighed, som efter sin værdighed er den høyeste dyd, og første frugt af troen, saasom troen virker kraftesligen formedelst kierlighed Gal. 5, 6. Hvorom det heeder 1 Tim. 1, 5. Enden paa buded er kierlighed af et reent hierte og af en god samvittighed, og af en troe, som er uden skrømt: Hvilke ord giver ey alleneste tilkiende kierlighedens høyhed og værdighed, men end ogsaa dens art og beskaffenhed. Og her af kand vi atter slutte, at dersom en gierning skal skee af en sand kierlig-

lighed, da er den ikke et verk af den blotte og bare natur, men af naaden.

II. Men ligesom nu ikke alt det, som man kalder kierlighed, er en sand kierlighed, eller af GUd derfor anseet at være saa, ikke heller skeer alting deraf, som man ellers foregiver; derfore maae vi nøye anse og betragte dette kiende-tegn. Og efterdi kierligheden i hensende til dem, som den har med at giore, er tvende slags, nemlig kierlighed til GUd og næsten, saa vil vi ansee begge deele for sig selv.

III. Saa er da dette et beviis paa en sand kierlighed til GUd, saa og paa den gierning, som rettelig deraf virkes, naar man i en giernings begyndelse og forretning (hvorudi man nøye maa give agt paa sig selv, som og altid er høyt fornødent) formerker, at vi gior saadant fornemmelig for den aarsags skyld, at vi veed det er GUd behageligt og af ham befalet, og derfor ogsaa gierne vil adlyde ham; saa at saadan en gierning kommer oprigtelig af en indvortes lydighed, som er et vidnesbyrd om kierlighed, efter Johannes ord 1 Joh. 5, 3. Thi denne er den GUds kierlighed, at vi holde hans bud, (dersom vi med vor flid i vor gierning egentlig sigter

der-

dertil, saa er dette os et vist tegn paa kierlighed) og hans bud er ikke svare.

IV. Hvoraf vi endnu seer et endet beviis paa kierlighed, naar vi befinder hos os, at de ting, som kiod og blod ikke gierne vil i færd med, bliver os lettere at udrette, end andre, eller vi selv, formedelst den naturlige gienstridighed imod det gode, kunde have haabet. Thi dette giver ikke allene tilkiende kierligheden selv, men endogsaa en høyere grad i den samme, som overvinder den naturlige gienstridighed, der er i os.

V. Grunden til dette kiende-tegn er denne: Det er kierligheds art, at den gierne vil behage den, som den elsker, og derefter stræber den med al magt. Dersom vi nu for den aarsags skyld, at Gud har befalet os det eller det, anvender vor flid derpaa, da søger vi ret efter at blive ham behagelig, hvilket er egentlig kierligheds art og natur. Men efterdi saa vel den kierlighed til Gud, som og den begierlighed, vi har til at befalde ham, beroer paa tvende stykker: Deels derpaa at Gud, som det høyeste gode, der har alle fuldkommenheder i sig, er i sig selv værd at elskes af alle: Deels derpaa at hand med saa mange dyrebare aandelige og legemlige velgierninger imod os, har høyelig fortient at elskes, og derfor er nok-

som

som værd, at vi beviiser os taknemmelige imo
ham, saa kand da begge deele her paa den
sted ansees, endskiønt der er en høyere grad
det første.

VI. Enten vi nu fornemmer hos os, at
gior vor gierning, alleneste fordi vi saa høy
ærer det høyeste væsen, at vi (ligesom det o
tilkommer alle creature, gierne vilde vær
ham behagelige. Eller og vi stræber efter
være ham taknemmelige for de annammed
velgierninger, der staaer os for øynene, og
hvis betragtelse vi drives til at takke ham; sa
er det os et vidnesbyrd paa, at saadan gier
ning kommer af en sand kierlighed.

VII. Men at den lyst og attraae vi har
at behages GUd, findes i kierlighed, det see
af Apostelens ord 1 Cor. 7, 32. 33. 34. Hvor
Paulus i denne sag viiser os forskiel imellem
de gifte og ugifte, og siger, at den, som har en
huustrue, er omhyggelig for de ting, som
hører verden til, hvorledes hand kand
behage huustruen; og en huustrue, hvor
ledes hun kand behage manden. Her
mod siger hand, at jomfruerne og de u
gifte haver omhyggelighed for de ting,
som hører HErren til, hvorledes de
kand behage HErren, nemlig, at de kand
være hellige baade paa legeme og i

Aand.

Aand. Der seer vi hvorledes den eene ægtefælles kierlighed til den anden udretter dette i dem begge, at den eene bemøyer sig for at behage den anden; Saaledes er og dette et kiende-merke paa vor kierlighed til GUD, dersom vi stræber efter at behage hannem.

VIII. Heraf kommer de formaninger og andre tale-maader i skriften, saasom: Vi beder og formaner eder i den HErre JEsu, ligesom I have annammet af os, hvorledes det bør eder at omgaaes og tækkes GUD, at I kunde blive mere overflødige. 1 Thess. 4, 1. Derfor (nemlig fordi vi ville være hos HErren, som ligeledes er et kiendemerke paa kierlighed) ere vi og flittige, hvad heller vi ere hiemme, eller fremmede, at være ham behagelige, 2 Cor. 5, 9. At I kunde omgaaes værdeligen for HErren til al behagelighed, og være frugtbare i al god gierning, Col. 1, 10. Lader os beholde naaden, formedelst hvilken vi kand dyrke GUD behageligen.

IX. Dette kiendetegn har saa meget desmere kraft, dersom vi og, i det vi tragte efter at behages GUD, setter derudi til side al menniskelig gunst og velbehag; nemlig at vi ligesaavel giøre det, hvorudi vi kand tækkes GUD, (skiønt men-

menniskene ikke veed det, eller nogen tiid kund erfare det, men er GUd allene vitterligt,) som vi skulle giøre det, naar menniskene vidste det, og dermed saaledes vinde deres gunst og kierlighed: ja om vi end merker, at vi derved skulle forlise deres gunst. Hvorfor de, som retelske GUd, stræber ikke egentlig der efter, at de kand behages menniskene, uden saa vitt kierligheden udfordrer det. (see her 1. Cor. 10, 33.) Men da gielder Pauli regel Gal. 1, 10. Søger jeg at tækkes menniskene? Dersom jeg endnu tækkedes menniskene, da var jeg ikke Christi tiener.

Den 24. Afdeeling.

Det andet kiende-tegn paa vor kierlighed til GUd er, at man søger Guds ære i sin gierning og derover glæder sig.

I.

Hertil kommer nu for det andet et andet kiende-tegn paa kierlighedens og naadens gierning, naar vi, i hvadsomhelst vi sætter os for at giøre, befinder i sandhed hos os, at vi allene vil giøre det for GUds æres skyld, som vi gierne vil priise, og efter al mue-

lig-

ſighed udbreede, og det uden at blande derudi vor egen ære og roes. For exempel, derſom det var ſaadan en ting, hvorudi vi vedſte, at der ikke en gang ſkulle blive tænkt paa os, eller vorde kundbart for nogen, hvad vi der udi maatte have udrettet, men vel mueligt, at maatte tilſkrives andre; eller og, om vi ſaae for øynene, at verden, i ſtæden for at ære os, vilde derfor ſpotte og foragte os. Derſom vi i ſlige tilfælde alligevel giore vor gierning oprigteligen, i det vi gierne vilde ære Gud, da er dette herudi os et kiendetegn paa en retſkaffen kierlighed.

II. Ligeledes og, naar vi har giort noget, hvorved Gud er bleven priſet, om vi da ikke ſaa meget glæder os over den fordeel og ære, vi kunde have der af, ja end ikke over den ſkade eller foragt, der mueligt vilde møde os, ſom langt mere derover, at Gud derudi er bleven æret ogpriſet. Apoſtelen Paulus giver os et exempel her paa Phil. 1, 18. hvor hand glæder ſig, at Evangelium om Chriſto er meget udbreedet til Rom, og det end og af ſaadanne, ſom forkyndede Chriſtum af trette, ikke reenligen, ſom meente, at de vilde vende hans baand trængſel til, og der ſaaledes ſkulle gaae ham noget fra i hans egen ære og fordeel; men hand ſiger: Hvad da? Chriſtus forkyndes dog

i alle maade, enten i skrømt, eller i sandhed; og derudi glæder jeg mig, ja vil og fremdeles glæde mig. Dette er den rette kierligheds art til GUd og Christum, der glæder sig over GUds ære, end og med sin egen spot.

Den 25. Afdeeling.

Det tredie kiende-tegn paa vor kierlighed til GUd er, naar man gior noget got, u-anseet man deraf kand have mere skade, end fordeel.

I.

Af den samme art er og for det tredie dette kierligheds kiende-tegn, dersom vi gior noget got, uden at hensee til vor egen fordeel, ja om vi end visseligen formerker mere skade deraf, end gavn. Vel er det saa, at en gierning kand være i sig selv god, og kand skee af kierlighed til GUd, hvoraf man virkelig, ende og i det udvortes kand have fordeel og forlystelse; Hvorfore vi maae ikke lade en gierning fare, af det vi forud seer, hvad fordeel vi kunde have deraf, naar ellers GUds befaling fordrer den af os. Men saa bør vi da

være

være desto omhyggeligere for, at vi ikke egentligen søger derudi vor egen fordeel, og lader den være vort fornemmeste øyemerke, saasom vort forfriske hierte, desværre, da kand øve sin listighed mod os, i det det smigrer for os, og vil indbilde os, at vi gior en gierning allene for at ære og tækkes Gud, da der dog alligevel ligger i grunden af hiertet, som vi vel ikke giver agt paa, men er dog aabenbar for Gud, den fornemmeste aarsag, der driver os dertil, som er, at man søger sin egen fordeel: Hvorfore vi bør, som sagt er, have et vaaget øye over vort hierte, og nøye prøve os selv, om vi og, i fald der var ingen fordeel at vente for os, ligesaa villig og flittig ville giøre det, som vi ellers giør det, naar vi seer saadan fordeel: Saa og, om vi i sandhed paa en anden tiid har giort det uden saadan fordeel, paa det vi saaledes ret kand lære at giøre forskiel paa kierlighed til Gud og til os selv.

II. Derfor er det herimod et desto klarere bevis paa en gierning, som er giort af kierlighed til Gud, dersom der ingen nytte følger derpaa, eller forhen har kundet være at vente; ja, om vi vel forud har seet vor skade, og dogalligevel anseet det for ret og billigt at giøre det, som Gud har befalet, end og uden nogen belønning, og saaledes skinbarligen søgt

langt hellere det, som er Christi, end det, som er vores eget.

Den 26. Afdeeling.

Det fierde kiende-tegn paa kierlighed til GUd er, at man ikke heller har hensende til sin aandelige nytte. Hvor viit dette er fornøden. Kierligheds høyeregrad derudi. Den allerhøyeste grad derudi er, at sætte sin egen salighed til side, Rom. 9, 3.

I.

Dette er og en høyere grad i denne kierlighed, og tillige med, for det fierde, et kiende-tegn paa den samme, naar man i saa oprigtig en kierlighed til GUd gior nogen giering, at man ikke egentlig derudi forestiller sig nogen belønning derfor af GUd.

II. Det kand dog ikke nægtes, at jo GUd seer derudi over med sine børn, og tillader dem, naar de først har beviist ham en tilbørlig lydighed og taknemmelighed, at de da og i det gode, som de gior, maa see hen til belønningen, som den HErre har lovet enhver, som troligen vil tiene ham. Paa hvilken grund ogsaa alle Guds forjættelser og truseler i hans ord bero-

er,

er, hvorved hand søger at afholde os fra at giøre det onde, og derimod at opmuntre os til at giøre det gode.

III. Vel havde hand magt til, efter den ret, hand har til os, som sine creature, at fordre lydighed af os, uden at love os noget vederlag derfor; (hvilken betragtning kand være os en tilstrækkelig aarsag nok til at beviise ham lydighed.) Men, som hand derudi beviiser sin overflødige godhed imod os, at hand ikke vil vi skal tiene ham forgieves, men altid meddeeler enhver noget af sine gode ting, som troeligen adlyder ham; Saa udviiser hand og fremdeles samme sin godhed derudi, at hand forud lover os saadanne forjættelser, hvorved vi kand opmuntres til at adlyde ham; Og det saa meget des mere, som Gud veed, at vi ere saa skrøbelige til, at hvis ikke forjættelserne vare, og den kierlighed, som er i os af naturen til Gud (hvilken, endskiønt den er, desværre, paa saa forskrækkelig en maade fordervet, Gud dog ikke søger aldeles at udslukke, men heller at bringe i en ret orden, og rette den til det sande gode) ikke blev opvakt i os til at aflegge den naturlige seendrægtighed, da skulle den blotte Guds befaling, og hvad ellers vor pligt foreholder os, ik-

ke være tilstrækkelig nok til at faae dette af os, som vi burde gjøre.

IV. Heraf seer vi, at Gud ikke foragter deres lydighed, som, foruden at de med deres høyre øye seer paa ham selv, hans villie og ære, og tillige med det venstre ere henvendte til det aandelige og evige gode, som hand har lovet os, og saaledes derved desto meere opmuntre dem: Hvorfore og de hellige selv har ofte havt saadanne tilskyndelser fornødne, og har Gud ogsaa fundet fornøden tiit og ofte at styrke deres troe og lydighed med forjættelser. Saa læser vi om Moses, den fortræffelige troens helt. Ebr. 11, 26. Hand agtede Christi forsmædelse for større rigdom, end de liggendefæ i Ægypten; Thi hand saae hen til belønningen.

V. Imidlertid bliver dog dette en høyere grad i kierligheden til Gud, og bør vi at stræbe efter den samme; ja retskafne Christne finder undertiden saadanne bevægelser hos sig, at de i saa oprigtig en hensigt til Guds ære foretager sig en gierning, at de ikke har nogen belønning, ja ikke engang den evige, i deres tanke, men vil gjøre det deres himmelske Fader allene til velgefal, omendskiønt de aldrig skulle vente sig noget derfor, ja om der end aldrig var hverken himmel eller helvede, hver-

ken

ken straf eller belønning til. Hvilken grad, jeg troer, hin Jødiske Rabbi Antigonus af Socho maae have opnaaet, da hand lærde sine disciple, at de skulle ikke være som de tienere, der tiener deres herrer paa den accord, at faae løn, men som de, der tiener uden nogen henseende til lønnen, i en sand Gudsfrygt: Endskiønt Sadducæerne, hans efterfølgere, forvendte siden skammeligen dette hans sprog til denne vildfarende meening, ligesom der ingen evig belønning var at vente.

VI. Denne grad i kierligheden til Gud er muelig for et menniske i dette skrøbelige liv ved Guds naade at opnaae, saa at hand i saa oprigtig kierlighed til Gud gior mange ting, hvorudi hans samvittighed giver ham dette vidnesbyrd, at hand ikke gior det i henseende til nogen aandelig eller evig belønning. Og jo mere den sande kierlighed til Gud tiltager, jo renere den bliver, desto mere forglemmer den sig selv, og nedsenker sig allene i Gud, og naar et menniske saaledes beskuer og henseer til Gud, saa kand ikke nokſom betænkes hvad for gode ting derved nedkommer fra Gud til ham.

VII. Hermed siger vi dog ikke, at alle de gierninger, som skeer i henseende til belønningerne, bør tilskrives naturen; efterdi vi hører, at Gud derfor har givet os sine for-

jættelser, at de tillige skal opmuntre os: hvor for og den Hellig Aand ligeledes ind trykker disse forjættelser i vore siæle, og naar vi mærker, at der udrettes noget got af os, hvorudi vi ey allene har havt hensigt til kier ligheden til GUd, men endog til belønningen af GUd derfor, saa er det alligevel den Hel lig Aands gierning i os. Hvormed vi dog alligevel ikke vil undskylde de gierninger, som et menniske kunes vel at giøre i kierlighed til GUd, men derhos har tillige hensigt til egen fordeel, ære og anseelse, eller og derfor at vor de belønnet af menniskene, og uden saadan hensende hand enten ikke, eller dog gandsk tvungen, skulle giøre dem. Thi saadanne gierninger ere ikke langt fra den sædvanlige hyklerie og ære-syge; alleneste at den her er lide subtilere, og et menniske derudi ikke noksom i agt tager sit hiertes bedragelighed.

VIII. Men om et menniske giør noget got i kierlighed til GUd, dog derhos behøver at op muntre sin seendrægtighed, ved at forestille sig GUds naades forjættelser, og fornemmer, hvor vanskeligt det ellers maatte gaae for sig uden saadan opmuntring, da kand saadan gierning ikke tilskrives naturen, men det bli ver Aandens og naadens gierning; skiønt kierligheden er endnu noget svagere, og men

ni

nisket bør stræbe efter at voxe desto mere i den samme. Derfore maae vi og i alle vore gierninger noye prøve os efter denne regel, hvor viit vi har tiltaget i denne kierlighed, eller hvor svage vi endnu ere i den samme.

IX. Vi maae og altid stræbe derefter, at vi kand komme videre i kierligheden, og ligesom fra en grad til en anden opstige derudi: Eftersom jo høyere grad vi opnaaer i kierligheden, des kraftigere bliver det vidnesbyrd i os om den samme (i hvorvel enhver sand kierlighed er et beviis paa Guds naades virkning.) Og maae vi herhos vel vare os, at vi ikke herudi maaler andre med vor alen, og holder den naades grad umuelig for andre, som vi ikke selv har opnaaet.

X. Hvorfore, omendskiønt vi fornemmer, at vi ikke selv ere komne saa viit i kierligheden, saa bør vi dog ikke tvivle paa, at jo en siæl, som troligen over sig i kierlighed til Gud, omsider ved den Hellig Aands virkning kand komme saa viit, at hand mindre elsker sin egen salighed, end Guds ære, og heller vil undvære sin egen salighed og den himmelske herlighed, end at noget skal skee imod Guds ære; dersom det ellers var mueligt, at det kunde skee uden at beskadige den kierlighed til Gud, saa vel som og hans ære og sandhed, som vel ikke er

mueligt. Thi har den broderlige kierlighed kundet bringe den høy oplyste Apostel Paulum saa viit, at hand Rom. 9, 3. Ønskede selv at være en forbandet ting fra Christo for sine brødre. Hvi skulde da ikke den høyere og hæftigere kierlighed til GUD udvirke det samme? Saasom det og haver vel været den samme kierlighed, der saaledes har bekræftet den broderlige kierlighed i Pauli hierte, at hand har seet, hvorledes hans allerkieriste GUDs ære kunde langt mere ved saa mange tusinde menniskers salighed vorde befordret, end om hand allene havde blevet salig. Hvilket, naar man ret betragter det, giør Pauli heroiske kierlighed til GUD saa brændende, at man snart ikke uden forfærdelse kand ansee og tænke paa dette hans forlangende.

XI. Dog alligevel kand man ikke udsige saa meget om denne høyeste grad i kierlighed den til GUD, som ellers saadan en siæl selv deraf finder og fornemmer. Dog, dersom vi hører noget om andre, der har faaet denne grad, da maae vi ikke just derfor holde det for at være umueligt, fordi vi har ikke opnaaet saadan grad, men hellere desto inderligere paakalde HErren, at hand vilde saaledes udrydde den egen-kierlighed, der har fæstet saa dybe

be rødder i vore hierter, derimod indplante sin sande kierlighed i os, at hiin, nemlig vor egen-kierlighed, hverken paa en grov eller subtil maade skulle besmitte vore gierninger, eller dog giøre dem ufuldkomne, men denne, nemlig den sande kierlighed, maatte blive jo mere og mere brændende, saa den maatte aldeles fortære al skrøbelighed, ureenhed og begierlighed efter belønning, som er hos os, paa det at intet af nogen ting maae blive tilbage hos os, uden alleneste en reen og oprigtig hensigt til GUD i alle vore gierninger.

Den 27. Afdeeling.

Det femte kiende-tegn paa kierligheden til GUD, er, naar man afstaar fra sit forsæt i tvivlraadige ting, af frygt for at fortørne GUD.

I.

Dette er og, for det femte, et kiende-tegn paa den kierlighed til GUD, naar en vis ting forekommer os der skal giøres, hvortil og andre kand opmuntre os, naar de mærke nogen fordeel derved; men vi bær dog tvivl paa, om det kand være GUD behageligt eller mishageligt, og derfor lader den sag heller fare, og villig

tager imod hvad skade og u-leylighed, som man befrygtet sig for, heller end vi satte os i den fare, at giøre GUd imod.

II. Thi ligesom det er stærke fristelser for kiød og blod, naar man i slige tilfælde anseer sin egen fordeel, som man kunde have, eller de menniskers gunst, som sagen maatte behage, hvilke fristelser letteligen kunde overvinde den tvivel, som man i den sag havde giort sig om GUds villie, saa at man dernæst kunde indbilde sig, at sagen var ey saa lige GUd imod, (hvilket kommer deraf, at man nu med partiske og af begierlighed forblindede øyne anseer sagen, hvilket er et beviis paa, at den kierlighed vi har til os selv, hvorved vi paa den tiid bliver lokket, er langt stærkere end kierligheden til GUd.) Saa og herimod, dersom vi overvinder i denne kamp, og af frygt for at fortørne GUd (saasom vi i det ringeste tvibler paa hans villie, og der bliver en tvil tillige hos os tilbage) hellere lader os afholde fra saadan en gierning, end i haab om egen fordeel eller andres gunst lader os bringe dertil, da er dette et tegn til en oprigtig kierlighed til GUd, formedelst hvilken vi saa høyt anseer GUd, at vi ey allene varer os for at aabenbare fortørne ham, men end og frygter for at give os i fare, med at giøre ham noget imod. Ligesom

og

og en ven blant menniskene varer sig ey alene for at tilfoye sin ven nogen skade, men gior end og ikke engang noget, som hand maatte frygte for at være ham mishageligt.

Den 28. Afdeeling.

Det siette kiende-tegn paa kierlighed til GUd er den glæde vi har i GUd, saa og i de Guddommelige ting og i GUds ord.

I.

Til de forige kiende-tegn paa vor kierlighed til GUd fover vi nu for det siette dette: Naar et menniske sandeligen glæder sig i GUd, og da foler meest noget af den glæde i sin siæl, naar ham indfalder en tanke om GUd, og derfore hellere stedse tænker paa Gud, og derudi langt mere søger sin glæde, end i nogen anden ting.

II. Dette kiende-tegn forestilles os ofte i Davids Psalmer: Psal. 43, 4. Jeg vil indgaae til GUds alter, til min frydes glædes GUd, og takke dig paa harper, o GUd, min GUd. Psal. 52, 11. Jeg vil takke dig evindeligen; thi du giorde der;

og jeg vil bie efter dit navn; thi det e
gor for dine hellige. Psal. 63, 6
Min siæl skal mættes som af fædme, o
af det fæde, og min mund skal love di
med prisende læber. Psal. 73, 28. Me
jeg tænkte, det er mig got, jeg holder mi
nær til GUd; Jeg satte mit haab pa
dig HErre, at fortælle alle dine gie
ninger. Psal. 97, 12. Glæder eder I re
ferdige i HErren; og takker hans he
ligheds ihukommelse. Psal. 40, 17. La
dem frydes og glædes i dig, alle som ad
spørge dig, lad dem altid sige: HEr
ren være meget lovet, de som elske di
salighed. Psal. 68, 4. Men de retfe
dige skal glædes, de skal frydes for Gud
ansigt, og frydes med glæde. Ps. 69, 33
De sagtmodige saae det, og skal glædes
og eders hierter skal leve, som adspørge
GUd. Psal. 84, 3. Min siæl begiærer o
længes ogsaa inderligen at komme ti
HErrens forgaarde, ja mit hierte o
mit kiød frydes i den levende GUd
Psal. 105, 2. 3. Synger for ham, leeg
for ham, taler om alle hans underlige
ting. Priser hans hellige navn, deres
hierter glædes, som søge efter HErren
Psal. 118, 24. Denne er dagen, som Her
re

ren giorde, lader os frydes og glædes i ham. Psal. 119, 162. Jeg glæder mig over dit ord, som den der finder et stort bytte. Psal. 122, 1. Jeg glæder mig ved dem, som sagde til mig: Vi vil gaae i HErrens huus. Psal. 132, 9. Lad dine præster klæde sig med retferdighed, og dine hellige fryde sig. Psal. 149, 5. De hellige skal fryde sig med ære; de skal synge priis paa deres leye. Andre lige lydende steder at forbigaae.

III. Disse sprog handler vel om adskillig slags glæde; saasom: at glæde sig over GUd selv, hans gierninger og mirakler, hans tieneste, ord, og deslige; imidlertid indbefatter de dog dette udi sig i almindelighed, at de hos de troende har saadan virkning, som viser paa alle slags maader en glæde over GUd og de gudelige ting: Ligesom just dette er en egenskab hos den rette kierlighed, at den i alle ting glæder sig ved den, som den elsker, naar den kun tænker paa den, eller omgaaes med den; ja saadan glæde gior den alt det let, som ellers vilde falde den vanskeligt for. Hvorfore da saadan en glæde over GUd og de gudelige ting, (hvilken og aabenbarer sig i fliid og villighed i at omgaaes dermed, og i en stedsevarende længsel og begiering efter fuld-

fuldkommelig at blive foreenet med Gud o komme i hans samfund) tillige med alt det so man i saadan glæde foretager sig og gior, er e tegn paa en fuldkomnere naade-virkning o frugt af den kierlighed vi har til Gud.

Den 29. Afdeeling.

Det syvende kiende-tegn paa den kier lighed til Gud, er en glæde over, at kun de befordre Guds ære, uden at haabe og vente nogen nyt te deraf.

I.

Det er en besynderlig art af saadan glæde, (hvilket er det syvende kiende-tegn, som kommer nær overeens med det forrige) naar et menniske har og foler i særdeleshed hos sig en hiertelig glæde over de ting, som tiener til Guds ære, og det for den aarsag fyld, at den kiere Fader i himmelen kand blive priiset. Saasom det desforuden er kierlighedens art i almindelighed, at, ligesom den under den elskte person alt det gode, som den kand have nogen behag udi; saa glæder den sig og over alt det, som den troer der kand være den anden glædeligt; derfor har den kierlig-

hed

hed vi har til Gud og samme art og beskaffenhed, naar den ellers er hiertelig.

II. Saadant kiende-tegn bliver desmere viist og fast, naar det er saadanne ting, som man glæder sig over, hvoraf vi ellers har ingen nytte for os selv, enten legemlig eller aandelig, hvoraf vor glæde kand komme, men at den kommer af en reen kierlighed til Gud; thi da lader det sig mere viist tilsyne, at vi i sandhed glæder os for Guds skyld. I det det ellers kand skee, fordi den egen-kierlighed er saa subtiil og ukiendelig, at vort hierte kand bedrage os, naar man glæder sig over de ting, hvori Gud kand æres, og de samme ere saadanne ting, hvoraf vi, i det ringeste i det aandelige, kand have nogen nytte, at da aarsagen til vor glæde kommer ikke saa meget deraf, at Gud derved kand blive priiset, som deraf, at vi venter os noget got deraf: Hvilket er da ikke saa meget en kierlighed til Gud, som til os selv, og denne bliver da fremdeles saa viit reen og ureen, som den nytte og fordeel er beskaffet til, som vi venter deraf.

III. Derfor, endskiont disse ting høre vel ogsaa nogenledes hertil denne prove, og en retskaffen christen kand, efter at hand oprigtig har provet sig selv, finde, naar hand enten selv, eller den som hand i synderlighed el-

elsker, har giort noget got, at dette da glæd
ham, ey allene fordi hand, eller saadan v
har giort det, og hand derfor kand vente
noget got af HErren igien, eller og kand ha
sin fordeel i det, som hans ven har giort; m
at den fornemmeste grund til hans glæ
er, at hans allerkiereste Fader derved ka
priises; hvorfor hand vilde blive ligesaa gla
dersom saadan en ting skede af andre, som
ke i sær gik ham noget an. Saaledes ma
det og være i de ting, hvoraf hand kunde h
nytte og en synderlig opbyggelse; at dog a
gevel denne henseende maatte ikke være h
ved-aarsagen til hans glæde, men hand ma
te langt mere glæde sig da, naar hand end i
nod det ringeste deraf for sin siæl, paa d
hand kunde holde sin allerkiereste Faders a
re for sin storste nytte; Saa er da det exem
pel, paa at glæde sig over de ting, som ikke a
gaaer os for vor person, det allersikkerste, for
det er mueligt, at vort bedragelige hierte kan
bedrage sig i andre ting, og giore vor egen
kierlighed, besynderlig naar den ikke er gro
og aabenbar, men subtiil og hemmelig, til e
Guds kierlighed.

IV. I det mindste kommer denne tviblagtighe
ofte ind i en siel, som er bekomret og i angest
nemlig, om den ikke uvidende maatte have be

dra

draget sig i noget. Men naar den finder strax hos sig en inderlig glæde af det den seer, eller horer, at der skeer noget got, som hverken middelbar eller umiddelbar angaaer ham (uden for saa viit som alle Guds børn staaer i en aandens samfund) og hvoraf hand kand ikke enten for sig eller nogen anden, som hand af en besynderlig aarsag er forbunden, vente nogen fordeel, i det mindste ikke tænker paa saadant, ja langt mere seer forud enten paa en eller anden maneer, at det vil blive til skade og fare, forhaanelse og skam for hans efterladenhed, at hand hidindtil ikke har giort saadant, og der vil følge saadanne ting deraf, som just ikke er kiød og blod behageligt; da er det langt fra ikke at tvivle paa, at jo denne glæde er en frugt af den rene kierlighed, som angaaer GUD allene, og at hand lader det være sin største fornøyelse, at Guds Navn kand helliggiores, ja at hand kand sætte alt det, som sit eget er, bag efter.

Den 30. Afdeeling.

Det ottende kiende-tegn paa den kierlighed til Gud er, den bedrøvelse og nidkierhed over Guds fortørnelse, og dem, som saadant giøre.

I.

Ligesom det nu har sig med glæden; saaledes

ledes har det sig og med den bedrøvelse o
vrede over Guds fortørnelse, hvoraf vi ma
tage det ottende kiende-tegn paa den kie
lighed til Gud; thi al slags kierlighed har de
art, at den bedrøves over det, som er den
mod, som den elsker, og har en hiertelig nid
kierhed imod det samme, hvilket da og efter sa
gens beskaffenhed bryder ud i vrede.

Ligedan og, hvem der har den rette kierlig
hed til Gud, den vil hiertelig derover bedrø
ves, og det vil giøre ham meget ont, naa
hand seer noget, som skeer hans kiere Gud
fortred og fortrydelse: Hand hader alt sa
dant, sætter sig derimod, vredes derover, i
brænder af nidkierhed derimod, og det gie
hand altid saa meget desheftigere, som ham
kierlighed er brændende til, og som den sa
er hans Gud og hans ære imod.

II. Dette slags nidkierhed og bedrøvels
bliver Psal. 119. med fleere ord tilkiendegive
saaso n v. 21. Jeg skieldte paa de forban
dede hofmodige, de, som fore vild fra
dine bud. v. 113. Jeg hader underfun
dige stykker, og elsker din lov. v. 136. De
nedfløde vandstrømme af mine øyne
fordi de ikke holdt din lov, v. 139. Min
nidkierhed havde nær udrydded mig;
thi mine modstandere havde glemt di
ord.

ord. v. 158. Jeg haver seet dem, som handle forrædeligen, og kiedes ved dem; thi de holde ikke dit ord: ligeledes staaer der og noget saadant Psal. 139, 21. 22. Herre, skulde jeg ikke hade dem, som hade dig, og kiedes ved dem, som reyse sig op imod dig: Jeg hader dem med en fuldkommen had, jeg holder dem for mine fiender.

III. Deraf vi seer, at der er en dobbelt sinds bevægelse tilsammen, og at der hos saadanne Gud-elskende siæle, naar de seer paa slige ting, reyser sig en bedrøvelse og traurighed for dens skyld, som de elsker, fordi der bliver mishandlet mod den same, og for hand ikke finder den fornøyelse i sit creatur og skabning, som hand dog skulde have; dernæst er der og en uvillie, fortrydelse og vrede imod den samme, som synder og mishandler imod dem, som de elsker.

IV. Begge disse er den rette egentlige iver og nidkierhed, som nødvendig i den fald maae komme af kierligheden, endog naar den siden udbryder, da maa den holde sig i sine visse grendser, og være beblandet med sagtmodighed.

V. Herimod, naar man vel kand være tilfreds, endog Guds ære bliver traadt med fødder, og man holder ikke saadant værd saa meget, at man vil der over bevæges; naar

man

man og ikke har synderlig mishag til den sam-
me, som gior saadant; saa er det engan-
for alle et beviis paa, at kierligheden til Gu
er ikke oprigtig, eller dog i det mindste ik
brændende; thi den holder sig saa nær
Gud, at den for dets skyld lader sig med hie
tet afskille fra de andre ting, som ere den sam-
me kierlighed imod, og vil ikke være ne-
tral, eller, saa at sige, bære kaaben p
begge skuldre; og den troer, at dette gaa
ham an, hvad Christus siger Matth. 12, 3
Den som ikke er med mig, (og altsaa ik
heller er mine fiender imod) den er ime
mig.

VI. Naar nu da saadan nidkierhed find
hos en siel imod alt det, som er Gud imod, s
er baade nidkierheden i sig selv, saa og d
som saadan en gior af denne bevægende a
sag, en sandferdig naade-virkning og et bev
paa den samme; og det end saa meget de
mere ufeilbar, som hand føler den smerte t
som hand har over det onde, som hand fe
og som det had er sterkt til, som hand har m
det samme: Besynderlig naar saadan bev
gelse og nidkierhed er imod den person og ha
ondskab, hvilken man ellers og uden den
hensigt ikke allene ikke hader, men elsker og a
ter hans venskab høyt; thi derved bevis
hand

hand, at den kierlighed hand har til Gud, er stærkere, end den anden, i sær naar denne ikke hindrer, at jo den ivrighed, som kommer af hiin, viser sig offentlig imod alt det, som og ellers var ham saa kiert, og behageligt, som hans egen oyesteen er.

VII. Det hører i visse maader alle Guds elskere til, hvad som Moses i sin sidste velsignelse over Levi siger: 5 Mos. 33, 9. Hand er den, som siger til sin fader og til sin moder; jeg saae ham ikke, og hand kiendte ikke sine brødre, og vidste ikke sine sønner; thi de have holdet din tale og skal bevare din pagt. Det er; de alle elsker Gud ret, og bevarer hans pagt, som lader deres egen naturlige kierlighed ikke holde sig af fra noget af alt det, som Guds kierlighed i nogen maade fordrer af dem, og som af holdes tillige ikke heller fra den fortrydelse og mishag, som de bør have til alt det, som er deres Gud imod: Naar derimod den kierlighed til Gud paa den ene side fordrer en nidkierhed mod det onde, hvorved den samme lider skade, og paa den anden side den naturlige kierlighed imod den, som har giort det onde, holder den nidkierhed tilbage, saa overgaaer jo denne kierlighed og er stærkere end Guds kierlighed, og den Guds kierlighed har da ikke sin rette styrke.

VIII. Hvil-

VIII. Hvilket er ogsaa det samme, som vor kiere Frelsere lærer sine discipler Luc. 14, 26. Dersom nogen kommer til mig, og hader ikke sin fader, og moder, og hustrue og børn, og brødre, og søstre, og tilmed sit eget liv, hand kand ey være min discipel. Hvilket had befatter i det mindste dette i sig, at man hader det onde, som er Gud imod, ikke mindre hos disse her staaer nævnte end hos andre: Naar da dette saaledes skeer saa er det et tegn til, at naturen er overvunden og at alt det som skeer af saadan en, det kommer fra den, som giver os kraft til at overvinde den.

Den 31. Afdeeling.

Forskiel imellem den gudelige og kiødelig nidkierhed: Først: Den gudelige nidkierhed er upartisk, og strekker sig til alle og alt det, som er Gud imod.

I.

Dog alligevel bør man give noye agt ved dette kiendetegn, at man ikke bedrager sig selv; hvilket er det bedragelige menniskelige kiods art og natur, at det og vil vende de ting til sin nytte og fordeel, som ellers er det lige i

mod.

mod. Der er jo intet almindeligere til, end at menniſkene bærer fremmed ild i Guds helligdom, i ſteden for den hellige og af Gud befalede ild, hvilket er ham en vederſtyggelighed, og det ſkeer ofte saa, at den kiødelige nidkierhed farer ud i ſteden for Guds nidkierhed, og bliver dog af de uforſtandige agtet for den rette, hvorfor den og blir anſeet ſom noget helligt og Gud behageligt. Men ligeſom den gudelige nidkierhed kommer af den gudelige kierlighed, og vidner om den ſamme, ligedan kommer den kiødelige nidkierhed af egen-kierlighed, og vidner om den ſamme. Hvorfor den har behov noye at randſage og prove ſig, ſom vil giøre ret forſkiel imellem begge diſſe ſlags nidkierheder.

II. Saa maae vi da i ſærdeleshed merke efterfølgende: Førſt: Den gudelige nidkierhed gaaer uden persons anſeelſe imod alt ont, enten det er hos dem, ſom vi ellers elſker, og er os paarørende, eller det findes hos dem, ſom ere fremmede for os, ja og vel hos dem, ſom vi holder for vore fiender. Hvem iblant ſaadanne der giør uret, den, eller meget mere det onde, ſom er ved og hos ham, hader vi, efterſom denne nidkierhed og ſinds bevægelſe gaaer ikke egentlig paa perſonen ſaa meget, ſom paa hans gierninger og ſynden i ſig

selv. Naar da en synd skeer enten af en eller anden imod den eeneste sande GUd, af hvis kierlighed vore hierter maae være opfyldte; saa maae vor nidkierhed uden partiskhed udbryde just mod den samme, og ikke giøre nogen underskiel, efterdi der er ingen underskiel i sagen selv.

III. Men dersom vor nidkierhed gaaer ud paa dem allene, som vi ellers ikke har haft aarsag til at elske naturlig-viis, eller og vel har med deres fortredelighed opvakt os imod sig, saa vi enten virkelig vare blevne deres uvenner, eller dog i det ringeste maatte bekiende at vort kiød vilde drive os dertil, saa at vi havde behov, at holde tilbage med vor vrede ved det vi forestillet os GUds Guddommelige villie, men derimod samme synder fandtes hos vore venner og saadanne personer som vi ellers yndede vel, og vi da kunde vel fordrage saadant, uden at fornemme en guddelig nidkierhed derover, i det mindste i en ringere grad end mod den anden; Saa synes det, at den nidkierhed er kiødelig, og at enten det gamle fiendskab, som ellers ved GUds naade syntes at være udslettet, kommer for en dag igien, eller, at meget mere kiødet misbruger den leylighed til at udbryde med sin had, som det hidindtil har holdt tilbage med

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-2408/fragment/page=0208

og dog i grunden ikke hader synden, men personen, som har syndet. I det allermindste synes det, at denne nidkierhed ikke har sin reenhed og kraft, som den skulde, hvilken kand ligesaa snart være tilbage sat ved den persons omstændighed, som vi ellers elsker, eller i det mindste være svækket, eftersom nogles synder forekommer os saa store, som Elephanter, andres derimod synes os neppe at være som mygger.

Den 32. Afdeeling.

For det andet. De gudelige nidkierhed gaaer og mod alle synder, uden nogen forskiel.

I.

Som nu dette kiende-tegn skiller den gudelige og kiødelige nidkierhed fra hinanden; saa er det, for det andet, ikke et ringere kiende-tegn og underskiel, naar man agter paa, hvordan denne nidkierhed har sig mod synden selv, og om den gior tilborlig forskiel der imellem. Gaaer vores ivrighed allesteds frem og vi ere nidkiere mod alle slags synd, uden forskiel, som og saa vitsom de ere GUD imod, saa er dette (naar der ikke fattes noget i andre

maader) et herligt vidnesbyrd paa den gude-
lige nidkierhed. Men dersom vi tvert imod
ivres imod visse slags synder, men viser ingen
ivrighed imod andre synder (som er os af an-
dre aarsager, nemlig af en naturlig tilbøyelig-
hed og vane behagelige, og vi selv har at strid-
imod) og enten elsker dem selv, eller agter dem
gandske ringe, endskiønt de i Guds ord ikke er
ringere agtede end de forrige; saa er de
et tegn til, at end ogsaa den nidkierhed er ikke
ret gudelig, og strider ikke heller reenligen
mod synden, som viit som den er Gud imod,
men derfor, fordi der er noget derudi, som os
ikke behager: thi var det i sandhed synden, saa
viit den er synd, imod hvilken vi vare nidkiere,
saa giorde vi ikke saadan partisk forskiel der-
mellem.

II. Lige beskaffenhed har det, naar der er
nogle synder, som vi kand have nytte af hos
andre, og vi derfore enten gandske ophæver, el-
ler formindsker vor nidkierhed imod dem; saa
er det et bevis paa, hvor dybt den egen-kier-
lighed er rodfæstet i os, at den hindrer Guds
kierlighed at komme frem hos os. Af saa-
dan aarsag maa billig den anden nidkierhed
falde mistænkelig for os.

III. Men allerletteſt kand der skee bedra-
gerie, naar vi ivres mod de synder, som tilfø-
rer

rer os selv skade, eller umiddelbar begaaes imod os; thi da er der intet lettere, end at den fiendelige nidkierhed kand skiule sig under den gudelige nidkierhed.

IV. Derfore pleyer retskafne christne i slig tilfælde, naar der syndes imod dem (saasom de kiender nok deres bedragelige hierte) saaledes at tvinge sig i deres nidkierhed, at man skulle tænke de havde billig aarsag at være mere nidkiere for Guds ære imod saadant onde, end de ellers ere; Men deels troer de ikke deres eget hierte, og seer sig vel for, at ikke andre, der ey noye nok formaaer at undersøge sagen, skal forarge sig paa deres nidkierhed, i hvorvel den maatte være gudelig, og holde den for at komme af egne affecter, og saaedles lade sig forføre til at efterfølge dem. Derfor lader de heller andre, som ere mindre partiske i den sag, og hos hvilke man har mindre frygt for saadant, være nidkiere imod saadanne synder, besynderligen, om det monne komme til en virkelig bestraffelse.

Den 33. Afdeeling.

For det tredie: Den gudelige nidkierhed er blandet med kierlighed imod dem, som synder.

I.

Til de forige kommer endnu, for det tre die, denne forskiel, at den gudelige nid kierhed efterfølger Guds exempel. Gud er nid kier imod det onde, og saadant gior ham om derfor hand hader og straffer det; ikke des mindre bliver hand dog kierligheden selv, o viiser sig kierlig imod syndere, saa længe den hans retferdighed besluttede naadens tiid v ter. Hvorfore hand lader ikke af at gior dem got, saa viit hans retferdighed lider ing indpas; besynderligen søger hand efter fore dem paa ret vey, og at føye sine tugtels hvormed hand hiemsøger deres synder, til d res eget beste; saa at man heraf fornemm det helligste temperament og sammenblan delse af Guds alvorlighed imod det onde, haus kierlighed imod dem, som har giort d onde.

II. Af samme beskaffenhed er nu og d sande gudelige nidkierhed hos et menniske thi enhver, som har den, hader ret af sit hier alle laster og synder, ja det gior ham hiertel ont, naar hand maae see paa det onde, hvor fore hand ikke skaaner, men mandig sætter s imod det onde endog hos dem, som hand elle elsker, og des formedelst forholder sig saalede

imo

imod dem, som hand kunde være deres fiende: Imidlertid elsker hand dog oprigteligen den person, som synder, har en inderlig medlidenhed over ham, ønsker hiertelig, at hand aldrig havde giort saadant, ja vilde gierne, om det var mueligt, give noget dertil, at det maatte været ugiort, beder inderlig, at GUD vil give ham naade til omvendelse og syndernes forladelse, og ved den Hell. Aand leede ham paa den rette vey; søger og selv, saa viit hand formaaer, at arbeyde paa hans omvendelse, anleder og saa andre til det samme, begegner ham med allehaande kierlighed og venlighed, forunden, naar det er fornøden at bruge nidkierhed og alvorlighed til at holde ham fra at synde.

III. Naar man saaledes forholder sig imod sin syndige næste, saa er det en ret nidkierhed af Gud, og kommer af kierligheden til ham, hvilken altid har med sig kierlighed til næsten, og jo oprigtigere hiin er til Gud, desmere brændende er denne og til næsten.

IV. Herimod er i den kiødelige nidkierhed altid en bitterhed og et egentlig had imod næsten; man tør vel og glæde sig over næstens synd, besynderligen dersom hand tilforn har været i u-eenighed med os, og derved fort sig i nogen spot eller skade, eller vi deraf har havt nogen fordeel, i det mindste ere befriede

fra at frygte os for ham. Men om det ikke er blevet saa grovt, man bær dog ingen ret medlidenhed over ham, saa at man ikke seer efter paa hvad maade næstens forseelse endnu i kierlighed kunde undskyldes, men bliver ved at fælde den haardeste dom over ham; man beder ikke saa alvorlig for ham, men omendskiont man ikke aldeles banderer ham, ønsker dog at Gud retskaffen vilde betale ham, og det vel under det paaskud, eller og i den indbildning, at man dermed sigtede til hans bedring, da dog Gud seer ind i hiertets grund, at vi har got af hand lider, og vel under ham det (hvilket vi og nok kunde merke hos os selv, dersom ikke kiødets bedragerie var saa stort hos os:) Ligeledes søger man ikke saa meget at hielpe ham til rette, som langt mere at nedtrykke og bedrøve ham, og lade sig forlyde med, at man nu har billig aarsage til at udøse vrede og hevn over ham: man nægter ham og andre christendoms pligter og kierligheds gierninger, hvorved vi dog ikke merker, at hand bliver styrket i sin ondskab, og vi giver ham anledning dertil: Man er og ikke villig, naar synden kun er bortaget, til at ophæve al misforstand og ureenhed: Og hvad der kand være fleere desslige frugter af saadant kiødeligt had og ondskab.

V. Hvor nu disse onde frugter findes, der er

er tilstrækkeligt beviis nok paa, at det ikke er en gudelig, men en kiødelig nidkierhed.

Den 34. Afdeeling.

Hvor fornoden det er, vel at giøre forskiel imellem den gudelige og kiødelige nidkierhed.

I.

Alle disse ting maae man desto flittigere tage i agt i nidkierheden, saasom denne vanart er os alle medfødt af naturen, at vi letteligen vredes imod andre, og falder hen til hæftighed og ivrighed. Hvorfore, om end kiødet nogenledes holdes i tæmme, saa vil det dog gierne, naar det faaer kun et skin af leylighed, udøse sin gift, og bedrageligen smigrer for sig selv med den indbilding, at det er en gudelig nidkierhed. Christus herimod anbefaler os en særdeles sagtmodighed efter sit eget exempel Matth. 11, 29. c. 12, 19. 20.

II. Thi om endskiønt hand i sine kiøds dage ikke lod af at være nidkier for sin Faders ære, og at straffe dem med haarde ord, som syndede imod ham og ey vilde kiende det, saa at der staaer om ham Joh. 2, 17. at nidkierhed for hans Faders huus haver

æder ham; Saa dog alligevel har hand henbragt det meste af hans livs tid langt me re i sagtmodighed og taalmodighed imo dem, som i mange ting afvigede fra Guds bud, end deri altid at lade see sin nidkierhed o hæftighed imod dennem.

III. Derfore, saa ofte vi begynder at brænde af nogen nidkierhed, saa bør vi fæste vor øyne paa Christi sagtmodighed, paa det vi dette speyl, eller det derudi aabenbarede bille de paa Christi sagtmodighed, kand lære a holde vor nidkierhed i sin rette orden og inde sine grændser.

Den 35. Afdeling.

Det niende kiende-tegn paa kierlighe den til Gud er en gudelig bedrøvelse o ver synden. Guds adskillige forsyn o regiering over sine i saadan sag.

I.

Som vi tilforn har talt om den bedrøvelse, hvormed de betages, der retskaffen elske Gud, i det de bedrøves hierteligen, naar de merker, at der skeer noget imod Gud; saa findes der ogsaa hos dem ligeledes en bedrøvel-

se

se over deres egne synder, som vi anseer for det niende kiende-tegn paa en sand kierlighed til GUD. Et menniske har selv ont af, naar hand af u-forsigtighed fortørner og bedrøver en god ven, og jo inderligere hand elsker ham, desto mere smerter det ham, at hand har giort ham imod. Saa og hvor GUDS kierlighed er oprigtig i et menniskes siæl, der kand det ikke andet være, end det jo maae giøre den ont, at den har fortornet sin himmelske Fader, eftersom den jo elsker ham.

II. Dette er den bedrøvelse efter GUD, som giør omvendelse til saliggiørelse, som man ikke fortryder. 2 Cor. 7, 10. Og kommer ligesaavel af kierlighed til GUD, som den verdslig bedrøvelse, hvilken man faaer af det man mister de jordiske ting, kommer af den kierlighed, man har til de samme.

III. Men her maae man og vel tage i agt, at GUD dog alligevel, saa vel hvad denne bedrøvelse er angaaende, som og i andre ting, handler ikke paa een maade med sine børn, men efter sin viisdom forer enhver af dem saaledes, som hand eragter at være best til sit navns ære. Hvorfore der ere nogle iblant de retskafne christne, som hand forer dybt ind i bedrøvelse over deres synder, og undertiden holder dem noget længe i saadant et helvede,

at de og derudi maae ligne deres Frelsere, og vel en tiid lang ikke fornemme til nogen trøst, men føler til intet andet end idel vrede af Gud; hvorved deres himmelske Fader dog gemeenligen mere renser og luttrer dem, og fører dem til en høyere grad i sin kundskab, og dermed ogsaa til en videre vext i det indvortes menniske, hvorudi hand undertiden bruger deres temperament eller naturlige beskaffenhed, som er tilbøyelig til taurighed, eller og meget mere til den ende har givet dem saadant et temperament, som maatte være mere beqvem til det, som hand har agtet at udrette i dennem.

IV. Andre fører GUd paa en anden vey, og det fordi hand enten finder dem alt for svage til at bære saadan sorg, eller og hvad andre besynderlige aarsager der maatte være hertil hos enhver; thi nogle føler lidet eller sielden til saadan sorg over deres synder, uden i deres første omvendelse, da de der maae fornemme svare smerter; men omendskiønt de virkeligen fortryder deres synder, saa dog, naar de straxen, i det deres synder forestilles dem, erkiender GUds naade, som gives dem i syndernes forladelse, saa hindrer det, at sorgen ikke saa stærkt kand overvælde dem, eller saa dybt trænge ind i deres hierter; men det saar, som kunde foraarsage dem smerte, bliver strax

lægt

lægt formedelst Guds naade, som de da bekommer.

V. Endskiont nu denne sorgs følelse er adskillig, og for denne samme aarsags skyld bør hverken paa den eene side de, som Gud har indskienket en fuldere maade af denne kalk, besvære sig derover, at de seer andre mere forskaanet derfor, eller deraf slutte, at Gud desformedelst skulle bære noget had til dem, (da de meget mere burde kiende den inderligere kierlighed, Gud i den fald har til dem, saasom hand derved til deres desto større ære og nytte gior dem desmere liige hans egen Søn og hans lidelser) ey heller bør de herimod domme andre, fordi de ikke fornemmer til saadan sorg, og derfore bære tvivl om deres oprigtighed i den sag; ligeledes paa den anden side bør de, som HErren forskaaner for saadan bedrøvelse, hverken forarge sig over andres sørgelige tilstand, ey heller fordi Gud ikke handler ligeledes med dem, giøre sig selv nogen unødig angest; men paa begge sider være fornøyede med, paa hvad maade Gud behager at føre dem. Saa er det dog alligevel vist, at de, som retskaffen elsker Gud, ere ikke aldeles uden bedrøvelse over deres synder: Ja det ringeste naar de betragter deres kiods fordærvede tilstand, maae de bruge Pau-

li klagemaal Rom. 7, 24. Jeg elendige menniske, hvo skal frie mig af denne døds legeme?

VI. Men ved saadan bedrøvelse maae man vel merke, at den er vel ikke lige stor, dog alligevel altid af een art og beskaffenhed, saa at naar retskafne christne enten med vemodighed betragter deres daglige skrøbeligheder og de altiid vedhængende feyl, eller blive en og anden mislighed vaer, hvorved de viger fra deres pligt, saa angrer dei den deraf flydende poenitentze ikke saa meget den straf, som de har fortient, som synden selv, de har begaaet. De vilde gierne udstaae HErrens straf, hvor stor den maatte være, dersom de kunde dermed kunde afvendet, at de ikke havde syndet.

VII. Herimod som den rette anger og rue over synden er en frugt af kierlighed til Gud, saa er den bedrøvelse over straffen, som man har fortient, mestendeels en frugt af den u-ordentlige og egen-kierlighed. Efter denne regel maae vi altiid prøve vor bedrøvelse og sorg over synden, at vi kand vide, om den er af den rette art. Dersom nu saadan sorg og bedrøvelse findes hos os, skiønt den ikke altid føles lige meget, saa er denne med alt som deraf følger, og derudi skeer, et vidnesbyrd om kier-

lige

righed til Gud, og en sand virkning af Guds naade.

Den 36. Afdeeling.

Det tiende kiende-tegn paa kierlighed til Gud er, naar man villig tager imod de tugtelser hvormed Gud hiemsøger os, hvilket kommer deraf, at man kiender sine synder, og Guds Faderlige haand, hvormed hand tugter os.

I.

Til disse hidindtil anførte kiende-tegn paa kierlighed til Gud, kand vi endnu føye dette tiende, som er, naar man med en hiertelig taalmodighed og villighed antager alle de tugtelser, som Gud tilsender os, og ikke derover klager eller besværer os, og denne taalmodighed saaledes beroer paa den rette grund; hvilket deraf kiendes, om vi ikke derfor tager imod lidelserne, fordi det maae saa være, og kand ikke forandres, og er saaledes bedre at give sig villig under byrden, uden nogen modstand, som intet nytter os, men mere forurolliger os; Ikke heller om vi af en tilvant haarhed i sindet ikke lader os gaae noget til hierte; meget

meget mindre, om vi af ærgierighed vil siunge store, og giøre os til for andre; (saasom alle disse aarsager ere langt meer tegn til et kiødeligt hierte, end de kand give noget vidnesbyrd om Guds naades virkning:) Men dersom, siger jeg, saadan taalmodighed kommer deels deraf, at man kiender sine synder, hvormed vi har foraarsaget lidelserne; deels og deraf, at man kiender Guds kierlige haand, som tilskikker os dem.

II. Vore synder maae komme os til at sige af Mich. 7, 9. Jeg vil bære HErrens vrede; thi jeg haver synder imod ham. Vi maae og prise Guds retferdighed imod os, og skal det være saa langt fra, at vi knurre imod den, at vi meget mere med et taalligt hierte lader den os velbefalde. Herom lyder merkeligen HErrens ord 3 Mos. B. 26, 41. Da skal jo deres u-omskaarne hierte ydmyge sig, og da skal de behage deres misgiernings straf. Hvilke ord den salige Luther meget herlig har forklaret: Ligesom, siger hand, de har haft lyst til deres synder, og afskye for mine rette; saa skal de herimod have lyst og behagelighed i straffen, og sige: O hvor ret er der handlet med os, tak være vore forbandede synder, der er deres rette løn. O ret,

gode

gode GUd, o ret! Og disse tanker og ord vidner om en alvorlig forstrydelse og omvendelse, som lærer os, at hade os selv af inderste hiertens grund, og væmmes ved os selv, og sige, fye dig, hvad har du giort. Og strax derefter skriver hand saaledes: Ligesaa skal det forstaaes: Landet skal have behagelighed i sine sabbather v. 43. Det er: Landet vil saa meget sige: GUd har ret i den straf, at det maae ligge øde for det folkes skyld, som det saa inderlig længes efter. Som nu dette er et ret kiende-merke paa en sand poenitentze, naar man villig underkaster sig GUds domme; saa er dette og et ret tegn paa en sand kierlighed til GUd, naar man holder hans retferdighed for saa ret og billig, at, omendskiønt det er smerteligt for kiødet, at føle den, man dog har behagelighed i den.

III. Ligeledes og, naar denne betragtning, at vore lidelser kommer fra vor Faders haand, udretter saa meget hos os, at vi desformedelst ikke vegrer os for tugten, men lader den os velbefalde, og ligesom kysser riset i hans haand, som tugter os, saa er dette og et beviis paa kierlighed til GUd og at den kierlighed til GUd er os langt mere angelegen end den kierlighed til os selv, i det vi ikke hader det,

som

som er vor egen-kierlighed imod, fordi de kommer fra ham, i hvilken vor kierlighed al deles har en ret behagelighed. Derfore e denne taalmodighed, og hvadsomhelst de kommer af den, det rette kiende-tegn paa en gu delig, børnlig og af den Hellig Aand selv vir ket kierlighed.

Den 37. Afdeeling.

Det ellevte kiende-tegn paa kierlighe til Gud er, naar man med glæde o taalmodighed udstaaer lidelserne for Christi skyld.

1.

Ved disse kommer og det ellevte kiende-tegn nær overeens, naar vi ikke besve rer os over de lidelser, som vi enten i forfølg ser, eller ved anden leylighed maae udstaa for HErrens navns skyld, men heller derve glæder os. At nu dette kand skee, lærer o ey allene forfarenheden, som viiser os mang JEsu Christi Stridsmænd, der ere med in derlig glæde gaaet hen til den haardeste kam og skarpeste marter, men end og adskillige vid nesbyrd her og der i den hellige skrift. Sa staaer der Rom. 5, 3. Vi rose os i træng

sle

sler. Jac. 1, 2. Mine brødre, agter der for en glæde, naar I falde udi adskillige fristelser. Matth. 5, 10. 11. 12. Salige ere de, som lide forfølgelse, for retferdigheds skyld; thi himmeriges rige er deres. Salige ere I, naar man monne beskatte, og forfølge eder, og tale alt ont mod eder for min skyld og lyve der, glæder og fryder eder (Luc. 6, 23. heder det: glæder eder paa den samme dag og springer;) thi eders løn skal være megen i himlene. Hvor man ikke kand nægte, at jo saadan tilkommende belønning, som forventes, giver saadan besynderlig glæde tilkiende, hvilket dog alligevel ikke udelukker kierligheden til GUd, men meget mere befatter den i sig.

II. Dette bevises klarlig med exempler, saasom naar der siges om Apostlerne, som bleve slagne, Ap. G. 5, 41. At de gik glade fra raadets ansigt, fordi de havde været værdige til at vanæres for hans navns skyld. Saa staaer der Ebr. 10, 34. om de troende, at de annammede med glæde, at de røvede deres gods.

III. Denne glæde har sin oprindelse af kierlighed, saasom den altid gierne aabenbarer sig for den, der elsker, og saaledes lader den

den anledning til at lide, hvorved saadan aabenbaring i besynderlighed skeer, være sig angenem og behagelig.

IV. Vel er det saa, at ikke alle opnaar saadan grad i kierligheden, at de med glæde kand undergive sig lidelserne, ikke heller skal enhver, der ikke bringer det saa viit, deraf strax slutte, at hans kierlighed er ikke saa retskaffen, (men vel at den er ey saa brændende og sterk,) som den burdte være: Imidlertid er og en mindre grad nok, nemlig om vi ikke med saadan glæde udstaar de lidelser, som vi maae lide for HErrens navns skyld, men vi dog alligevel er tilfreds med GUds raad og regiering i den sag, og hellere udstaae lidelserne, end ville giøre noget imod GUd. Thi dette er da ogsaa et kiendetegn paa kierligheden, dersom man heller taaler og fordrager det, som kiødet ellers ikke gierne vil i færd med, end at man vilde forsynde sig imod sin GUd.

V. Hvorved fremdeles maae tages i agt, at saadant ikke alleneste skal forstaaes om de lidelser, som man for Evangelii og dets bekiendelses skyld maa udstaae; men det samme er og at agte om alle andre lidelser, naar man hades, bespottes og trænges, fordi man efterfølger Christum, og lever gudfrygteligen, fordi man ikke vil giøre ligesom verden, fordi

man

man vil bevare sin samvittighed reen og u-skad, og saaledes legge vind paa retferdighed. Hvadsomhelst der skeer nu af saadan taal-modighed, er, saavel som den selv, et kiende-tegn paa vor kierlighed til Gud, for hvis skyld vi lider, saa og paa hans Aands kraftige virkning i os; Thi kiød og blod, for hvilket alle lidelser ere viderlige, kunde ikke drive os dertil.

Den 38. Afdeeling.

Det tolvte kiende-tegn paa kierlighed til Gud, er lyst og længsel efter at foreenes med Gud: saa og kierlighed til Guds ord, sacramenterne og bønnen.

I.

Vi har ovenfor i den 28. Afdeeling anseet den glæde, vi har i Gud og de Guddommelige ting, som et kiende-tegn paa kierlighed til Gud, saa maae vi endnu videre betragte denne materie, og da er det tolvte kiende-tegn paa saadan kierlighed, naar en siel finder en inderlig lyst og begierlighed i sig, efter at vorde jo mere og mere foreenet med Gud; hvoraf den føler en drift og tilskyndelse i sig til at gierne høre Guds ord, læse og betragte det, tale om det, og smage dets sødhed; saa

og

og, naar saadan smag fornemmes, og et menniske virkelig erfarer Guds ords kraft til sin sieles vederqvægelse.

II. Saa læser vi om David Psal. 19, 8. 9. 10. Hvor hand af sin egen erfaring saa taler: HErrens lov er fuldkommen, som omvender sielen. og atter: HErrens befalninger ere rette, som glæder hierter. Fremdeles: De ere sødere end hoñing og hoñing-kage. Saa siger hand og i Psal. 119, 47. Jeg vil forlyste mig i dine bud, hvilke jeg elsker. v. 50. Denne er min trøst i min elendighed; thi dit ord haver holdt mig i live. v. 72. Din munds lov er mig bedre end tusinde stykker guld og sølv. v. 103. Hvad var dine ord sødere for min gane, end hoñing for min mund. Og hvad mere der findes i denne lange Psalme til Guds ords og hans vidnesbyrds lov og priis: saa og hvorledes David derimod haver været sindet. Saaledes skriver og Apostelen om dem, som nogen stund have været i naadens stand, Ebr. 6, 4. 5. At de ere engang oplyste, og har smagt den himmelske gave, og er blevne deelagtige i den Hellig Aand, og have smagt Guds ord og den tilkommende verdens kræfter.

III. Naar

III. Naar en siæl saaledes erfarer saadan indvortes bevægelse af Guds ord, saadan tilbøyelighed dertil, og smag deraf; fremdeles og deraf indvortes drives og tilskyndes til at gierne indfinde sig i de hellige forsamlinger, og i den henseende kand rettelig sige med David Psal. 26, 7. 8. HErre, jeg elsker dit huus ses bolig og din æres tabernakels sted. Hvad er det for et sted? At lade mig høre med taksigelses røst, og at fortælle alle dine underlige ting. Og atter igien Psal. 42, 3. 5. Min siæl tørster efter Gud, efter den levende Gud; naar skal jeg komme derhen, og sees for Guds ansigt? Fremdeles: Jeg vilde gaae frem med hoben, vilde gaae af sted med dem til Guds huus med frydes og taksigelses røst, iblant de mange, som holde hellig. Saa har siælen heraf ligesaa vel et vidnesbyrd om sin kierlighed til Gud, der kommer af naaden, som det ellers er herimod ikke ret et got tegn, naar man ingen lyst har til de gudelige øvelser, eller er koldsindig i de ting, som paa saadanne hellige steder af en blot sædvane og med kedsommelighed, eller for andre folkes skyld foretages.

IV. Det samme maae man og sige om den kierlighed og lyst til de hellige Sacramenter, be-

besynderligen om den hunger og tørst efter o
ofte og værdeligen bruge den hellige nadver,
og den glæde man deraf bekommer, nemlig
at saadant er og et beviis paa en retskaffe
kierlighed til Gud og sin Frelsere Christus
Hvorfore det er meget herligt, naar man me
sandhed og en ret følelse i hiertet kand sige det
som mange ellers ikkun med munden allen
siunge: Du est mit hierres lilium, dit hel
lig Evangelium er sødt, som melk o
honning; Kiere, JEsu, Hosianna
Himmel-manna, Dig til ære, Glad
Aanden vil jeg være. Og: O JEsu
Christ, min Frelser god, Dit ord med
Aand, legem og blod, Mig saligheds
tilføye.

V. Her henhører og den indvortes dribt til
bønnen, om hvilken naadens virkning siden
her neden for skal handles; men her allene vil
jeg kun forud melde dette, at den tilbøyelighed
man finder hos sig til den samme, den alvor
lighed derudi, og den glæde, som man har
deraf, er et beviis paa kierlighed til Gud. Thi
ligesom det gaar til i verden, naar man ofte
omgaaes og taler længe med en, saa beviiser
man dermed, at man elsker ham; saa kand og
den kierlighed man har til Gud ikke andet end
bringe dette med sig, at man lader ham tale

med

med sig i sit ord, og herimod gierne taler med ham i bønnen.

VI. Derfore, hvor nu dette kiende-tegn paa kierligheden til GUD findes, der er saa vel lysten selv til gudelige ting, ordet, sacramenterne og bønnen, som og hvadsomhelst deraf kommer, en GUDs naades virkning.

Den 39. Afdeeling.

Det trettende kiende-tegn paa kierlighed til GUD, er den lyst og længsel efter at inderlig foreenes med GUD i troe og lydighed.

I.

Til disse kiende-tegn paa kierlighed til GUD føyer vi endnu dette trettende, som er, at man har lyst og begierlighed til at blive inderlig og meget nær foreenet med GUD. Vi vide hvorledes kierligheden af sin natur er saadan en bevægelse i sindet, hvorved den elskende alt mere og mere forlanger at vorde foreenet med den hand elsker, og i saadan foreening at nyde hans nærværelse. Saaledes har det sig og med kierlighed til GUD: Og som da GUD holder sig saaledes til os i sin kierlighed, at hand jo mere og mere søger efter at foreene

eene sig nær med os, og er færdig gandske o
aldeles at give os sig selv; saa og, dersom vo
kierlighed er retskaffen, saa søger den ligeled
saadan foreening med GUD, og det saa mege
des inderligere, som den ellers er alvorlig o
oprigtig.

II. Og efterdi vor foreening med GU
skeer ved troen, og i dens frugter bliver alti
mere nær og inderligere, saa er dette og et b
viis paa den sande kierlighed til GUD, na
vi finder hos os, at der aldeles intet ligger
mere om hiertet, end at vi jo mere og me
maae styrkes i troen, og bære mange frugt
af troen i lydighed, alt til den ende, at vi de
nærmere maae indtrænge til GUD, og bli
des fastere foreenede med ham; som og d
hellige Apostel siger: 1 Joh. 5, 3. Denne
den GUDs kierlighed, at vi holde ha
bud, og hans bud ere ikke svare. Hv
vi hører, at lydighed imod GUDs bud anfø
res som et hoved-bevis paa kierlighed t
GUD, hvilket er og et bevis paa vor samfun
og foreening med ham, efter Apostelens or
1 Joh. 1, 6. 7. Dersom vi sige, at vi hav
samfund med ham, og omgaaes i mø
ket, lyve vi, og gjøre ikke sandheden
Men dersom vi omgaaes i lyset, ligesom
hand er i lyset, have vi samfund me
hve

hverandre. Saa seer vi da heraf, at vor omgiængelse i lyset, og vor lydighed imod Gud kand ikke skilles fra vor samfund og forening med Gud.

III. Derfor, om en siæl for den aarsags skyld des ivrigere legger vind paa det gode, at hand des inderligere og dybere kand komme ind i Guds samfund, og blive forvandlet til sin Guds billede fra herlighed til herlighed, fremdeles og har lyst til saadanne ting, som behager Gud, og det just derfor allene, fordi de behager ham: Saa har den dermed et beviis paa sin retskafne kierlighed til Gud, hvilken med alle de giernинger, som skeer i saadan henseende og af saadan tilskyndelse, ere visseligen naadens virkninger.

Den 40. Afdeeling.

Det fiortende kiende-tegn paa kierlighed til Gud, er den forlængsel efter en salig afskeed. Forskiel imellem den kiødelige og gudelige forlængsel.

I.

Endelig slutter vi denne Materie om kierlighed til Gud med dette fiortende kiende-tegn, som er en hellig forlængsel efter

en salig henfart fra dette liv, og den derpaa
folgende fuldkommeste foreening med Gud.
Vi vide og erfarer saa længe vi lever her i
kiodet, i hvor viit vi end kand komme i fore-
ningen med Gud og Christo, at vi dog in-
genlunde i dette liv kand opnaae den fuld-
komneste grad, hvortil Gud dog har beskikket
os, nemlig, at det fuldkommelig maatte op-
fyldes, som den HErre Christus har bedt
af sin Fader. Joh. 17, 21. 22. 23. Paa det
de skal alle være eet, ligesom du Fader i
mig, og jeg i dig, at de og skal være eet
i os. Og jeg haver givet dem den her-
lighed den du haver givet mig; paa det
de skal være eet, ligesom vi ere eet; Jeg
i dem, og du i mig, paa det de skal være
fuldkomne til eet. Hvilket skeer vel her i
denne tiid, dog i en meget ringe grad; men ef-
terdi synden, der stedse henger ved os, og hvad
somhelst der kommer af den samme, giør os
her stedse hinder i denne foreening, at den ikke
kand komme til den høyeste og inderligste
grad, saa bliver det da omsider opfyldt, naar
det skal skee hvad den HErre Christus videre
siger v. 24. Fader, jeg vil, at de, som du har
givet mig, skal være hos mig, hvorsom
jeg er; at de skal see den min herlighed
an, som du haver givet mig. Hvilket vi

vel

vel veed ikke skeer her i tiden, men engang skal fuldbyrdes i evigheden. Thi her ere vi endnu fremmede fra HErren, og staaer endnu ikke i den fuldkomneste foreening med ham, men hisset skal vi være hiemme hos HErren 2 Cor. 5, 6. 8.

II. Efterdi da sielen veed saadant, saa kand det ikke feyle, den jo inderlig længes efter at snart maatte være hos HErren, paa det at den samfund og foreening med ham maatte paa den maade opnaae sin høyeste grad, hvorfra den endnu af kiødet holdes tilbage, da den siger med Paulo, Phil. 1, 23. Jeg har lyst til at opløses og være med Christo, og saaledes paa det nærmeste og inderligste at blive foreenet med ham.

III. Imidlertid er ikke enhver begierlighed, efter at skilles herfra, gudelig og hellig, men er hos mange nu paa en grovere, nu paa en subtilere maade, syndig og kiødelig. Saasom naar et menniske længes efter at gaae ud af verden, formedelst adskillige lidelser, som her i dette liv møder ham; besynderlig naar hand har saadan en lidelse at drages med, som hand ikke seer, at hand kand blive fri for her i denne verden; eller naar hand begynder saaledes i almindelighed at ansee det menniskelige livs tilstand, at hand merker hvor forsængelig

alting er, hvor aldeles ingen fornøyelse der er at finde i nogen jordiske ting, og hvor ulyksalig den største lyksalighed kand holdes for at være; saa at i det ringeste kand ikke nogen, end og kun i en kort tiid, være forsikret om at kand nyde sin formeente lyksalighed.

IV. Ja saa maade, om nogen har ret lær at see ind i denne tiids beskaffenhed, i synder lighed, naar ildelserne i haabe-tal falder den paa, saa er jo intet almindeligere, end at de ønsker sig døden og bliver kæde af deres liv, hvil ket kommer ikke af andet hos saadanne, end af det syndige kiød og blod: Ja det er just den kiødelige utaalmodighed, der virker saadan kængsel i dem: Da de derimod blev gierne al tiid i verden, der som det maatte gaae dem ef ter deres ønske, besynderligen om de efter de res ønske kunde forsikre sig om en bestandig lyksalighed. Imidlertiid er denne begierlighed ingen frugt af kierlighed til GUD; men meget mere forestiller saadan et menniske, der aldeles ikke elsker GUD og hans villie, der er ikke over eenstemmende med den fordervede og kiødelige villie; men hellere vil ikke være mere til, end med taalmodighed bære det, som HErren behager at paalegge ham.

V. Af den art og beskaffenhed frygter jeg med al rette for at de fleeste menniskers begier-

lig-

lighed er til at doe; omendskiønt den vel ikke er saa kiendelig hos alle, i det mange indbilder sig, at deres begierlighed er ret god og hellig; hvilken de dog skulle befinde, (dersom de kun ret vilde undersøge, hvorom det var dem at giøre) at komme af en blot kiødelig, skiønt forborgen, blodhed og utaalmodighed; da herimod den i den 37. Afdeeling berømte taalmodighed i at bære og holde ud under korset; saa længe det behager GUD, saa og at være vel tilfreds dermed, henhører til kierligheden til GUD.

VI. Men saadan u-ordentlig og kiødelig længsel forraader sig selv, naar man giver noye agt paa dens art og aarsage: For exempel, om man har saadan forlængsel til at doe paa den tiid, naar det gaar os vel i alle ting, og vi har ingen fare for at geraade i nogen ulykke; eller og den samme yttrer sig allene, eller mestendeel, naar vi føler elendigheder at være forhaanden. Dersom den er af denne sidste beskaffenhed, da er den visseligen en blot kiødelig, og ingen god længsel.

VII. Efterdi en gudelig længsel efter at forløses pleyer herimod at være mere hæftig, naar alting gaar os efter ønske, end naar vi er under kaarset, da en siæl ofte har en hiertelig fornøyelse i det den kiender sin Faders go-

de og vise raad over sig, og desto hellere vil leve længere, paa det HErren desto meer maatte prises ved dens lidelser.

VIII. Men hvad som angaaer den rette christelige længsel efter at doe salig, da befatter den i sig ikke allene saadan en villig underkastelse under Guds villie, at en retsindig christen, skiønt hand har en hiertelig lyst til at nyde den fuldkomne salighed, dog alligevel henstiller dette saaledes i sin kiere Faders raad og villie, at hand ikke forlanger denne salighed, forend det er Guds behagelige villie; derfor og heller er selv vel tilfreds med at hans forflyttelse ævigheden, som muelig kunde være snarere forhaanden, videre opsættes, end begierer noget imod hans villie, den hand agter langt høyere, end alt det hand selv kand forønske sig: Men denne længsel kiendes og af den aarsag, hvoraf den har sin oprindelse, hvilken er kierlighed til Gud, og det paa tvende maader: Først ligesom kierligheden, som for er meldet, stedse forlanger at blive nærmere foreenet med den, der elskes, saa og den kierlighed, en retsindig christen har til sin Gud, driver ham til, at hand inderlig forlanger at være hos HErren, og at nyde hans nærværelse, som hand saa hiertelig elsker. For det andet kommer ogsaa saadan en længsel ligeledes af kier-

lig-

sighed til Gud, i det denne kierlighed virker en saadan mishag til synden, hvorom er handlet i den 30. og 35. Afdeeling, at naar et menniske heraf seer, at hand aldrig, saa længe hand endnu har kiød og blod, kand komme saa vitt, at hand kand blive fri for synden, da just for den aarsags skyld, længes efter at gaae ud af denne jordiske bolig, der besværer siælen og nedtrykker er meget omhyggeligt sind Viisd. 9, 15. Som vi og seer paa Apostelen Paulo Rom. 7, 24. Hvor hand efter et langt klagemaal over det onde, som boede i hans kiød, af hvis tilskyndelse hand ikke giorde det hand burde, men tvert imod giorde det hand ikke vilde, endelig saa bevægelig udbryder saaledes: Jeg elendige menniske, hvo skal frie mig af denne døds legeme? Dislige væmodigt klagemaal vi ellers ingen steds læser at Apostelen har brugt, saa at hand ikke nogen tiid formedelst sine lidelser og forfølgelser paa saadan maade har engang længtest efter sin sidste forløsning. Men dette klagemaal kom af det alvorlige had, hand havde til synden, og den inderlige kierlighed hand havde til Gud, for hvis skyld hand gierne taalte lidelserne; Saa at det had til synden, og den derudi forborgene kierlighed til Gud kunde allene antænde en saadan

brændende begierlighed i ham. Hos hvem derfor man nu finder saadan begierlighed, og det af anførte aarsager, der er saadant og et kiende-tegn paa kierlighed til GUd, og da er saa vel dette, som og hvad et menniske i saa maade udretter, GUds naades virkning.

Den 41. Afdeeling.

Det tredie besynderlige kiende-tegn er kierlighed til næsten. Dette er et visst kiende-tegn paa Guds naades virkning og iboelse.

I.

Efter at vi nu har betragtet kierligheden til GUd, og derudi forestillet, at hvad som der af den samme udrettes i os, er visseligen GUds naades virkning: saa gaaer vi nu videre og beseer for det tredie den tredie hoveddyd, som er kierlighed til vor næste. Er nu denne retskaffen, saa findes og derudi en virkning af GUds naade, som kand ikke komme af naturen, og alle dens virkninger og frugter ere ligeledes af den samme art.

II. Men at kierligheden bør tillegges saadan ære og værdighed, og ansees for et visst kiende-tegn paa GUds naades virkning, det seer vi klarlig i den hellige skrift: 1 Joh. 4, 16.

GUd

Gud er kierlighed, og hvo som bliver i kierlighed, bliver i Gud, og Gud i ham. og for ved i det 7. v. Jelskelige, lader os elske hverandre; thi kierligheden er af Gud, og hver den som elsker, er født af Gud, og kiender Gud. ligeledes i det 12. v. Dersom vi eiske hverandre, bliver Gud i os, og hans kierlighed er fuldkommen i os. Hertil horer og det, som vor Frelsere har sagt Joh. 13, 35. Derpaa skal alle kiende, at I ere mine disciple, dersom I have indbyrdes kierlighed.

III. Af hvilke steder vi med rette slutter: For det første, at der ikke alleneste tales om kierlighed til Gud efter den første tavle; Men end ogsaa om kierlighed til næsten efter den anden tavle. For det andet, at saadan kierlighed er et bevis for andre, hvilke, naar de seer den hos os, deraf da med rette kand slutte, at vi ere Christi discipler. For det tredie, at det ikke allene er et bevis paa, at vi indvortes ere Christi discipler, i det vi bekiender os til deres meenighed og samfund, som holder sig til Christum; men endog er et bevis paa vor indvortes gienfødsel og sande samfund med Gud, saa at hand bliver i os, og vi i ham; Og at hand som en kierligheds ild boer i os, og virkelig saaledes antænder os,

at vi og bliver brændende af kierlighed, og der
med opvarmer vor næste. Saaledes er de
endelig For det fierde et ubedrageligt kien
de-tegn, fordi det tages deraf, hvorpaa vo
gandske christendom er grundet, nemlig a
Igienfødelsen, og den Guddommelige kraft
der boer i os.

IV. Det bliver da u-imodsigeligt, at hvor
der er en sand kierlighed til næsten, der er og
en Guddommelig virkning, og denne kierlig
hed selv med alle sine virkninger er en frugt af
den samme. Hvorfor Apostelen tiltaler sine
Corinther saaledes 1 Cor. 16, 14. Lader
alle eders ting skee i kierlighed. Hvorved
hand gior kierligheden til en mesterinde ove
vort gandske levnet, og til en kilde, hvoraf alle
øvrige pligter maae komme: Saasom hand
ogsaa 1 Cor. 13, 1-9. Ikke alleneste beskriver
den ret efter sin natur, men end og saa høyt
berømmer den, at uden den er alle andre gaver
at regne som intet.

Den 42. Afdeeling.

Enhver kierlighed til næsten er ikke af Gud; og maa man vel giøre forskiel imellem den kierlighed, der kommer af Gud, og den der kommer af naturen.

I. Saa

I.

Saa vist nu som den sande kierlighed til næsten er en virkning af Guds naade, saa er dog fremdeles vel at merke, at man noye maa agte paa hvad saadan kierlighed er, efterdi som ikke enhver kierlighed til næsten er en virkning af Gud, og en retskaffen kierlighed: der er ikke allene en kierlighed, som i sig selv er syndig og lastelig, og ey værd at nævnes med dette ædle navn, men end og en naturlig kierlighed, ikke allene saadan en, som kommer af forvandtskab i blodet, men som og har andre naturlige aarsager og grunde: I hvilken henseende vi og finder hos hedningene og de bekiendte u-igienfødde mange exempler paa kierlighed imod andre, og dislige gierninger, som ere giorde i kierlighed, hvilke hos igienfødde kand ikke holdes for andet, end den Hellig Aands virkninger. Derfore maae man meget vel vare sig saavel i dette kiende-tegn, som i de andre, ja fast mere i dette, end i alle de øvrige, at man ikke griber feyl, og holder det for naadens verk og gierning, som dog i sandhed allene kommer af naturen.

II. Imidlertid bliver det dog derved, at kierlighed til næsten er et bevis paa naadens virkning, naar der siges 1 Joh. 3, 18. 19. Mi-

ne børn lille, lader os ikke elske med ord ey heller med tunge allene, men med gierningen og med sandhed. Derpaa (nemlig, dersom denne kierlighed paa saadan maade er retskaffen hos os,) kiende vi, at vi ere af sandheden (og saaledes fødde deraf) og kand stille vore hierter (end og anfægtninger, og naar de vil fordomme os, saa at de alligevel maae være os et kraftig vid nesbyrd) tilfreds for ham. Hvorfore vi maae ikke lade dette kiende-tegn saa løseligen fare, men bruge stor varsomhed i at undersø ge det, saasom naturen i det fald i henseende til det udvortes meget ligner naaden.

III. Men om end sagen i visse poster, naar man har undersøgt den, bliver dunkel og tvivl raadig, saa maae man dog ikke lade alting fare, men betragte fleere poster og omstændig heder; thi den sande kierlighed viser sig i nogle stykker saa klar og kiendelig, at den na turlige kierlighed, i hvor ukiendelig den end er, kand aldeles ikke være den lig.

Den 43. Afdeeling.

Det første kiende-tegn paa en retskaf fen kierlighed til næsten er en indvor tes tilbøyelighed i hiertet til menni-

ſkene,

skene, saasom Gud har skabt dem, og selv elsker dem, deraf alt det indvortes kommer.

I.

Men paa det vi kand lære at kiende den rette kierlighed til vor næste, som kommer af Gud, saa maae man betragte den af dens kiende-tegn: Og er da for det første dette det fornemmeste, at vi har saadant et retskaffen hierte, hvorudi kierligheden er ret indplantet, og som uden at lade sig meget bemøye og drive, er alt af sig selv villig og færdig, til at elske alle menniskér, unde dem vel, og giøre dem alt got, saa at paa den maade alle de udvortes velgierninger, vi beviiser vor næste, maae sandeligen komme af hiertes inderste grund. Hvilket er den sandhed Apostelen Johannes taler om, at vi ikke alleneste skal elske med gierningen, i det vi virkelig og i gierningen udviiser vor kierlighed og giør vor næste got, men og med sandhed, saa atligesom vi med munden taler venlig med vor næste, og ellers udvortes beviiser imod ham det som er ham got, vort hierte da paa samme maade er ogsaa sindet imod ham.

II. Derfor har Gud velbetænkelig ikke saa-

saaledes sat i sin lov; du skal giøre din næste got, hvilket vel ogsaa er visseligen fornoden; men saaledes: Du skal elske din næste: Saa at vi heraf seer, at alt det øvrige som skeer udvortes, uden denne indvortes kierlighed, kand ikke være GUd behageligt, men er kun idel hyklerie.

III. Man kand vel ikke nægte, at, efterdi vor natur er saa aldeles fordervet, der er jo i alle vore hierter blant andre laster ogsaa en indvortes uvillighed imod vor næste, hvilken yttrer sig hos os, saa snart vi finnes at tage skade paa nogen ting ved vor næste; saasom denne last er en frugt af den fordervelige egenkierlighed, som ved syndefaldet har indtaget det sted i vore siæle, som burde være indrommet allene for kierligheden til GUd og vor næste: Hvorfore denne egen-kierlighed har sit herredømme i alle u-igienfødde, og des formedelst staaer de igienfødde i en stedsevarende strid imod den samme, og lader det være deres meste flitd og bekymring, at de kand tvinge og dempe den samme, eftersom de endnu ikke formaar aldeles at udrydde den: Imidlertiid maa der dog nødvendig ogsaa være i dennem en nye art, hvoraf de indvortes i deres hierter ere velvillige imod næsten, hvilken art kommer af igienfødselen, og dersom de giver

ver agt derpaa, kand den nok merkes og fornemmes.

IV. Men denne velvillighed til vor næste skal skee blot allene i den henseende, fordi Gud deels har befalet det, og vi saaledes vil elske Gud i vor næste; deels og fordi vor næste er skabt af Gud, og derfor elskes af ham, at hand maatte giøre ham salig, som hand og visseligen vilde, hvis menniskets selv ikke hindrede det; hvorfore, naar vi kun anseer vor næste saa viit hand er et menniske, saa er dette os aarsag nok, hvorfor vi bør elske ham, og holde ham værdig til vor kierlighed, uden at videre viitlosteligen overlegge, om der og desforuden maatte findes noget hos ham, hvorfor hand maatte være værd at elskes.

V. Dette er da den sande og hellige kierlighed til vor næste, som har sin oprindelse af kierligheden til Gud, og saaledes i den fald strax skilles fra den naturlige kierlighed, hvilken ikke egentlig seer det, som er Guddommeligt, hos sin næste.

Den 44. Afdeeling.

Det andet kiende-tegn paa den rette kierlighed til næsten, som kommer af Gud

Gud, er, at den er almindelig, og strek ker sig til alle menniſker uden forſkiel.

I.

Deraf kommer nu for det andet, at den rette gudelige kierlighed til vor næſte maae være u-partiſk og almindelig, den bør ſtrekke ſig til alle menniſker uden forſkiel; ſaa at der er ingen iblant dem, ſom vi jo med lige ſaa retſkaffent og oprigtigt hierte maae elſke ſom vi elſker andre.

II. Dette udfordrer Guds bud ſelv med det ord næſte, under hvilket navn forſtaaes ikke den eller den, men i almindelighed alle menniſker, ſom enten har vores hielp behov eller hvis hielp vi behøver, eller i nogen maade kunde behøve, ſom og vor Frelſere ſelv forklarer det.

III. Dette udfordrer ogſaa denne betragtning, ſaaſom den ſande kierlighed anſeer ikke det eller det beſynderligen i menniſket, men egentligen overveyer dette, at perſonen er Guds egen ſkabning, ſom hand ſelv elſker, hvilket da nokſom viiſer, at det angaaer alle uden forſkiel. Og ligeſom vi i andre ting, ſaa bør og vor kierlighed herudi efterligne Guds.

Maar

Naar derfor GUD elsker menniskene, saa gior hand det ikke for noget besynderligt, som allermeste maatte findes hos nogle; men hand i sin kierlighed anseer i almindelighed menniskets væsen selv, som hand har skabt, saa bør og vor kierlighed ikke være af anden art og beskaffenhed, men ligesaa vel som den Guds egen kierlighed, være almindelig mod alle.

IV. Dersom vi da befinder hos os selv, at vi af hiertet vel elsker mange blant menniskene, det være sig enten for aandelige eller naturlige aarsagers skyld, men derimod ingen kierlighed har til andre, saa maae vi med rette have saadan vor kierlighed mistænkt, saasom den alleneste mon være en naturlig eller kiødelig kierlighed, som gior forskiel paa menniskene, og ikke en virkning af GUDS Aand, der elsker alle med en lige og almindelig kierlighed.

V. Men om vort hierte, efter at vi ret har prøvet os, giver os dette vidnesbyrd, at vi elsker nogle mere end andre, omendskiønt vi og vel kand giøre nogen forskiel paa graderne i saadan kierlighed, eller og mere lader see kierlighed imod dem udi visse frugter, der kommer af den, hvilke ikke saa just skeer, eller kand skee imod alle, (ligesom og vor himmelske Fader, foruden den almindelige kierlighed, hvormed

med hand elsker alle, og uden at formindr
den, har ogsaa en besynderlig kierlighed t
nogle iblant menniskene,) dog saa, at der er in
tet menniske til, som vi jo af vort inderste hier
og i al oprigtighed vil elske, og om vi hav
leylighed dertil, da gierne at ville udviise mod
enhver alleslags muelige kierligheds gierning
ger; Saa har vi dette vidnesbyrd, at saadan
kierlighed ikke kommer af naturen, men af naa
den. Thi efterdi der ere mange hundrede m
finde menniskker til, om hvilke vi intet ved
seer eller hører, som kunde opvække en besyn
derlig kierlighed hos os, men hellere hos man
ge merkes saadanne ting, som mere maatte
foraarsage afskye hos os, end kierlighed;
Saa har den rette almindelige kierlighed en
anden oprindelse, end af naturen, der i denne
fordervede tilstand elsker sig selv i alle ting,
men hvor der saaledes intet findes for saadan
vor naturlige kierlighed, der gaar den lige
som forbi.

Den 45. Afdeeling.

Det tredie kiende-tegn paa kierlighed til næsten er, at den og strekker sig til de onde og vore fiender. Hvorledes saadan kierlighed til vore fiender bør være beskaffen.

I. Det-

I.

Dette kiende-tegn bekræftes for det tredie fornemmelig derudi, om vi ogsaa elsker dem hos hvilke vi ikke alleneste intet seer og finder, som fornemmelig kunde bevæge os til at elske dem, men hellere det, som maatte foraarsage had og misgunst hos os: Nemlig, om vi elsker ogsaa de onde og vore fiender? Hvad de onde og ugudelige angaar, da har vi allerede i den 30. Afdeeling hørt, at den rette kierlighed til Gud udfordrer af os en hellig nidkierhed imod dem, hvoraf vi maae være brændende imod dem, eller meget mere imod det onde, som er hos dem: Men i den 33. Afdeeling har vi fornummet, at saadan nidkierhed ingenlunde maae udslukke vor kierlighed imod saadanne elendige menniſker.

II. Dersom vi da befinder hos os, at vi har et alvorligt had til al ondskab, og des formedelst imodstaaer enhver, saa viit vi formaaer, hos hvilke vi seer saadant onde, om det end skulle skee med vor skade, og for den aarsags skyld ophæver vor venskab med dem; Men dog alligevel fornemmer hos os en hiertelig medlidenhed over dem, saa at vi beder for dem, og om det var mueligt vi kunde føre dem paa ret vey, da gierne ville giøre det, og, u-agtet

tet alt det forige, derover hiertelig glæde os; s
sees heraf, at der er en gudelig art i vor kierli
hed til saadanne onde menniſker, og at den ik
lader sig udslukke ved ovenmeldte nidkierhe
men langt hellere udviiser dens oprigtighed.

III. Men som vor egen kierlighed opvæk
ker altid i vor fordervede natur en hævngie
righed, saa man strax fatter et bittert had t
dem, der gior os noget imod; saa er herime
den retskafne kierlighed til vore fiender et sa
meget desto vissere kiende-tegn paa en Gud
dommelig virkning.

IV. Jeg siger, den retskafne kierlighed
til vore fiender, og saaledes udfordres fo
det første, at vi ikke alleneste elsker den ell
den fiende, hos hvilken nogle andre kiødelig
aarsager til saadan kierlighed endnu maatt
være tilbage, (som for exempel, om en giord
os nu meget imod, men var vores blods fo
vante, og i andre maader kunde være os ti
tieneste, eller hand havde allerede tilforn gior
os en tieneste, eller vi er i den forhaabning,
at vi paa nyt igien kand blive forligte me
ham, og saa have tieneste af ham: Da de
vel kand skee, at man beholder kierlighed ti
saadanne menniſker, hvilken kierlighed do
ikke kommer af Guds naade, men saadanne
hensigter holder paa en naturlig maade tilba
g

ge den misgunst og uvillie, som ellers derpaa ville folge;) men at vi elsker alle vore fiender, og fremdeles ere villige til at elske dem. Og for det ander, ikke engang udelukker dem, som paa det groveste maatte have handlet imod os, tragtet os eller vore efter liv, ære og gods, eller og allerede virkeligen skilt os derved, og endnu fremdeles staaer efter at giøre os ont, og om hvilke der er liden forhaabning til nogen forbedring: Saadanne, siger jeg, maae ikke udelukkes af deres tal, som vi bør elske.

V. For det tredie udfordres der i saadan vor kierlighed, at vi ikke allene derfor lader hævnen fare, fordi vi enten ikke kand fuldføre den, eller deraf maatte faae større ulevlighed, uroe, skade og fare, eller fordi vi deraf vilde vente os nogen fordeel, eller ære; (saasom alt det findes og i den falske kierlighed:) Men at vi og lader hævnen fare paa den tid, da os gives best leylighed dertil, (saasom da Guð fordum gav Saul tvende gange i Davids hænder 1 Sam. 24, 5. 6. c. 26, 8. 9. Men hand vilde dog ikke hævne sig;) saa at vi lader intet andet holde os derfra, end kierligheden til Guð og vor næste.

VI. For det fierde maae det og være en sand kierlighed, det er, en tilbøyelighed og vel-

vil-

villighed i hiertet til vor fiende, at, omend
skiønt naar vi seer ham, og det ellers ved ande
leylighed hænder sig, at vort blod begynder
forandres i os, og ophidser os til bitterhed
mod ham, saa vi og merkelig føler diſſige til
ſkyndelser og bevægelser i os; vi da herimod
alligevel fornemmer noget i vort hierte, der fo
reſtiller os, at vor fiende er mere værd at ynk
kes, end at vredes over, og saaledes formilder
vore naturlige og vredagtige bevægelser.
Saadan vort ſinds bevægelſe, hvorved vi ha
medlidenhed med vor fiende, under og ønſke
ham alt got, i ſær gierne vil befordre hans
omvendelſe, er en virkning af den ſande kier
lighed, og bør overvinde hiin kiødelige tilſkyn
delſe, der er i os til had og vrede.

VII. Men paa det at man ikke i saadan
indvortes kierligheds bevægelſe ſkal hykle for
ſig ſelv, og saaledes der udi blive bedragne, saa
bør og for det femte saadan kierlighed, hvor
med man ret elſker ſin fiende, viiſes i gierning
gen ſelv, om det er mueligt, at den kand over
beviiſe baade os og andre om ſin oprigtighed.
Efterdi de ellers, der gierne lader ſig bedrage
(hvortil alles vores hierter ere tilbøyelige) let
teligen maatte indbilde ſig, i ſynderlighed om
de ikke giøre deres fiende ſkade, at de havde
dog nogen kierlighed i deres hierte til ham, for-

di

di de ikke giøre ham noget ont; dog, om der skulle gives nogen leylighed til at giøre ham got, skulle de vel ikke kunde overvinde sig selv dertil. Men her af burde de kiende, at saadant har været en indbildet kierlighed og selvbedrag, hvormed de har kun bedraget sig selv.

VIII. Men som al kierlighed bør være virkelig, saa er saadant iligemaade og at forstaae om den kierlighed til vore fiender. Saa siger og vor Frelsere selv herom, Matth. 5, 44. 45. Jeg siger eder: Elsker eders fiender, (derfor i hvor mange udvortes velgierninger vi end beviise vore fiender, saa maae dog grunden til saadan kierlighed først være i hiertet, hvilken da ufeilbarlig maae lade sig tilsiune i de deraf følgende frugter,) velsigner dem, som eder bande, (vederlegger dem det onde, som de ønsker eder, med det gode, som I gierne unde og tilønske dem) giøre dem got (i alle stykker, saa vitt I har ævne og leylighed dertil) som eder hade (og af saadant had, giør eder saa meget ont, som de kand: Men at saadan eders goddædighed maatte ret gavne dem, og Guds vrede ikke maatte til intet giøre dens frugt, saa) beder (Gud, at hand vil give dem den fornødne naade til deres omvendelse og salighed, og det af hiertet, saasom I har i den fald med Gud at giøre, som seer

ind i hierterne, paa det eders bønner ikke skul blive eder selv til synd) for dem, som over falde (og dermed søger eders død og forder velse) eder (uden eders skyld, ja for retferdig heds skyld, og saaledes med den største uret) paa det I skulle vorde eders Faders børn, som er i himlene (at man udtrykkeli gen kand kiende eders Faders himelske kierlig heds billede i eder;) thi hand lader sin sol opgaae (uden at giøre forskiel paa hvem de vil bruge den til sin nytte) over onde og go de, lader regne (ikke allene den legemlige og naturlige regn, men end og lader alle andre naade-gaver needflyde her oven fra,) over retferdige og uretferdige, endskiønt disse sidste ere hans aabenbare fiender, og ere stedse gienstridige imod ham: Men hans kierlig hed overvinder deres ondskab.

IX. Af den samme Aand, som HErren har talet, skriver og hans Apostel Paulus Rom. 12, 20. 21. Dersom da din fiende hungrer, giv ham mad, dersom hand tørster, giv ham drikke; thi naar du dette giør, samler du gloende gløer paa hans hoved. Overvindes ikke af det onde; men overvind det onde med det gode.

X. Dersom man nu finder hos sig denne kier-

kierlighed, som kiendes af disse egenskaber, da ere vi forsikrede om Guds naades virkning i os.

Den 46. Afdeeling.

Kierlighed til vore fiender maae daglig udviises baade i legemlige og aandelige velgierninger; hvorhen hører og gode exempler, venlig straf og bønnen.

I.

Uden at vi endnu fremdeles kand ret betragte kierligheden til vore fiender, og i synderlighed dens gioklige og virkelige kraft, (saasom den frem for andre er det sikkerste vidnesbyrd, hvorpaa man kiender, at kierlighedens Aand boer i os) da maae vi tage i agt, at den samme viiser sig vel i de legemlige, men dog meest i de aandelige velgierninger.

II. De legemlige velgierninger kand man ikke udelukke fra kierligheden til vore fiender, dersom vi ellers seer, at de virkeligen kand tiene dem til gode. Imidlertid maae man og her udi vare sig, at man ikke ligesom giver den rasende sværdet i haanden, hvormed hand

kand skade baade os og andre ved at formere sin synde-skyld, og saaledes ikke være nogen behielpelig, ved det gode man gior dem, til det hvormed de kand skade deres siel, i det de der af tager des mere leylighed til at synde: hvilke saadanne folk tør vel optage som en mangel paa den kierlighed vi er dem pligtige, ja vel og som et had imod dem, men det er dog ikke saa.

III. Endskiønt da vore fiender ikke bør styrkes i deres ondskab ved det vi beviiser dem kierlighed, ikke heller bør opirres ved vore vel gierninger, om de vilde indbilde sig, at vi der med vilde spotte dem, men man i saadan sag maae handle viiseligen og forsigteligen; Saa bliver det dog viist nok i sig selv, at vi med al oprigtigt hierte bør giøre vore fiender got, end og i de udvortes og legemlige ting, men fornemmeligen, om de geraader i nogen nød og elendighed, og trænger til os, da med al flid komme dem til hielp, hvilket da, saasom det er os et sikkert beviis paa den sande kierlighed, der er i vore hierter til vore fiender, saa kand man ofte derved, næst Guds hielp, vinde dem og formilde deres hierter, (uden saa er de aldeles ere forhærdede) derfore vi desforuden med al flid bør være omhyggelige.

IV. Men saa ere de aandelige velgiernin ger saadanne, som vi letteligen kiender, at vo

re fiender formedelst deres ondskab allermest har fornoden, og hvoraf de, naar vi bevi-ser dem de samme, kand have den største nytte.

V. Disse aandelige velgierninger bestaae da derudi, at vi ikke alleneste søger efter at be-fordre dem med et got exempel, fornemmelig med en christelig omgiængelse med dem, som ofte har en stor kraft, men end og ikke lader det mangle paa nogen anden flid, hvorved de maatte fores paa en bedre vey.

VI. Undertiden maae en alvorlig, dog al-tid med en tilbørlig sagtmodighed beblandet, bestraffelse dertil udrette meget, hvilken er ikke, som andre undertiden synes, stridig imod kier-lighed, men hellere en ret frugt af den samme, og ofte høyt nødvendig til at overbeviise sam-vittigheden.

VII. Men som vore fiender gemeenlig ikke optager saadan bestraffelse af os i en god meening, men heller anseer den som et kiende-tegn paa et fiendtlig gemyt, og saaledes der-ved ofte meere forarges, end forbedres; Saa maae den retskafne kierlighed ogsaa herudi være forsigtig, at, om den forud venter, eller kand see dislige ond effect og virkning, den da ikke bruger saadan lægedom, som er vel me-get god i sig selv, men skulle mere skade saadan

en patient i denne sin tilstand, end gavne ham. Imidlertid maae hand hellere, saa viit mueligt er, forsøge, om ikke saadant et ont gemyt maae skee ved andres flid kunde vorde omvendt.

VIII. Dersom man nu ikke kand fuldbyrde disse aandelige kierligheds pligter imod vore fiender, saa er, næst disse, den sande kierligheds fornemmeste omsorg, at ogsaa bede for sine fiender. Vi har vel og saa viit at bede imod vore fiender, at GUD ville styre deres grumhed og gienstridighed, som ikke vil lade sig boye og formilde, bryde deres arm, hvormed de vil giøre skade, og befrie os og andre fra deres grumhed og onde forsæt: (hvilket, som sagt er, synes vel at være bedet imod vore fiender, endskiønt, naar man ret betragter det, da er det meget mere en bøn for dem, nemlig, at deres hænder maae bindes, at de ikke viden skal forsynde sig, og saaledes fore GUDs straf over sig.) Dog skal vore fleeste bønner egentligen være for vore fiender, og det efter Christi exempel, der i sin største pine, som hand leed af sine fiender; da hand endnu hang paa korset, bad for dem Luc. 23, 34. Fader, forlad dem; thi de vide ikke hvad de giøre: (hvormed hand ikke allene tilbad dem GUDs naade, men end og, saa viit det kunde skee,

undskyldte dem.) Saa og efter Stephani exempel Apost. G. 7, 60. hvilken, da hand haardest følte steenene, efter at hand havde staaende leveret sin siæl i JEsu hænder, med saa megen desto større ydmyghed og alvorlighed faldt need paa sine knæ, og raabte: HErre, tilregne dem ikke denne synd. Hvorfore vi maae i den meening bede for vore fiender, at GUd ville forbarme sig over dem, og forlade dem deres synder, saa at de maatte blive beqvemme til at tage imod forladelsen, og virke en sand omvendelse i deres hierter, giore dem fremdeles duelige til større naade, og jo mere ont de har giort os (dog alligevel dersom vi har fornummet Guds Raad over os, at de derved har befordret vort aandelig beste i at ove os i troe og taalmodighed) da beviise dem desmere got, og endelig bede, at Gud omsider vilde giore dem deelagtige med os i liige herlighed.

IX. Men disse bønner bør ikke allene skee med munden, men vi maae vist finde hos os, at de og kommer af hiertet, og af dets dybeste grund inderligen ønske, at saadanne vore bønner maae bønhøres og opfyldes paa dem, deres synder, som de har giort imod os, ikke blive dem en aarsag til deres fordømmelse, men hellere en anleedning til overflødigere

naade af GUd, der maa leede dem til omvendelse, og bevare dem fra fordervelse. Hvilket, om det kommer af et oprigtigt hierte, og om vor siæl har saadan kierlighed til sine fiender, man let kand kiende og erfare, naar man kun flittig giver agt paa sig selv.

X. Hvor nu saadanne bønner paa denmaade findes, der er et ufeilbarlig kiende-tegn paa en gudelig kierlighed til vor næste, som kommer sandelig ikke af naturen, men af naaden. Saasom dette gaar aldeles over naturens kræfter, at kierligheden overvinder iosden ank og fortrydelse vi maatte have over deres uret og fortred vi af vore fiender kand have lidt, eller og videre maatte frygte for at skulle lide.

Den 47. Afdeeling.

Det fierde kiende-tegn paa en gudelig kierlighed til vor næste bestaar derudi, at man beviiser den i gierningen. Hvad man skal vare sig for i kierligheds gierninger. Derudi maae man ikke søge sin egen ære, nytte eller fordeel.

I. Som

I.

Som nu den rette kierligheds art kiendes der af, at den uden forskiel strekker sig til alle, saa seer man ikke mindre det samme for det fierde der af, naar den efter Johannes ord 1 Joh. 3, 18. beviises i gierningen, og vi af al formue, saa vel aandelig som legemlig beviiser vor næste alle de gode ting, som vi ellers ville, at hand skulle beviise os: og det end og i de ting og tilfælde, hvor vi ingen nytte eller fordeel kand vente os af det vi gior ham, men snarere uleylighed og skade: Saa og om det end ikke gaaer saa let for sig, men vi maae anvende moye og bekostninger, og saaledes lade vore kierligheds gierninger være os suure og besværlige; videre: Dersom vi med allehaande fordeele og hielpe-midler gaar ham til haande, hvorved hand desbedre maae komme fort med sine sager, uden hvilke hand ellers ingen vey kunde komme, og saaledes om hand trænger til vor hielp, da hielper ham til rette, skiønt vi selv derover maatte lide skade: I synderlighed om vi og ingen ære eller roes deraf monne forvente.

II. Alle disse anmerkninger har vi derfor anfort, fordi vort hierte kunde ellers herudi snart igien bedrage os, saa vi kunde antage en

blot naturlig kierlighed for en gudelig, hvilken er meget almindeligt iblant os. Den blotte naturlige kierlighed beviiser og den got, som man elsker; men gemeenligen søger den derved sit eget, og ikke i oprigtighed det, som er vor næstes: den har altid herudi sine egne hensigter, enten hemmelige eller aabenbare, enten subtile eller grove, som man neppe kand kiende, med mindre man med stor flid giver vel agt paa sig selv, og noye randsager sit hierte.

III. Saaledes er det ikke saa besværligt at beviise sin næste tieneste i de ting, som letteligen lader sig giøre, og udfordrer hverken omkostninger eller moye; Thi da kand og en naturlig godhed bringe meget til veye, som dog er ikke tilstrækkelig nok, naar det angaar saadan tieneste, som er af større vigtighed, da man maae tage sig selv meget nær, og maae deele noget med vor næste af det, som vi ellers giør væsen af.

IV. Fornemmeligen hænger der endnu ofte ved dem, som af naturen ere de beste og ærligste gemytter, en begierlighed efter roes og ære, som driver dem til at fange meget an, hvormed de ligesom giør vold paa sig selv, for at erlange nogen roes og ære. Af saadan beskaffenhed frygter jeg for de priiseligste hedningers fleeste bedrifter har været, der har

haft

haft saa stor anseelse, og hvorudi de allene har søgt deres egen ære.

V. Som man derfor i alle disse tilfælde kand let bedrage sig selv, saa er da dette et saa meget desto vissere kiende-tegn, at den kierlighed, hvor af man udretter noget, maae være af en gudelig og retskaffen art, naar man af den velgierning, som vor næste beviises, hverken faaer, eller haaber at kunde faae nogen fordeel, i hvad navn den end maatte have, men snarere maa lide eller forvente sig skade der af, hvilket er stridigt imod den naturlige og egen-kierlighed: naar og saadanne kierligheds gierninger koster os megen møye, eller man derved kaster sig i fare, viderværdighed og uleylighed, eller man med en fornuftig slutning maa frygte sig for saadant: besynderligen, naar man ingen ære kand have eller vente sig der af, men meget mere maa frygte at komme der over i folkes munde, spot og foragt: ja end mere, fordi saadan kierligheds gierning maatte holdes for at være os uanstændig, og sætte vor stand i foragt: eller og tilregnes os som en skinhellighed: eller fordi det er en sag, som efter vor alamodiske christendom maatte holdes for at være aldeles unødvendig: og hvad der ellers kand være flere af dislige vrange domme, da det som er got og gudeligt,

maa bære navn af det, som er ondt og lasteligt. Saadan kierlighed da, som trænger sig igiennem dislige forhindringer af skade, fortred, spot og allehaande vanskeligheder, den samme, siger jeg, har et herligt vidnesbyrd, at den er af den rette art og beskaffenhed.

Den 48. Afdeeling.

Det femte kiende-tegn paa en gudelig kierlighed til vor næste, bestaaer derudi, at et menniske veed, at hvadsomheldst got hand har giort sin næste, er kommen af en hiertelig og oprigtig velvillighed til hannem; om endskiønt vi og har nogen fordeel af saadanne vore velgierninger.

I.

Men efterdi alle kierligheds gierninger ere ikke af saadan beskaffenhed, men adskillige ere af det slags, hvor af man herimod vel kand have nogen fordeel eller ære, saa bør saadanne ikke aldeles udelukkes, men for det femte have dette kiende-tegn hos sig, at et menniske, efter at hand alvorlig har prøvet sig, befinder hos sig, at hvadsomheldst got hand har giort, er ikke skeet for saadan fordeels eller ære skyld, men alleneste af en hiertelig og gu-

delig

delig velvillighed til sin næste. Hvilket et menniske til deels kand finde hos sig selv, dersom hand kun med flid randsager sit hierte. Thi i hvor bedragelig end hiertet er, saa veed dog menniskens aand, der er i ham, de ting, der ere i menniskets 1 Cor. 2, 11. Og kand en siel, der anvender al tilbørlig flid herpaa, ved Guds naades bistand nok giore forskiel paa hvad som er oprigtigt eller bedrageligt.

II. Saaledes kand et menniske i saadanne velgierninger fornemme hos sig selv en ret velvillighed til sin næste, saa at hans eget hierte driver ham til at giore sin næste got; saa og kiende, at hand ey engang har tænkt paa hvad fordeel hand der af kunde vente, langt mindre at hand for den aarsags skyld har giort det.

III. I synderlighed, at hand ikke i henseende til de personer, som hand har giort vel imod, har anseet nogen stand og værdighed, qvaliteter og beskaffenhed, eller andre dislige omstændigheder, som ellers befordrer den naturlige kierlighed; men alleneste ladet sig bevæge der til af den velvillighed, som man i en ret orden efter Guds villie skal have til alle mennisker, og derved i dennem elsket sit eget kiød og Guds skabning.

IV. Her til hører og dette, at man efter-

tænker, om man imod andre, eller til andre
der, har beviist dislige velgierninger, da der
gen fordeel var at vente, men man heller mo
te frygte sig for skade. Thi naar dette bes
des, er det et kraftig beviis paa, at vi ikke hel
har giort disse kierligheds gierninger paa de
tiid for saadan fordeels skyld, uden hvilken d
dog alligevel ere skede en anden tiid. Hvil
merkes des kiendeligere, naar man overbeve
hos sig selv, om man i det fald, naar vi ud
den fordeel, som vi nu deraf havde at vent
kunde udviise deslige kierligheds gierninger
og saaledes dertil beqvæmme vort sind. Om
endskiønt derfor den oprigtige kierlighed, naa
vi aldeles ingen fordeel har haft der af, er d
des mere aabenbar og kiendelig, og man des
mindre kand tage feyl i den samme, saa kand
dog de anførte kiende-tegn ligesaa vel i de
fald, hvorom vi her taler, stille samvittigh
den tilfreds.

Den 49. Afdeeling.

Det siette kiende-tegn paa en gudelig
kierlighed til vor næste bestaaer deru
di, naar man beviser velgierninger
mod dem, der enten ikke veed der af, el
ler

ler og ikke forlanger dem, meget mindre nogen tiid skal ville takke for dennem.

I.

Det siette beviis paa kierlighed bliver des kraftigere, naar vi gior vel imod dem, som ikke veed, at de har os at takke derfor, som og ikke skulle eller kunde vederlegge os noget derfor, ja som i visse henseende ikke engang forlanger saadanne velgierninger af os, men meget mere formeener sig at blive giort fortred dermed. Som for exempel, om nogen vil forsøge med advarsel, ræbselse, formaning, eller paa anden maade at forbedre dem, som endnu staaer i deres synde-stand, da tager de det gemeenligen ey allene ikke vel op, men fatter vel og et had til dem, som vil beviise dem saadan kierlighed, da de dog alligevel burde ansee saadanne advarseler for retskafne velgierninger.

II. Naar man nu i slig tilfælde søger efter at vinde sin næste, ey agtende, at hand derover fortornes, og saaledes mere anseer hans sieles rettelse og bedring, som man endnu kand haabe, end alt andet, som man des formedelst havde at frygte for, saa er dette et beviis paa en sand og retskaffen kierlighed. Ligeledes

ledes ogsaa, om vi nægter vor næste det, som hand til sin skade begierer af os, skiont hand ville optage og erkiende saadant som en synderlig venskab, om hand fik det. f. e. Om hand vilde forlange af os, at vi skulle gaae hamtil haande i hans syndige forehavende, hvilket virkeligen var intet andet, end at myrde og forderve hans siel. Hvorfore vi ligesaa lidet bør foye ham der udi, i hvor meget hand end vilde være os derfor forbunden, som Hiin Amalekiter maatte ihielslaae Saul, skiont hand forlangede det af ham, 2 Sam. 1, 9. 10. 16. Derfore om vi i slig tilfælde befinder, at vi har ladet den kierlighed, vi har til vor næstes velfærdt, være os mere angelegen, end hans usømmelige begiering, da er dette og et kiendetegn paa kierlighed.

Den 50. Afdeeling.

Det syvende kiende-tegn paa en ret kierlighed til vor næste bestaaer deruti, at man ikke lader sig afskrække fra at giøre ham got formedelst hans utaknemmelighed.

I.

Med det forige kiende-tegn kommer, for der 7de dette meget overeens, naar man der-

derfor ikke lader sig afholde fra at giøre vor næste got, fordi hand ikke beviiser sig taknemmelig imod os, og ligeledes ey heller her efter kand vente nogen tak af ham.

II. Der ere saadanne menniſker til, som gierne giør vel imod andre, og i det de giør det, ikke just strax tænker paa vederlag derfor; men, naar de siden ikke merker nogen taknemmelighed, ey heller at velgierningerne erkiendes, men meget mere, at de bliver ilde belønnede, bliver de strax kiede af at giøre got, og, omendskiønt de ikke lader sig aldeles bevæge til hævn, saa lader de dog af at giøre vel imod næsten, end og i de ting, hvorudi hand heldst havde dem fornoden, og de fremdeles burde beviise ham kierlighed.

III. Naar nu dette skeer, saa er det et beviis paa, at hiertet maae ikke have været saa oprigtigt i de første velgierninger, som det burde, fordi den egen-kierlighed paa en mere subtil maade endnu venter sig nogen fordeel af sin beviiste velgierning, da menniſket selv har vel ikke tilforn troet det, men nu fornemmer sit hiertes bedrag der af, at hans næstes paafuldte utaknemmelighed holder ham nu derfra, hvorfore let kand sluttes, at det haab, hand har havt om at nyde tak, maae i begyndelsen have drevet ham til saadan velgierning:

ning: eller om den første hensigt har være
redelig, saa kand man dog der af slutte, at de
dog i det mindste ikke har været der udi saadan
en ret bestandighed, som der burde.

IV. Men om man, uanseet al paafølgend
utaknemmelighed, endnu bliver ved at vil
gierne bevise sin skyldige kierlighed imod den
utaknemmelige, saa har vi her af et herligt vid
nesbyrd, at saadan vor kierlighed er af Gud
der og saa bliver ved at være god end og ime
de utaknemmelige.

Den 51. Afdeeling.

Det ottende kiende-tegn paa en ret skaffen kierlighed til vor næste bestaa er der udi, at man alle tider under sin næste got, og derved hiertelig glæder sig.

I.

Til de oven anførte kiende-tegn kand, for der ottende, ogsaa føyes dette, naar man i almindelighed glæder sig i sit hierte over sin næstes aandelige og legemlige velstand, og gierne under ham den samme, skiønt vi end og deraf skulle have nogen skade. Thi som nid og misundelse strider aabenbarlig i mod kierlighed, saa er det herimod et herligt vid

vidnesbyrd paa en retskaffen kierlighed, der- som man gierne under sin næste det gode.

II. Her til hører ogsaa, at man glæder sig, naar vor næste bekommer flere gaver af Gud, end vi har faaet; ligeledes, naar hand med større velsignelse og lykkeligere fremgang udretter noget til Guds ære, omendskiønt ved det at hans ære og berømmelse tiltager, noget derimod af vores maatte formindskes. Naar nu saadant skeer, da er det et tegn saa vel paa kierlighed til Gud, hvis ære vi i og ved alle billigen bør søge efter at see befordret, som og paa kierlighed til vor næste, den vi gierne vil unde hvadsomhelst Gud har forundt ham, om hand end i det fald er mere anseet af Gud end vi.

Den 52. Afdeeling.

Kierlighedens egenskaber forklaret af 1 Cor. 13, 4-8.

I.

Alt det vi hidindtil har anført, stadfæster og forklarer den hellige Paulus meget herlig 1 Cor. 13, 4-8. Hvor hand beskriver den rette kierligheds art til vor næste: hvorfore vi kortelig vil betragte hans egne ord, saasom de viiser os meget smukt den rette forskiel, der er imellem den kierlighed, som Gud virker, og den,

den, som kommer af kiødet. Saa siger hand da: Kierligheden er langmodig; den bli ver ikke strax vred, men den kand taale meget, saa at den lader sig ikke bevæge til vrede o hævn: hvad de menniſker angaaer, som ikk kand ſkikke sig efter den, eller saa liige følge e ter den, da veed den at see over med saadanne og fiire dem, at de ikke skal ſtødes for hoveder men efter haanden blive forbedrede og føre paa ret vey.

II. Den er from: saa at den med gebe der, ord og gierninger beviiſer sig godhiertig og venlig, og lader sig bruge i alle ting til sin næſtes gavn og beſte, uden at være i nogen maade bitter, eller holde sig tilbage fra at gi re got.

III. Kierligheden er ikke nidſk: det er, den misunder ingen hvad hand har, og Gud har forundet ham, men glæder sig heller over sin næſtes velgaaende, omendſkiønt den selv herimod maae leve i en beſværlig tilſtand.

IV. Kierligheden bruger ikke forſtræ delighed: den omgaaes ikke liſtig med sin næſte, den bedrager og beſviger ham ikke, men den beſlitter sig i alle ting paa en oprigtig een foldighed. Den opblæſes ikke: det er, den ophæver sig ikke over nogen, den gior sig ikke ſtore indbildninger, ikke heller vil høyt anſees

af

af andre. Den haver sig ikke uskikkelig: hverken med vrede, om man ikke i alle ting er den til villie, at den i geberder eller ord skulle viise sig grum og vredladen; ikke heller med uforskammede ord eller gierninger, at den skulle beskæmme andre, og giore noget, som var den sande christendom uanstændigt.

V. Den søger ikke sit eget: det er den ikke at giore om sin egen ære, fordeel, lyst og magelighed, men hvorledes den alt fort kand komme nærmere til det maal, hvortil Gud har sat den i verden, nemlig at befordre hans ære, og tiene hannem i at giore sin næste tieneste: derfor lader den saavel sin næstes som sin egen aandelige og legemlige velfærd være sig angelegen, og om den skulle see, at dens egen nytte skulle være andre til nogen skade, da lader den saadant gierne fare, ja holder intet for sin nytte, med mindre næsten ogsaa tillige har sin deel derudi, eller dog med tiden kand vente at faae nogen gavn deraf.

VI. Den forbittres ikke: om man end ikke begegner den, som man skulde; saa fortornes den dog ikke til næstens skade; men bliver meget mere bevæget til medlidenhed imod ham, og om den end maae blive nidkier mod det onde for Guds og næstens egen siels skyld; saa lader den dog ikke saadan vrede bringe

nogen

nogen bitterhed i sindet, og søger kun med de samme, at forbedre den, som har giort uret, og ikke at forderve den.

VII. Den tænker inter ont: den er ikke mistænkelig, men er vant til at tage alting og i den beste mening, og at undskylde, ligesom den vilde, at der skulde skee mod sig selv.

VIII. Den glæder sig ikke over uretferdighed: den har ingen velbehag derudi, naar andre ere onde, og enten giør de fromme vold, eller i andre maader over uden frygt deres onde stykker, endskiønt den vel kunde tænke, at naar andre vare onde, kunde dens gudfrygtighed desmere blive aabenbar.

IX. Men den glæder sig over sandhed: det er den kiert, naar det gaaer ret til, og hver mand giør hvad hand skal giøre.

X. Den fordrager alting: hvad som er mueligt at fordrage, og hvad Guds ære kand tillade, det vil den heller taale, end stride og sætte sig derimod.

XI. Den troer alting: ligesom den selv i alle ting er oprigtig, og legger vind paa sandhed; saa troer den ogsaa sin næste lettelig i de ting, hvor lettroenhed giør ingen skade.

XII. Den haaber alting: skiønt den seer et menniskes ondskab for sig, kaster den derfor ikke alt haab bort om dets forbedring, ikke hel-

ler

ler efterlader at arbeide derpaa, efter sin formue.

XIII. Den lider altingt: efterdi den ikke lader haabet fare, saa taaler den ogsaa noget af dem, paa hvis beste den udi haabet arbeider, saa og af andre, som leer ad deres haab; og den mener, at den lidelse er vel anvendt, naar kun næsten i sin tiid efter megen taalmodighed kunde vindes.

XIV. Kierligheden affalder aldrig: det er ikke allene saa at forstaae, at den mener, det er ikke nok, naar den nogen tiid har beviist næsten got, og den derfor af sig selv uden aarsag skulde holde op; men skiønt den ogsaa seer, at den mangen gang har arbeidet forgieves, og at dens gode henseende har slaget feyl, ja og det som er tvert imod, er fuldt derpaa; hvorledes den for det gode maa tage mod ont; saa efterlader den dog ikke det gode, naar den siden faaer leylighed dertil igien. Det kommer deraf, fordi den ikke har ladet sig bevæge til denne gierning ved haab til nogen fordeel, som den søgte derved, eller ved at vente den andens takfigelse derfor; men fordi den udi sig selv indvortes er saaledes sindet, at den ligesaa lidet kand lade sig afholde fra at giøre det gode, som ilden fra at antænde det, som kand brænde. Ja jo mere den giør det gode,

jo

jo mere voxer begierligheden, og det som d
er tilbøyelig til, bliver ogsaa ved vanen letter
De derimod, som bliver strax trette, og alti
frygter for, at de gior nogen formeget go
i særdeleshed de, som lader sig overvinde
det onde, saa snart som de ikke finder det sa
dant, som det billig burde være, eller som d
bilder sig det ind; de forraade sig selv, at de
har kun været udvortes aarsager, hvilke noge
stund har opmuntret dem til det gode: og
saadan en dyd har ikke været ret indplante
hiertet.

XV. Alle disse kierlighedens egenskaber
hvoraf det forrige, som vi har anført om kier
lighedens kiende-tegn, bliver des klarere; tie
ner igien til at prøve sig efter; og enhver, som
vil undersøge sin kierlighed derefter, kand kien
de, om den er af den rette art. Thi eftersom
den naturlige, menniskelige og dydagtige kier
lighed, som ogsaa findes hos hedninger,
kand ligne den i adskillige stykker, og kand
stille sig frem undertiden med en paatagen
skikkelse; saa kand den dog ikke giøre alting
saaledes efter, at der jo maae fattes udi andre
stykker; saa at man kand blive vaer, at det er
ikke retskaffen gudeligt, hvad som kun har havt
et skin. Naar derfor ommeldte egenskaber
ere der allesammen, skiønt ikke i den høyeste
grad,

grad, dog i sandhed og oprigtighed; saa er saadan kierlighed forstaaet af Gud.

Den 53. Afdeeling.
Kierlighedens egenskaber udført af 1 Tim. 1, 5.

I.

Vi maae endnu af et andet sprog betragte kierlighedens egenskaber, som staaer 1 Tim. 1, 5. Enden paa budet er kierlighed af et reent hierte, og af en god samvittighed, og af en troe, som er uden skrømpt.

II. Den skal være af et reent hierte, saa det er os ret om Guds bud, og om vor næste at giøre, uden at søge vort eget eller fortiene noget derved, hvilket giør hiertet ureent; for saadanne aarsagers skyld maa den ogsaa være upartisk, og det maa være nok til kierligheden, at det er et menniske, som Guds ord og bud (der giør hiertet herudi reent) har stillet os frem at elske, hvorfore baade bekiendte og ubekiendte, gode og onde, venner og fiender maae alle finde eet slags sand kierlighed hos os.

III. Den skal ogsaa være af en god samvittighed: vi maae have saadan samvittighed, som troster sig ved Guds naade og syndernes forladelse i Christo, og saaledes veed,

den af taknemmelighed til Gud elsker næste og gierne beviser ham det gode, som den ikke kand bevise Gud, eftersom hand ikke har vor gode behov. Saa og at vor samvittighed gi ver os vidnesbyrd, at vi mener vor næste re redelig, og den ikke kand beskylde os for noge hyklerie.

IV. Endelig og af en troe, som er uden skrømt. At hvad vi i kierlighed giøre, vi der ved ere forsikrede, at Gud lader sig det vel behage, fordi vi giøre det af et taknemmeli sind imod ham, og at vi tillige trøster os ve hans naade, og altid har den tillid, at alle feyl, som endnu hænger ved vores kierlighed ere os og for Christi skyld forladne. Hvor nu disse kiende-tegn findes, der er det en gud lig kierlighed.

Den 54. Afdeeling.

Kierligheden søger ogsaa sin næste aandelige gode; hvilket er en pligt i alle stænder.

I.

Vi have fremdeles at merke, at hvad vi hid indtil har sagt om kierligheden og den frugter, det gaaer ikke allene ud paa det gode som vi skal bevise vor næste i det legemlige

men ogsaa ja fornemmelig i det aandelige. Den sande kierlighed forlanger jo sin næstes retskafne gode, og at man søger det ivrigst og flittigst, som hand er meest tient med. Efterdi som vi christne da vide, at vor næste, ligesaa vel som vi selv, har meest det aandelige og sielens frelse behov; saa maae jo kierligheden og saavel see ham herudi vel faren, som udi den legemlige og verdslige velgaaende.

II. Derfore hvad for en kierlighed, som er fornøyet med allene at befordre næstens timelige velgaaende, uden at have nogen omhyggelighed og forlængsel efter hans siel, den rober sig, at den ikke haver nogen høyere oprindelse, end af denne verden og naturen; da derimod den, som ogsaa strekker sig til det aandelige, den kiendes for at have en guddommelig oprindelse.

III. Men ligesom vi har merket om al kierlighed, at den skal være giorlig og virkelig, saa maae den ogsaa her være, at ligesom jeg skal elske min næstes siel og salighed, saa maae jeg og ikke lade mig fortryde eller trettes ved, at arbeyde paa den af al formue.

IV. Men dette arbeyd er ikke det alleneste, som vedkommer visse stænder og æmbeder, naar præsternes hoved-verk er, at søge efter at frelse baade sig selv og dem, som dem

høre: 1 Tim. 4, 16. Naar øvrigheden bør efter Guds anordning sørge for, hvorledes deres undersaatter maae under dem leve et roligt og stille levnet, ikke allene i al ærbarhed, men end og i al gudfrygtighed 1 Tim. 2, 2. Hvorfore de ere forbundne til at befordre dette paa alle maader, og efterdi som de vil hede en christelig øvrighed; saa maae de lade see, at de med alvorlighed tænke derpaa: naar fremdeles forældre og herskaber ere pligtige til at føre deres børn og tyender til Gud; men derhen hører ogsaa alt det øvrige, som enhver christen har at giøre efter sit aandelige præstedomme.

V. Hvilke pligter ere beskrevne paa adskillige stæder Col. 3, 16. Lader Christi ord boe rigeligen inden i eder, i al viisdom, lærer og paaminder eder selv med psalmer og sange, og aandelige viser 1 Thess. 5, 14. Vi formane eder, brødre, paaminder de uskikkelige, trøster de kleinmodige, ophielper de skrøbelige, værer langmodige mod alle Ebr. 3, 13. Formaner eder selv hver dag, saa længe det kaldes i dag; at der bliver ikke nogen forhærdet iblant eder, formedelst syndens bedragelse. Ebr. 10, 24. 25. Lader os give agt paa hver andre, til tilskyndelse, til

kier-

kierlighed og gode gierninger; saa vi ikke forlade vor egen forsamling, som nogle have for skik, men formane hverandre; og det saa meget des mere, som vi see, at dagen kommer nær til. 1 Thess. 4, 18. Saa trøster hverandre med disse ord.

VI. Naar da en finder hos sig, at hand er tilboyelig til, efter de gaver Gud har forleent ham, og efter den leylighed, som hand giver ham, med lærdom, formaning, advarsel og trøst, altid at arbeide paa sin næste, og det i den rene henseende allene, for at befordre hans aandelige velfærd, uagtet hvad tak eller utak hand derfor skulde faae: da maae saadan hans begierlighed og den flid, som hand anvender derpaa, være meget mere at agte for et beviis paa en retskaffen gudelig kierlighed imod næsten, og hvad der paa den maade skeer, mere holdes for Guds virkninger, end om hand bevüste ham legemlige velgierninger.

Den 55. Afdeeling.

Om at sætte sin næste, som synder, til rette, og den forsigtighed og klogskab, som dertil hører.

I.

Ved disse kierlighedens aandelige pligter er ogsaa det at tage i agt, at skriften i særde-

leshed erindrer om at straffe og overbevise dem, som synde, og som behover at føres til rette igien; i almindelighed om at forbedre andre staaer der Gal. 6, 1. 2. Brødre, dersom et menniske bliver overilet af nogen brøst, da hielper saadan en til rette, med sagtmodigheds aand, I aandelige, saa du seer til dig selv, at ikke og du bliver fristet. I særdeleshed om at straffe og overbevise andre staaer der Matth. 18, 15. Om din broder synder mod dig, saa gak hen og straf ham imellem dig og ham allene. Eph. 5, 11. Haver ikke samfund med mørkets ufrugtsommelige gierninger, men overbeviser dem og heller derom. Synderlig er det ord merkværdigt i Moses lov. 3 Mos. 19, 17. Du skal ikke hade din broder i dit hiertе; men du skal jo overbevise din næste, at du skal ikke bære synd for hans skyld. Hvoraf vi seer, at denne bestraffelse er sat tvert imod had, og alt saa baade er og skal ansees for at være en frugt af kierligheden.

II. Her er nu fornoden at handle om, hvorledes man skal bære sig ad med denne bestraffelse, særdeles i denne nærværende saa saare forderbede christendom, da man ikke alleneste ved denne straffen fører sig megen fortred paa hal-

halsen, som man endelig ey havde behov at kere sig meget efter; men særdeles da man seer, at man mestendeel gior folk mere onde og fortredelige, og saaledes uformodentlig gior dem skade; hvorfor nogle kunde mene, man skulde aldeles lade det være.

III. Jeg siger min mening kortelig herom, at i hvor fordervet tiden end kand være, kand den dog ikke slet hen undskylde og frie os for den skyldighed at straffe sin næste; men imod hvem, naar og hvorledes man skal øve denne pligt, dertil hører alligevel en christelig forsigtighed og smildhed, og da er der to hoved-aarsager, til at straffe, vel at tage i agt, og ligesom disse to udkræver det, at man skal giøre eller lade det, derefter skal man giøre slutning. Disse to aarsager ere nidkierhed for Guds ære, at den kand blive reddet, og næstens opbyggelse. Naar derfor Guds ære bliver beskiemmet af nogen, men ved en christelig bestraffelse kand paa nogen maade reddes igien, eller i det mindste forebygges, at den ey bliver mere skiemmet, saa er det tiid da denne pligt udkræves af os.

IV. Igien, hvor der kun er den ringeste forhaabning til, at vinde sin næste, at føre ham aldeles til rette, eller i det mindste at styre hans syndige modtvillighed noget, saa og at

hindre forargelse hos andre; saa drives det gemytte, hvor udi der er kierlighed, af sig selv ved saadanne aarsager, til at giøre det, som den bør giøre.

V. Men hvor det saa falder, at vi i den christelige forsigtighed forud kand merke, at Guds ære bliver ikke allene ikke reddet derved; men de onde kun tilskyndet til at laste og bespotte desmere; item at vi kun desmere optænder vor næstes ondskab (og giver aarsag til mere forargelse,) og altsaa uden nogen nytte forer os had og fortred paa halsen; saa ikke allene forbinder Guds bud os ikke dertil, men vi meget mere med en uforsigtig bestraffelse forseer os imod den christelige klogskab, som befales herudi; thi hid henhører egentlig hvad vor Frelsere siger Matth. 7, 6. Giver ikke hunde det hellige, (det er, saadan en pligt, som ellers er Gud velbehagelig, hvor om dette sprog egentlig handler) kaster ikke heller eders perler for svin, at de skal ikke træde dem med deres fødder, i det de ikke alleneste giør saadanne paamindelser til intet, men end og drive deres spot med Guds ord, og vende sig og sønderrive eder, og giøre eder allehaande fortræd, i det I siden ikke saa vel kunde troste eder ved, at det var et

af

af Gud paalagt kors, efter som I selv ved eders uforsigtighed har været skyld deri.

VI. Derfor er det ogsaa fornoden, at naar man straffer andre, man da og bruger den rette beskedenhed, og man maae i ord og geberder lade see, at det kommer af et kierligt hierte: eftersom det ellers vil skee, at naar den anden merker en heftighed og bitterhed, saa spildes den nytte, som man søgte, ja sagen selv bliver desverre; men naar da bestraffelsen er baade forsigtig og beskeden; saa er den et herligt beviis paa, at den er kommen af en kierlighed, som er virket af Gud, i sær naar vi ere villige til at lide og taale alting derfor, i det haab at faae noget udrettet: hvad som da skeer paa saadan maade, er ikke menniskeligt og naturligt, men af kierlighedens aand.

VII. Hid henhører ogsaa i særdeleshed dette, at, naar man skal straffe saadanne, som ere os underlagde, eller dog ringere end vi, man da bestlitter sig paa, at sætte det i verk med sagtmodighed, saa meget sagen selv vil det tillade, og saaledes at bringe den, som har syndet, mere til overbeviisning i samvittigheden, og til at erkiende sine synder, og forbedre sig, end med trusel og strenghed at giøre ham bitter og halstarrig; og det saa meget desmere, fordi de, som ere ringere og maae frygte sig,

pleyer at tilskrive den haardhed, som øves imod dem, ikke saa meget deres forseelse, som det at de ere foragtede, og at enhver vil spille mester over dem; hvorudover de let kand komme til at mene, at hvad de maae lide eller høre paa, kommer kun af vrede og hofmodighed, hvorved de da ikke bliver forbedrede. Hvorfor man maae vel vogte sig, at man ikke selv forderver det, som skulde gavne næsten.

Den 56. Afdeeling.

Glæde og bedrøvelse over næsten; got exempel; bøn for ham ved al leylighed.

I.

Men eftersom nogle ere i den stand, at de ey formaae at giøre meget, ja undertiden slet intet af disse aandelige pligter; saa og at mange af disse pligter aldrig kand blive øvede, som for exempel: mod dem, som vi ikke have leylighed at omgaaes nøye med: saa er dette fremdeles at merke, at saadanne kand og skal alligevel have en virkelig kierlighed mod næsten.

II. De skal da ikke allene glæde sig, naar de seer det gode, som Gud giør i eller ved ham; ey heller allene bedrøves, naar de høre eller see hans synder, og ikke veed at hielpe; heller ikke

ikke allene have en stedsevarig inderlig begierring efter hans sieles beste: men de ere ogsaa skyldige til, at giøre i det mindste saa meget til hans aandelige velfærd, som de formaa; hvilket skeer paa den ene side med et gudeligt exempel, at man for hans opbyggelses skyld endogsaa beflitter sig desmere derpaa; og ved hver leylighed, hvor man veed, at hand giver agt paa en, holder sig saa meget des forsigtigere; ja og til sin egen uleylighed afholder sig fra det, som ellers var tilladt, paa det hand ikke skal fatte onde tanker, eller forarge sig; (som Paulus Rom. 14, 1 og 14 vers lærer, hvorledes man skal omgaaes med sin næste i middelting, og skaane ham, og siger utrykkelig v. 15. Dersom din broder bedrøves for mads skyld, naar du saaledes bruger din frihed, at hand kand tage sig stød og bedrøvelse deraf; saa omgaaes du ikke mere efter kierlighed; paa den anden side, med hiertelig bøn for hans aandelige velfærd, baade i almindelighed, og i særdeleshed, naar os saa meget er bekiendt om ham, at vi veed hvorudi vi kand tilbede ham noget got.

III. Naar derfore christne seer, at Gud beviiser en nogen naade; saa maae de i deres siel takke Gud derfore, ligesom det var vederfaret dem selv, saa og paakalde ham, at hand

vil vedligeholde samme naade, og mage det saa, at hand ret bruger den: seer de, at en giør synd, da bede, at hand vil forlade ham den, og lade ham komme til sand omvendelse: seer de ham giøre noget got, da bede HErren, hand vil lade sig det vel befalde, og at det maae være velsignet til overflodigere nytte: seer eller hører de ham staae i fare eller fristelse, at de da strax bede Gud staae ham bi og bevare ham: og hvad sligt mere er.

IV. Thi det er egentlig og almindelig kierlighedens art, at hvor man seer noget, man da strax tager leylighed der af til at øve sin andagt og kierlighed: seer de unge folk eller børn, saa skal det strax falde dem ind, at HErren dog ville lade dem vøre i sin naade, saa de maa blive redskaber til hans ære: seer de en heel hob folk, da sukke, at dog ingen af dem maae fortabes: seer de nogle omgaaes med deres forretninger og arbeide, da bede, at Gud ikke alene vil lade det gaae vel af sted for dem, men og virke udi dem lige flid til at forarbeide deres saliggiørelse; seer de folk gaae til kirke, eller til andre hellige øvelser, at Gud da dertil vil forlene dem sin Aand, og give ogsaa frugter derudaf.

V. Angaaende det de seer eller vide, at der skeer i kirken, beder de alle tider ikke allene for sig,

sig, men tillige og for alle andre, at Gud vil give kraft til naade-midlernes rette brug, saaledes, at ordet, som nu skal prædikes, maae bære frugt; at de, som nærme sig til det hellige bord, maae værdelig annamme den hellige nadvere; at Guds rige maae saa fast grundfæstes i de unges og smaaes hierter, som skal døbes, at det aldrig siden kand blive reent omstødt af satan, og deslige mere.

VI. Hvorfor og christelige hierter ikke alene i forsamlingen giøre saadan forbøn, naar de der tiltales om at bede med efter deres medchristnes adskillige anliggende; men ogsaa troligen erindrer sig samme pligt hiemme hos dem selv, saa vel som og naar nogens nød kommer dem for.

VII. Og jeg holder for, at det er eet af de visseste og usvigeligste kiende-tegn paa den sande kierlighed, at, naar vi seer noget paa vor næste, det da straxs virker i os et ønske, en bøn eller taksigelse for ham: og de som finder deres hierter tilbøyelige hertil, de har et vidnesbyrd paa, at kierlighedens aand sandelig boer udi dem, og at saadanne deres bønner saa vel som deres øvrige gierninger, som de giøre i samme kierlighed, ere af naaden. Eftersom denne kierlighedens øvelse kand allermindst have kiødelige aarsager, heldst efter-

som saadanne bønner skeer gemeenlig i hie
tet, og vides af ingen uden af Gud; saa at in
gen anden henseende kand ikke derunder var
forborgen.

Den 57. Afdeeling.

Kierlighed og sagtmodighed, ikke alle ne for sit eget sinds rolighedes skyld; men af kierlighed til Guds bud, og hans exempel.

I.

Nu, alle de foromtalte stykker ere kiende tegn paa kierligheden, og endelig, naar de ere rigtige, da ere de vidnesbyrd om saadan kierlighed, som er artet efter Gud; men dertil hører ogsaa, at man beflitter sig paa kierlighed og sagtmodighed, ikke allene derfor, at vi kand have vore siele i rolighed, men og af kierlighed til Gud, og hans exempel.

II. Ellers eftersom der ved al kierlighed i sig selv er en sinds rolighed, og man finder sig vel derved; særdeles udi sagtmodighed, da man har at giore med dem, som oprøre os mod vor villie, da derimod vrede og heftighed allerførst og tit mere skader og forurolige den, som den findes hos, end den, som den gaaer ud paa; saa begriber den naturlige forstand ogsaa me-

get

get vel denne nytte, og et klogt menniske, endskiønt hand er uigienfødt, kand derfor tit vogte sig for vrede, og beflitte sig paa sagtmodighed, da hand dog ikke ellers har en sand kierlighed til sin næste, men hand holder kun paa og iagtager sit sinds rolighed; hvorfor man ikke kand regne det for andet, end for en skinkierlighed og falsk sagtmodighed, og ikke for noget, som i sandhed er virket af Gud; thi ellers øvede man ikke sagtmodighed for at skaane sig selv, men af tilbøyelighed til sin næste.

Den 58. Afdeeling.
I særdeleshed broderlig kierlighed, uden forskiel.

I.

Hvad som hid indtil er talt om kierlighed til næsten, gaaer altsammen ud paa den almindelige kierlighed, som Apostelen Peder kalder den 2 Pet. 1, 7. hvor hand gior forskiel mellem den og den broderlige kierlighed; dog skal vi ikke udelukke den broderlige kierlighed fra denne sag; men den er i visse maader endnu et stærkere beviis, og viiser sig i alle de frugter, som vi have anført om den almindelige kierlighed, hvilket derfor her kunde igientages.

II. Men denne almindelige kierlighed er saa-

saadan en, hvormed vi elske dem, som ogsaa ere gienfødde af Gud og ere i troen, og derfor ere af lige indvortes natur og af lige arve-rettighed med os; saa at just dette ogsaa er den egentlige aarsag til denne kierlighed: om denne taler ogsaa Johannes 1 Joh. 5, 1. Hver som elsker den, som ham fødde, elsker og den, som er født af ham.

III. Men vi maae betragte denne broderlige kierligheds art noget nøyere. Den strækker sig til alle Guds børn uden forskiel, naar den er retskaffen. Naar man elsker dem, som man er bekiendt med, hvis kierlige og opbyggelige omgængelse vi glædes ved og benytter os af, og alt saa snart kand see deres særdeles kierlighed igien imod os, og haabe os nogen nytte deraf; saa hører vel dette ogsaa med til den broderlige kierlighed, og kand ikke vel udelukkes derfra; men det er endnu ikke et ret ufeylbar bevis, naar det kun bliver derved; derimod naar jeg finder hos mig, at jeg inderligen elsker alle dem, som jeg seer eller hører om, at de ere Guds børn, det kand allene være et ufeylbarligt bevis.

IV. Thi saaledes ere Guds retskafne børn sindede, naar de kun høre om brødre og søstre, som de aldrig have kiendt efter kiødet, og ikke heller kand komme til at kiende i denne verden,

(hvor-

(hvorfore de ikke kand vente sig nogen særdeles nytte af dem, ikke engang i det aandelige, formedelst kierligheds gierninger, eller særdeles forbønner;) saa drages strax hiertet til dem, og vil foreene sig med dem i aanden. Seer de saadanne, af hvis skrøbelighed de mere kand have stod end opbyggelse, og altsaa ikke kand haabe sig heller noget af dem, men de samme meget mere behøver deres hielp, dog fordi de seer nogle andre kiende-tegn paa Guds naade hos dem, saa elsker de dem lige fuldt.

V. Ja som det kand skee, at der ogsaa imellem retskafne troende kand komme en misforstand, som Ap. G. 15,39. Da Paulus og Barnabas ikke vare af een mening, der de skulde udvælge en reyse-kammerat, dog endskiønt begges henseende var til Guds ære, kom der en fortørnelse iblant dem; saa bliver dog kierligheden ved iblant dem, saaledes, at eftersom de endnu anseer saadan en, som en broder eller søster, og erkiender Guds naade udi ham, saa tillader denne erkiendelse ikke, at gemytterne skulde formedelst den uliighed, og fordi den ene seer paa den anden det som mishager ham, skille sig fra hinanden, men ligesom de have lært, at taale ogsaa andres feyl med taalmodighed og sagtmodighed; saa lade de ogsaa

saa deres brødre nyde lige den samme kierlighed.

Den 59. Afdeeling.

Den broderlige kierlighed maae ikke søge sit eget: og hvorledes denne gaar for den kierlighed man har til sine blods forvante.

I.

Hvad som siges om den almindelige kierlighed, at den ikke maae søge sit eget, det samme gaaer meget den broderlige kierlighed an; saa den ikke søger sit eget, men det som hører næsten til, ja gierne staaer tilbage, og lader sit eget ligge, paa det det kand kun gaa den anden vel: eftersom den broderlige kierlighed er i sine frugter nogle grader høyere end den almindelige kierlighed. Hvorfore ogsaa denne broderlige kierlighed i visse maader sætter de aandelige brødre for dem, som efter naturen ere paarørende.

II. Jeg vil ikke hermed sige, at jo en retskaffen christen kand ogsaa have sin naturlige kierlighed til legemlige venner, eftersom evangelium og Guds ord ogsaa herudi ikke ophæver, men forbedrer naturen, fordi de ἄστοργοι eller ukierlige, som ere uden den naturlige kierlighed. Rom. 1, 31. 2 Tim. 3, 3. have et

slet

let vidnesbyrd. Men dog bliver det derved, at de retskafne christne holder for, at deres aandelige brødre og søstre ere dem ligesaa vel paarørende, som de legemlige: og ligesom de ere deres blodsforvante forbundne til visse pligter i det udvortes, og ogsaa gierne i gierningen vil bevise det; saa sætte de deres aandelige paarørende for dennem udi nogle andre ting. Thi det er jo ikke noget ringere, efter det indvortes menniske at være fødde af een Aand, end efter det udvortes at være af eet blod, hvorfore det første baand er ikke løsere, men snarer fastere; og det saa meget desmere, fordi hiin foreening strækker sig ogsaa ind i evigheden, da derimod blods forvandtskab har engang en ende, da man skal ikke kiende nogen mere efter kiødet.

III. Derfore er det ikke uret, at en christen i disse ting udi sin siel noyere foreener sig med den, som efter kiødet ikke rører ham noget paa, men dog formedelst igienfødelsen er hans broder, end med hans kiødelige og kiødelig-sindede venner; og i visse stykker lader hine gaae for disse, har en større og inderligere fortrolighed til dem, og skulde for lade sig skille fra disse end fra hine; thi hine ere Hans børn, som har befalet ham, at de, som komme til ham, skal hade fader, moder, kone, børn, brødre

og

og søstre, Luc. 14, 26. Hvorfore de ogsaa visse maader skal lade deres børn og brødre sættes bag efter. Og altsaa maae de ogsaa visse maader, nemlig naar de ligne deres kjødelige og aandelige paarørende tilsammenlige med Christo, hvo som giør min Fader villie, som er i himlene, den er min broder, søster, og moder. Matth. 12, 30.

Den 60. Afdeeling.

Den broderlige kierlighed kommer i den af hiertet, ligesaa vel som den naturlige slegtskabs kierlighed.

I.

Den broderlige kierlighed har den samme art, som den almindelige kierlighed, nemlig, at den kommer indvortes fra, ja den har endnu noget forud for denne, og kommer mere overeens med den besynderlige slegtskabs kierlighed.

II. Vi vide, at der imod vore nær paarørende er os medfødt en saadan kierlighed i blodet, at hvis den samme ikke svækkes eller ophæves enten ved en ondskab, som er indgroet i os selv, eller ved mangehaande fortrædelser, som os kand være tilføyet af dem, saa føler vi hos os en inderlig tilbøyelighed til dem frem-

for alle andre menniſker; saa at der er mange ting hos andre, som ikke bevæger os saa meget, som naar det kommer fra vore slegtninger; ja det er og ligger saa dybt i naturen, at man har havt exempler paa, hvorledes nærpaarorende forældre og børn, eller søskende, som ved vanlykke eller adskillige tilfælde ere komne fra hinanden, og har været paa det sidste hinanden gandske ubekiendte, naar de siden ubidende ere komne til hinanden igien, da har de fundet saadan bevægelse i blodet hos sig imod hinanden, at de paa saadan bevægelse just har kiendt hverandre.

III. Noget saadant er der og hos retskafne christne. Den Aand, som de ere fødde af, og som er født i dem, er dem i stæden for et slegtskab; derfore bevæger den dem altid imod dem, som ere af samme sind og gemyt, som de ere selv; og saa snart blive de ikke en broder eller søster vaer, at jo deres hierter bevæges over dem af glæde (eller efter tilstandens beskaffenhed af en medlidenhed) af kierlighed, og af forlængsel efter dem.

IV. Ja der ere exempler paa, at og nogle har ikke kiendt hinanden, men naar de kun første gang har seet hverandre, ere de i deres hierter ligesaa vel blevne bevægede til en hellig kierlighed mod hinanden, og deraf paa en hem-

hemmelig maade har ligesaavel kiendt hv
der var i den anden, som naar undertiden
andre personer fatter en naturlig eller vel o
saa en kiødelig kierlighed til hinanden ved d
første gang de seer hinanden. Der er ligesa
en aandelig Sympathie og hemmelig bev
gelse hos dem, fordi det er een Aand, som bo
i dem begge, og saa at sige, merker sin eg
skikkelse paa den anden.

V. Men i almindelighed er dette vist, a
saa snart en christen bliver den anden vaer,
det mindste af udvortes kiende-tegn, saalede
at hand merker den nye fødsel udi ham, s
kand hans aand ikke andet end foreene s
med ham, og det saa meget desmere brænden
de, naar det gode er mere fuldkommen i ha
og i den anden. Hvorfore der ogsaa er e
begierlighed at omgaaes med hinanden, o
at have ogsaa udvortes samfund, nemlig de
aandelige, saa og at bevise hinanden kierlig
heds gierninger.

VI. Alt dette tør man da ikke tvinges til
men det flyder af det som er i menniſket, og d
udaf den aand, som hand har tilfælles me
den anden. Alt saa bliver det, efter grunde
i hiertet, alle tider sandt om alle rette christne
hvad der udi en høyere grad endog efter d
udvortes siges om de første christne, Ap. G

4, 32. Deres mangfoldighed, som troede, havde eet hierte og een siel.

Den 61. Afdeeling.

Hvorledes den broderlige kierlighed er et vidnesbyrd paa naadens virkning. Og om verdens had imod de troende.

I.

Nu denne broderlige kierlighed er et ypperligt vidnesbyrd paa naadens virkning, fordi den er den umiddelbareste frugt af den gudelige kierlighed. Thi om endskiønt vi vel ogsaa elske saadan broders person, saa er dog aarsagen til denne besynderlige kierlighed den guddommelige fødsel, den af Gud fødde aand, det gode, som Gud har virket i ham, og som hand har kaldet ham til, ja Gud selv, som er og boer i ham; saa at vores broderlige kierlighed ikke holder sig op ved vor broder, men gaaer videre frem og trænger igiennem til Gud selv, og saaledes elsker faderen i sit barn. Saa vist nu som den sande kierlighed til Gud selv er et vidnesbyrd paa naaden, saa vist er ogsaa kierligheden til en broder, et vidnesbyrd derpaa, eftersom hiin er i denne, og denne kommer udaf den anden.

II. Den samme er ogsaa, saa at sige, natur-

turlig-viis et saadant kiende-tegn, efterso
vores tilbøyelighed til ham viiser, at vi ma
være af lige sind (og derfore ogsaa af lige o
rindelse) med ham; ligesom man og i verde
gemeenligen pleyer at slutte, hvorledes nog
er sindet, af den, med hvilken den forbind
sig i kierlighed.

III. Hvilket vidnesbyrd bliver endn
stærkere derudaf, at det tvert imod er verden
viis, at den hader Guds børn, som de der en
gandske anderledes sindede; og det da des
mere, efterdi verdens aand er stærk i dem, o
Guds Aand derimod teer sig kraftig i de an
dre. Hvorfore man ogsaa ret kand kiend
verden paa dette kiende-tegn, som er had
mod de fromme. Joh. 15, 19. 1 Joh. 3,
Allesaa er derimod kierligheden til de samm
et vidnesbyrd paa et saadant menniske, de
ikke er af verden, men af Gud.

IV. Derfore naar et menniske, efter det
som hidtil er anført, finder hos sig, hvorledes
hand vel ellers ogsaa elsker alle menniske
men at hans hierte alligevel i sær glæder sig o
ver alle dem, hvis retskafne christendom hand
seer eller hører noget om, holder sig dem stra
forbunden, søger videre, at foreene sig med
dem, naar det kand skee; og det ikke bar af be
gierlighed til at opbygges selv af dem, (hvilket

dog

dog ikke bør og skal udelukkes;) men kun af den aarsag, fordi saadant gode er udi dem, (ligesom og kierlighed gierne omgaaes den, som den elsker; uden at nyde noget af den,) agter den derfor frem for alle andre; ville, om det stod til ham, hellere undvære alle andre end den; tager strax med større emfindtlighed deel i det gode og onde, som moder den, og beder med en brændende aand for den, (dersom ikke noget særdeles tilforn ytrer sig i sielen, hvilket Paulus mener, Phil. 1,4. med glæde, og man i sandhed ikke alle tider finder sig ligedan findet i bønnen, eftersom noden og personen er til) saa har saadant et menniske vidnesbyrd paa, at den sande af Gud virkede broderlig kierlighed er hos ham, og hvad hand gior i og af den samme, det gior hand af Guds naades virkning; eftersom naturen, som ellers er saare bedragelig, ikke saaledes kand giøre disse ting efter.

Den 62. Afdeeling.

Det fierde særdeles kiende-tegn er ydmyghed. Denne ydmyghed lader sig først see i at erkiende sin uformue, i alt det som vi giøre, baade i og efter gierningen.

I.

Nu gaaer vi for det fierde til den fierde hoved-dyd, som er ydmyghed; om hvilken vi strax maae sige, at den er en af Aandens fortreffeligste frugter, som findes hos Guds udvalde og elskte Col. 3, 12. og hvad som da skeer i og af ydmyghed, kand ikke være den blotte naturs gierning, eftersom hofmod og agte sig selv høyt, er os i vor forderved natur medfødt, saa aldeles, at denne last kand endnu, skiønt kun paa en subtilere og forborgen maade, herske hos mangen en, i hvilken andre synder temmelig ere svækkede.

II. Vi maae derfor ret grundeligen indse i den rette ydmygheds art, eftersom der ogsaa findes en falsk og bedragelig ydmyghed, hvilken man ret maae skille fra den sande og retskafne ydmyghed. Saa bestaaer da og beviser sig ydmygheden derudi; først: naar vi har noget for at giøre, eller meget mere, naar vort hierte indbilder os, at vi vare dygtige til at giøre det, som skulde giøres, at vi da forestiller os, at vi ikke formaaer at giøre det; men maae fra Gud allene tage kraften til alt det som got er, og derfore understaar os til at tage fat paa det, ikke fordi vi giøre os gode tanker om vore kræfter, men fordi HErren har befalet os det at giøre: hvorfore vi og ikke uden

med

med hans paakaldelse, og med tillid allene til hans hielp begynde derpaa: naar vi ogsaa, mens gierningen forrettes, altid har vor uformuenhed for øyne, og kommer den ihu; saa og naar vi, efter at gierningen er forrettet, strax igien befinde os, at det ikke var vores kraft eller gierning; men tilskriver ham alting, fra hvilken alle andre gode gaver kommer, ikke bare med ord eller efter sædvane, men saa, at man erkiender det i sin siel, og derudover giver ham ære: saa at vi troe, at hvad for mod, glæde, gave og kraft der har ytret sig hos os i vor gierning, er ikke vores, men HErrens; hand har ikke allene maat givet os naturlig dygtighed dertil, ligesom vi vide, at vi har ogsaa vort væsen og naturlige kræfter af ham; men vi havde og ikke den gang ret brugt de samme, ey heller havt den villie, meget mindre den færdighed og beqvemhed dertil; men det er HErren, som har opvakt os dertil, givet drift dertil og opholdt den hos os: og derforuden har givet leylighed, middel, kræfter, forstand, andres haandrekning, og endeligen en god fremgang; i hvilket altsammen Gud har mere deel end vi selv; saa at det altsammen tilkommer ham, men os slet intet, uden allene vore feyl, mangel og ufuldkommenhed, hvilke ikke ere af ham, men af os selv.

III. Saaledes ere vi hans gierninger skabte ikke allene i henseende til naturen, men meget mere i henseende til den nye skabning og igienfødelse i Christo JEsu til gode gierninger, til hvilke at gjøre det engang i os virkede gode var ikke nok; men ligesom Gud efter skabelsen fremdeles opholder os, og vores vedvarende liv immer hen vedligeholder af hans virkninger, saa er det og herudi formoden, at skiønt de gienfødde har allerede faaet kræfter til det gode, saa maae Gud dog altid berede dem fremdeles til saadanne gode gierninger, at de kand omgaaes i dem. Eph. 2, 10. Hand er den, som udretter os baade at ville og at udrette efter sin behagelighed, til den tiid og i hvad maade hand behager Phil. 2, 13. Saa at vor dygtighed er af Gud 2 Cor. 3, 5. Og at vi saadan dygtighed kand giøre noget, er ikke mindre af Gud. Det heder Es. 26, 12. Alle vore gierninger haver du giort os.

IV. Hvor dette rettelig bliver kiendt, og vi finde, at vi indvortes ere saaledes sindede; at vi udaf saadan erkiendelse virke og have virket, agter i sandhed vore kræfter og formue, saa viit de ere vores og udi os, kun ringe, lader alt det, som andre behager og høyt agter udi os, være ringe i vore øyne, eller ogsaa tilskriver

HEr

HErren allene det, som har værdiget os uværdige nogen naade; og derfore af et reent hierte udtomme os fra al ære, og skyder den tilbage til Gud; i særdeleshed naar vi aldeles tilskrive sagens fremgang og lykkelige udfald ikke vor forsigtighed, omhyggelighed og dygtighed, men Guds velsignelse, der ligesaa vel kunde giort det ved en anden; og naar vi erkiende udi det, som er bleven giort, ligesaa vel vor mangel og feyl, og at det billigen skulde have været bedre og fuldkomnere, som og hvad got der er udi: da er alt saadant et vidnesbyrd paa en retskaffen ydmyghed, og at HErren ved sin naade har virket saadan gierning udi os.

Den 63. Afdeeling.

At det er fornoden, at henviise al roes til Gud, og at forhindre, at ikke andre tilskriver os noget. Christi art og satans art.

I.

Ligesom vi for i og efter gierningen maae handle saa med os selv i ydmyghed for Gud, og give ham allene æren, saa at vi med et redeligt hierte kand sige: Pſ. 115, 1. Ikke os, HErre, ikke os; men giv dit navn ære, for din miskundheds og for din sandheds skyld: saa maae vi efterat at gier-

ningen er fuldendet, meget heller sige Gud i
derlig tak, at hand har brugt os til sine redsk
be i saadanne ting, og befordret vore hænder
gierninger; end at vi skulde tænke, Gud var
derfor noget skyldig og vi kunde derudover r
se os for ham; saa maae vi og beflitte os pa
saa meget som det staaer til os, at bringe an
dre paa samme tanker, nemlig at de ikke h
der os for mere end som der er hos os, est
Pauli ord 2 Cor. 12, 6. Jeg sparer det, a
ry nogen skal tænke høyere om mig, en
det hand seer mig ar være, eller det hand
hører af mig: saa og at de ikke tilskriver o
nogen ære for gierningen; og derimod, hvi
de dog gior det, at vi da strax med al flid a
vender det fra os, og viiser hver mand lige t
Gud, hvilken al ære og den fornemmeste
tilkommer og ikke os.

II. Som vi seer, at ikke allene Paulus o
Barnabas meget derover bleve nidkiere og b
storsede, reve deres klæder i stykker, og spran
ge midt ind iblant folket, da de uforstandige
menniske til Lystra vilde beviise dem paa en
grov maade en afgudisk ære, for den mands
skyld, som de havde helbredet. Ap. G. 14, 14.
Men Peder søger og med en erindring at for
bygge, at der ikke skulde gives ham og Joha
nes en utilborlig ære for et mirakel, som de
gior

giorde. Ap. G. 3, 12. naar hand siger: I Israelitiske mænd, hvi forundre I eder paa dette? eller hvi see I saa stivt paa os? ligesom vi havde det giort af egen magt og gudfrygtighed, at denne gaaer. Ligesom og Paulus et andet steds, da hand havde bekommet det gode, som Gud havde giort ham eller ved ham, men besynderlig, at hand havde arbeydet mere end alle de andre, og derhos dog frygtede, at hand enten selv skulde ophøye sig for dette, eller at andre skulde tillegge ham nogen utilbørlig ære, derfor sætter disse ord her til. 1 Cor. 15, 10. Dog ikke jeg, men Guds naade, som er i mig.

III. Vi have og et deyligt exempel i vor Frelsere selv, som ret i gierningen lod see, at hand var af hiertet ydmyg. Matth. 11, 29. Hvorfore, enddog hand giorde sine kraftige gierninger af egen magt, eftersom Faderen og hand har een kraft tilsammen, dog immer viiser al ære fra sig, og derimod tilvender sin Fader den. Joh. 5, 19. Sandelig, sandelig, jeg siger eder, Sønnen kand intet giøre af sig selv, uden hvad hand seer Faderen giøre; thi hvilke ting, som hand giør, de samme giør og Sønnen ligesaa. v. 30. Jeg kand intet giøre af mig selv, ligesom ꝛc. Jeg søger ikke min villie,

men Faderens villie, som har udsendt mig. v. 41. Jeg tager ikke ære af menniske. v. 43. Jeg er kommen i min Faders navn, og I annamme mig ikke; dersom en anden kommer i sit eget navn, ham skulde I gierne annamme. Hvorledes kand I troe, I som tage ære af hverandre? og den ære, som er af den eeneste Gud, søge I ikke. Hvor HErren egentlig sætter sin og sine modstanderes art og kiendetegn imod hinanden.

IV. Hand siger fremdeles om sig Joh. 7, v. 18. Hvo som taler af sig selv, søger sin egen ære; men hvo som søger hans ære, som ham udsendte, hand er sandrue, og uretferdighed er ikke i ham: og atter Joh. 8, 50. Jeg søger ikke min ære; der er den, som søger den og dømmer. v. 54. Dersom jeg ærer mig selv, er min ære intet; men der er min Fader, som mig ærer, hvilken I sige, at hand er eders Gud. Saa taler hand ogsaa til sine egne disciple, paa det de ey skal hænge bare ved ham, Joh. 14, 10. De ord, som jeg taler til eder, taler jeg ikke af mig selv; men Faderen, som bliver i mig, hand gior gierningerne. Ligeledes da den besatte, hvilken hand havde hiulpen til rette, vilde blive

ve hos ham, og af taknemmelighed tiene ham, da tillod den kiere og ydmyge Frelsere ham det ikke; men sagde til ham: gak hen i dit huus til dine, og forkynd dem, hvor store ting (ikke allene jeg) men HErren har giort imod dig, og forbarmet sig over dig.

V. Denne art er ligesaa vel Christi egen art, som det derimod er satans art, at rive al Skaberens ære til sig, og have en velbehag derudi, at hand kand faae den. Hvilket dog aldeles er Guds retferdighed imod, saa at, der folket raabte om Herodes; det er Guds røst, og ikke et menniskes; og hand horde paa det med behag, da slog HErrens engel ham, fordi hand gav ikke Gud æren; og hand blev ædt af orme. Ap. G. 12, 22. 23.

VI. Derfore naar et menniske finder hos sig, at saa snart nogen ære vederfares ham, hand da derimod ydmyger sig i sit hierte, og erkiender, at den samme tilkommer Gud, og smukt beskedentlig, saa meget det staar til ham, viiser den hen til ham, tillige med det menniske selv, som vilde giore ham ære, saa har hand et vidnesbyrd paa, at Christi art, som er lige imod det til hofmodighed tilbøyelige kiød, er hos ham, og at hvad hand har giort i og af samme ydmyghed, tillige med den bevægelse,

som hand finder i sig efter at gierningen
giort, er virket af HErren og hans Aand.

VII. Derimod, naar en efter gierninge
befinder, at hand har en behag i sig selv, spe
ker sig derudi, hvad hand er for en mand, o
hvormegen tak man er ham skyldig, forlange
derfor ogsaa at roses af andre; er misforno
et, naar det ikke skeer, eller naar det ikke ske
saa meget, som hand mener, at have fortien
og derudover lader sig den anvendte me
fortryde, ligesom den kunde være spildt, de
mod, naar ham vederfares stor ære derfor, o
hand kildrer sig dermed, brøster sig deraf imo
andre, og seer gierne, ja vilde end og hielpe til
at det kunde skee end mere; og ikke af hiert
viiser det hen til Gud, endskiønt hand paa no
gen maade kunde giøre det med munden, o
saaledes vil have ære, som en frugt af sit ar
beide: da er det et bedrøvet tegn til, at den
gierning, som hand har giort, er ikke skeet i en
ret ydmyghed, og at hand har bedraget sig,
den tiid, hand meente, at hand giorde det til
Guds ære, efterdi der var en hemmelig selv
kierlighed der under, som nu begynder at kien
des, og altsaa var det altsammen lutter natu
rens gierning, giort i selvkierlighed, og i at fø
ge sit eget, og om der end i begyndelsen kunde
have været nogen gudelig virkning, saa er den

dog

dog bleven undertrykt, og det hele verk derudover bleven besmittet og fordervet.

Den 64. Afdeeling.
Modstand imod fristelser af egen ære, naar noget got er forrettet.

I.

Herved er dog alligevel at merke, at vi hermed ikke udelukker kiødets tilskyndelser til egen indbildning og hofmod, ey heller vil sige, at de gienfødde ere fri der fra; men maae visselig bekiende, at de endnu have noget af den gamle art hos sig, hvilken gierne søger sin egen ære, og ved hver leylighed lokker os dertil; saa at derover gode menniſker skal ikke plage sig og bedrøves saa saare, naar de i eller efter gierningen finder saadan bevægelse hos sig, at kiødet gierne vilde ophøye sig; efterdi vi see, at ogsaa den høyoplyste Apostel Paulus, som var en vel øvet JEsu Christi stridsmand, fandt endnu den syndige vanart hos sig, som vilde end og af de himmelske aabenbaringer, og af saadanne ting, som hand selv intet havde giort noget til, ladet sig forlede til hofmod, hvis ikke den himmelske Fader, efter sit viise og sunde raad, havde givet ham en pæl i kiødet, en engel satan, at slaae ham paa munden, paa det hand ikke skulde

ophøye sig. 2 Cor. 12, 7. Hvorfore saadan tilbøyelighed og tilskyndelse kand vel være i menniske tillige med de gudelige virkninger; men da er det Guds børns art derhos, at de modstaae saadanne saa vel som alle andre la ster, og søge saa meget desmere at ydmyge sig hos sig selv og for andre, eftersom hiertet gier ne vil høyt op. Naar denne kamp er oprig tig, saa er det bevis nok paa, at naaden end nu har overhaand.

II. Hid henhører ogsaa dette, som oprig tige menniſker tit finder hos sig, hvorledes kie det har taget dem med list og overilet dem, o siden efter alvorlig undersøgelse blive vaar hvorledes i det mindste en hemmelig æres e tertragtelse har blandet sig deri med: men sa snart de har merket syndens bedragelse, og d nu finder i sin siel en sand ydmygelse og bedre velse over sin elendighed; saa kand de ikke for kaste det som en bar naturlig gierning, men maae nok troe, at det har været en gierning som er virket af naaden; naar kun ellers naa dens kiende-tegn ere der, alleneste kiodet e kommen dertil og har besmittet det. Og saa dant findes i sær hos dem, som begynder forst i christendommen, og hvilke endnu ere megen skrøbelige.

III. Men Gud bærer ogsaa over med den ne

ne deres skrøbelighed, og betænker, at de endnu er i en barnagtig tilstand, udi hvilken de paa nogen maade søger deres egen ære, og forlader sig paa deres egne kræfter, som de endnu ikke ret kiender (hvilket hand vel ikke skulde giøre og saa see over med de stærke og dem, som ere videre komne.) Eftersom det ogsaa hos hine ere mere en vanvittighed end et forsæt, dog maae de mere og mere vænne sig af med dette onde.

Den 65. Afdeeling.

Ydmyghed viiser sig for det andet i at ikke søge sin egen ære, naar man forretter saadanne ting, af hvilke vi ikke kand faae nogen ære, ey heller ville tage imod nogen ære. Hvorledes det gode, som vi giøre, skal enten skiules, eller giøres offentligen.

I.

Først vor egen uformues erkiendelse, maae denne ydmyghed for det andet ogsaa viise sig derudi, (hvilket ellers er klart udaf det forige, og til deels med det samme er bleven vist ved,) at vi i de ting vi giøre gandske ikke søge vor ære, eller at giøre os stoer derved hos andre, at skaffe os deres roes og høyagtelse, og

at faae en fordeel og fortrin frem for andre;
men at det er os oprigteligen derom at gjøre,
at adlyde HErren og hans befalning, ud
hans orden at efterkomme vores kald, at gjøre
vor næste gavn, og endelig ved det altsammen
at befordre Guds ære, og ikke kere os efter
vor egen.

II. Men ligesom vort hierte er bedrageligt,
saa overtaler det os lettelig, at vi ikke merke
dets hemmelige list, hvorfore vi maae vel ha
ve noget at prøve os efter, og det kand være
dette; naar vi villig gjøre de ting, som vi vide
vi kand ingen ære indlegge os ved, og dog ud
velger os dem heller end andre gierninger,
som kunde vel tilføre os nogen ære, men ere
ikke saa nyttige eller fornødne, som hine; saa
og naar vi med et frydigt hierte beflitter os og
saa paa de gierninger, af hvilke vi snarere kun
de vente os foragt hos andre, enten fordi man
holder dem at være for ringe for os, eller fordi
Christi efterfølgelse i almindelighed regnes
nu af verden for en spot.

III. Men skeer det, at vi undertiden, mod
vor villie faaer nogen roes og ære, eller og
kand forud see den, men dog derfor ikke vil ef
terlade at gjøre det; saa var det endnu en prø
ve paa vor redelighed; naar vi i vort hiertes
prøvelse finder, at vi dog alligevel vilde have

gjort

giort det, uden at søge eller vente paa saadan ære: i særdeleshed da vi nok maae have erfaret, hvorledes vi til andre tider har virkelig giort ligesaadant, det er, giort det i saadanne tilfælde, hvor vi ingen ære fik ey heller kunde haabe, ja hellere har maat vente os skam derfor; og dog endnu staaer i samme sind.

IV. Derhen hører og, naar vi giøre meget got, saa intet menniske, eller dog saa faa, som mueligt er, veed deraf. Naar vi ikke allene i de ting, hvor vi umiddelbar har med Gud at bestille, omgaaes med de samme heldst udi londom, og jo ikke praler med bønner eller andre andagter for andre mennisker, og søger derudi en tilfyndelse til vor andagt, naar andre kand faae det kun at vide, over hvilken bøn HErren fælder en haard dom. Matth. 6, 5. Men end og giøre vor næste got, naar ingen veed det, uden hand allene, og vi saaledes ikke søger at forhverve os nogen lof af andre, som HErren siger: Matth. 6, 3. Lad din venstre haand ikke vide hvad den høyre giør. Ja naar vi undertiden giør got mod vor næste paa en forborgen maade, saa hand selv ikke kand erfare eller blive vaer, at og hvormeget vi har giort vel imod ham, og det ligesaa gierne, som vi pleyer at giøre det, naar hand veed deraf.

V. Saa-

V. Saaledes og naar vi, om det ellers mueligt, forretter vort gode paa den maade, at vi og giver andre deel i den ære, som vi faae af den ting vi har udrettet, og hvori vi just ikke ellers saameget havde havt deres hielp for noden.

VI. Derhen horer ogsaa, naar det staaer saaledes imellem begge, at man kand giøre noget enten hemmelig, eller saa at andre faaer det at vide, at man da heller udveller det første; med mindre at dette ikke kunde have saamegen nytte med sig, eller at vi paa den anden side kand haabe, at Guds ære derved des eftertrykkeligere kand befordres; thi ligesom vi ikke maae søge vor egen ære, saa er dog alligevel alvorligen befalet Matth. 5, 16. Lader saa eders lys skinne (end og) for menniskene, at de see eders gode gierninger, og ære eders Fader, som er i himlene. Og 1 Pet. 11, 12. Haver eders gode omgængelse iblant hedningene (og altsaa ikke allene i londom, men end ogsaa aabenbare for menniskens øyne) at de, i der de bagtale eder, som misdædere, kand af eders gode gierninger, som de see paa, prise Gud paa besøgelsens dag. Ligeledes og Phil. 2, 15. At I kand vorde ustraffelige, rene og ulastelige Guds børn, midt iblant den

van-

vanartige og forvendte slegt; iblant hvilke I skinne, som de himmelske lys i verden (og altsaa gaaer denne guddommelige villie ogsaa eder an.)

VII. Derfor man visselig ikke af en utidig ydmyghed maae skille Gud ved sin ære, og næsten ved den opbyggelse, som hand skulde have af vores gode; men det at vi ogsaa gierne skal skiule vort gode, hører til saadanne tilfælde, hvor dette oyemerke ikke er saa aabenbart, men der er mere fare for, at vores roes skal opblæse os, eller at andre skal legge os mere ære til, end den, som den allene tilkommer.

VIII. Disse prøver maae temmelig tiene os til at prøve os i det vi har at giøre, om det skeer af og i en sand ydmyghed, og om det saaledes er et naades verk eller ikke; Did henhører ogsaa dette, naar vi have nogle gaver, som Gud har lagt i os, og som vi kunde vente os synderlig roes af, vi dog undslaaer os for at bruge dem, i saadanne tilfælde, hvor vi frygte, at vort bedragelige hierte skulde storkes i at behage sig selv, eller at andre skulde legge formegen roes paa os; eller og hvor vi ikke seer stoer nytte derved, men hellere troer, at saadan nytte kunde kraftigere bringes til veye ved andre end ved os; og derfore lader andre giøre det, ja vil ogsaa selv blive dem behielpelige derudi:

og

og saaledes efter vor Frelseres exempel Phi
2,7. Forringe os selv, og udtomme os f
det, som vi ellers havde ret til, men som d
denne gang ikke kom saa vel overeens med v
res gudelige øyemerke.

IX. Men til at forklare dette Pauli vidne
byrd noget nærmere, er det tienligt, endnu e
merke dette; thi naar Apostelen Phil. 2,5
siger; Dette skal menes udi eder, som o
fandtes udi Christo JEsu; og siden vi
ner, hvorledes vor Frelsere har udtommet
fra sin guddommelige skikkelse, og nedla
dens brug for en tiid, og derimod forned
sig, og er bleven sin himmelske Fader lyd
paa det hand kunde forrette det, som hand v
sat og sendt til: saa er vel denne udtomme
og afleggelse fornemmelig et stykke af den lø
penge, som vor HErre maatte betale for
for at forsone det rov, som vore første fore
dre begik, i det de vilde tiltage sig den Gu
skikkelse, som dem ikke tilkom; imidlertiid vi
ser Paulus os alligevel udtrykkelig paa dett
exempel, og stiller os det for til efterfølgels
paa det vi derudaf maae lære at kiende det
sande ydmygheds art.

X. Hvilken da i denne henseende bestaar
derudi, at den ydmyge er ogsaa villig til,
nedlegge nogle af sine gavers brug, hvilk
hand

hand har, og hvis brug ellers kunde være nyttig, (ligesom og alt det, som Christus nedlagde, vare saadanne ting, som horte ham til, og hvis brug ellers i sig selv kunde tiene til hans Faders ære,) eller en tiid lang at undslaae sig derfra, naar Gud befaler ham noget andet, hvilket ikke tillige kand skikke sig, naar man skulde bruge det andet, men vilde meget mere forhindre det; eller naar kierligheden til næsten vil have os til vigtige ting, skiont der var kun liden roes derved; eller naar vi merke hos os, at de samme ting indvortes vedlige holder vores forfængelige sind og hoymodighed, eller ogsaa gior en temmelig stor anseelse hos andre.

XI. Naar vi saaledes formedelst een af disse aarsager (som vi let kand prove hos os selv) nedlegger vore gavers brug, saa er det et vidnesbyrd paa en retskaffen ydmyghed, som er lige efter Christi exempel.

XII. Hvorved dog er at merke, at saadan ydmyghed maae ikke paa andre maader imodstaae vores kierlighed og lydighed imod Gud. Hvorfore, naar Gud havde givet os gaver, som kunde tiene til andres opbyggelse, eller til saadanne tings og studeringers befordring, som ere gavnlige til det almindelige beste, da maae vi dog for denne ydmygheds skyld

ikke

ikke heller nedgrave vort pund, med mindre
lige det samme eller noget bedre kand blive
rettet af andre, og da kand vi vel lade det
re: men vi maae sigte dertil, at enten beg
kand ubehindret staae hos hinanden, eller
det som er mindre fornøden, ikke alde[les] u
lukkes, men allene opsættes til en anden ti
(ligesom da vor Frelsere havde forrettet
gierning, saa traadde hand igien til det, s
hand havde nedlagt,) eller at det ved vores
viisning kand skee af andre, hvilket vi selv
de have giort, men denne gang ikke vel kun
kome til at giøre, fordi vi vilde baade undgå
forargelse, og bevares fra hofmod; hvad
derfor ellers skulde giøre, og kunde ventel
nogen nytte eller ære af, det maae vi i en s
dan retskaffen ydmyghed afslaae os fra.

Den 66. Afdeeling.

Ydmyghed viiser sig for det tredie
udi, at man af hiertet under andre
ogsaa deres ære.

I.

Dette forer os nu for det tredie til et and
kiende-tegn paa den rette gudelig ydmyg
hed; nemlig, naar andre, i hvem de og ere,
i hvorledes de end kunde være sindet imod o
har faaet lige gave med os, eller større gave

end vi, og staaer i lige arbeid med os, men have mere velsignelse derudi, større dygtighed, klogskab, kraft og eftertryk, og derfore ogsaa saaer mere roes derfor end vi, ja vor roes ret bliver temmelig fordunklet derved; vi da ikke misunder dem det, eller bedrøver os derover; men heller takker Gud hierteligere, fordi hand bruger andre til sin æres redskaber, og giver mere vext til deres planten og vanden, end om hand giorde det ved os, og troer af hiertet, at HErren ikke har fundet os værdige til at bruge os dertil, eller og at hand har seet, at vi ikke troeligen vilde omgaaes med hans gaver, hvorudover hand hellere har holdt de andre saa værdige; hvilke vi derfor ikke skal være misundelige over, men med glæde prise Guds viisdom og retferdighed.

II. Hvor dette skeer, der kand man see, at der er en uforfalsket ydmyghed til grund i hiertet; særdeles naar vi ogsaa gierne roser saadant gode, som er hos vor næste, taler hos andre derom, og gior det bekiendt, og naar andre gior det samme i at rose det, er da gierne tilfreds dermed, og saaledes i ingen maade vil forhindre vor næstes roes, endskiønt vores lider skade derved; men hellere befordrer den, eller meget mere Guds ære ved den.

III. Derimod er det vist nok en hoffærdighed,

hed, om man end ikke vil erkiende det, naar
ikke allene føler hos os, at andres roes gior
ont i hiertet; hvilke opstigende bevægelser o
saa findes hos gode siele, men saaledes, at
kraftig staaer dem imod, og med bedrøvelse
ydmyghed for Gud erkiender der udaf deres
fornyelses ufuldkommenhed; men have
beholde end ogsaa saadan misgunst imod an
dre, og understaaer os i gierningen at for
mindske vor næstes roes. Derfore hvad som
vi tage os for, imedens vi have saadant hiert
det maae vi have og holde mistænkeligt, at d
er ikke rigtigt, fordi os fattes paa ydmygh
hvilken allene er en bequem ager, hvorpaa d
kand vore noget, som er Gud behageligt,
som den Hellig Aand kand arbeide paa.

Den 67. Afdeeling.

Ydmygheden viiser sig for det fierde i at bekiende sine egne feil og forseelser, og derudi, at man villig og lydagtig antager andres bestraffelse.

I.

Ligesom vi finder hos de hellige Guds mænd og saa dette vidnesbyrd paa deres ydmyghed udi deres skrifter, at de selv har op-

teg-

tegnet deres forseelser, og opsat dem til en af-
mindelse for efterkommerne, enddog de nogen-
ledes kunde fordunkle deres berømmelse; det-
te har de giort derfor, fordi de haabede, at
Gud kunde prises for den barmhiertighed
hand har ladet dem vederfare, og andre kunde
derved opbygges: Saa maae og for der
fierde den sande gudelige ydmyghed derpaa
kiendes, naar vi gierne bekiender vore forseel-
ser hos andre, ja og vel offentligen, og om det
saa giortes fornøden, udi skrifter og bøger:
nemlig i saadant tilfælde, naar vi kunde haabe
deraf, at Guds naade derved for andre kunde
blive des hierteligere erkiendt og berømmet,
saa og at andre kunde i vores exempel finde
noget til deres advarsel eller og trøst, og saale-
des og til deres opbyggelse.

II. Hvilket og er at forstaae om de forseel-
ser, som ey andre veed af at de findes hos os,
og af hvilke vi haaber, at andre ikke allene in-
gen forargelse skulde have ved det vi aaben-
baret dem, men aldeles en fordeel og stor nyt-
te udi det aandelige.

III. Saaledes og, naar vi lader os selv og
vor gierning gierne straffe og forbedre af an-
dre, endskiønt det kunde være ringere folk, li-
gesom og den viisdom, som er her oven
fra, lader sig gierne sige. Jac. 3, 17. Og

det

det bliver en regel for Guds born, hvad
staaer Pſ. 141, 5. En retferdig banke mi
det ſkal være mig en velgierning,
ſtraffe mig, det ſkal være mig en hove
olie. Og det ey allene af dem, hvilke, ſo
de retferdige, gior ſaadant af kierlighed
med et got hierte, beſynderlig naar de va
ſatte over os, da vi maatte finde os forbun
ne til at takke dem endnu høyere; men og na
nogen anden med bitterhed og af et ureent h
defuldt hierte vilde giøre ſaadant imod
Hvoraf de, ſom i ſandhed ere ydmyged
hiertet, har den ſamme nytte, bliver man
ting vaer hos ſig, ſom deres fiendes grandv
re øye viiſer dem, hvilket hverken deres ven
ikke heller deres eget øye tilforn har kund
kiende, og derfor maae vi agte os enhver fie
de forbunden og takſkyldig, eller meget m
den Guds gode regiering, ſom ſtyrer det om
til vores beſte: og om vi end kunde være forſi
ret paa, at de har giort os uret, ſaa maae
dog alligevel troe, at vi i det ringeſte maae h
ve givet aarſag til ſaadan ugunſtig dom v
vor egen uforſigtighed.

IV. Fremdeles hører hertil, naar vore
næſte har faret noget vild i at ſtraffe og ret
os, og derved giort os uret, eller i det mind
overtraadt den chriſtelige beſkedenhed
grænd

grændser; at, fornemmelig naar det er saadanne, som ere satte over os, eller vi i det ringeste veed, at de dog alligevel har giort det i en god mening, at vi da, for at øve vores ydmyghed og sagtmodighed, ikke sætter os fortrædelig imod dem: men for Guds æres skyld, og for at redde sandheden, beskedentlig viise, hvorudi vi have ret, for saa vidt at hielpe dem af med deres ugrundede slutninger; men dersom vi seer, at den anden endogsaa herved kand blive opvakt til mere synd, da i fald saadant kand forties uden at beskadige Guds ære og at sandheden skal lide noget derunder, og vi i fremtiden ikke hindres fra at forrette noget andet got med frugt og nytte; (ligesom der og hertil horer en christelig forsigtighed og klogskab, at vi hverken gior for lit eller formeget deraf) da heller tie saa længe stille, besynderlig naar vi betragter, at Gud denne gang har ladet os blive antastede paa en usommelig maade for at erindre os om vore andre og forrige forseelser, og heller lade det kun have den ansеende hos nogle, som om vi havde giort og havt uret, end vi vilde, for at redde vor egen ære, adskille fredens og eenighedens baand. Saa giver dette atter igien et vidnesbyrd paa den rette ydmyghed.

V. Fremdeles findes hos den rette ydmyg-

hed denne art, at man ligesaa villig bedrer o
forandrer sig derudi, hvorover man er bleve
straffet og erindret, og hvori man og befinde
at saadan bestraffelse har grund, den maa
nu være kommen af hvad slags hierte den va
re vil, saa at og de selv i særdeleshed, som ha
paamindt os af et got hierte, kand see det o
prise Gud, som har velsignet deres omsorg
for os.

VI. Ja naar vi end har giort ret, men de
som den anden vilde have, var endnu bedre
saa skammer en ydmyg sig ikke ved at folg
endog saadan en erindring, og vel og saa at be
kiende det for andre, og at søge sin glæde der
udi, at andre har udrettet noget got hos ham
i almindelighed skal vores villie stedse være
saa indrettet, at vi saa og saa meget retter paa
det, som findes hos os, som vi enten formed
delst andre eller og ved vor egen overbeyelse
befinder, at det forrige har ikke været saa got
som det skulde være; paa det enhver kand see
at vi ikke holder os for at være fuldkomne
men at vi ere altid færdige til, at forbedre os
og lade os forbedre af andre.

VII. Derimod er det et vist tegn til hofmo
dighed, som efter omstændighedernes beskaf
fenhed er enten grovere eller finere, naar vi
ikke vil lade os paaminde og straffe af andre;

men

men bliver vred derover, bliver den anden fiendsk, som giorde det mod os, og sætter os imod ham med bitterhed, undskylder vore feil, og bliver fremturende i vort sind; og endskiønt vi vel seer, at det andet var bedre, dog alligevel af trods vil ikke unde den anden den ære, at vi skulde først lerre af ham, men i almindelighed bliver ved det, som vi engang har udvalt og begyndt paa, og vil ikke have den skam, at vi jo altid skulde giore det, som ret var. Derfor hvor man seer saadant gemyt, der har naaden ikke overhaand, og altsaa ere dets gierninger meget mistænkelige: men hvem der har denne ydmyghed, som vi har talt om, hos ham er den samme, og hvad som skeer udi den samme, en retkaffen naade-virkning.

Den 68. Afdeeling.

Ydmygheden viiser sig for der femte derudi, at man bekiender og vedstaaer, hvem vi har lært noget af.

I.

Foruden dette ydmygheds kiende-tegn, som vi har talt om, er der for det femte et andet, som kommer det meget nær, naar vi altid gierne tilstaaer, hvor vi har lært noget got af

andre, og ere komne videre enten ved deres a
viisning eller erindring, og, som vi tilforn h
hørt, ved deres bestraffelse, eller ved der
exempel og anførsel. Ja om vi end hav
foretaget os at udføre en sag mestendeel v
den oplysning, som Gud havde givet os sel
naar vi dog kun finder, at andre havde giv
os den mindste anledning dertil, eller og at
uden deres vidskab har faaet anledning
dem, at vi da ogsaa gierne taler om dem, o
saa meget det staaer til os, billig meddeler de
noget af den berømmelse, som vi har taget
den samme ting: uden saa var at det i vis
maader kunde hindre eller formindske fru
ten deraf, hvis vi nævnte den, som vi hav
det af, og derfor ikke fandt det raadeligt, at s
ge det.

II. Derimod er det ikke allene en uretfer
dighed, men end og en hofmodighed, naar
man gierne vil skiule og fortie hvem man ha
lært noget af, og ikke allene vil ikke være de
bekiendt for andre, men vel og aldeles nægte
det, og vil kun være blevet klog af sig selv
Men naar man bekiender og vedstaaer sad
dant til den andens berømmelse, da er alt det
som skeer i saadant hierte, i sandhed Guds
gierning, og ikke naturens; thi denne kand ik

ke andet end søge sin ære, og have mishag i det, som er den imod, eller som forkleiner den.

Den 69. Afdeeling.

Hvorledes ydmygheden viiser sig og-saa i udvortes ting, som i klædedragt og desligе mere; hvorledes man kand giøre for lit og forme-get deraf.

I.

Ømendskiønt ydmyghed ikke er en udvor-tes, men en indvortes dyd i hiertet, saa er det dog for det siette billigt at merke, at den ogsaa viiser sig i det udvortes, og retter sig efter det indvortes saa vel hvad klædedragt, som ellers ogsaa geberder, boliger og den øvrige indrettelse hos hver i sin stand er angaaende.

II. Man maae i saadan sag i sær skye tven-de ting, at man hverken paa den ene eller an-den side gaaer eller dømmer for viit.

III. Det er engang viist, at der ere saadan-ne folk til, som snart sætter deres gandske yd-myghed i det udvortes, menende, at det er al-lerede nok til ydmyghed, naar man kun bar ringe og gemene geberder og lader, bruger ringe og uanseelige værelser, og giør ingen viitloftighed udi sin stat og stand; men bru-

ger ringe ja vel og gandske usædvanlig klæd
dragt, da dog alle disse ting kand findes ho
ret hofferdige hierter, ja mere; alt saadant ud
vortes kand ret være indrettet af puur hoffe
dighed.

IV. Man har ey at tvile paa, at jo de a
skillige stænders klædedragt har af den, so
først har paafundet den, saaledes været ind
rettet, at den skulde være ringe og gemeen
hvorfor den har passet sig til deres profession
hvilke skulde være afdøde fra al anden ve
dens daarlighed, og derimod af hiertet vær
hengivne til den sande ydmyghed, og bevis
den samme i dette stykke: men jeg frygter meg
for, at siden er hos mangen en deres selsomm
dragt og klæder, hvor slet de end seer ud
saa langt fra ikke nu mere et ydmygheds tegn
at de langt mere kraftig vedligeholder dere
aandelige hofferdighed, i det den største o
stoermodigste konges krone, purpur, guld o
ædelstene giør ham ikke saa opblæst, som saa
dan en stakkel er af sin fattige klædedragt
hvorved hand indbilder sig en stoer værdig
hed, en synderlig hellighed, og et stort fortrin
frem for alle andre folk, som ikke gaaer i sam
me liberie og klæder, som hand.

V. Saadant bedragerie maae formodent
lig endnu findes ogsaa hos andre, som endnu
ikke

ikke har lært at giøre ret forskiel imellem skin og sandhed; og dog alligevel, ligesom de har en behag udi sig selv i deres efter anseende ydmyge dragt; saa foragter de andre i henseende til sig, som enten ikke i det udvortes har noget prægtigt paa sig; men dog ikke heller gaaer saaledes klædde efter hines egensindighed og foreskaarne monster, uden hvilket alting skal kaldes hofferdighed; eller som maae gaae med noget kostbarere, af blot lydighed, men tillige med stoer vœmodighed. Hvorfore hofmodigheden er mere hos saadanne utidige dommere, end hos dem, som dommes, hvilket man noksom kand see af deres færdighed i at domme.

VI. Men endog vi paa den ene side maae vogte os for denne indbildning, ligesom ydmygheden bestod i nogle sonderrevne, flikkede og slette klæder; saa er dog alligevel paa den anden side de andres maade, som bestaaer kun ogsaa i en indbildning eller tanke, som de gior sig, ligesaavel imod ydmygheden, naar de derimod tager sig den frihed til, at giøre og efterabe i det udvortes alt det, som de forfængeligste menniſker gior og tager sig for, under det skin, at hiertet hænger dog ikke derved, og kand derfor altsaa heller ikke blive besmittet deraf.

VII. Men jeg frygter for, at saadanne folk

veed i almindelighed ikke af den rette ydmyg-
heds art; thi den grunder sig eendeel paa at
kiende al udvortes pragtes forfængelighed og
verdens herlighed, og eendeel derudi, at man
kiender sin egen uværdighed og ringhed. Den
som nu i sandhed holder sig ringe, den samme
holder sig heller ikke værdig til at føre nogen
udvortes pragt, om der endskiønt kunde være
noget sandfærdigt og en ret ære derudi; men
vil heller unde andre det, som hand anseer for
at være værdigere end hand selv er; den som
og ret anseer forfængeligheden med saadanne
øyne, som hand burde, den har og en ekkel for
alt det, som hand erkiender at være forfænge-
ligt, og derfor vil hand ikke med villie befliti
sig derpaa.

VIII. Derfor, den som med fri villie vilse
nogen pragt, det maae nu være i klæder, huser,
eller anden statselighed, den forraader sig selv,
at hand enten er saa gandske forfængelig, at
hand og agter saadanne forfængelige ting for
noget høyt; eller og hand bilder sig ind, at
hand er værdig til, at gaae ziret klædt frem
for andre, og har derudi en velbehag til sig
selv.

IX. Vil et saadant menniske ikke tilstaae
det, som man dog klarligen kand see paa ham,
men vil at man skal holde ham indvortes

gand-

gandske ydmyg; saa kand man kun sporge ham, hvorfor hand gaaer i saadañe klæder, (at vi nu for exempel skal tale om dem,) og hvorfor hand ikke er fornoyet med et ringere slags, da der dog alligevel findes hos saadan pragt stoer omkostning, besværlighed, møye og andet saadant. Jeg er forsikret, at i hvad for aarsager hand vil føre frem, saa dog, naar man noyere forsker efter, skal man finde, at det har kun været bare undskyldninger, og ikke den rette bevægende aarsag; den eeneste aarsag er dog denne, man maae tilstaae eller negte det, at man baade behager sig selv, saa og gierne vil befalde andre folk i saadanne udvortes ting, og blive anseet af dem, at man vil være mere end andre, og eftersom folk ikke saa just anseer personen selv for den, som hand vilde ansees for, saa lader man sit fortrin og høyhed lyse frem i det udvortes, paa det vi derved kand foraarsage os en høyagtelse og ærbødighed.

X. Denne aarsag skal enhver, som redelig vil prøve sig og ikke gierne vil bedrage sig selv, finde udi sin siel; naar hand vil have den arme madikke-sæk, som er hos ham ikke bedre end hos andre, betient paa saadan maade, som andre ikke kand eller tør have det: hvorudi baade sees deres sinds forfængelighed, der so-

ger noget i det, som intet er, (nemlig i den ste-
re phantasie, som det egentlig lyder i de
gredske text om Agrippa og Bernice, naar de
i vores danske staaer; med stoer bram) hvor
udover de som holder ydmyge christne for en
foldige stompere og phantaster, blive selv
hoved-phantaster, saa og sees deres hiern
hofmodighed derudi, hvilket er lige mod
mygheden.

XI. Det bliver derfor derved, en perso
hand maae være mand eller qvinde, maae
se sig saa meget som hand vil af sin ydmygh
og beraabe sig derpaa, at hand er dog ydm
i sin siel, og at hans hierte ikke hænger til pr
og stads; dersom den dog med villie og
val, eller uden en ærlig og for Gud og en
sten sambittighed forsvarlig maade, klæ
og holder sig prægtig, og derfor enten hol
sig over det, som og efter verdens love, e
ver hans stand, (hvilket er en meget hoy gr
af overdaadighed;) eller dog ikke holder
saa viit neden for, som den, uden at skade
forhindre det, som HErren har sat ham u
meget vel kunde giøre; Hos sagdan en er
den sande ydmyghed; men det som hand i
bilder og mener sig at have deraf, er kun
kiødeligt bedragerie.

Den 70. Afdeeling.

Erindring om af hvad aarsag og i hvad tilfælde man maa bruge noget, som skinner og seer prægtigt ud, uden at beskadige sin ydmyghed.

I.

Imidlertiid maae vi dog, til nogle ængstede Sieles trost, sætte noget hertil, som vel allerede ligger i det, som tilforn er talt, men er værdt videre at udføre; nemlig at der kand være aarsager, hvorfore end ogsaa ydmyge hierter kand have nogle prægtige klæder og andet, som de øvrige folk ikke maae have.

II. Vi vide, at ydmyghed hører ligesaa vel til de største i verden, hvis de vil være den ydmyge JEsu disciples, som til andre personer; men eftersom Gud har sat dem til øvrigheder og regentere, ikke allene over retskafne og forstandige christne, men ogsaa over dumme og uforstandige folk, hvilke ikke ved bare christelige aarsager og forestillinger lade sig bevæge til den skyldige ærbødighed og frygt imod dem, som bære Guds billede paa sig, og skal øve hans magt; men de har behov, at den frygt skal opvækkes ved nogen strenghed, og den ærbødighed der hos ved noget udvortes

og anseeligt, som falder i øynene: saa kan man ikke laste dem, at de lade nogen prægtighed og herlighed see udi deres og deres betienteres klædedragt, (ligesom vor Frelsere ikke laster den herlighed, som var i Salomons klæder, Matth. 6, 29.) saa og ikke heller om deres bygninger og boliger og andet udvortes har et fortrin frem for andres.

III. De som da, ikke for at have behag i sig selv, og for at kildre sig dermed; men kun for at komme afsted med den anseelse, ærbødighed, og i visse maader den underfaatenhydighed, betiener sig af saadanne udvortes ting, som hos andre var en lastværdig pragt, de ere ikke strax derfor skyldige i hofferdighed; dog udfordres der, at de alligevel maa vel prøve deres hierter, om ikke saadan subtil gift sniger sig ind hos dem, at de vil giøre det mere end andre, da de heller skulde blive under andre af deres ligemænd, end søge med flid at overgaae dem; ja ikke bruge mere af det alt sammen, end de fornufteligen kand slutte, at være fornøden til en udvortes prydelse paa det Guds billede, som de bær: særdeles naar slige ting skulde skee med undersaaternes bekostning, da maatte man heller efterlade det aldeles, eftersom hvad de derudi giøre, bør være, og ikke skee anderledes, end for deres undersaatters beste skyld. IV. Hvad

IV. Hvad som nu er sagt om saadanne, der regierer i egen person, det strekker sig i visse maader ogsaa til dem, som ere og sendes i deres sted, og derfor i visse stykker, som deres redskaber, har deel i deres myndighed, og derfor ogsaa i deres herlighed, nemlig at de ogsaa i det udvortes maa gaae noget videre end andre, men med lige sind og af lige aarsager, som er sagt om de forrige.

V. Saa kand der ogsaa være en maade, som gior noget i saadanne ting tilladeligt, naar de ting, som ellers i almindelighed bliver brugte af hofferdighed, bruges kun af bar lydighed imod dem, som man staaer under. Saaledes kunde en herres kone, eller og en herres tienere og tienerinder af lydighed giøre noget, som andre ikke kunde giøre uden synd.

VI. Man kunde vel indvende og sige, at man er ikke skyldig, at være nogen herre lydig i det onde, eftersom den regel staaer uimodsigelig fast. Ap. G. 5, 29. Man bør at lyde Gud mere end menniskene. Men herved er vel at merke, at den regel egentlig gaaer ud paa de ting, som i sig selv ere gode eller onde, saa at jeg er ikke skyldig til, mit hierte til behag at giøre noget, som egentlig er ont, eller i sig selv synd, ey heller at efterlade for deres skyld

noget som er got, (see Dan. 6, 11.) Men hvad de ting angaaer, som ere middel-ting, det er, som i sin natur hverken ere gode eller onde, men bliver det først formedelst visse omstændigheder, der kand lydighed imod øvrigheden befaling giøre noget til ret, som ellers maatte være syndigt og uret. Nu at bære det eller det slags klæder, eller at lade det giøre saa eller saa, og saa fremdeles; er i sig selv middel-ting, og materien i det ene klæde saa velsom i det andet er en Guds skabning til menniskenes brug, og der er ikke heller enten foreskreven eller forbuden nogen vis form og skikkelse, at dømme det efter; derfor forblive de fremdeles saadanne middel-ting, som kun i henseende til deres gemyt, som bruger dem, eller i henseende til andre omstændigheder, bliver gode eller onde. Altsaa giør lydigheden i dette fald, at noget er tilladeligt for den som adlyder, og tillige derhos holder sig i ydmyghed, men hvor saadan aarsag fattes, vil det visselig blive en anden til synd, og regnes ham til hoffærdighed.

VII. Did henhører ogsaa, naar en, for exempel, boer udi et prægtigt bygget huus, som hand hverken selv har opbygget dertil, ey heller forlanget, at have det paa saadan maade; men maa bruge hvad hand finder for sig: Li-

ge-

geledes maa jeg og hidføre de menniskers tilstand, som paa adskillige maader maa omgaaes med folk, hvilket man ikke vel ellers med eftertryk kunde giøre, uden at have noget i det udvortes, som var dem liigt; thi paa det man kand tiene sin næste udi det, som Gud giver en leilighed til, saa holder kierligheden os til, at vi i middel-ting maa begvæmme os efter andres skrøbelighed, og vel ikke at giøre ont, for der kand komme got deraf, (hvilket er, og bliver forbuden. Rom. 3,8.) men for det godes skyld at giøre noget, som uden saadan aarsag kunde være ont, men nu ikke er det, fordi det er giort af saadan aarsag.

VIII. Men paa det kiødet skal ikke smigre for sig, og drage det, som bliver saaledes tilladt, videre end samvittigheden tillader; (som man med flid maa vogte sig for) saa maa man ved alt dette dog flittig tage i agt, hvorledes eens hierte i saadanne tilfælde maa være beskaffet, om det ret i sandhed skal have vidnesbyrd om ydmyghed.

IX. Nemlig først maa hand grundig bekiende hvor uværdig og ringe hand er for Gud og menniſken, og altid have det for øyne, og derfor ikke holde sig værdig til det, men agte det for en fri Guds regiering, at man er ophøyet over andre, og behøver en udvortes herlighed;

saa

saa vi med paafuglen vel kand see paa de skiø-
ne fier, som Gud har skabt os med, men tilla-
maa see paa vore stygge been. For det and-
maa man ingen behag have i sig selv derover
eller agte sig mere end andre der ere ringere,
men tænke, hvor mange der ere ibant dem, som
i deres nedrigere stand ere dog høyere agtede
for Guds øyne. For det tredie maa man
heller have behagelighed i saadant prægtigt
væsen, naar man endog maa leve derudi,
men meget mere ydmyges udi sig selv for
Gud, og kun betiene sig deraf til det øyemed-
ke, hvortil Gud vil have det: men eftersom
det dog er fornødent, saa agte det for en be-
sværing, og hiertelig ønske, at blive fri fra det.
For det fierde, maa man derfor ogsaa i alle
ting virkelig bryde saa meget af, som muelig
er, og som den aarsag, hvorfor vi nødes der-
til, vil tillade. For det femte maa man og
saa meget flittig tage i agt, at man ikke forar-
ger den skrøbelige, hvilket allene er nok til, at
giøre det til en virkelig synd, som ellers for
samvittigheden kunde være forsvarligt. For
det siette maae man ogsaa til sidst see paa sin
egen samvittighed; og hvo som i saadanne til-
fælde finder en modsigelse i sin samvittighed,
og forestiller sig det som en syndig pragt, hvil-
ket andre, som er sterkere, vel kunde bruge; og

sam-

samvittigheden ved en grundig forestillelse ikke vilde lade sig stille tilfreds; saa maatte da saadan en ogsaa holde sig fra saadanne ting, og fordi det var ham for svart at æde kiød, lade sig noye med grønne urter. Rom. 14, 2. Eftersom den vildfarende og skrøbelige samvittighed (efter den almindelige regel) ogsaa forbinder en saaledes, at man ikke tør giøre derimod.

X. Naar disse regler blir vel tagne i agt, kand de ved Guds naade (hvilken man altid ydmygeligen maa anraabe, samt at Gud vil altid give os den fornødne viisdom herudi,) endogsaa i denne omme sag vel forvare et menniske, at hand ikke herudi skal forsynde sig. Vi seer nogle af dem i det bekiendte exempel Dronning Esther (i de stykker, som ere lagde til Esthers Bog C. 14, 11.) Hvilken, som en persiske dronning, maatte efter sin herres befaling og forlangende og efter rigets sædvane gaae udi herlig prydelse: men hun vidnede for Gud; Herre, du har kundskab paa alle ting, og du veed, at jeg hader de uretferdiges ære, og haver vederstyggelighed til de uomskaarnes og hver fremmedes seng. Du veed min nød, at jeg haver vederstyggelighed til min overdaadigheds tegn, som er paa mit ho-

hoved; de dage jeg skal lade mig
paa, at jeg haver vederstyggeligh
dertil, som til en maane-flods klud,
at jeg ikke bær det de dage jeg maa v
stille.

XI. Hvo som kand sige dette med sin s
vittigheds vidnesbyrd, og altsaa med sa
hed for Gud, (thi hvis man kun beraaber
derpaa for menniskene, saa er der tit meg
hyklerie derved,) den tor jeg vel frikiende
Gud angaaende hans udvortes prægtige
sen, og troe, at hand ved alt dette er i sandh
ydmygere end de fleste i deres slette og ti
dragt, ja flikkede og revne klæder, som de k
bære for nods skyld. Dog maae hand
mer regne dette med hen til den forfæn
ligheds tieneste, som creaturet er und
kast, ikke med sin villie, men for ha
skyld, som det haver underlagt, i h
bet. Rom. 8, 20. Saa at man derfor al
sukker, at blive forløst derfra, og længes ef
Guds borns herlige frihed.

XII. Af alt dette haaber jeg at det er kla
hvorledes den af den Hellig Aand virkede y
myghed ret er beskaffen, og hvad som enten
aabenbarlig den imod, eller paa en bed
gelig maade esteraber den.

Del

Den 71. Afdeeling.

Det femte besynderlige kiende-tegn er taalmodighed. Denne taalmodighed lader sig derudaf kiende, først, naar vi gierne gior Guds villie, omendskiont vi og tillige lide det derover, som man ellers kunde været fri for. Den naturlige taalmodighed.

I.

Ligesom taalmodigheden er og een af de christelige hoved-dyder, saa tager vi for det femte den samme, som den femte, paa hvilken vi kand merke naadens virkninger, saasom den samme efter Gal. 5, 22. er og een af Aandens frugter.

II. Men saadan taalmodighed kand tiene til denne prøve, først, naar der findes saadan hiertelig og stadig villie til at tiene Gud, at, naar vi efter Guds villies udfordring skulde giøre noget troligen, vi da ikke lod os afskrekke fra det samme, endskiont vi maatte frygte for, ja klarligen see for vore øyne, at vi kom til at lide derover megen had, skade, skam og forfølgelse: thi saadant er ligesaa vel et kiende-

tegn

tegn paa den kierlighed til Gud, at den sa
me er saa meget stærkere end den egen-kier
hed, hvilken saa meget den kand, alle til
flyer for lidelser, saa og et beviis paa taalm
digheden, at den i sandhed findes i vore hj
ter, og er en dyd, som saa meget desvisser
virket af den Hellig Aand, som vi desfriv
gere paatager os lidelsen selv.

III. Der er mange lidelser, som saale
moder os, at vi umueligen kand undgaae de
og i almindelighed er dette menniskelige l
net (for syndens skyld) saaledes beskaffet,
forer det med sig, at vi ikke altid kand have
got: men maa paa adskillige maader dra
med besværligheder, med smerte og sygdom
i legemet, med fortrædeligheder af andre m
niskker, og hvad for flere ting ellers der a
kand komme for, og møde baade gode og
de. Der er nu ogsaa taalmodighed fornø
til at bære saadan lidelse paa den rette maa
og til denne byrde horer ogsaa dette, at ta
modighedens og trøstens Gud m
virke den udi os. Rom. 15, 5. og saaled
kand dette slags taalmodighed ogsaa være
vidnesbyrd paa naadens virkning.

IV. Men fordi saare meget bedragerie f
des i denne prøve, eftersom hvad som hol
for en christelig taalmodighed, kand hos

gle være en bar frugt af menniskelig klogskab, nemlig at menniket derfor med stilhed og uden modstand bærer sin lidelse, fordi hand dog alligevel ikke kand undgaae den, eller dog ikke uden mere besværlighed, hvilket hand vel seer forud, og derfor skikker sig saaledes dertil, at hand ikke enten ved modstand, eller i det mindste ved sit sinds forurolighelse, unyttige angstelse, bedrøvelse, vrede, uvillighed og andet, som ikke kand hielpe ham, skal giøre sig det tungere end det er i sig selv, saa og at hand desmere kand drage menniskens hierter til sig, til at have medlidenhed, at staae ham bi, og at hielpe ham, og hvad for anden nytte hand kand vente sig af saadan en udvortes taalmodighed; hvilket altsammen kommer allene af den egen-kierlighed, som bruger en menniskelig klogskab, til at giøre det paa denne maade deslettere, som ellers ikke vilde skee, om hand bar sig anderledes ad, i det man vogter sig at giøre det større ved det, som det ellers kunde blive større ved, ham til ingen nytte, men heller til større skam; eftersom de fleste, som lader de bare affecter raade over fornuften, pleier ved deres aabenbare utaalmodighed at giøre det større, og at saare sig selv desmere: saa vi vel maa sige, at endogsaa naturlig-viis er den ubeqvemme maade at bære sin byrde

paa, som man ikke kand undgaae, ikke min
til besværing end som den bare byrde i sig s
er: hvilket den menniskelige fornuft selv ka
begribe.

V. Efterdi da denne art af taalmodigh
som intet frivilligt har udi sig, er saa meget
dragerie underkiven, ja der tit i hertes grun
findes mere utaknemmelighed og opsetsigh
end taalmodighed, endskiønt vi dog siden vi
søge at finde kiende-tegn paa den sande ta
modighed i dette fald: saa sætter jeg billig
denne art af taalmodighed foran, naar m
med villie og vidskab tager den lidelse paa
som man ellers vel kunde have været for
den, om man enten paa en grov maade al
les havde vildet giøre mod Guds ære og
pligt, eller dog kun paa en subtilere maade
det noget deraf staae tilbage: hvilket da e
ret Christen kors.

VI. Thi hvor dette skeer, og i et saad
verk, som vi reenligen med vort øyemerke p
Gud, og af kierlighed til ham og vor næ
efter de forrige prøver, tager os for, og alt
ikke søger eller venter for os selv nogen ære
ler nytte deraf, (i hvilket fald det ellers kun
synes, at vi selv førte os en ufornøden lid
se paa halsen) dog ikke lade os ved lidelsen
skrække eller giøres lade; men heller lide, e

at sette noget, som var HErren behageligt, tilside; saa er saadant en sand taalmodighed, som ikke kommer af kiød og blod, hvilket alting med villie tager sig nogen lidelse paa, med mindre saadan lidelse kunde derimod paa nogen maade oprettes ved en fordeel, som man kunde have deraf; men da maa den være virket af Gud, hvis Aand overvinder kiødets naturlige opsetsighed ved at forestille Guds villie, og at HErrens veye ere idel godhed og sandhed.

VII. Og saadant kiende-tegn er da deskraftigere, naar lidelsen, som man giver sig udi, er desvarere; thi i en ringere lidelse kand kiødet igien bedrage os, at vi tilskrive Aanden det, at vi paatager os den, eftersom eens eget sind kand tit ogsaa bringe os til et forsæt i de ting, hvor det ikke gaaer for heftig til, og kand i nogen maade efterabe den forhen beskrevne taalmodighed; men samme vort eget sind holder ikke ved, naar lidelsen bliver saa svar, at ingen tapperhed mere formaaer at imodstaae dens skrek og frygt.

VIII. Saadant kiende-tegn bliver endnu mere bekræftet, naar man ikke allene gaaer frostig til saadan lidelse, forend man har erfaret, hvor tung den er; men ogsaa da, naar man staaer i en virkelig erfaring om, ja finder det tun-

tungere, end man i forstningen havde tæn
saa og seer ikke forud, at der er nogen befri
eller lettelse for haanden, men lader alt
komme an paa Guds bare villie og forsæt
se, og dog staaer endnu fast udi lidelsen, la
ikke af fra sit gode, som man maa lide for,
hverken forkaster det man har giort, ey h
lader sig fortryde, at man haver giort det.

IX. Saadant læse vi om Apostlerne,
bleve regierede af Guds Aand, at lidelsen
ikke giort dem feye; som der staaer 2 Cor.
v. 16. Derfor blive vi ikke lade (nem
trængseler;) men dersom og vort udv
tes menniske forderves, fornyes dog
indvortes dag fra dag. Og altsaa t
begierligheden til at tiene Gud troligen,
af, men meget mere til, ved lidelsen. L
saadant vidnesbyrd gives ogsaa Engel
Epheso, Aab. 2, 3. Du haver baaret
saadant, og har taalmodighed; og
haver arbeidet for mit navns skyld,
er ikke bleven træt. Saa formaner
Paulus sine Epheser, Cap. 3, 13. Der
beder jeg, at I skal ikke blive trætte
mine trængseler, som jeg lider for ede

X. Hvor det gaaer anderledes til, nem
at menniskets bliver strax tret, og lader af ig
naar hand seer, at lidelsen kommer ham

svar og nær for øynene, fortryder hvad hand har giort, og forderver det vel selv igien, saa er det et bevijs paa, enten at det har været kun en falsk og blot naturlig taalmodighed, formedelst hvilken man ubetænksom, eller dog uden at have noksom prøvet, hvad der var i vente, har givet sig i kampen; eller og, om man i begyndelsen har i Guds kraft begyndt verket, man dog siden ikke ret hiertelig og omhyggelig har brugt den samme, og derfor saaledes mist den igien.

Den 72. Afdeeling.

Taalmodigheden lader sig for det andet see i den glæde man har over lidelserne. Tre adskillige grader udi taalmodigheden.

I.

Vi har endnu, for det andet, fremdeles en prøve, som flyder af den forrige, eller meget mere er en bekræftelse paa den samme, naar det kommer end saa vijt, at man glæder sig over lidelserne for HErrens navns skyld; hvorom der allerede er handlet i den 7 afdeeling: men vi har at igientage det her endnu for saa vijt, som det er saadant et kiende-tegn, som er allermindst at tvile paa, og hvorudi naturen allermindst har deel; efterdi selv-

fornægtelsen maae være kommen temmel
viit hos saadant menniske.

II. Men ligesom der samme steds allere
er erindret, at man ikke alle tider saaledes o
naar saadan grad, og at kierligheden til Gu
kand derhos dog alligevel være redelig, en
skiont den just ikke er endnu saa brændende
i saadan høy grad, som var at ønske; saa ma
man her ogsaa just igientage det samme,
derved erindre, at man ikke af saadan glæd
saynelse kand slutte, at taalmodigheden
er retskaffen eller oprigtig, men vel, at d
endnu er noget svag og skrøbelig.

III. Som man i almindelighed ma
merke, at taalmodighed maae deles i tre gr
der. Den nederste er, naar en christen
Guds skyld bær sin lidelse, enten den da
for det godes skyld, eller er ellers en anden
mindelig lidelse, og udi samme lidelse
modtvillig opsætter sig mod Gud, eller kn
rer mod ham: men kand dog ikke undslaae
for svarmodighed, og føler hos sig, hvorled
kiødet tilskynder ham til utaalmodighed, m
hand dog alligevel med bøn, og ved at for
stille sig Guds villie, og ved andre christel
bevægende aarsager kæmper saaledes de
mod, at hand, omendskiont hand heller vil
være fri for lidelsen, dog alligevel overvind

utaa

utaalmodigheden, og ydmyger sig under sin himmelske Faders vældige haand. I dette slags taalmodighed er der vel endelig megen skrøbelighed, men formedelst den redelige kamp imod de opstigende utaalmodige tanker, er der dog ikke desmindre en forsikring om Guds naade derhos.

IV. Den anden grad er, naar en troende vel efter det udvortes menniske føler sin lidelse, men efter det indvortes er vel dermed tilfreds, kand nu lettere nedtrykke kiødets indskydelser, og finder virkeligen udi sin siel, at hand, fordi hand erkiender, at det er saa Guds villie, og at det har en aandelig nytte med sig, som til sin tiid skal aabenbares, hand da ikke forlanger det anderledes, og altsaa har en rolighed derved udi sin siel, fordi hand alligevel erkiender det for en velgierning, og derfor takker Gud udi sin aand, enddog det udvortes menniske formedelst sin emfintlighed ikke har eller føler nogen glæde deraf.

V. Dette er allerede en høy grad: dog alligevel er denne for det tredie den høyeste, naar den lidende har saaledes overvundet den naturlige modstand, at hand af den kundskab hand har der om, hvorledes hand har at anse lidelserne ikke med kiødelige men med aandelige øyne, sandferdig finder en glæde derover i sin

siel, og holder de samme for een af de stor
velgierninger. Det er da det kiende-teg
som Apostelen Paulus anforer 2 Cor. 6,
Som bedrøvede, hvilke maae lide meg
hvorover andre vilde viise sig høyligen bed
vede; og derfor ogsaa ikke kunde ansees
derledes end for bedrøvede menniſker, fre
for dem, som ikke forstaaer sig paa Aande
kraft; ja og selv føler til nogen bedrøvel
indtil de har faaet overvunden den; men
le tider glade, med en saadan glæde, s
har mestendeel overvundet i deres siel den
selse af bedrøvelsen.

VI. Nu, endskiønt denne grad er
høyeste, saa er den dog ikke den eeneste, s
kommer af naaden, men og hos de tvende
rige kand der findes kiende-tegn paa Gu
naade-virkninger; saa at de, som endnu sta
paa de forrige, særdeles paa den første trap
men derhos har et redeligt hierte, strider
vorligen imod den opstigende utaalmodighe
har en mishag deri, og vilde heller med sta
frimodighed bære lidelsen, disse, siger jeg, s
ikke ængste sig, men give deres siele tilfred
med den deel af naaden, som de besidde;
at de tillige ydmyge sig derudi, og troe, at
tilforn har været efterladne i at vore paa
indvortes menniske, hvorved naaden til ta
modighed ogsaa havde voret. VII.

VII. De maa ogsaa tillige beflitte sig paa at prise Gud, i det mindste med den taalmodighed, som er allerede virket hos dem, flittig at overveye Guds villie, korsets vey og orden, og dets velgierning, saa og alle andre stykker af Guds ord, som dertil ere tienlige, paa det derved troen, tilliid og kierligheden til Gud kand blive formeret, hvilket da visselig ogsaa virkelig styrker taalmodigheden. Thi da opfyldes det, som Paulus siger Ebr. 12, 11. al revselse, i der den er nærværende, synes ikke (særdeles forend man bliver mere ovet,) at høve til glæde, men til bedrøvelse; men derefter skal hand igiengive dem retferdigheds fredsommelige frugter, som ere øvede derudi.

VIII. Og derved bliver da bedrøvelsens fornemmelse saare formindsket, ja næsten borttaget: saa det kand skee derimod, hvad Jacob siger. C. 1, 2. Mine brødre, agter der for al glæde, naar I falde udi adskillige fristelser, hvilke ellers i sig selv ikke ere en glæde. Men erfarenhed gior meget hertil, hvilken Paulus hidfører af taalmodigheden og dens øvelse, Rom. 5, 4. Hvorfore de allene, som ere komne til erfarenhed, kand finde saa meget af denne glæde hos sig, som de har tiltaget i erfarenhed.

IX. Udi en sum at sige det, hvor denne
viit beskrevne taalmodighed befindes i lid
sen, som vi lide for Guds Navns skyld, og
saaledes er det rette kors, der er den, og hv
som skeer i og af den samme, visseligen en na
des virkning.

Den 73. Afdeeling.

Taalmodigheden lader sig for det tr die kiende i den almindelige menniskelige lidelse.

I.

Ligesom nu disse taalmodighedens kien
tegn ere og sees i de slags lidelser, s
endnu i visse maader har staaet i vor eg
magt, og vi med egen villie paatager os, hvil
da paa bemeldte maader ere det rette kors
saa skal man dog for det tredie ikke udelukk
den taalmodighed derfra, som øves i den a
mindelige menniskelige lidelse; hvilk
bestaaer i saadanne ting, som gode og ond
ere underkastede, og som vi plat ud ikke kan
unddrage os for: saasom legemets naturli
skrøbeligheder, sygdomme, smerter, svarm
dighed, forliis, fortræd af mennisker, ska
paa udvortes ting, foragt, og dislige uleylig
hede

heder, som menniskene i denne jammerdal, mestendeel, endskiønt paa adskillige maader, ere underkastede, hvorfore de ogsaa ligesaavel kand treffe Guds børn; men i det selvsamme skal og kand man ogsaa vise saadan taalmodighed, som man kand kiende naadens virkning udaf.

II. Saadan taalmodighed bestaaer da i at bære sin lidelse uden opsetsighed og knur mod Gud, uden bitterhed imod sin næste, uden umaadeligt klagemaal, (thi de, som immerhen knurre og klage, have i Judæ epistels 16. v. et slet vidnesbyrd, og saadant bliver der sagt om dem, **som vandre efter deres egne begiæringer**, og derfor ikke kand lide, at de forhindres udi dem,) og at man derimod saa vel beviser sig beskeden udvortes i geberder, ord, og gierninger, som og stille og rolig udi sindet; da det første ogsaa kand merkes af andre paa os, men det sidste og indvortes bliver menniskét kun vaer hos sig selv.

III. Men derved er vel at merke, efter det, som forhen er mældt i den 71. Afdeling, at den naturlige fornuft formaaer meget, og at derfor kloge naturlig-dydefulde menniskér, som har lært temmelig at tvinge affecterne under fornuftens lydighed, kand giøre meget efter af

det, som Guds Aand virker hos sine troende, hvorfore, naar man kun anseer det oven her da er forskiellen ikke saa meget kiendelig.

IV. Men hvo som ogsaa herudi søger komme til mere vished, kand allerbest find den, naar hand egentlig seer ind i sit hierte, hvad for aarsager det giver sig i taalmodi heden. Bestaaer da aarsagen derudi, at m seer, man kand intet udrette med opsetsighe men maa dog her igiennem, og gior sig kun delsen desvarere; hvorfore det kand bed best, siden man dog maa igiennem tornene smyge og bøye sig, og saa got som man kand krybe igiennem, heller end at slaae omkr sig, og da kun desmere rive sig paa tornen item, naar man er taalmodig, fordi man haa ber nogen fordeel deraf i verden, ja vel og gi giore en fortieneste deraf for Gud; i sær naar man søger ære og priis deraf; hvilket vel d den sterkeste tilskyndelse til den naturlige taa modighed; eller og naar man formedelst den blotte og bare vane i at staae udi elendighed nu ikke synderlig mere agter det; saa forraa der hiertet sig selv med disse sine hensigter, d dets taalmodighed er ikke nogen virkning he oven af, men allene af fornuften.

V. Derimod vises den rette taalmodig hed, naar menniket i sandhed befinder hos sig

sig, at hvad hand lider, og hvad hand med taalmodighed bærer, det har hand i HErrens frygt vel overveyet, og tillige undersøgt Guds raad; at hand ogsaa har begivet sig til saadan taalmodighed, og forbliver derudi, ved det hand seer paa, at hand mange gange har fortornet Gud, og givet ham aarsag til, at lade ham sit barn føle riset; hvorfore det ikke vel kand somme ham, paa nogen maade at imodstaae den Guds retfærdighed, som er formildet med saa megen barmhiertighed, men at have behagelighed derudi, hvorom tilforn allerede i den 36. Afdeeling viitløftigere er handlet.

VI. Fremdeles, naar taalmodigheden grunder sig paa det, at man seer hen til Guds ret over sine creature, at hand, som en fri Gud, har magt til, efter sin velbehagelighed at omgaaes med sine skabninger, som ere hans leer; og at det derimod ikke kand somme disse, end ikke udi deres hierter engang at formene ham sin ret, eller drage den i tvil; ligesom leeret ikke kand sige til den, som giorde det, hvad gior du? eller gierningen kand sige: hand haver ingen hænder. Esa. 45, 9. Saa ydmyger ogsaa en siel sig herudi for sin Gud, og villigen frembyder sig, at hand maae giøre med den hvad ham er behageligt, og derfor ogsaa vil lade det

sig behage, og gierne skikke sig i den orden, som
Gud har sat mellem sig og sine skabninger,
besynderlig, naar den fremdeles betænker,
hvorledes Gud, som kunde lade den frem-
bringe sin gandske livs tiid i bare lidelser, dog
alligevel naadig skaaner den den meste tiid, og
derimod lader den vederfare saa meget got
aandelig og legemlig, indvortes og udvor-
tes, hvilket, naar den det betragter, da skal den
formaae saa meget hos den, at den og agter
det billigt, efter saa megen sødhed, som den har
smaget, ogsaa villigen at tage imod en bitter
kalk af hans haand. Deraf kommer det, at en
troende siel er i sandhed saa sindet, som Job
var, naar hand C. 2, 10. siger: Skulde vi
allene tage imod det gode af HErren
haand, og ikke tage imod det onde?

VII. Til dette vidnesbyrd hører fremdeles dette, at en siel derhos skal betænke, hvilket et saligt Guds raad der ligger skiult i kors og lidelser, og den skal i sær indtrykke udi sig hvad Paulus lærer Ebr. 12, 6-10. Hvilken HErren elsker, den revser hand, og hand hudstryger hver den søn, som hand annammer. Dersom I taalmodeligen lide revselsen, da tilbyder Gud sig imod eder, som mod børn; thi hvo er en søn, som faderen ikke revser? men ere I u-

den

den revselse, i hvilken de alle ere blevne deelagtige; da ere Jmægte og ikke børn. Dernest, dersom vi havde vore kiødelige fædre til tugtere, og frygtede, skulde vi da ikke meget mere være den Aandernes Fader underdanige, og leve? thi de andre revsede os i faa dage efter deres rykke, men denne revser os til nytte, paa det vi skulde blive deelagtige i hans herlighed.

VIII. Naar et hierte finder sig ret rort og bevæget, ved det at det betragter Guds troskab, og lidelsernes nytte, hvorved det saa fortreffeligen og til saa stor nytte er bleven lutret, og derudover er vel tilfreds med sin himmelske Faders tugtelse, saa at det i det indvortes finder mere fornøyelse udi Guds kierlighed, som sees i lidelserne, end det lader sig forurolige af det udvortes, saa er det visselig en taalmodighed her oven fra; og det saa meget desmere, naar det og kommer dertil, at man atter ikke allene med ord, men ogsaa med hiertet kand sige efter hvad Job har sagt, C. 1, 21. HErren har givet det (nemlig det, som vi maa lide skade paa, saasom stand, ære, gods, hustrue, børn, og saa fremdeles) HErren har taget det, HErrens Navn være lovet. Og særdeles naar sielen end og kand bringe

det til en glæde over sin lidelse, hvor om der maa igientages det, som er bleven erindret i den 72. Afdeeling.

Den 74. Afdeeling.

Om fornøyelighed med Guds villie i lidelserne. Hvorledes man maa bruge midler imod lidelserne.

I.

Det horer ogsaa til saadant vidnesbyrd dette, at naar en siel redelig har provet sig selv, den da finder en saadan villighed i sit hierte, og har, uagtet den kiødelige omhed, som ingen tild synes vel om korset, saa fast forresat sig, at, om det og skoed i dens villie, at gisore sig los fra lidelserne imod Guds villie, eller og at faae det igien, som den havde tabt, den dog ikke vilde gisore det, men heller underkaste sig Guds villie; Ja om Gud end lod det staae den frit for, at blive fri for lidelserne, men hand derhos vilde heller at den ikke slog sig los derfra; men at den fremdeles skulde prise ham med og under sine lidelser: om den da i sandhed kand sige; den vil heller længer holde ud udi lidelserne, end kun et lidet at blive

ge tilbage fra det, som den kiere fader havde meest behag udi; at den derfor af en ret grund end og midt under korset, ja i det den tænker derpaa, kunde sige: skee din, ikke min, eller mit kiods, villie: og bede med sin Frelsere, Matth. 26, 39. Min Fader! er det mueligt, da gaae denne kalk fra mig: dog ikke som jeg vil, men som du vil. Paa den og saa ret maae bede efter hans villie. 1 Joh. 5, 14.

II. Denne villighed skal og vise sig fremdeles i de øvrige midler, som man bruger i og imod lidelserne, dog saa at man ikke anderledes bruger dem, end at, om det saa var HErtens villie, vi da ikke heller derved maa afvende lidelserne. Saa maa en syg udi sin svaghed bruge medikamenter og lægedom, for derved at søge sin sundhed, eller dog for at stille sin smerte; en anden, som stikker udi en anden slags nød, maa og søge hielp.

III. Men saadan brug maa blive inden sine grændser; for det første, maa der ikke bruges noget middel, eller kun tænkes til at bruges, uden de som man veed kommer overeens med Guds orden. Den som derfor med vidskab betiener sig af saadanne midler, som ere Gud imod, den strider aabenbare imod Guds villie, og hos den kand man ikke

eengang tænke, at der er nogen taalmodigh
For det andet, aarsagen, hvorfor vi brug
saadanne midler, maa ikke fornemmelig v
re den begierlighed vi har til at blive hiulp
men at vi kand derudi fyldestgiore vor sa
vittighed, at vi har ikke foragtet Guds ord
Derfor maa saadanne midler for det tred
ikke bruges med saadan stor bekomring
frygt for, om de skulle slaae vel an eller ik
men med et stille sind, at vi ville være vel
freds, fordi vi har giort vores, HErren m
nu for ræsten lave det efter sin villie. Og s
ledes maa vi for det fierde ikke begiere,
tvinge Gud ligesom hielpen af hænder
men strax i begyndelsen fatte den slutning,
vi vil lade os vor Faders villie vel befal
hvordan den og vil falde ud. Derfor,
vi hielpes, da at tilskrive ham hielpen og
midlerne; men dersom det ikke skeer, da
at det er saaledes bedre: og med det faste
sæt, at hvis vi skulde vide, at HErrens vi
var anderledes, vi da og ikke vilde unders
os fremdeles at forsøge det ringeste derim

IV. Naar det staaer saaledes til med hi
tet, saa kand vi sige, at et menniske, endt
hand bruger tienlige midler mod sine lidels
hand dog ikke desmindre er villig til at ba
de samme, og derfor kand erkiendes for
være taalmodig.

Den 75. Afdeeling.

Bestandighed udi taalmodigheden. Deres opmuntring, som har ladet sig overvinde af utaalmodighed.

I.

Foruden de forige maae vi endnu sætte denne prøve paa taalmodigheden, nemlig, at den ikke allene er der for en tiid, naar lidelsen er kun ringe og kort; men falder hen igien, naar den bliver svarere og varer længe, særdeles naar alt haab om befrielse forsvinder. Thi hvilken taalmodighed, som end og da holder ved, den maae have dybere rødder, end at den kand være voxet op af naturen.

II. Endskiønt man ogsaa herved maae tage i agt, at endogsaa ved den sande taalmodighed, som er Aandens frugt, skeer det, naar korset, som griber det udvortes menniske for hart an, holder længe ved, at de troende da fole, endskiønt aanden er villig, at dog kiødet er skrøbelig. Matth. 26, 41. Hvorfore, naar de mene, at det skulde blive lettere for dem, det dog begynder, at blive immer svarere, saa de maae udstaae megen kamp, og besværligen holder sig op ved Guds naade. Ja vi har exempel i Job, som for sin taalmodigheds

heds skyld Jac. 5, 11. er berømt af den H
lig Aand, at lidelsens svarhed kand paa
sidste overgaae vor taalmodighed; thi den
dyre Guds mand, havde viist saa herlige p
ver paa sin taalmodighed, som sandelig
var af den bare natur, men en retskaffen gu
lig taalmodighed, faldt endelig saa viit, at
hand var kommen til sig selv igien, maatte ha
bekiende C. 42, 3. 6. Jeg har sagt der, so
jeg ikke forstod; derfor foragter jeg m
nu selv, og angrer der, i støv og aske.

III. Hvilket HErren lader skee ved nog
paa det baade de selv krafteligen kand blive
indret om deres skrøbelighed, og hvorledes
ere aldeles intet, naar Guds haand undd
ger sig kun et lidet under lidelsen, saa og at a
dre ved deres exempel kand blive advaret m
al forbovenhed og formastelse, og derim
bringes til, at erkiende den menniskelige skr
belighed.

IV. Imidlertiid har Gud ikke allene taa
modighed med sine børns skrøbelighed (sa
som hand nok som kiender deres formue og l
delsernes storhed) naar deres taalmodighe
end er borte, og holder dem i deres mere en
bar menniskelige fristelser nogle utaalmodig
geberder, haarde ord, og utilbørlige gierni
ger, som skeer i saadan forvildelse, til gode
men

men jeg tor ogsaa forsikre alle Guds born, naar de efter den naades maade, som Gud har gipet dem, ere taalmodige og stille i deres lidelse for deres Fader, saa længe det endnu ikke har været over maaden og utaaleligt for dem, om det da ved den altforstore nod skulde komme til en utaalmodighed hos dem, at hand dog skal opreise dem af saadant deres fald, og ikke lade dem blive liggende derudi.

V. Hvilket jeg fast og tilforladelig kand bevise, ikke allene af forbemeldte Jobs exempel; men i almindelighed af Guds beromte trofasthed 1 Cor. 10, 13. (Eder er endnu ingen fristelse paakommen, uden menniskelig; men Gud er trofast, som ikke skal lade eder fristes (nemlig i det mindste ikke i henseende til, at det jo skal faae en ende eengang) over eders formue; (men) enten lade eder overvinde fristelsen, eller om I jo engang ved dens heftighed og eders uformuenhed skulde falde, da ved en naadig opreisning) skal giore udgangen med fristelsen, at I (i det mindste til sidst) kand taale det.

VI. Hvilket vel ikke skal giore nogen sikker, eftersom denne forjættelse ikke angaaer dem, som ikke med tilborlig flid tilforn har brugt den dem forleente naade; men maae dog tiene de siele, som aldrig med deres villie

vil

vil være HErren utroe, men frygter sig for sin
skrøbelighed, til trøst, at de med en sand tro
maae forlade sig paa Guds trofasthed.

Den 76. Afdeeling.

Det siette besynderlige kiende-tegn paa vor egen-villies fornægtelse. Det samme viiser sig derudi, for det første, at man og foretager sig det, som vi selv har ingen lyst til, eller som er den gamle Adam meget imod.

I.

Saa har vi da nu hermed betragtet de for-
nemste hoved-dyder; thi hvad haabet
er angaaende, saa seer jeg fast intet, som kand
drages og henføres til denne materie, det jo
allerede ligger udi troen. Men vi sætter endnu nogle andre Aandens virkninger eller dyder hertil, saa viit de samme blive en oprindelse og kilde til andre gierninger, som flyder deraf, eller ere derhos.

II. Altsaa er da vor egen villies for-
nægtelse den siette dyd, som vel endelig ligger udi det forrige, som hidindtil er betragtet, men maae og vel i særdeleshed for sig selv betragtes. Saa er da dette ogsaa et vidnesbyrd om naaden og dens verk, naar vi med en
sand

sand egen-villies fornægtelse forretter noget, hvilket er et temmeligt stykke af den selv-fornægtelse, som HErren Matth. 14, 24. har befalet: Ligesom den egen-villie tvert imod herster i alle naturens gierninger.

III. Men man har vel at merke proverne paa saadan vor egen-villies rette fornægtelse, og derfor skal det efterfølgende oplyse sagen. Først, om vi i henseende til Guds bud og villie gior en ting, som ellers er vor naturlige tilbøyelighed temmelig imod, i det mindste, hvortil vi har ellers ingen lyst og begierlighed.

IV. Hvilket kiende-tegn bliver derved bestyrket, naar vi i en sag, som Guds orden og vey udfordrer, men hvor dertil tillige maae bruges adskillige midler, og ingen af dem er os i sær befalet, vi dog alligevel udvelger dem, som vi efter vores beste overleggelse finder at være de eftertrykkeligste og kraftigste, omendskiont de ere vor naturlige tilbøyelighed mere imod end med; ja just derfor udvelger de samme, fordi vi forlanger paa saadan maade at giøre vor gamle Adam ont, og for at svekke hans fornemste kraft, som bestaaer i egen-villie; hvilket giver os en fordeel mod ham, paa saadan maade altid at kunde staae ham lettere imod, og undertrykke ham, naar det kommer til saadanne tilfælde, hvor vi finder

hos

hos os i vor natur mere modstand imod nog
af Guds befalinger, eller og mere tilbøyeli
hed imod det, som er forbuden; ligesom de
heller ikke er underligt, at den onde lyst reys
sig desto mere og bliver levende ved Guds lov
jo stærkere den samme setter sig imod synden
Rom. 6, 3. 9. 11.

V. Paa det man nu i saadan kamp des
vissere maa blive bestaaende, saa er saadanne
øvelser meget nyttige, og tegn til, at man giv
Naaden rom hos sig, naar man i de tilfælde
hvor man dog alligevel nogenledes uden synd
havde kundet foye sin egen villie og tilbøyeli
hed, man dog alligevel heller har giort den i
mod. Hvilket kommer nogenledes overeens
med Pauli gierning og adfær, da hand 1 Cor.
9, 27. vidner om, hvorledes hand tvinged
sit legeme og førde det i trældom.

Den 77. Afdeeling.

Hvorledes den egen-villies fornægtel
se viiser sig, for det ander, i det man
tvilagtige ting overgiver sit forsæt ti
andre upartiske menniskers mening
og betænkning.

I.

Et temmeligt nær kiende-tegn paa sin vil
lies fornægtelse er for det ander og saa

dette, naar man i vigtige ting, som angaaer Guds ære og vores pligt, da der skulde udveiges noget vist, men der ere vigtige aarsager paa begge sider, til at handle enten saa eller saa, og vort kiød kand finde noget paa begge sider, som er det enten angenemt eller viderligt, og vi derfor kunde frygte, at vort kiød vilde bedrage os, og mere føre os til den slutning, som var mere efter dets egne regler, end efter de aarsager, som ere rettede paa Guds villie; man da derudi giver vallet fra sig, og efter en hiertelig bøn til Gud om hans trofaste regiering, overgiver den gandske sag til gudelige venner, og naar de da ere upartiske, og derfor bedre kand overlegge baade paa den ene og paa den anden side de bevægende aarsager, da følge deres raad og betænkning, saa som de finder sagen for Guds ansigt.

II. Naar dette skeer, og man derefter lydagteligen følger saadan deres slutning, (som dog maae af samme venner bekræftes af Guds ord) i det, som vor egen-villie hellers ikke gierne vilde til; saa kand saadant ogsaa være en smuk prøve paa fornægtelsen.

III. Og vilde jeg ønske, at denne maade kit blev brugt i tvilagtige ting, og hvor vi ikke vel kunde troe vort eget kiød; eftersom den da temmelig kunde stille en christens samvittig-

hed

hed tilfreds: dog saa, at man ikke plat ha
gior sig til menniskens trælle, eller giver den
herredomme over sin samvittighed; i det ma
enten udvælger sig en, som man i alle stykke
vil bevise en blind lydighed, af hvilket slag
de kloster-løfter ere, som skeer af bar lydighed
pavedommet, men ere tillige en farlig sag, o
imod den frihed, som vor HErre JEsus ha
kaldet os til: eller og naar man i de ting, hvor
udi Guds bud staaer klare nok for vore egn
øyen, vil dog først underkaste sig andres me
ning, hvilket vilde forringe den ære, som ma
burde have for Guds villie, eftersom vi ikk
for vilde give den rom, endskiønt den vart
delig nok for os, end man ved andres bifal
var ogsaa kommen til at blive troværdig fo
os: eller og naar man vilde følge deres me
ning imod Guds befalning, hvilket var en a
benbarligere ulydighed mod Gud.

IV. Men denne lydighed, som jeg raade
til, som til en fornægtelse af vor egen-villie
bestaaer allene derudi, at da man vil behold
Guds villie til sit levnets og gierningers ufeil
bare regel og rettesnor, men vort kiods sin
ning og mening kommer os fordægtig for i
erkiende den samme, at andre christelige hie
ters kundskab maae da komme os til hielp, o
viise os den vey vi har at vandre, ikke af sig
selv

selv, men af Guds ord; hvorfore deres raad er ikke den egentlige regel allene for vor gierning; thi den ære skal Guds villie allene have; men deres raad er allene et middel, hvorved vi viises til at kiende Guds villie.

V. Hvorfore ogsaa saadant raad ikke skal søges hos andre, end hos dem, som vi kiende og troe, at de ere kyndige i Guds villie, og begierlige efter at fordre Guds ære; saa at vi derfor troer dem til, at de lade sig selv regiere af Guds Aand, og vi derfor ikke har foye til, at mistænke dem for, at de skulde give saadanne kiødelige aarsager, som kand findes hos os selv, ogsaa plads hos sig, og saaledes utilbørligen skaane vort kiød; thi ligesom den første slutning, naar den var retskaffen, kand ikke lidet tilfredsstille os, saa maatte vi ved disse menniskers slutning endnu beholde den samme frygt, som vi havde om vore egne tanker udi sagen.

Den 78. Afdeeling.

Vor egen villies fornægtelse viiser sig, for det tredie, i at aflegge det man er vant til.

I.

Ved den første prøve har ogsaa denne, for det tredie, nogen liighed, naar vi i vore

pligt-

pligters fuldbyrdelse, som vi merker ligger os paa, ikke allene gaaer imod den naturlige tilboyelighed, men lader end ikke den vane, som vi vare komne i med, og er dog tvert der imod, afholde os derfra.

II. Det skeer vel, at man en tiid lang saaledes har vænt sig til nogle ting, som vare Gud mishagelige, og os i alt got hinderlige, at man mener, man kand ikke aflade derfra, eller og man har immer holdt sig fra de ting, som vare ubehagelige for vort kiød, men de nu paakræves og eskes af os, og derved giør os alt ubeqvemmere dertil; da gaaer det temmelig hart til, inden man kand lade det forske, og med alvorlighed giøre dette, og vor egen villie kand ikke andet end være derimod.

III. Dersom man da i saadan en kamp alligevel overvinder, og giør sig los fra de laster, som ere bestyrkede ved en langvarig vane, tvinger sig til at giøre mod dem, og lader sig ikke heller afholde derfra ved den skade, som man kunde frygte for at faae paa sundhed, næring, eller deslige: eller man paa den anden side giør gevalt paa sig selv, og tvert imod sin onde vane, giør det gode, som man saa længe har holdt sig fra; saa er dette en ret og skiærbarlig egen-villies fornægtelse, og hører med til det, som Christus har befalet, at udrive

De

det øye, og afhugge den haand og fod, som var os til forargelse, hvilket da ikke gaaer afuden smerte, men er dog et fornodent stykke af vor lydighed. Matth. 5, 29. 30. c. 18, 8. 9.

Den 79. Afdeeling.

Vor egen-villies fornægtelse viiser sig, for det fierde, i at være redebon til at giøre vor pligt saa vel imod faa, som mod mange.

I.

Vi maae ogsaa, for det fierde, holde det for et kiende-tegn paa vor egen-villies fornægtelse, at hvad Guds befalning, næstens kierlighed, og vort æmbede udkræver og fører saa med sig, vi ere beredde og flittige til at giøre det samme, enten det angaaer faa eller mange; om de, som vi har at giøre med, ere rige og fornemme, eller ringe og arme, og hvad for anden persons anseelse der kunde synes at være.

II. Thi eftersom den naturlige tilbøyelighed, end ogsaa hos de beste, fører dette atter med sig, (hvilket ikke heller i og for sig selv er aldeles uret, (at vi heldst vil anvende vort arbeyde paa manges nytte, ligesom det ikke heller er mod sampittigheden, men mere med, at

vi efter muelighed alle tider indretter vor
beyde saaledes, at desflere kand have nytte
af; og det ikke heller er Gud imod, at vi da
mere glæder os, naar hand velsigner vor
beyde paa flere, og saaledes har desmere
fordret sin ære; saa er det dog en saadan ley
hed, hvor under egen-kierlighed og egen-v
let kand skiule sig, og visseligen er der und
naar Gud ikke skikke: det saa, at man kand
frugt hos mange, om vi da ville unddrage
arbeyde fra de ferre, som vi efter Guds or
og kierlighedens bud ere skyldige at arbe
paa, eller om vi ikke med saadan fliid og
vorlighed vilde giore det; men blive efter
ne ved det man seer paa de faa personer.

III Thi saa lader det sig tilsyne, at
mod og egen-villie havde mere opmuntre
til vor fliid for de mange, end Guds be
ning har giort; i det mindste at det h
blandet sig i med: efterdom vi holder os
gode til, at tage os nogen moye paa fo
faaes skyld.

IV. Ligesaa ogsaa, naar vi kun ere vill
til at giore de rige og fornemme tieneste,
er det atter intet got tegn, men giver saad
persons anseelse tilkiende, hvor der visseli
en egen-villie hos.

V. Men naar det har sig anderledes, k

det være en smuk prove paa vor egen-villies fornægtelse; i sær, naar man ikke allene gior den udvortes gierning efter orden og viis, men vi ogsaa i sielen selv finder lige villighed, og bær os ad, ligesom en kilde, hvilken lader sit vand, som Gud har lagt derudi, flyde, uden at holde det tilbage, enten det er mange eller faa, rige eller fattige, store eller smaae, som kommer dertil, at øse deraf.

Den 80. Afdeeling.

Vor egen-villies fornægtelse viser sig, for det femte, i beredvillighed til at giøre alle tider det samme igien, som vi har giort før.

I. Til de forige prover maa og dette, for det femte, settes til, at naar vi eengang har giort noget got, vi dog ere beredde til, at giøre altid det samme igien i lige tilfælde, efter Guds billie.

II. Ellers kand det skee, at et menniske beskiver sig til at giøre noget, dog kun endnu af egen-villie, som er noget skiult hos ham, og ved adskillige hensigter forberges; men naar hand skal giøre det samme tiere og altid paa nyt igien, og de adskillige hensigter, som

hand for har havt, ikke finder sted; saa bliver de fortrydelige, som tilforn har virket af den egen-villie, hvilken nu ikke har sin føde og understøtning mere.

III. Men hvor der er en lige villie og en lige færdighed altid, til at giøre det samme, der er det et vidnesbyrd paa, at den priselige fornægtelse er der, og at sagen staaer paa en ubevægelig grund.

Den 81. Afdeeling.

Vor egen-villies fornægtelse viser sig for det siette, i villighed til at lade andre domme over det, som vi giøre eller have giort. Hvad egensindighed er.

I.

Ligesom vi i den 77. Afdeling har sat den prøve paa egen-villies fornægtelse, naar man i tvilagtige sager ogsaa lydagtigen antager andre gudelige hierters betænkning og udsigende; saa maa vi nu, for siette, ligesaa vel her sette det til et kiendtegn, at vi alle tider ere beredde til at høre saa andre folkes raad og mening over det, vi giør eller har giort, saa at vi ikke haardnekkede staaer paa vort sind og mening.

II.

II. Thi ligesom dette er et tegn til en meget stiv egen-villighed og hofmodighed, eftersom vi holder for, vi vide og forstaaer alting bedre end andre folk, og haver ikke behov, at lade os sige af nogen; saa er derimod beredvilligheed til at lade sig sige, et bevis paa ydmyghed, som vi ogsaa har anmerket i den 67. Afdeling: saa og et kiende-tegn paa en retskaffen selvfornægtelse.

III. Hvormed jeg dog ikke vil have sagt, at man skulde holde alt det for egensindighed, naar nogen viger af fra andres mening, om de ogsaa vare de allerviseste mænd, og naar nogen formedelst den tilstrekkelige grund som hand har i sin samvittighed, lader sig ikke afdrive derfra; thi der er stor forskiel imellem egen-villie, og imellem bestandighed udi det, som man ved Guds naade har kiendt at være ret.

IV. Naar jeg i min siel er forsikret om at noget er Guds villie, saa staaer det mig ikke frit for at afvige derfra; thi Guds sandhed er saa meget værd, at den bør sættes for alt andet: og jeg maa derfor ikke lade mig afføre derfra, med mindre noget andet, (eller og at jeg har bedraget mig i min mening) bliver mig klarligen bevist af Guds ord.

V. Ellers naar jeg lader det fare, som jeg

dog troer at være Guds villie og ord, saa er det en foragtelse mod Gud, efter som jeg holder andres mening i deres høyagtelse mere end Guds ord. Hvorfore det mere er en egensindighed, naar jeg viger derfra, end naar jeg blir bestandig derved.

VI. Dette er aarsagen, hvorfore Guds børn, som vide, at de ey ere bundne til menniskens villie, men til deres Guds ord, og har lært, at end ogsaa mange menniskers kand fare vild, hvis mening derfor ikke kand være dem nok til en regel; de, siger jeg, lader end og heller deres liv derover, end at de skulde vige fra den dennem aabenbarede Guds sandhed: ligesom derfor Apostlerne og alle Martyrer har udgydet deres blod, og derved faaet det navn af verden, som de der vare et egensindigt og haardnakket folk, da det dog var Guds kraft udi dem.

VII. Men det heder egensindighed, naar jeg bliver fremturende i en saadan mening eller slutning, som jeg ikke har aarsag og grund nok til ud af Guds ord, og mig vises noget bedre af andre, eller og mine begangne feyl gives mig tilkiende, men enten holder den gode mening, som jeg har om mig selv, mig fra, at jeg ikke kand troe, at de andres mening er af nogen vigtighed, eller og den hofmodig-

hed,

hed, at jeg vil ikke ansees for at have feylet, staaer mig i veyen, at jeg ikke vil gierne antage andres raad eller bestraffelse; hvilket da er den rette egensindighed og kiødelige vanart, endskiønt den tit vil skiule sig under en prisværdig bestandighed.

VIII. Men at en ogsaa finder den forskiel hos sig selv, tiener dertil, at, naar hand bliver erindret og straffet af nogen for noget; eller naar man giver ham et andet raad, da dog hand meente sig selv at have fattet det beste; hand da ikke busser blint til, enten til at staa stivt paa sin mening, eller strax til at lade den falde, da der dog alligevel i begge dele, skiønt paa adskillige maader, kand være en egen-villie: Men de, som lade sig drive af Guds Aand, har den art, at de strax gaaer i sig selv, overlegger sagen paa nyt igien for Gud med ydmyghed og bøn, om deres eller de andres mening kommer mest overeens med Guds villie, og alt saa om de, som straffe os, straffe vor mening eller Guds sandhed.

IX. Naar dette skeer, og man i HErrens frygt fatter et fast forsæt efter det som vi i en upartisk prøve har befunden det at være; saa feyler vi ikke, og da er saadan vores adfær et vidnesbyrd paa den viisdom, som gierne lader sig sige. Jac. 3, 17. og tillige ogsaa

paa den stadighed, at man ikke lader sig re-
res, som bølger og omføres af hvert lær-
doms vær, formedelst menniskens spil,
formedelst tredskhed til vildfarelses sne-
dighed. Eph. 4, 14.

X. Altsaa kand man udaf dette vel giøre
forskiel paa egensindighed og en priis-
værdig bestandighed, da hiin hører til na-
turen, men denne med alt det, som skeer ud af
den, saavelsom den hele egen-villies fornæg-
telse, hører til Aandens virkninger.

Den 82. Afdeeling.

Det syvende særdeles kiende-tegn er glæde. Hvorledes den er en virk-ning af naaden.

I.

Fordi glæde hører ogsaa hen til Aandens frugter og Guds riges gode ting Gal. 5, v. 22. Rom. 14, 17. saa kand vi for det syvende ogsaa anseе denne, som et vidnesbyrd paa naadens virkning, eller søge nogle vid-nesbyrd ud af den samme.

II. Saadant skeer da, naar vi ikke allene fin-der en drift til den sag i sig selv, som vi i Guds Navn tager os for, men ogsaa en udvortes glæde over det, at Gud har ladet os faae en

ley-

leylighed til at udrette noget til hans ære: Naar fremdeles saadan en glæde holder ved, imens gierningen staar paa, ja vel ogsaa vorer der under; i sær da gierningen kand være af den beskaffenhed, at vi ellers naturlig-viis kunde heller have en afkye derfor, ligesom vi tilforn i den 29. og 56. Afdeling har hørt om frimodigheden.

III. Særdeles naar Gud efter fuldendet gierning enten lader os smage en usædvanlig og særdeles glæde og noget af hans sødhed, eller i det mindste naar vort hierte er aldeles fornøyet derover, fordi vi efter Guds naades maade haver giort vores; enten den forønskte frugt følger siden paa eller ikke; saa at vi forsikres om, at Gud i naade lader sig det behage, som vi har giort, ja ogsaa, at hvis der alligevel skulde findes nogen mangel ved vor gierning, hvilket vi har aarsag at frygte for, vor himmelske Fader dog naadelig forlader os det og for Christi skyld ikke seer saa meget til vor mangel, som til vort hiertes oprigtighed og redelige mening.

IV. Endskiønt nu denne glæde ikke altid findes hos gudelige hierters gierninger; men de endogsaa maa, efter fuldendt gierning, undertiden fornemme, at bedrøvelse og angest efter Guds raad falder over dem; hvilket dog ikke skal

giøre dem nogen skrupel; saa er den dog for dem, som finder den hos sig, et saadant vidnesbyrd, som de taknemmeligen maae annamme af deres faders godhed.

V. Denne glæde lader sig ogsaa vel skille fra den naturlige glæde, som kand indfinde sig efter en gierning, naar man betænker, at denne beroer paa en gandske anden grund end den forrige; eftersom den naturlige glæde folger kun paa, naar sagen er falden vel ud, eller naar gierningen har været saa beskaffen, at vi af os selv har havt lyst til den, grunder sig ikke heller egentlig derpaa, at vi har været Gud lydige, men paa det, som vi har udrettet, at vi deraf kand have, eller endnu kand haabe ære eller fordeel, og har saaledes immer en egenkierlighed med udi sig, enten paa en grovere eller subtilere maade. Af hvilket altsammen der intet findes hos den gudelige glæde. Men om de høyere grader udi glæden, som Paulus taler om Ebr. 6, 4. 5. som bestaaer i at smage den himmelske gave, og det gode Guds ord, og den tilkommende verdens kræfter, kand vi her ikke meget handle eller tale om, eftersom den mesten er os for høy.

Den 83. Afdeeling.

Det ottende besynderlige kiende-tegn er

er bønnen. Hvorledes man kand kiende, hvilken bøn der er virket af naaden?

I.

Vi sætter og endnu, for det ottende, bønnen her til, som er og en naade-virkning og en troens, kierligheds og ydmygheds øvelse, derfor findes der hos den det meste af det, som vi tilforn allerede har erindret ved de andre.

II. Saa er da nu saavel bønnen i sig selv, naar den ellers er retskaffen; (thi der kand jo ingen kalde Christum er HErre, uden ved den Hellig Aand 1 Cor. 12,3.) som og alt det, som skeer af og med den samme, en Guds naades gierning.

III. Dette kand saaledes best kiendes, naar vi vide med os selv, at, naar vi har havt i sinde at giøre noget, vi da har begyndt det med bøn, eller meget mere, naar vi tilforn hiertelig har anraabt Gud, at hand vilde indskyde det udi vort hierte, om vi skulde giøre eller lade den sag; naar vi og, efter at vi har fattet en vis slutning, har paakaldet ham om sin naade, og forlangt endogsaa af ham, ikke saa meget at vor gierning efter vor villie maatte gaae vel afsted, som fornemmelig, at hand vilde regiere os ved sin Hellig Aand, paa det vi i saa-

dan sag ikke skulde foretage os eller giøre noget imod hans villie, men altid beholde en hellig begierlighed efter at giøre hvad ham behager; derhos havende den tilbørlige forsigtighed, saaledes i alle omstændigheder at fore vor gierning, som det best kand komme overeens med hans ære; og begiere ingen anden fremgang, end som hand i sit gode raad kand have besluttet: naar vi, med saadan bøn, og med saadant hierte (hvis idelige forsæt i visse maader ogsaa kand kaldes en idelig bøn,) er gaaen frem i vort arbeide, og saa meget som arbeides beskaffenhed har vildet tillade, har altid paa denne maade ligesaa vel holdt vort hierte rettet paa HErren, som vi maatte anvende vort sinds og legems kræfter paa gierningen: besynderlig naar vi, efter at gierningen er forrettet, atter igien ikke allene takker Gud for den forleente naade, men ogsaa ligesom opofrer ham den gierning, eller hvad der er forrettet, giver ham æren for det samme, og paa nyt forlanger, at hand kun fornemmelig maa finde det derudi, som ham derudi kand anstaae, som er hans æres befordring.

IV. Naar; siger jeg, der findes saadan bøn (hvilket et menniske vel kand merke hos sig selv) saa er visselig den samme, og den gierning, som paa denne maade er forrettet, ikke

en

en naturens, men naadens gierning. Thi hos den anden kand der vel findes et slags bønner bestaaende i en naturlig andagt; men de ere hverken saa bestandige, ikke heller saaledes rensede fra den egen-kierlighed, som denne er, hvilken vi har anfort til et kiende-tegn, og nu vilst hvorledes den i alting skal søge sin Gud.

Den 84. Afdeeling.

Hvad det heder, at bede efter Guds villie. Om den nøysomhed, som vi skal have, naar Gud nægter os det, som vi har bedet om.

I.

Hen besynderlig maae man tage i agt ved den retskafne bøn til Gud, at den ikke allene hvad ordene, men endog hvad den rette hensigt og hiertets beskaffenhed er angaaende, skeer efter Guds villie. 1 Joh. 5, 14. Derfor beder et Guds barn ey allene ikke om det, som det kunde vide udtrykkelig var Gud imod, men det er synderlig beskeden og forsigtig i alt, hvad det vil bede om, naar det kun ikke er saadanne ting, som Gud selv har udtrykkelig befalet at bede om: altsaa prøver ey allene saadant barn ved enhver sag (hvilket heller ikke skeer uden Guds paakaldelse om hans naade til at prøve sig) hvad HErrens villie er

derudi, og hvad det har at udbede af ham; men hvad som det finder fornoden at bede om, det beder det med saadan ydmyghed, at det altid immer hen beholder denne villie hos sig, at, om det skulde fornemme, at det dog alligevel havde bedet om noget, som det uafvidende kunde være Guds villie imod, saa forlanger det ikke længer saadant, men hiertelig gierne afstaaer fra sin begiering: hvilket det vel ogsaa med ord lader sig forstaae med for Gud, og i saadan henseende siger: skee din villie, ikke min, endskiont den var end meen paa det allerbeste. Hvorom vi og har handlet i den 74 afdeeling.

II. Derhen hører og, naar et Guds barn en temmelig tiid med hiertelig bøn har fremført en sag (jeg taler nu om saadan sag, som ikke nødvendig udfordres til Guds ære og vor salighed) og søgt det, som det efter sin bedste forstand agtet at være tienligst for sig og andre; og Guds bønhørelse følger ikke paa efter dets ønske, men dets hierte begynder tvertimod at forholde det, at Guds raad maae være anderledes, og derfor ligesom taler en til som fordum til Paulus, 2 Cor. 12, 9. Lad dig nøye med min naade; at da et saadant Guds barn i saadant fald ikke immerhen bliver ubetænksom ved i saadan begiering; men

naa

naar det begynder paa den anden side mere og mere at blive forsikret om Guds villie, da afstaaer derfra (ligesom vi ellers maae holde op at bede om en ting, naar udgangen har viist, at den var Guds villie imod) eller hvis det endnu har ikke nokſom forsikring derom, man da i det mindste med des større vaersomhed bliver ved, og alle tider saaledes, at man udtrykkelig undtager Guds faderlige villie.

III. Thi ligesom det ikke er den himmelske Fader imod, men hand har meget mere behag i saadan vedholdenhed og kamp udi bønnen, naar hans børn bliver ved at bede om de ting, som hand har befalet dem at bede om, og lovet at give dem, hvilket altid er saadanne ting, som ere tienlige til hans ære og deres salighed; og hand holder ogsaa af, at de dog alligevel søger hans ansigt, endskiønt det kunde synes som, at hand gandske havde skiult det, ja efter den stakkels enkes exempel, som overvandt omsider endog en uretferdig dommer med sin vedholdende bøn, ikke lader sig afdrage fra bønnen, indtil de bønhøres; hvorom da forjættelsen lyder Luc. 18,7. Skulde Gud ikke redde sine udvalde, som raaber (ikke alene een og anden gang, men uanseet, at det synes som Gud bestandig tiede stille og afslog deres begiering) dag og nat, endog hand

er

er langmodig mod dem: Jeg siger eder, hand skal snart redde dem: Saa vilde det derimod mishage Gud, og det vilde være imod vor lydighed, som vi ere ham skyldige, naar vi i det besynderlige anliggende med magt ligesom vilde tvinge ham noget af, som vi efter vor mening just holdt for at være det beste for os, og reent ud vilde have vor villie frem, da hand dog i det ringeste paa nogen maade havde givet os tilkiende, at hans villie var anderledes end vi forhen havde tænkt.

IV. Altsaa er det best, at anraabe Gud i almindelighed i vore anliggender om naade, hielp, raad og redning; (thi om disse og slige ting mere, ere vi af Gud selv forsikrede) og derimod udi særdeles begieringer, som angaaer en vis hielpe-maade, som vi første gang holdt for at være den beste, og derfor udtrykkelig havde nævnt og søgt, maae vi hellet mere og mere staae derfra, end kun have forlængsel til at gaae imod vor Faders villie.

V. Naar det har sig saaledes med bønnen, saa er det atter igien et vidnesbyrd paa en høyere oprindelse, og hvad som da forrettes derudi, er en naade-virkning.

Den

Den 85. Afdeeling.

Handler om saadanne bønner, hvori vi beder om det, som vi ingen nytte kand have af.

I.

Ved bønnen er dette fremdeles et kiendetegn paa, om den er retskaffen og af Gud, naar vi allermindst lader egen-kierlighed blande sig derudi, og derfor ikke bare beder om, at det maae gaae os vel i det legemlige (hvilket uden det maae være det ringeste i vore bønner) eller i det aandelige; men fornemmelig og om det, som ligger Gud og vor næste mest magt paa.

II. Ellers i de bønner for os selv allene kand der findes megen egen-kierlighed, grov og subtil, hvilket maae giøre os vore bønner saa viit fordægtige, som naturen har deel derudi: men hvad den bøn angaaer, naar vort hierte giver os vidnesbyrd, at den gaaer af hiertens grund, nemlig naar vi bede, at Guds Navn maae helliges ikke allene i os, hos os, og i vores tiid (hvor vi da altid kand haabe nogen nytte for os selv,) men i almindelighed paa alle stæder og til alle tider; saa at hans ære allene bliver ophøyet og vores samt alle andres ære tilsidesat; at hans rige maae kom-

me,

me, ikke allene til os, hvorved vi, som dets arvinger og indvaanere kand nyde dets gode ting; men i almindelighed, saa at hans regimente over alle maae blive mere og mere kiendt, og grundfæstet særdeles i alles hierter; at hans villie maae skee, ikke allene den, som vi kand have nytte af; men i almindelighed, og altsaa ogsaa den, som i nogen maade kunde være os imod, maae dog skee og gaae for vores og alle andre menniskers villie; fremdeles naar vi ogsaa bede for vor næste, og det endogsaa for dem, som vi hverken paa en eller anden maade kand vente nogen fordeel af, og som intet vide af os, ja endogsaa for dem, som skal komme efter os, hvilke ikke engang med deres bøn kand giøre os det samme skiel igien, (see oven for i den 10 afdeeling;) saa og for vore fiender, som heller bander os, end ønsker got over os; og det altsammen ret i sandhed, saa at siel og mund giør saadan bøn for den alseende Gud: saa er saadan en bøn gandske vist en naades virkning, og kommer umuelig af naturen. Ligeledes kand den bøn, som vi giør for os selv, give os dette vidnesbyrd, naar vi i sandhed befinder, at den bøn, som vi giør for vores velfærd, har en rette delig henseende til Guds ære og vor næstes gavn, saa at vi i den samme ikke hænger ved os selv.

Den

Den 86. Afdeeling.

Det niende særdeles kiende-tegn er, naar man bruger creaturene med noysomhed og vogter sig for overflodighed. Af hvad for betragtninger det skal skee.

I.

Førend vi slutte, maae vi endnu, for det niende, sætte dette til de forrige dyder, som er noysomhed med creaturenes udvortes brug; hvilken man i almindelighed holder for en dyd, men tit bliver det holdt derfor, som i Guds øyne ere mere syndigt, end at det kunde komme fra ham. Thi hvad som kaldes noysomhed, kommer hos de fleeste enten af gierrighed, og af frygt for at anvende formeget, og at formindske sin forraad, eller det kommer der af at man naturlig-viis erkiender, at saadan noysomhed er legemet og sindet nyttig; saa at man ikke svækker eller i andre maader skader legemet med formegen spise; og at man ikke besværer sindet med megen sorrig og hvad for flere slige overveyelser der kand være.

II. Derimod lader den noysomhed, som virkes af Gud i hans born, sig see i følgende kiende-tegn: Først, naar man holder maade

de i at bruge creaturene, og ikke tragter efter at nyde formeget af dem, fordi man anseer dem som saadanne Guds skabninger og gaver, som hand har givet os ikke til overflod, og forderdelse, men til vor nødtorftighed, ja ere dertil skabte. Som vi vel og maae være forsikret paa, at Guds viisdom har udtrykkelig forordnet alle de creature, som kand være os tienlige, til saadant øyemerke og brug, paa den hand derudi kand prises af os, og vor nødtorftighed kand kommes til hielp, efterdi vor ufuldkommenhed sees derudi, at vi til vor ophold behøve mange andre creature, som ved vores brug maae lade sig fortære; blive de dog brugte til den ende, saa har de naaet det øyemerke, som de ere satte til, og glæder sig ligesom selv derover, at de til Guds ære har gjort os nogen tieneste, men hvis vi bruger dem i ødselhed og til unytte, saa skille vi Gud med sin ære, som hand søger derudi, og sandelig ikke befordres ved misbrug, og de mister ved vor skyld den nytte, som de os til gode vare satte til: Hvorfore de ligesom sukke og ængste sig over os, fordi de ved vores misbrug blive desmere forfængelighed undergivne. Hvem som der af saadan betragtning bliver noysom, dens dydelighed kommer af Gud.

III. Saa og, for det ander, naar det

over

overflødige brug gemeenlig giver anledning til andre synder, eller saa at disse kommer af den: saasom uordentlige begieringer, vellyst, og kiods lyst, hvoraf sielen ogsaa i mange stykker bliver mere og mere begierlig, og legemet kaadt, og mere opsetsig imod Aanden. Tilmed bliver ogsaa den syndige kierlighed og vedhængelse ved kreaturene ved deres overflødige brug styrket, ligesom det paa den anden side skeer, at hiertet bliver i sin orden og skik, naar man bruger dem allene til sin nødtoftighed, og som man har dem behov til; thi da kand vi ikke besnæres af dem; denne vaersomhed for synden vidner igien om naadens virkning.

IV. Jeg holder ogsaa for, at just dette er det hoved-stykke af den aandelige fattigdom, om hvilken det heder Matth. 5, 3. Salige ere de fattige i aanden; thi himmeriges rige er deres; thi at her tales om en saadan fattigdom, som den legemlige riigdom i visse maader sættes mod, det kand vi lære af Luc. 6, 24. 25. Dog alligevel kand den bare legemlige fattigdom i sig selv ikke herved forstaaes, fordi det heder egentlig aandelig-fattig, eller fattig i aanden; altsaa kand man bequemmest forstaae denne aandelige fattigdom paa denne maade, naar et menniske

enten

enten hand har mange eller faae midler, og derfor ikke af nød og trang, men for christendommens skyld, lader sig i alt det, som behøves til dette liv, nøyes med det, som er fornøden, og naar hand har meget, dog ordentlig ikke bruger mere, end som hand havde intet til overs. Naar der er saadan aandelig fattigdom, end og hvor der er stor rigdom og formue, saa anseer vi den billig, som en naadens virkning, eftersom Aanden, som forer os til denne maadelighed, har overhaand over kiødet, som altid tilskynder os, at bruge de creaturer, som vi kand have leilighed til, til vores lyst.

V. For det fierde, skal ogsaa denne betragtning, som og vidner om naaden, komme dertil, at vi ikke høytagte disse jordiske og udvortes ting, og hverken anseer eller anvender dem anderledes, end saa vitt de kand bruges til Guds priis og vores nødtorftighed, og troer, at de ere alt forringe til, at de paa nogen maade skulde tage vort hierte fangen, og vi i de samme og i deres nydelse skulde søge nogen sær fornøyelse, eftersom vi jo skal være saaledes himmel-sindede, at vore hierter fyldes allene med kierlighed til aandelige og evige gode ting; og at vi har en saadan hunger

og

og tørst efter de samme, at den ikke tillader os at forelske os i creaturene.

VI. For det femte er her ogsaa denne overlæggelse hos Guds børn, at de derfor flye al overflødighed, fordi de vide, at hvad de har, er dem ikke given allene for sig og sine, men ogsaa for deres næste, hvilken er dem høyligen anbefalet, til at elske og at bevise kierligheds gierninger imod; derfore, efterdi de skal giøre Gud regnskab for alle ting, og alt saa og for de jordiske gode ting, som Gud har betroet dem, saa vide de vel, at udi saadant regnskab kand ingen unyttig ødselhed passere, eftersom de ere forbundne til at bevise deres næste kierlighed ikke allene af det de har til overs, men end ogsaa efter omstændighedernes beskaffenhed, af deres nødtørftighed, og derfor, hvad deres syndige kiød vilde heldst anvende paa sine lyster, eller pragt og anseelse, det maae de heller anvende paa næsten; thi det kommer jo mere overeens med Guds ordens øyemerke:

VII. Thi just dette maae og, for det siette, komme til saadan nøysomhed, paa det at man endelig kand betage baade sig selv og andre denne frygt, ligesom denne nøysomhed ikke var en saadan sparsommelighed, formedelst hvilken man saaledes sparede, at man kunde

kunde have des rigeligere at give sin næste. Ligesom vor samvittighed kand best kommme til rette med, at vi bryder vore lyster af til det, som vi ellers ere vante til, at forøde og anvende, og som andre i almindelighed pleier at giøre, paa det vi kand have at anvende noget paa vore medbrødres nødtørftighed.

VIII. Naar nu vor noysomhed og afholdenhed fra overflødighed kommer af de bemeldte aarsager, hvorved vi vel maa prøve vore hierter, og naar vi paa denne maade holder vore lyster tilbage, som ellers er tilbøyelige dertil; og vi i sær anvender den legemlige fordeel og gevinst, som vi kunde have af saadan sparsomhed, paa kierligheds gierninger, og saaledes forebygger, at gierrigheden ikke kand komme til at blande sig deri med; saa kand man og saa henføre denne dyd, med hvadsom der af skeer, ikke til naturen; thi dens fornuftige ærbarhed strækker sig ikke saa vitt, men til naaden.

IX. Dog maae her dette ogsaa tages i agt, at denne noysomhed og frygt for overflødighed skal ikke giøres til en samvittigheds pinebænk, at de skulde ængste sig ved alt det, som de nød. Guds børn ere efter disse regler forbundne i alt hvad de giøre og nyde, at giøre det for deres faders ansigt med betænksom-

hed,

hed, og altsaa at efterlade det, som den Christelige overbevelse og samvittigheden (som herudi ogsaa kand hielpes ved Christelige hierters paamindelser og underretninger) viser dem at være for overflodigt, at de da ikke med villie skal giore sig skyldig derudi: men efterssom det ikke saa noye kand afveyes og afmaales, hvor meget fornodenheden kand udkræve hver gang og hos enhver; saa kand de trostelig og i en bornlig eenfoldighed bruge det, som HErren giver dem, og holde sig i saadan eenfoldighed efter deres nodtorvtighed.

X. Derfor for exempel, omendskiont de ikke tragte efter lekker spise, som giør kiodet kaadt, og ikke foragter den gemene spise, ey heller med sær bekostning og flid soger at faae det, saa skal de dog ikke, naar Gud lader dem noget bedre forekomme, end deres daglige kost er, giøre sig samvittighed over at nyde det, men heller ved denne behagelige smag erindre sig deres Guds sodhed, af hvilken denne liden sodhed, som findes i creaturene, har sin oprindelse, og saaledes opmuntre sig til glæde udi ham og til taksigelse. Thi den, som har givet sine born alting i sit huus, at de kand bruge det paa beste maader i hans frygt og til hans pris, hand under dem alt dette vel, og anseer det, som bruges af saadanne hierter, for at være

re brugt til hans ære. I denne eenfoldig-
hed gaaer da hans born, og paa den eene side
ombyggelig vogter sig for den gemene og fri-
villige overflodighed, og dog derhos paa den
anden side bruger creaturene med nogen fri-
hed, og uden at ængste sig altid. Saa at
dette fald vil det ikke anstaae os at kaste dem
saadanne snarer paa, 1 Cor. 7, 35. som ikke
af sig selv folger af de almindelige regler.

Den 87. Afdeeling.

Om forsigtighed i at prove sig, og hvor svart det er.

I.

Hermed har vi da betragtet af hvad kiende-
tegn et menniske kand kiende og prove sig
ne gierninger, om og hvorledes de har sin op-
rindelse af den blotte natur, eller af Aandens
virkninger, hvorpaa det og nogenledes beroer
at prøve naade-standen selv.

II. Men vi har endnu fremdeles at merke, at
der dog alligevel forsigtig maae omgaaes
med saadan prøvelse, at man ikke paa een
eller anden maade støder an der udi, og enten
styrter sig i en alt for stor mistvil, eller paa den
anden side styrter sig i sikkerhed, efterdi alle
de

de for anviiste kiende-tegn ere vel i sig selv rigtige, men deres forestillelse skal snart vise dem, som giver kun agt derpaa, at mange af samme i sig selv ere temmelig svare, og at naturen kommer naaden meget nær, naar den vil efterligne den. Derfor maa vi ikke oven hen anstille saadan prove, men med stoer flid, at vi ikke skal give kiodets bedragelighed rom.

III. En siel maa stedse, naar saadan prove skal skee, staae i en hiertens frygt for Gud, og paatage sig den samme med bon til Gud, at hand vil vise ham selv, hvad der er i den. Thi endskiont menniskets aand, ordentligviis at tale, veed hvad der er i menniskets 1 Cor. 2, 11. saa er dog alligevel saadant lys til at kiende sig selv, meget formedelst egenkierlighed og andre affecter fordunklet i sielen, at det er ikke saa let, at giore sig los fra alle afveye i dette verk. Der til med er det saaledes beskaffet med de guddommelige ting, at de ey kiendes anderledes end udi Guds lys; hvorfor det samme lys maa opgaae for menniket, om hand ret skal kiende disse, ligesom den hellige Apostel selv sætter det til. v. 12. Vi har annammet den Aand af Gud, at vi kunde vide de ting, som os ere skienkte af Gud. Derfor maa vi og visselig af hier-

tet anraabe ham om hans lys og ledsagning, og ved hans forelse skal vi faae visheden.

Den 88. Afdeeling.

Om at tage sig vare for sikkerhed.

I.

Men vi har besynderlig at see paa disse tvende afveye, nemlig, at man ikke falder hen til sikkerhed, og agter det for store naade-virkninger, som dog kun er den blotte natur; og paa den anden side, at man ikke i kleinmodighed anseer naadens gierninger for blotte naturens gierninger, og ængster sig mere end tilborligt er.

II. Hvad det første angaaer, saa er for nemmelig at merke, at naar der findes hos et menniske aabenbare laster og synder, som hersker i ham, og hand tiener dem; ja og, om der er kun een synd, som har herredomme over ham, saa hand veed det, og er derom af andre advaret, eller overbeviist i sin samvittighed derom, at hand immer hen med villie og vidende begaaer den samme; saa er saadant menniske uden for Guds naade, og derfor og saa hvad hand gior, hvad anseelse det end kand have, er kun naturlige gierninger, ja alt deles et kiødeligt bedragerie, og ikke en Aan-

den

dens virkning; derfor er al den øvrige flid, som hand maatte bruge i at efterforske sine gierninger, forgieves. Verden kand ikke annamme sandheds Aand. Joh. 14, 17. Derfor regierer hand dem heller ikke. Men til verden hører alle de, som endnu tiener synden. Thi at være forkrænkelsens tienere, og overvundne udaf synden, og at have undflyet verdens ureenligheder, de to ting staaer tvert imod hverandre. 2 Pet. 2, 19. 20. Viisdommen kommer ikke ind i en arrig siel, ey heller boer den i et legeme, som er synden undergivet; thi tugtens Hellige Aand flyer svig, og viger fra de uforstandiges tanker, og overbeviser, naar uretferdighed kommer dertil. Viisd. 1, 4. 5. Men uden denne Aand er der ingen gode gierninger 1 Joh. 2, 4. Hvo som siger: Jeg haver kiendt ham, og holder ikke hans bud, hand er en løgnere, og i ham er ikke sandhed.

III. Altsaa fattes det saadan en paa den sande tro, og det som hand holder for at være en Guds kundskab og troen hos sig, det er kun løgn, hvorved hand bedrager sig selv; derfor er ogsaa hans gierninger falske gierninger, og de kommer overeens med den blotte og døde kundskab, hvoraf de kommer; og fordi de

ikke kommer af troen, saa kaldes de synd. Rom. 14, 23. saa kand de derfor ikke være sande naade-virkninger. De, som synden hersker udi, og giver synden sine lemmer til uretferdigheds vaaben, de ere ikke under naaden, men under loven. Rom. 6, 13. 14. 15. Derfor er det, som de gior, ikke naadens gierninger; men naar de skal agtes paa det beste, saa er de i en visse henseende lovens gierninger.

IV. Af alt dette er det klart, at de, som staaer i saadan synde-stand, ere længe forud udelukte fra alle de forommeldte kiende-tegn, og kand ikke antage sig nogen af dem, uden de modtvillig vil bedrage sig.

Den 89. Afdeeling.

Naar man vil prøve sig, saa skal man tage flere kiende-tegn tilsammen.

I.

Men hvad dem er angaaende, som formener ikke just at finde hos sig synden aabenbare herredomme, de har dog alligevel forsigtig at omgaaes med de forommeldte kiende-tegn, at de anstiller saadan prøve med al flid, hvortil jeg mener at der i det forgaaende er givet temmelig anledning, dersom man

kun i HErrens frygt vil betiene sig af det samme.

II. I sær maa man vel agte, at man ikke maa blive hengende ved et kiende-tegn allene, og deraf strax blive sikker, naar man formener at finde noget deraf hos sig; esterdi det bedragelige kiød kand undertiden efterabe noget saadant, som er det ligt hvad naaden elers pleyer at giøre: men man maa have flere kiende-tegn for sig og paa flere steder forsøge alting paa prøve-stenen, paa det man kand blive ret vis paa sagen, som ligger os saa høyeligen magt paa.

III. Saa snart og et menniske finder et saadant gemytte hos sig, at hand let med et hvert skin er fornøyet, at kalde noget gudeligt hos sig, og vil ikke gierne grandske videre, saa maa det allerede falde ham mistænkeligt for og ansees som en kiødelig sikkerhed, der gierne vil bedrage ham, mod hvilken hand da desto flittigere skal tage sig i agt.

Den 90. Afdeeling.
Hvorledes man skal ansee en sag, naar kiende-tegnene ere tvilagtige.

I.

Naar vi og ved en gierning begynder at tvile i vor samvittighed, om den er skeet

af Gud, eller puur af naturen; efterdi der lettelig kand findes et skin af gudelighed derudi, men der og tillige er en sterk formodning, at det er af kiødet; saa er det ikke saa fikkert, at holde det for en god gierning og Aandens virkning, og at forlade sig derpaa; som meget mere at ydmyge sig for Gud derover, og at bekiende sin syndige fordervelse, formedelst hvilken man har forhindret hans virkning, som havde begyndt at vise sig derudi, og saaledes ogsaa i bodfærdighed at erindre sig sin ufuldkommenhed derudaf.

II. Dermed mister man ikke det gode, som Gud dog har virket i os, og som vi formedelst den vedhængende ureenhed og skrøbelighed ikke kunde kiende; ligesaa som man ikke mister noget andet got, fordi vi undertiden formedelst ydmyghed ikke bliver det vaer hos os, da Gud alligevel seer det; og man gior sig ikke heller selv uret, eftersom vi dog visselig finder i alting, at der altid er nogen mangel der ved. Ja denne hierteligе ydmygelse, omhyggelighed for Gud, og upartiske dom over vore egne gierninger, er end og et nyt bevis paa Guds Naades-virkning.

Den 91. Afdeeling.

Man har at vogte sig, at de skrøbelige

ikke

ikke nedslaaes, i det de prøve sig. Aarsagerne til saadan skrøbelighed, eller anfægtning.

I.

Men paa den anden side har vi ogsaa vel at give agt paa, at vi ikke misbruge saadanne kiende-tegn, saaledes at vi af uforsonhed og alt formeget nedslaaer os selv; thi eftersom gudelige hierter seer dybt ind i Guds hellighed og retferdighed, og har altid deres egen fordervelse for deres øyne, og har lært at ikke troe deres kiød for vel, end ikke hvor det synes allerbest; saa kand det let skee, at de fælder alt for heftig en dom over sig og deres gierninger; saa at Christus maatte endnu tit sige til en retskaffen siel: Høys. 1, 7. Kiender du dig ikke, du deiligste iblant qvinderne: hvilket kommer undertiden af en naturlig svarmodighed og bekymring, da der i legemet er endnu saamegen mørkhed, hvilken strax formørkler hvad lys, der saa at sige, kommer i sielen, saa den med sorte øyne seer det sort an; hvorfore, naar der siden, som i andre ting, saa og i christendommen, findes noget, som kand forvolde nogen angest eller bekymring, saa er sielen i sin art og beskaffenhed strax nem til at tage derimod; men hvad trøst og frimodig-

hed, som der derimod er, det har ikke saadan indgang, eller det bliver i det mindste ved den tykke mørkhed forhindret.

II. Men undertiden kand det ogsaa ske, hvor der ikke findes saadant sind og natur, at Gud i svare anfægtninger holder det tilbage i sielen, som kunde tage imod det, som er glædeligt, og eftersom hand selv har trykt sine forskrækkelser i den, saa hindrer hand derved trøstens fornemmelse. Hvilket slags exempler vi tit kand finde udi de gudeligste personer; men da maae vi forsikre os paa, at den himmelske Fader maae efter sit meget vise raad saaledes have forordnet det, og fundet det fortienligt, ved svarmodighed, anfægtning og trøstesloshed at bevare mange af sine børn fra aandelig hofmodighed og sikkerhed; og derimod holde dem i en stedsevarende vaagsommelighed over deres siele, og i en sand ydmyghed; hvorfore hand maae skiule og giemme meget af det gode, som er hos dem, eller i det mindste betage dem fornemmelsen deraf.

Den 92. Afdeeling.

Man har ikke just behov, at tage alle kiende-tegn for det første tilsammen.

I. Men

I.

Men paa det saadanne gode menniſker ikke skal ved de anforte kiende-tegn blive mere ængſtet, og geraade i ſtoer fare, ved deres egen provelſe, saa har de adſkilligt at merke derved. For det første, at de anforte kiende-tegn ere vel alle ſammen kiende-tegn paa Guds naade-virkninger; men maae og kand ikke juſt alle findes ved hver gierning; efterſom at alle gierninger ere jo ikke saaledes beſkaffede, at der ved hver af dem ſkulde kunde findes mange af diſſe kiende-tegn.

II. Altſaa kand en ſiel, ſom er ret begierlig efter ſin ſalighed, ogſaa være tilfreds med, naar den finder nogle tydelige kiende-tegn paa naaden i ſin gierning; endſkiont den ikke saa klart ſeer de andre, eller er udi bekymring over nogle.

III. Foruden det, saa ere nogle kiendetegn saaledes beſkafne, at naar de ere for haanden, man da vel kand kiende Guds virkning af dem; men derimod naar de ere borte, kand man ikke ſige, at den gierning er ey af Gud. Derfor, hvo ſom alle tider vilde have dem alle ſamlet, den kom til at giøre og ſig ſelv uret deri.

Deil 93. Afdeeling.

I.

Man maae, for det andet, og merke, at fordi følelsen fattes, kand man ikke for viist slutte, at sagen ogsaa selv fattes; særdeles hvad troen og dens glædelige fornemmelse angaaer: men disse kiende-tegn er det gemeenligen, ved hvilke Gud tit lader sine børn ydmyges, naar hand lader dem savne de samme af de aarsager, som i den 90 afdeeling nogenledes ere viiste. Men da maae de tænke, at det da kand og skal være dem nok, at de i de øvrige stykker og troens frugter, saasom kierlighed, ydmyghed, taalmodighed og desligefinder det, som vi har viist, at der kand tiene til et vidnesbyrd om naaden.

II. Altsaa, naar end og vort hierte fordømmer os, og saaledes holder troens fornemmelser stærkt tilbage, eftersom saadan fordømmelse kand ikke være, hvor troen er, saa heder det dog: 1 Joh. 3, 18. 19. 20. Paa dette kiende vi, at vi ere af sandheden, (gienfødde af Gud og hans naade,) og kand stille vore hierter tilfreds for ham (endskiønt efter en temmelig kamp) hvorpaa da svar: nemlig naar vi elske ikke med ord, ey heller med tunge allene, men med

gier-

gierning og sandhed. Hvor den hellige Apostel Johannes holder kierligheden, og det end den kierlighed, som er til vor næste og broder, for en gyldig forsikring paa vores naadestand, og altsaa og paa naadens virkning. Derfor maae vi ligesaavel tage denne, som andre dyder, til vores forsikring; saa at, naar vi savner noget, som faa mange Guds born tit ikke heller føler hos sig, skal vi ey saa ængste os, ligesom alle de andre kiende-tegn var aflet ingen kraft mere.

III. Nu er jeg forsikret paa, at naar anfægtede redelig undersøger sig, og i sær om de tager andre forstandige christne til hielp, som kand hielpe dem at undersøge deres tilstand, og derfor gandske aabenbarer sig for dem; de da skal finde iblant de anførte kiende-tegn nogle, som de, i det mindste naar de ere fri for anfægtningernes heftighed (udi hvilken de naturlig viis ikke ere dygtige til noget, og alt saa ey heller kand domme over sig selv,) blive vaer, at de har de samme hos sig ligesaa fuldkomne, som man har afmalet dem. Hvorfore de, saa vitt anfægtningen selv vil tillade nogen trost, kand trosteligen forlade sig paa, at de leve, og rores og bevæges af Guds naade, enddog det synes dem anderledes, formedelst deres kleinmodighed, i hvilken kiodet li-

gesaa vel kand indsnige sig, som udi sikkerhed, og derfor ligesaa vel skynde dem til vantro, som til andre synder, hvorfore man ikke skal agte kiodets slutninger saa høyt, at man vilde sætte dem imod den slutning, som man kand giøre sig af de andre kiende-tegn, som ere forhaanden.

IV. Thi det er vel at merke, at bemeldte dyder og deres kiende-tegn ere derfor just en grund til vor forsikring, fordi de maae agtes og ansees for frugter af den tro, som egentlig er hos Guds born; saa at man derfor udaf de frugtbare plantelser og vexter, som man seer oppoxe, kand ogsaa ufeilbarlig slutte om den levende rood i jorden, som man ey seer.

Den 94. Afdeeling.
For det tredie, hvormed man kand troste sig, naar fornemmelsen er borte.

I.

Særdeleshed har christelige siele, for det tredie, at tage i agt, at deres hierteligt omhyggelighed for deres salighed og dens vished, deres begierlighed efter Guds naade, og dens forsikring, deres forlængsel efter at giøre alle deres gierninger i og udaf naaden, den indvortes bestræbelse, til at tiene deres himel-

ske

ske Fader troligen i alle ting, at hand ogsaa paa dem kand æres; deres bedrøvelse over synden, som deres samvittighed stiller dem for, over det at de har forsømt, forspildt og ilde anvendt en stor deel af deres levnet, som de har fremdraget uden saadan alvorlig bekymring, ja over synden, som immer hænger ved dem, eller over den fordervelse, som de seer hos sig, og af hvilken de let kand merke, at de aldrig kand bringe det saa vitt i kiødet, som de gierne vilde, for at ret behages HErren i alting; den ydmyghed, som de derudover stedse forholder sig udi for Gud, ja ogsaa imod næsten, som de synes at de seer mere got hos, end hos sig selv; den hemmelige sukken, som derfor snart alle tider er hos dem, end og naar de ikke saa just har med de daglige og sædvanlige bønner at giøre: alt dette, siger jeg, og hvad mere der kand være af det slags, som og paa adskillige steder forekommer i det foregaaende, maae være dem en ufeilbar prøve paa deres naade-stand, og altsaa saa meget desmere paa naadens virkninger udi dem.

II. Derfor raaber Gud endnu tit til saadanne siele af Esa. 57, 15. Thi saa sagde den Høye og Ophøyede, som boer evindeligen, og hvis navn er helligt: Jeg vil boe i det høye og hellige, og hos en

sønderknuset og nedrig aand, til at gjøre de nedriges aand levende, og at lade de sønderknusedes hierter leve.

Den 95. Afdeeling.

En erindring for dem, som mener altiid, at de gaaer tilbage i deres christendom, fordi de i deres prøvelse finder altid flere feyl hos sig.

I.

Fordi ofte gudfrygtige hierter og kommer saadan anfægtning, ligesom de blev altid verre og verre, og de mener, at jo længer de prøver sig, desmindre retskaffen got finder de hos sig, men derimod altid mere og mere ont; saa er vel at merke, at de maae ikke dervover ængste sig, eller derfor tænke, at de gik tilbage i det som var got: men saadant er mestendeel et vidnesbyrd paa, at de tiltager, og at de meer og meer begynder at blive vaer, hvad der udfordres af retskafne christne.

II. Det gaaer saa til hermed, som med dem, der studerer. Gemeenligen ere de i deres tanker de lærdeste, som har kun blot giort en ret-begyndelse til sine studeringer; thi fordi de endnu ikke har begrebet, hvormeget der hø-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-2408/fragment/page=0414

ver til en grundig lærdom, saa kommer det li-
det, som de veed, dem saa stort for, at de indbil-
der sig, at de ere lærde nok: men jo mere de fa-
rer fort i sine studeringer, og seer, hvad en ret-
skaffen lærdom har at betyde, og hvad dem
feyler i henseende til andre, jo mere ulærde
bliver de efter haanden i deres egne tanker;
thi endskiont deres videnskab tiltager, saa seer
de dog altid mere hvad dem mangler og hvad
som de tilforn ikke havde tænkt paa. Derfor
er dette hos slige folk langt mere et bevis paa,
at deres lærdom bliver meer og meer grundig,
jo mere de begynder at see det, hvori det fattes
dem. Saa gaaer det og ofte til i christen-
dommen, at ved en oprigtig christendoms al-
vorlige begyndelse opstiger der først saadanne
tanker, at man mener, man er kommen meget
vitt, fordi man i sin egen prøvelse finder det
gode, som man formoder at være en af de
høyeste grader, og ikke endnu veed af noget vi-
dere. Men i fremgangen bliver man vaer,
at der altid udfordres noget mere. Derfor
tænker man, jo længer, jo mindre at kunde
bestaae i prøven, da man dog altid mere til-
tager, og maae just holde dette for et got tegn,
at man jo længer jo mere bliver sine feil vaer.

III. Man kand og see den gode Guds be-
sønderlige viisdom og naade derudi, at hand

ge-

gemeenlig ikke strax i begyndelsen lader en sie
forud see alt, eller det sidste øyemerke, hvor til
den endelig maae komme, hvilket den skulde
holde gandske umueligt at kunde opnaaes, ja
vel og blive derved aldeles afskrekket, og o
troe sig til at gribe verket an med alvorlighed
og saaledes blive gandske tilbage. Derfor
laver Gud det saaledes med den, at den, saa
at tale, først seer kun et bierg for sig, som den
holder for det høyeste, og meget vanskelig at
stige op for; naar den nu har langet til dette
bierg og steget op paa det samme, da seer den,
at bag dette er der atter igien endnu et høyere
bierg, det er, endnu flere grader i det gode til
bage for den, som den maae stræbe efter, hvilke
den tilforn ikke er bleven vaer, og om den hadde
seet dem, da lettelig kunde ladet sig af holde fra
at bruge videre flid. Griber den da nu ver
ket fremdeles trøstig an, og opstiger og saa paa
dette, saa synes den atter, at den er, saa at ta
le, paa det jevne og slette, hvorfra den paa ny
maae op igien til et høyere bierg, som den ikke
kunde see for det forrige. Hvilket altid saa
ledes bliver ved, hvori den taknemmelig er
kiender sin Faders gode raad, at hand har
skaanet den i sin skrøbelighed, og at hand har
kun viist den een høy efter den anden, til den
ende allene, at den altid udi haabet til at kun

de bestige saa vel denne som alle de øvrige, skulde opmuntres til nye flid, og ikke falde i fortvilelse.

IV. Denne betragtning kand temmelig opmuntre dem, som ved det de prøver sig selv, finder altid noget mere og mere hos sig, hvori der mangler dem, hvoraf de kand lære at giøre denne slutning, at saadan kundskab er et temmeligt bevis paa deres fremvext og tiltagelse i det gode.

Den 96. Afdeeling.

Den nødvendige forsigtighed, som de maa have, der omgaaes med anfægtede menniskér.

I.

For denne aarsags skyld har alle de, som enten for deres æmbedes eller christen kierligheds skyld har at bestille med saadanne bængstede personer, vel at give agt paa sig selv; at de handler forsigtig med dem, at de ikke med en usømmelig haardhed nedslaaer deres sind, i den sted de skulde opmuntre det; eller, fordi de selv ikke ere kyndige i Guds veye hvad denne sag er angaaende, da af uforstandighed dømme de siele til at døe, som ikke skulde døe. Ezech. 13, 19.

II. Ja

II. Ja enhver skal heller ikke underskaae sig til, at omgaaes med saadanne, at hand op paa foromtalte maade med uforstand skal giore dem skade; men det maa være saadanne folk, som skal giore dette, der veed at tale med de trette i rette tiid, og efter vor Frelsers exempel ikke sønderbryder et knuset roer, og ikke udslukker den ryggende hor. Esa. 43, 3.

II. Hvor til udkræves, at det skal være saadanne folk, saa vel iblant præsterne, som andre christne, som Gud selv har øvet i denne skole, som da vel veed saa vel at have medlidenhed med andre, som og af egen erfaring forstaae sig paa, hvordan de ere til mode; eller det maa være saadanne, som ofte har haft megen omgang med saadanne og derved ere blevne forfarne; eller og de maa være saadanne, som ellers ved Guds ord og dets oplysning har faaet en grundigere kundskab i Guds øye og hans regiering hos sielene.

IV. Naar det nu er saadanne folk, saa maa de vel vise deres kierlighed mod saadanne anfægtede; ja de ere skyldige til at anvende troligen og gierne det pund, som HErren endogsaa der udi har forlenet dem, og troe, at de i det fald gior saa meget got, som der ellers kunde skee af dem i noget andet tilfælde.

V. Men de maa ogsaa derved immer og

inder-

inderlig paakalde HErren om sin naade, at de i hans lys maa giore og tale alting, derhos havende den forsigtighed, som er fornoden, og som i sandhed ikke er en ringe post, nemlig til at handle saaledes med saadanne siele, at man ikke giver dem mere anstød, men at de kand blive hiulpne til rette. Efterdi saadanne siele kand ofte af eet eneste ord, som man har talet til dem, og hvorved man har meent at opmuntre dem, let tage sig nye skrupler eller formere de forrige, og saaledes have megen skade deraf. Derfor vil der sandelig bruges en mere end menniskelig forsigtighed derudi, hvilken man allene maa bekomme af Herren.

VI. Derimod, hvor der findes saadanne christelige siele, som har en ret forfarenhed og kundskab om Guds veye, der skal de billigen, som ere ansægtede, gierne og oprigtig udøse deres hierter, anhore deres raad og trøst, og saa meget de formaaer, antage det som Guds eget ord og trøst.

Den 97. Afdeeling.

Hvorledes man skal vogte sig for at hofmode sig enten for Gud og menniskен af det gode, som vi kand have giort, eller fundet hos os.

I. End-

I.

Endskiønt man allerede tilforn har forebygget, at jo ingen maa forlade sig paa sine gierninger for Gud, saa som saadan tillid til sig selv umuelig ikke kand være af Aanden, men af kiødet; saa er det dog alligevel ikke forgieves, for sagens vigtigheds skyld, her at igientage det, at, naar man efter en oprigtig prøve har befunden hos sig, at Guds Aand har virket en gierning udi os, man da saa strax ydmyger sig for Gud, og erkiender, at alt det gode derudi er ikke vores men hans: hvorfor vi heller ikke maa forlade os derpaa, ey heller ophøye os derfor; men meget mere takke den gode Gud, som har værdiget os saa høyt, at hand vil bruge os til verktøy for at udrette noget got; Hvilket sandelig er os en besynderlig ære, og en stoer velgierning.

II. Derimod maa bare Christi Naade være det eneste, som vi forlade os paa, og hvorved vi trøster os til at bestaae for Gud; jaa hvad vore gierninger angaaer, som ere gode, deri maa vi ligesaa vel erindre os, at de heller ikke anderledes end i Christo, kand erkiendes for Gud at være gode: nemlig fordi vi formedelst troen med ham ere forenede, og ere deelagtige i hans fortieneste, derfor opretter hand

fortieneste og lydighed de feyl og ufuldkommenheder, som ere i vore gierninger, og giør dem saaledes behagelige for HErren.

III. Paa denne maade skal man forebygge det, som enten aldeles kunde forderve, hvad got vi havde giort, eller kunde giøre det plat til intet.

IV. Hvortil ogsaa dette maa sættes, at efter den erindring, som ogsaa tilforn er given, skal man flye al hofmod mod andre, saa at vi ingenlunde maa ophøye os over dem, naar Gud enten har givet os mere end dem, eller udrettet mere ved os; eftersom saadan hofmod baade er et tegn til, at kiødet endnu hersker hos os; og vi derfor billigen kand mistænke den gierning; saa og kand aldeles forderve hvad got der i nogen maade endnu kunde være derved.

Den 98. Afdeeling.
Det er fornøden at paakalde Gud om hans lys til at prøve os.

I.

Nu slutter vi da med at igientage det, som allerede nogenledes er talt om i den 86. afdeeling: nemlig, at kiødet er saa bedrageligt og listigt hos os, og kiende-tegnene derfor tit ogsaa saa tvilagtige og uvisse, og der ere saa

saa mange andre aarsager, som gisre, at v
vanskeligen kand prøve og domme os selv
hvorfore vi uforbigængelig maae have Guds
eget lys og hielp, for at komme til visshed for
Gud. Bliver det da ikke den Hellig Aand,
som regierer os ogsaa herudi, saa vil al vo
øvrige flid i at prøve os selv, intet forslaa,
men det bliver til en selv-bedragelse.

II. Hvo som derfor ikke gierne vil bedrag
sig, maae lade det være sit første og sidste, a
hand uafladelig beder sin himmelske Fade
(som allene umiddelbar seer vort hierte ind
grunden, som vi ikke selv kand udgrunde,) o
sin Hellig Aand, der kand rense vore siele
selv-bedragelse, og give os vore hierter og gie
ninger, som vi gisre, ret efter deres art og b
skaffenhed at kiende, paa det vi kand komme
til fuld forsikring om, hvad der er af ham
ler ikke.

III. Det bliver da saadant et lys, hve
ved ogsaa eenfoldige christne kand kiende d
res gierningers beskaffenhed, og uden hvilk
end og de allerskarpsindigste let kand bedr
ge sig.

IV. Derfor lader os sukke til HErren d
og nat, at hand vil lære os at kiende ikke
allene, men og os selv, efter som det ene ka

jo ikke vel være uden det andet. Og derfor raaber en siel, som er begierlig efter sin salighed, altid af inderste grund.

Randsag mig HErre, prøv min siel,
Forsøg du mine ranker,
See, om jeg nogensinde vel
Fra dine veye vanker;
Er jeg end viger fra din sti,
Lad mig ey længer gaae forbi,
Paa rette vey mig lede,
Som dig behager og er ret,
Dig overgiver jeg mig slet,
Min siel er dig tilrede.

V. Hvorved vi endelig til slutning og trost bil erindre os vor Frelseres ord, naar hand siger Luc. 11, 13. Efterdi J, som ere onde, vide, at give eders børn gode gaver, hvormeget mere skal Faderen, som er af himmelen, give dem den Hellig Aand, som ham bede. Har og faaer vi ham, saa har vi saa meget, som er fornøden baade til denne prøvelse, saa og til vor saliggiørelse. HErren give da ham og hans lys i alle vore siele amen.

Det første Anhang,
Som indeholder:

En samvittigheds prøvelse for alle dem, som lever i de tvende høyeste stænder i verden, den verdslige og gieistlige, om og hvor vitt det klagemaal over den fordervede christendom angaaer dem.

I.

Samvittigheds Prøvelse for dem, som ere i den verdslige øvrighets stand.

For det første, hvad i synderlighed høye stands personer angaaer, saa har enhver af dem at undersøge deres samvittighed udi efterfølgende stykker.

1. Om hand erkiender og veed, at, endskiønd hand er høy i verden, hand dog i Guds øyne er ikke mere end den ringeste iblant sine undersaatter, og den elendigste betlere, ja end en elendig jord-orm for den høye Guds Majestæt.

2. Om hand erkiender, at hand har sit embede og myndighed af Gud allene, saa

hand

hand derfor maae giøre ham regenskab? eller om hand paa nogen maade mener, at hand har nogen magt for sig selv, som hand kand føre og bruge efter sin egen villie?

3. Om hand uden afladelse paakalder Gud sin HErre om naade og viisdom, som den der kiender sin egen udøgtighed (hvortil der gives en skion anledning i Viisdommens Bog Cap. 9.) og ikke begynder noget af sine ampts forretninger, med mindre hand tilforn har inderlig paakaldet om Guds naade? ja om hand og beder for sine undersaatter?

4. Om hand i saadan sin regiering af gandske hierte sætter al sin hiertens tillid paa Gud allene? eller om hand forlader sig paa sin magt, støre lande, krigsfolk, fæstninger, og Allierede, og altsaa dermed bedriver et afguderie, hvorved tillige Guds domme drages over landet?

5. Om hand fører al sin regiering, levnet og ærnbede som for Guds ansigt, med erindring om det tilkommende regnskab, og alt det, som i Viisdommens Bog Cap. 6. Regentere trues med, og det med ligesaadan frygt og ærbødighed for Gud, som hand fordrer af sine undersaatter, at de skal giøre mod ham i hans nærværelse?

6. Om hand troer, at hand, i hvor høy hand end er anseet i verden, dog alligevel er forbunden, som en anden ringe og gemeen christen, til at leve efter alle de Christi regler, som hand har foreskrevet de christne, hvad deres levnet er anlangende, at hand og fordrer af ham selv-fornægtelse, ydmyghed, hiertelig barmhiertighed, ædruelighed, maadelighed, kyskhed, fliid, sandhed, retferdighed, taalmodighed og deslige? eller om hand indbilder sig, at hand haver frihed fra saadanne regler, eller i det mindste fra nogle af dem, og omendskiønt hand ikke beflitter sig paa de samme, om hand dog alligevel mener hand kand være Gud behagelig christen?

7. Om hand foregaaer sine underdanne med et gudeligt og ustraffeligt levnet i alle stykker, opbygger og opmuntrer dem der ved, og dermed beviser i gierningen, at hans udvortes omsorg for den sande religion, og hvad ellers for anstalter i det aandelige hand foreligger sine undersaatter og handhæver, kommer af et gudfrygtigt hierte, og ikke bestaaer allene i nogle stats-aarsager (hvilket om saa var, saa forarget det dem desmere) saa at hand selv ved saadant levnet kand blive forsikret om, at hand er dogtig til at være den Hellig Aands tempel, og kand trøste sig ved hans vilsdom udi sin regiering?

8. Om

8. Om hand ved sit gudfrygtige levnet foreer velsignelse over landet? eller om Guds domme ved hans ondskab kommer over hans regiering, og hand altsaa er aarsag til megen jammer og elendighed?

9. Om hand tænker, at undersaatterne ere til for hans skyld, paa det hand kand være stoer, og det kand gaae ham vel? eller om hand erkiender, at hand er for undersaatternes skyld, paa det det kand gaae dem desbedre; og derfore, naar disse to ting stod imod hinanden, at hand da heller vilde det skulde gaae sine undersaattere end sig selv vel? Efterdi hand er jo skyldig til at end ogsaa opofre sit liv for undersaatternes velfærd?

10. Om hand søger at formere sine indkomster, og derfor gierne antager saadanne anslag af sine, hvorved hans skat-kammer kand blive mere beriget, men dog saaledes, at undersaatterne hemmelig eller aabenbare lider skade; og de i det mindste miste de fordele, som dem billigen tilkom?

11. Om hand plager sine undersaatter med fleere paaleg, skatter, hoverie og deslige mere, end det gemene bestes velgaaende og hans regierings nødtørftighed det udkræver?

12. Om hand indskrenker deres frihed mere, og undrager dem offentlig eller uformerkt

merkt de rettigheder, som dem ellers tilhører, uden nød og tvang, eller det gemene bedstes nytte, men allene for at forøge sin stat og huus, eller til anden kiødelig hensigt?

13. Om hand omgaaes saa sparsommelig med det, som hand oppebær af undersaatterne, at hand kand giøre en gudfrygtig Christen derfore regenskab, (hvis dom langtfra ikke kand gaae saa streng af, som det regenskab Gud fordrer) nemlig, at hand ikke haver anvendt det anderledes, end til det almindelige bedstes opholdelse, til sin nødtørftighed, til sin og sines nødvendige underholdning, og til en saadan anseelse, som allene i al oprigtighed, som for Gud, udkræves til at vedligeholde hans myndighed?

14. Om hand derimod har unyttig forødet nogen tiid noget af det, som har været hans undersaatter saa suurt at forhverve, og hand har faaet af dem, til overflødig klædedragt, panqvætter, baller, dans, komedier, fyerverkerier, prægtige optog og indtog, lystslotter, overflødig hofstat af betientere, trafikamenter, heste, hunde, og saadant mere?

15. Om hand flittig anvender sin tiid paa Guds frygt og gudfrygtigheds øvelser, paa sin regierings sager, og saadanne ting, hvorved hand jo længer jo mere kunde blive de

tig til sin regiering? eller om hand ikke meget mere har unyttig spildt megen tiid med søvn, med at sidde længe til taffels, med spil, jagt og andre forfængelige, og ikke just saa meget til livets sundhed, og sindets sømmelige opmuntring henhørende lusteringer, og kand ikke giøre Gud regenskab derfor?

16. Om hand har beflittet sig paa i Egen person at forestaae sin regiering, saa viit et menniske mueligt er, og i alle de stykker, hvortil hand har havt den fornødne beqvæmhed? eller om hand gierne har ladet alting komme an paa sine raad og betientere, for ey at have fortræd af noget?

17. Om hand alletider, efterdi hand nødvendig maa have raadsherrer og betientere, har paa det nøyeste giort sig umage for at faae saadanne, som David beskriver dem Ps. 101. om hvis gudfrygtighed hand ikke mindre er forsikret, at de skulde blive Gud og undersaatterne troe, end om deres beqvæmhed, og hvad ellers verden mere fordrer af dem? Eller om hand har kun seet efter deres adelige fødsel, udvortes anseelse og saadant mere; i særdeleshed om det har været ham mere angelegen at have saadanne folk, som hykler i alle stykker, eller seer mere paa hof-statens og indkomster-

nes formerelse, end paa Guds ære, landets beste, og retferdigheds vedligeholdelse?

18. Om hand følger tro raadsherrers gode raad, anslag og erindringer, eller om hand søger sin ære derudi, at hand kand giøre alting efter sit eget hoved? Om hand og anseer tro raadsherrer med unaade, naar de taler sandhed, eller reent afskaffer dem, og vil intet stedsiges sig imod?

19. Om hand giver flittig agt paa saadanne raadsherrer og betientere, og tænker paa det regenskab, som Gud vil fordre ikke allene af dem, men end og af ham selv?

20. Om hand saaledes indretter sin høystat, at den kand give et gudfrygtigt og dydigt exempel for det gandske land? eller om hand lader al verdslig overdaadighed, kiødets begiering, øynenes begiering, og livets overflodighed, og allehaande laster gaa i svang; saa at de der ere ham nærmest omkring, maa giøre det ustraffet, som andre undersaatter bliver straffet for, eller som for saadanne exemplers skyld ey kand blive straffede: saa hans hof paa denne maade bliver en kilde, hvoraf al ugudelighed og aabenbar forargeligt ont levnet udbryder det gandske land?

21. Om hand ingen persons anseelse bru-

ger

ger, men naar de, som ere af høy stand, og ham kiere, forgriber sig med svare laster, om hand da uden skaansel saa meget des svarere straffer dem, som deres forargelse har været skadelig til? eller om hand lader dem slippe bort, ja end og lader sig regiere af dem, hvorved hand drager deres synd paa sig (see 1 Kong. 20, 12.) og hans siel maa staae i deres sted for Gud?

22. Om hand med alvor befordrer den sande lærdom, Guds tieneste og gudsfrygt hos sine underdaner, med flittig undsetning og opsyn med prædike-æmbedet (at straffe de lade og strafværdige, som findes derudi) ved alle de christelige midler, som Gud har givet ham, saa at hand ogsaa derudi kand hellige sin myndighed til Guds ære, som har givet ham den? eller om hand troer, at det aandelige kommer ham ikke ved?

23. Om hand foruden at agte paa kirken, og agter flittig paa skolerne, at der derudi bliver ret omgaaet med de unge?

24. Om hand ligesaavel bliver nidkier derfor, at Gud og hans ære bliver skiendet og angrebet, som hand gior, naar det angaaer hans egen person? om hand forfølger og bedrøver nogen for sin religions skyld, og saale-

des tager sig magt til over samvittighederne, og griber ind i Guds myndighed?

25. Om hand i sin omsorg for det aandelige, og i hans over-tilsyn derover, bliver inden sine rette grendser, og enten ikke borttager eller hemmer den magt, som Gud har lagt paa prædike-æmbedet, og vil saa giøre Guds tienere til sine tienere i sine sager? eller om hand i det aandelige unddrager fra menigheden den ret, som Gud ligesaa vel har forundt dem, at hand ikke skal giøre sig skyldig i den skadelige Pave-myndighed?

26. Om hand dertil anvender den af Gud anbefalede omsorg for kirken, for deraf at have nytte, eller uden nogen sin egen nytte, alene til Guds ære og kirkens beste?

27. Om hand trolig forvalter det til aandelig brug indstiftede gods, renter og indkomster, og beholder ikke en skilling for sig, men lader alting under sin noye opsigt blive anvendt paa kirker, skoler, og fattiges fremtarv (hvor omsorg hand i sær ey maae forglemme) eller om hand anvender noget deraf til verdslig brug, ja vel til pragt, overdaadighed og hyr og derved drager forbandelse over sine øvrige midler, ja vel og over det gandske land (hvilket disvær saa mange hid til dags har maat erfare og erfarer endnu, endskiønt de ikke

er

troe det) men over sin arme siel drager hand tillige helvedes ild?

28. Om hand, naar de ordentlige giestlige indkomster og stiftelser ikke ere tilstrekkelige til alt det, som udkræves til undersaatternes almindelige opbyggelse, om hand da tager af sine verdslige indkomster og anvender noget paa saadan fornødenhed, og heller lader noget afgaae fra sin stat og stats, end lade de ting blive forsømte, som ere nødvendige til undersaatternes salighed? fordi hand har jo alle sine indkomster, magt, krone og scepter af den store konge JEsus, og er derfor skyldig til, at anvende alt til hans ære?

29. Om hand i dette stykke og udi alle de andre ubillige skatter og tyngsler, som hand kunde have paalagt sine undersaatter, erindrer sig, at hans synder aldrig tilfulde bliver ham forladne, forend hand erstatter Gud HErren igien det paa sine undersaatter og dem, som hand har med uret besværet, hvad som med uret er taget fra dem? fordi denne regel: Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, angaaer ikke allene andre, men end og de store i denne verden, og deres ran og roverie er saa meget des forskrekkeligere, fordi det er skeet paa Guds vegne, det er, under et skin af den magt, som Gud har betroet dem?

30. Om

30. Om hand har med uret frataget no-
gen af sine naboer, eller hvem anden det være
kand, nogle lande, stæder, gods, rettigheder,
enten ved uretferdige krige, eller ellers ved
aabenbare magt og fortrykkelse, eller ved
frygt, i det den anden har befundet sig for
svag til at staae imod, og har derfor maat bi-
get, eller formedelst skin af retten ved proces,
eller ved andre ting hvad navn de og have
kand; hvorved hand selv har tilrøvet sig
Guds billede og en øvrigheds magt over saa-
danne eyendomme, som Gud har ikke givet
ham?

31. Om hand har begyndt nogen unyttig
krig, eller og indmænget sig i nogen uden ned
og tvang, og brugt sværdet anderledes end til
at handhæve sine af Gud anbefalede under-
saatter, men til sin egen ære og værdighed,
til at formere sine lande, sine folk, og sine ind-
komster, til hevn; og deslige flere kiødelige
aarsager? hvor ved hand maae vide, at i saa
fald alt det blod, som er udøst paa begge sider,
al den lande-fordervelse, alle de derved for-
aarsagede synder, al den paafulte jammer,
det kommer altsammen paa hans regnskab
for Gud, ret ligesom hand selv med sin egen
haand havde giort det, og dermed ligger der
tillige mange tusinde ugudelige menniskers
synder i sandhed paa ham? 32. Om

32. Om hand styrer og hindrer synder og laster hos sine undersaatter, uden persons anseelse, med al flid og alvorlighed, saa og med en tilstrekkelig straf, naar intet andet vil hielpe? eller hand lader dem uden skam og frygt giore det onde, og tage overhaand, hvoraf landet bliver besmittet med synd, og Guds domme (som ellers ved en alvorlig straffen kunde været afvendte) bliver sort over alle i landet?

33. Om hand i sin straffes uddelelse seer mere paa den fordeel hand kand have ved at paalegge straf-bøder, end paa at handhæve retferdighed, at afvende synden, afskrekke andre fra at synde, og at forbedre den, som har syndet?

34. Om hand ogsaa handhæver ret og retferdighed og lader den handhæve ved andre, uden persons anseelse, og uden at søge sin egen nytte, det snareste skee kand, og det med mindste omkostning, iblant sine undersaatter, og giver noye agt paa dem, som skal giore saadant, at de ikke giør eller handler noget mod ret og billighed, eller berøver undersaatterne sine midler, ved rettergang eller ved skin af retten?

35. Om hand tillader sine undersaatter frit at komme til sig, naar de har nogen sag at føre frem, besynderlig imod hans betientere

og befalnings mænd, paa det, at de ey skal blive undertrykket af dem?

36. Om hand ey allene har indført gode love og forordninger iblant sine undersaatter, men og alvorlig holder derover, at de efterleves og bliver ved magt? eller om hand har ladet den magt, som hand har af Gud, beskiemmes derved, at hand vel har indført love, men ikke anvendt nogen flid paa at bevare dem?

37. Om hand lader de børn, i sær de som skal engang arve hans rige, saaledes opdrage, at de lære at frygte HErren, og fra ungdommen af anføres ikke til verdens forfængelighed og et høyt mod, men til saadanne ting, som kand være dem tienlige til deres christendom og priselige regiering? Dersom dette ikke skeer, maa hand giøre regenskab for, hvad hans efterkommere af saadan forsømmelse engang kommer til at forsynde sig og giøre ilde?

38. Om hand efter formue betaler sin og sine forfædres skyld, at ikke de, som af et got hierte har forstrakt og udlaant sit gods, skal have aarsag at sukke til Gud for saadan uret; thi disse sukke trykker hart, og er vælen stor aarsag til, at det ey vil gaae afsted for de store, fordi de har saa megen forbandelse liggende paa deres rente-kammere?

39. Om

39. Om hand i saadan tilstand, da den skyld og byrde er saa stoer, heller aflegger meget af sin stat og stats saa længe, indtil andre saaer sit igien, eller hand pranger og praler med fremmed gods, og altsaa fordøyer det, som andre horer til, paa en uforsvarlig maade?

Jeg maa her hos alt dette frygte for, at de fleste af de store i verden, som just dette angaaer, skal ikke agte det allermeste af alt dette fornoden, men for en daarlig eenfoldighed, og urimmeligt væsen, at man skulde tale for dem saadanne ting, der ere saa gandske fremmed fra deres sædvanlige moder og maneer. Men jeg beder for Guds og for deres af Gud igienløste sieles skyld, at de dog tager sig den stadighed for, og undersøger selv, om ikke alle disse ting, hvori de ere Lævne er indrede at skulle prove sig, findes fuldkommen stadfæstede og grundede i Guds ord; og at de da saaledes i HErrens navn, ikke vil troe mig, men deres og min HErre, at de efter deres død ikke skal dømmes efter det, som de i verden har selv giort sig til en frihed, men efter Guds buds skarpe regler; vel alle dem, som i tide forestiller sig saadant!

Herneſt hvad andre regierings personer angaaer, saa vel i stederne, som

anden

andensteds, som ikke i deres eget navn fører regiering, da maa enhver af dem først prøve sig efter de forige prøve-regler, saameget som de samme passer sig paa deres person; derneest eragtes og disse efterfølgende stykker tienlige til deres ydermere prøvelse.

1. Om de ere komne i deres æmbede og regierings stand paa en retmessig maade, og alt saa ere derudi indsatte af Gud, eller de har selv trengt sig derind, og det paa en usalig maneer, eller de ved gaver og ellers ved noget andet ere komne dertil? hvilket da kunde være dem al deres livs tiid til en besværing i samvittigheden.

2. Om hand i sit æmbede fornemmelig søger sin ære, nytte, lyst og mageligbed, eller og sines og sine familiers timelige velgaaende, og for dets skyld sætter meget af det almindelige beste tilside?

3. Om hand alt saa misbruger de almindelige indkomster til at berige sine med, og forgriber sig paa de samme paa en aabenbar kiendelig eller en mere forborgen maade?

4. Om hand i sit æmbedes sager, besynderlig naar det angaaer retferdighed eller rettens betiening, tager skienk, eller løfte paa at faae den, og derved enten gior den uret, som

har

har ret, eller selger den sin ret, som hand burde have og nyde uden betalning, og saaledes udelukker dem fra sin tieneste, som burde have den, eller holder dem til at vederlegge den utilborligen?

5. Om hand med de andre sine æmbeds brødre staaer i en kierlig forstaaelse, eller hand stifter spliid og uenighed, og gior sig et anhang, for at dreye alting efter sin villie? Eller og med fliid taler imod andres meninger, som hand ikke er gunstig, og hindrer dem, da de dog vare nyttige for det gemene beste?

Det øvrige, som kand passe sig paa dem, kand sees af det foregaaende.

I den saa kaldede gieistlige stand, har de først at prøve sig, nemlig, sogne-præster, lærere og bisper: enhver af dem har at prøve sin samvittighed, som for Gud.

1. Om hand har begyndt at studere sin theologie med et redeligt øyemerke til Guds ære og menniskens salighed, men ikke for at erlange rigdom og ære i verden, og for at sætte sig i en bedre og beqvæmmere leve maade end andre, og altsaa om hand har giort Gud eller sig selv til sit øyemerke?

2. Om hand fra den tiid af, da hand hengav sig til denne studering, har saa snart tragtet

tet

tet efter, at afdøe verden og sig selv, og at bli
ve et ret Guds naades kar?

3. Om hand i besynderlighed har ret hellig
get HErren den tiid, som hand studerede ud
paa Akademiet, saa hand ikke har søgt noget
andet, end det som tiente til hans priis, og
sin tiid kunde blive anvendt til tilhørern
beste og opbyggelse, og alle tider beflittet sig
paa at lære meest og paa det flittigste de ting
som vare de nødvendigste og vigtigste iblan
alle saadanne ting, og i alt saadant ikke søg
sin egen ære og berømmelse?

4. Om hand i sær har tragtet efter, at faa
en ret grundig forstand i den hellige Skrift, o
altsaa har agtet de studeringer for de høyes
som enten middelbar eller umiddelbar før
dertil?

5. Om hand og har helliget sine studerin
ger med hiertelig bøn til Gud, og troet, at de
kommer ligesaa meget an paa bønnen, som
paa hans fliid og arbeide, uden hvilken han
fliid har ingen himmelske velsignelse, og alt
saa er krafteslos?

6. Om hand og paa den tiid har ført
christeligt levnet og ret alvorlig afholdet sig
fra de ved Akademiet meget giengse synder
nemlig drukkenskab, slagtsmaal, stats, syn
dig tidsfordriv, ukydskhed, og alle forfæng

sigheder, og troet, at hand behovede den Hellig Aands lys og iboelse til sine studeringers forfremmelse, men at den samme ikke kand boe i et hierte, som er opfyldt med verdens kierlighed, og tiener den samme? og altsaa, om hand dermed har været fornøyet, at hand kunde blive en Theologus, som var lært af menniſken allene, eller hand har og tragtet efter at blive lært af Gud ved hans ord og lærdom?

7. Om hand har foragtet sine skolemestere og læremestere, fordi de har lært ham troens og levnets lærdom uden høytravende og verdslig viise ord, og formanet ham dertil, og ikke har villet lære noget af dem, uden det som smagte af en høy visdom?

8. Om hand med bodferdighed har erkiendt de synder, som hand i sit Akademiske levnet har begaaet, og nu efter foregaaende prøvelse befundet, om hand har søgt Guds naade for dem, og tragtet efter i sin øvrige livs tiid at blive et desto beqvæmmere verksted for den himmelske lærere?

9. Om hand er kommen lovlig til sit æmbede, eller hand har indtrænget, indgiftet, indbedet, indhyklet, eller indkiøbt sig derudi, og altsaa løbet, endog ingen sendte ham? og om hand finder noget saadant hos sig, at hand da paa en bodferdig maade beflitter sig

paa

paa at forbedre det, og at giøre sig igien for-
sikret om Guds naade?

10. Hvad hand fremdeles har haft for
øyemerke, da hand paatog sig saadant æmbe-
de, enten sig selv og det som hans kiød søge-
eller hand i sit hiertes oprigtighed har haft
hensigt paa Gud og menniskens siele?

11. Om hand i sit æmbedes tiltrædelse o
siden fremdeles, mens hand har forestaaet de
alle tider har kiendt og flittig overbeyet den
vigtighed og besværlighed, eller hand ha
holdt det for en let sag?

12. Hvorpaa hand har sat sin tillid, d
hand trædde til det samme; enten paa sin lær-
dom, begvæmhed, patroner, venner, og andre
deslige kiødelige ting? eller allene paa si
Guds styrelse og villie, til at herliggiøre hans
navn paa alle steder, saa og paa de forjættel-
ser, som dertil ere givne?

13. Om hand lader det være sin stør-
sorg, at hand selv er ikke den, der af sig sel
forretter sit æmbede, men lader sig bruge
Gud til et redskab, og tragter altid mere o
mere efter at hand kand komme til at sige me
Paulo. Rom. 15, 18. Jeg vil ikke forde
ste mig til at tale noget, uden det, so
Christus udretter ved mig. Og 2 Co
2, 17. Vi ere ikke som de mange, der fø
fa

falske Guds ord, men vi tale i Christo, som af retsindighed, ja som af Gud, for Guds aasyn?

14. Om hand har fra sit æmbedes tiltræ-delse og siden fremdeles instendig bedet Gud om hans Aand og naade, og alle tider giort den bøn med sin egen udøgtigheds erkiendel-se, og altsaa aldrig gaaen nogen tiid til sin stu-dering, til sin bibel-læsning, til at ponse paa sin prædiken, til at holde den offentligen, og til andre det hellige æmbedes forretninger, at hand jo tilforn har bedet om guddommelig kraft og lys dertil, og fortfaret med saadan bøn under hiertets oploftelse og idelige sukke udi alt sit arbeide, og ogsaa besluttet det sam-me dermed? saa at ligesom hand altid behø-ver en himmelsk indflydelse, hans siel da og-saa, som et tørt land, stedse har higet og læng-tes derefter.

15. Om hand og i saadan sin bøn har al-tid bedet efter Guds villie, intet andet, intet mere, og ikke paa anden maneer anmodet om sit forlangende at erholde, end som HErren har kiendt det nyttigt at være for ham til at er-lange det øyemerke, hvortil hand har sat ham, men ikke for at giøre sig stoer dermed, og for at komme i mere anseelse?

16. Om hand og har bedet uophørlig for

sin

sin menighed, og har erkiendt, at hand derved har baade kundet og skuldet udvise ligesaa stoer troskab mod den, som ved sit andet øvrige arbeide, og det for dem alle samptligen, og for dem i sær, hvis nod der har været ham bekiendt?

17. Men om hand og tillige derved har instendig bedet for den gandske kirkes nod og trang, og om hand med en vædmodig og ydmyget siel har anbefallet Gud den christen kirkes elendige tilstand, naar hand selv har indseet derudi, at Gud vilde skikke den hielp, og forbedre alle ting?

18. Om hand har fort sin menighed allene efter Guds ords regel, og ligesom hand selv efter flittig randsagning har kiendt dets grund at være? og saa vel med sit vidende ey lært noget falskt og urigtigt, som og anvendt al flid paa, at hand uvidende skulde ikke sige dem nogen falsk lærdom.

19. Om hand i sine prædikener særdeles har beflittet sig paa, at forelegge dem Guds ord, med en saadan vished i sit hierte, at hand talte det som af Gud selv, ja om hand og derom i sær har anraabt Gud, at hand vilde regiere hans hierte, haand og tunge herudi, at hand kunde tale til hver tiid og hver gang, og ved hver leilighed det som kunde være nyttigst

ligst for sin menighed? eller om hand kun hat opsat og prædiket allene, hvad ham saa af en slumpe lykke er indfalden, eller hvad hand har fundet i andre bøger, uden at undersøge hvor sandt det samme er, eller om det har været hans menighed tienligt, eller og om hand har troet sin egen forstand formeget?

20. Om hand har prædiket Guds ord med høytravende og verdslig-viise ord, for derved at vise sin konst, og at søge en ære derudi, og altsaa tænkt ligesaa meget paa de retoriske regler, som paa Guds ords rette grund? eller om hand langt mere har tragtet efter at tale for sin menighed med eenfoldighed og alle de tings fornægtelse, som kunde have en herlig ansеelse, men dog tillige i HErrens kraft?

21. Om hand har beflittet sig paa at prædike saa tydelig og forstaaelig, som ham mueligt har været, og hans gave fører med sig; eller hand har med flid tragtet efter høye talemaader for ansеelses skyld, og altsaa søgt en roes derudi?

22. Om hand har indført i sine prækener megen verdslig viisdom, verdslige historier, og saadanne ting, som hand vidste forud, ikke kunde tiene til opbyggelse, for at fornøye de kløende øren, eller for at vise sin egen artighed? eller om hand aldeles har holdt sig ved

det

det overflodige rige Guds ord i den hellige skrift, og frembragt sin lærdom af det samme liggende fæer?

23. Om hand i almindelighed har foresat sig i sine prædikener menniskens gunst og kierlighed til sit øyemerke, eller Guds ære og menniskens opbyggelse?

24. Om hand uden nød og vigtig aarsag, for at skaane sig selv, og have desmere leylighed, har ladet andre prædike for sig, og i sær saadanne personer, om hvilke hand kunde vide forud, at menigheden vilde komme til at have liden opbyggelse?

25. Om hand i sine prækener har beflittet sig paa ikke allene at drive paa loven, men og fornemmelig at forelegge dem evangelium, hvortil vi egentligen ere kaldede, paa det at Guds folk kunde tydelig lære i HErrens lys at kiende Guds kierlighed, og deres salighed gode ting, paa det den levende troe, og udaf den samme Guds kierlighed (som er en grund til alt andet gode) kand virkes, styrkes og formeres derved, og at der saaledes ikke bliver en tvungen, uvillig, og hykkelsk lovens lydighed tilveyebragt hos menniskken, men at der kand blive virket i dem, en troende, kierlig, villig og glædelig fliid til at gaae frem efter Guds bud og befalning: at altsaa evangelii kraft er ble-

ven

ven viist, og menniskene ere blevne opmuntrede til en bestandig kierlighed og Guds lof?

26. Om hand har tilbageholdt noget af disse evangelii liggendefæer og gode ting, som kunde være tienlige for menigheden, med hans villie, eller hand selv ikke har forstaaet sig paa dem, i sær fordi det har fattes ham paa forfarenhed, og hand selv har været skyld derudi?

27. Om hand og ikke har glemt at tale om loven, og ved den har ret aabnet og tilkiendegivet menniskene deres fordervede hierters inderste afgrund, saa hand saa gandske tydelig har forklaret dem Guds aandelige lov, at de i det speil har kundet klart see deres syndige væsen, og blive bevægede til en salig anger og fortrydelse over synden, efterdi saadanne hierter, som ikke lofelig hen, men i sandhed har erkiendt deres syndige væsen, ere allene beqvæmme til at føle evangelii levende kraft?

28. Om hand kun allene har prædiket om retferdiggiorelsen af troen allene, og ikke tillige med klarlig af skriften forestillet, hvad den retferdiggiorende troe er; eller om hand med tilborlig flid saa klart og grundig har lagt dem for øyne, hvad saadan troes natur, art, egenskaber, frugter og kiende-tegn er, at enhver, som har villet prove sig, kunde viist fin-

de, om hand har staaet i troen, eller om det, som hand har holdt for troe, har været en menniskelig indbilding eller et himmelske lys, saa at ikke nogen mand ved ham har faaet anledning til at bedrage sig selv i sin sikkerhed, ja om hand og har viist, hvorledes man i en sand bodferdighed kommer til saadan troe, og kand der udi blive bestyrket? Hvorledes man kand uden denne lærdom ikke andet end fatte den lærdom om retferdiggiørelsen af troen i en gal og vildfarende mening?

29. Om hand med ret alvor har drevet paa igienfødelsen, og viist, at den ikke er en indbildning, men en sandferdig virkning, og det nye menniskes eller den nye naturs dannelse udi os, og at Christi retferdighed kand ikke blive nogen tilregnet i retferdiggiørelsen, med mindre hand formedelst igienfødelsen har fattet troen, saasom den er den haand, der skal tage imod saadan velgierning, og af hvilken det nye creaturs øvrige kræfter former, som derefter stedse skal fornyes mere og mere; saa at vor retferdighed for Gud er vor bare Christi tilregnede retferdighed, men for at blive deelagtig i den, maae der virkelig fødes i os et himmelske lys ved den troende til lid, udaf Guds ords levende sæd; hvilket

ikke er vor egen retferdighed, men et middel, hvor ved Guds gave annammes.

30. Om hand ved at forestille et gudeligt levnet, har kun holdet sig ved de udvortes ting, og mestendeels drevet paa den udvortes ærbarhed og de dyder udi den anden tavle; eller hand har og med tilbørlig alvorlighed drevet paa det indvortes, som det hvoraf Gud dommer os, i sær paa hiertets beskaffenhed mod Gud selv efter den første tavle, hvorledes det samme maae staae for Gud i troe, kierlighed, frygt, ærbødighed, tillid, og maae aldeles være fuldt af dem, saa at ens levnet ikke maae være et hedenske moralisk levnet, men et sandt christeligt levnet?

31. Om hand og med sin lærdom har givet kiød og blod anledning til at fordreye Christi regler og Guds bud, saa de ikke ere blevne erkiendte og praktiserede i deres naragtige forstand, eller om hand langt mere af al formue har søgt at igiendrive de udflugter og undskyldninger, hvor ved man i almindelighed vil affnakke sig fra at giøre det som er befalet, og saaledes vil sye puder under deres arme; og om hand saaledes har tragtet efter at betage folk deres sikkerheds søvn, ligesom den sande giorlige christendom var ikke af største nød-

vendighed (enddog den ikke er en aarsag til vor salighed.)

32. Om hand har viist tilbørlig nidkierhed imod det fordervelige opus operatum, og den tillid paa det blotte udvortes verk og naade-midlerne, uden at forneme og antage kraften af de samme, og viist at det altsammen i almindelighed, baade Christi fortieneste, alterens sacramente, aflosning, Guds tieneste, beden, og deslige, kand ikke giøre et menniske saligt, som ikke har den rette troe, og er ikke gienfødt af den samme, (hvilket skal viise sig paa frugterne) hvilke endskiønt de ere ufuldkomne, dog maae være redelige og oprigtige, besynderlig om hand har viist, at ingen præstes aflosning kand give et menniske syndernes forladelse, der ikke er af hiertet bodfærdig og saaledes beskaffen, som hand i sit skriftemaal bekiender, eller skulde bekiende sig at være?

33. Om hand og flittig, eftersom hans menighed det behøver, har straffet og igiendrevet de vildfarelser, som strider imod den evangeliske sandhed, saa de derom kunde blive overbeviiste og altsaa bevarede fra forførelse; og dersom der har været nogle vildfarende, de kunde blive bevægede til at afstaae derfra? og om alt saadant er skeed med en gudelig nid-

kierhed og iver, som har fornemmelig og tillige fremfort hvad hand har havt at sige, paa en saadan beskeden maade, som har været blandet med kierlighed og sagtmodighed, (hvilke har fornemmelig en bevægende kraft udi sig) uden at blande sine kiødelige affekter og bitterhed der iblant?

34. Om hand ogsaa i sine prækener har hierteligen ivret sig over de i svang gaaende synder og laster, bevægelig foreskillet de sammes vederstyggelighed og fare, og det saaledes, at hand har udviist sin forbarmende kierlighed mod dem, som saa farlig har saaret deres siele, og sin flid i at vinde dem, mere end en heftig vrede mod dem, som saaledes har syndet? Eller om hand har (for at beholde gunst) tiet stille med alt saadant, eller og om hand tvert imod har bragt hemmelige affekter ind i dette hellige verk, hvorved hand har fordervet al den nytte, der skulde komme deraf?

35. Om hand selv haver den rette andagt, og bliver bevæget i sine prædikener, ligesom hand søger at bevæge sin menighed; eller om det kun svæver ham paa tungen allene, og ikke gaaer ham selv til hiertet, men at hand kun taler allene efter sædvane, ligesom en der gior handtverk deraf?

36. Om hand ogsaa i sine prækener har

flittig lært folk at tage til hierte det som hand har foreholdet dem, for at prove sig, hvorledes de befandt det eller det hos sig, til deres indvortes kraftige overbeviisning, paa de hvad som de havde hørt, kunde dybt indtrykkes, eller om hand har ladt det blive ved at kun sige det saa kaaldsindig og oven hen, saa at de selv neppe har merkt, at det angik dem?

37. Om hand viiser folket af fra sig til skriften, ikke begierende af sine tilhørere, at de skulde troe ham for hans egen skyld, men at hand har forestillet HErrens ord saa kraftig, saa de kunde blive overbeviiste i deres hierter, at det var ikke hans ord, men det ufeilbare Guds ord, som de skulde troe og beviiselydighed imod?

38. Om hand med en hiertelig fliid, saa meget hand har havt leilighed dertil, har offentlig og hemmelig dreven paa børnelærdommen baade med unge og gamle, holdt den ved lige, hvor den har været i brug; og hvor den ikke har været i brug, der tragtet efter at indføre den, og altsaa troeligen lagt den grund, paa hvilken hand siden kunde bygge alle sine øvrige lærdomme udi sine prædikener; eller om hand derudi har skyet den møye, arbeide og fortred, som fandtes derved, og forsømt HErrens gierning?

39. Om

39. Om hand og i saadan sag har baaren sig klogelig ad, og beflittet sig paa, at indtrykke det fornemmelig i ungdommen og de eenfoldige, som var dem det nyttigste og nødvendigste til troen og et gudeligt levnet, hvoraf de i liv og død kunde have deres opbyggelse? Eller om hand har viist dem paa nyfikne ting, og allene besværet hukommelsen, ved at lære uden ad, og ikke sogt at bringe dem nogen forstand i hierterne?

40. Om hand i saadan sin underviisning strax har viist de unge hen til at lære at kiende af deres Guds ord selv troens grund, som de finder i deres catechismus, saa at hand har viist der af alting klarligen, og efter al mueligh ed anfort dem selv til at grundfæstes i bibelen, og læse den, i det mindste det nye testamente?

41. Om hand ogsaa forretter de hellige sacramenter (da hand ligesom staaer i Guds sted) med hiertelig andagt, og derved forestiller deres hellighed og Guds nærværelse? Eller om hand forretter saadan hellig gierning uden andagt, ærbødighed, og hvilket vilde være forskrekkeligt, med et fordrukket sind og sandser?

42. Om hand har været forsigtig i at høre paa folkets skriftemaal, og altsaa fornemme-

lig tragtet efter sin formue derhen, at den for-
nodne christelige kirke-skik i at udelade de u-
bodferdige er bleven indført og befordret;
dernest om hand i den tale, som hand gior til
enhver i sær, har bevægelig forestillet dem de-
res sieles nødtørftighed, for at befordre des-
mere deres anger og bodferdighed, og naar
hand har frygtet for, at de vare uværdige, da
tydelig viiset dem den store fare, de kom til at
styrte sig udi, og advaret dem, at de ikke maatte
forgribe sig paa de hellige ting; og til hiertes
overbeviisning indskierpet dem, at hverken af-
losning eller altergang gavner de ubodferdi-
ge, men langt mere skader; og saaledes for-
holdet sig i alle ting, at de sikre menniskerikke
har havt aarsag for hans skyld at storke eller
troste sig ved deres falske skriftemaal, men at
hand har reddet sin samvittighed? Eller om
hand har efterladt noget af dette, som hand
for sin person formaadde at giøre imod sikker-
heds vedligeholdelse og bekræftelse?

43. Om hand uden for sine kirke-forret-
ninger ogsaa giver agt paa sine tilhørere, og
efter al muelighed forretter sit hyrde-æmbed
paa dem, saa vel i at undervise de vankundige,
saa mange som hand finder af dem, som og at
troste de bedrøvede og anfægtede, og at for-
mane de lade? efter Pauli exempel Ap. G.
20, 20. 30. 44. Om

44. Om hand, naar hand til dette har havt Oldinge, forstandere og kirkens medhielpere behov, om hand da har trolig erindret dem om deres æmbede i at see paa menighedens beste, og gaaet dem til haande? Eller om hand søger efter at faae saadanne medhielpere, og naar hand ikke kand faae dem, da paaminder menigheden, i sær de christeligste iblant dem om deres aandelige præstedom, at de da des flittigere uden uorden over det imellem sig selv; og om hand selv giver dem anledning dertil, paa det HErrens gierning kunde gaae vel afsted? Eller om hand meget mere har hindret alt saadant, i det hand har holdet for, at man paa denne maade greb ham ind i hans æmbede?

45. Om hand, efterdi hand har leilighed at besøge sine tilhørere, i denne henseende ogsaa gior saadant, og anvender viselig dertil den leilighed, som Gud tilsøyer ham? derimod om hand flyer al mistanke, ligesom hand kom til dem af en anden kiødelig henseende nemlig for nyttes, tidsfordrivs, driks skyld og deslige mere?

46. Om hand i sær sætter dem med alvorlighed til rette, som hand veed der er straffskyldige, og det uden persons anseelse, og altsaa søger at redde dem, som gaaer i dievelens snarer?

rer? Eller hand af frygt lader sig afholde derfra?

47. Om hand hos de syge, enten hand er kaldet eller ikke, forretter det, som deres salighed udkræver, søger at føre dem til bod og bedring, styrker dem i troen, bekræfter dem i taalmodighed, laver dem til en salig død; og det efter al den viisdom, som hand kand udbede sig af Gud? Eller om hand gior alting kun saa oven hen, og efter begiering giver dem alterens sacramente, og lader det saa blive derved?

48. Om hand holder sig til de gudfrygtigste i menigheden paa det kierligste og fortroligste, derimod affondrer sig jo mere og mere fra de onde og haardnakkede, uden saa vidt det er nyttigt til deres forbedring, derved at bevidne disse til deres eget beste, og for at opmuntre de andre; og om hand gaaer de gode saa til haande, at de kand stifte imellem dem selv til almindelig opbyggelse en fortrolig og noye bekiendskab og omgang, saa at enhvers gave kand skaffe desmere nytte paa de andre medbrødre, og at deres exempler maae jo mere og mere overbeviise de øvrige?

49. Eller om hand herimod holder fortroligt venskab med lastværdige personer, fordi de ere rige, og beviiser ham got af deres timelige

gods,

gods, saa at de retskafne forarges, og hand gior sig deelagtig i de andres synder?

50. Om hand udi sit eget levnet beflitter sig paa trolig at gaae frem efter Christi regler, og at blive et exempel for menigheden, som de kand og maae efterfølge? Eller hand lader see og kiende hos sig, gierrighed, ærgierrighed, leddiggang, drukkenskab, lekre retter, kostelige klæder, kostbar og prægtig underholdning, nid, had, uretferdighed, og utugt? besynderlig om hand paa nogen slags maneer seer paa penge og gaver udi sit æmbedes forretninger, at hand just derfor gior dem, eller af den aarsag ikke gior dem saa retmessige, som hand skulde? og om hand ved andre uanstændige ting søger fordeel, og derved gior sig skyldig i en skammelig profit?

51. Om hand i sær beflitter sig paa fordragelighed, og afholder sig fra al strid og kiv med tilhørerne for verdslige tings skyld? ja om hand heller taaler uret med taalmodighed, end indlader sig i slige ting?

52. Om hand for sin egen lyst gaaer til giestebuder, brylluper og deslige, gior sig der hos lystig, har sin fornøyelse i overdaadig snak, belader sig med mad og drikke, ja og vel undertiden med fylderie? med hvilken forargelse, endskiønt det skede sielden og kun ved en

anledning (men langt mere, om hand søgte leilighed der til, og sat sig med ned i et drikkehuus) hand dog sat en skamflek paa sit ærbede og giorde sig uværdig til det samme?

53. Om hand fordriver den tiid med spatseer gang og huusholdnings sager, eller andet fremmed arbeide (om det end og var med slige studeringer, som ikke hørte til hans hoved-øyemerke) hvilken hand skulde anvende til sit ærbedes nødvendige forretninger, for hvilket dog alle andre ting burde vige til side, og man burde intet andet tage sig for, end det, som kunde skee, uden at hindres i det nødvendigste?

54. Om hand har giftet sig saaledes, at man kand ikke formene en blot kiødelig hensigt derudi, men at hand har havt hensigt paa det eneste, som hand fandt at være meest fornøden til sin christendoms og hellige ærbedes øyemerke?

55. Om hand saaledes styrer sin kone, at hun ikke er menigheden til forargelse, men bepryder hans ærbede med sit gode exempel? og om hand lever med hende fredelig og eendrægtig?

56. Om hand saaledes opdrager sine børn i tugt og HErrens formanelse, og ikke i verdslig forsængelighed, saa at ingen har derover at støde sig?

57. Om

57. Om hand saaledes regierer sit huus og huusgesinde, at det paa nogen maade kand være andre huse og fædre til en forskrift, og opretter en smuk lille huus-kirke iblant dem?

58. Om hand paa saadan maade søger sin indkomst og belønning, som ham tilkommer med Gud og ret, at hand skinbarlig gior sig mistænkelig for gierrighed, ufornøyelighed, og ubarmhiertighed mod de fattige? Eller om hand heller undertiden giver noget efter af det hand skulde have, end drager saadan mistanke over sig?

59. Om hand og beviiser sig godgiørende og gavmild imod de fattige efter formue og over formue, og saaledes viiser sine tilhørere paa sit eget exempel det som hand burde lære dem?

60. Om hand og med mildhed har antaget de kierlige, beskedene og velmeente erindringer, som hans æmbeds brødre, ja vel og tilhørere har givet ham; saa hand enten har viist sin uskyldighed, naar de har taget feil; eller om hand har befundet sig skyldig, da forbedret sig, og med takkigelse anseet det som en velgierning fra dem, som erindret ham, men ikke beviist sig fortrædelig mod dem?

61. Om hand har viist sig lydig mod sin øvrighed i alle ting, hvori hand har staaet un-

der deres magt, og derudi foregaaet andre med et got exempel? og derimod troligen giort sit ærbede mod de samme, som for Gud, med en retskaffen ivrighed for hans ære, med ærbødighed mod det billede, som Gud har hængt paa dem, og med en inderlig kierlighed til deres salighed?

62. Om hand ey allene lever enig og fredsommelig med sine ærbeds brødre, saa viit som samvittigheden tillader det, men og viiser sin pligt imod dem med broderlige erindringer?

Alle disse stykker, hvortil der endnu kunde føyes flere ligesaadanne, maae af enhver flittig i agt tages, for at prøve sig derefter, hvad vidnesbyrd deres samvittighed vil give dem; og de maa være vis paa, at saameget, som dem fattes herudi, saa meget har de og hver i sit sted skyld udi den almindelige forderbelse i christendommen, hvorfor de og har at erkiende og forbedre saadant udi en sand bodfærdighed.

For det tredie, har ogsaa alle de at prøve sig, som i høye og nedrige skoler ere forordnede at lære ungdommen, saa som: Proffessorer, Skolemestere, Rectorer, Hofmestere: dem angaar og ligesaa vel de forrige ting at prøve sig

sig efter; men enhver af disse maatte endnu særre dette dertil for at rense deres samvittighed desbedre.

1. Om hand altid har anseet de unge for saadanne, der ere skabte efter Guds billede, af Christo forløste, og i den hellige daab igienfødde til Guds børn, og deraf overveyet flittig sit æmbedes vigtighed?

2. Om hand lader sig være angelegen, ey allene at lære dem konster og sprog, men fornemmeligen at fornye Guds billede udi dem, og fremdeles at giøre dem til retskafne christne?

3. Om hand altsaa forretter alt sit arbeide paa dem ikke allene for penges eller lons skyld, men i en hiertelig kierlighed til Gud og de unge, for at befordre deres timelige og evige salighed?

4. Om hand meget noye vogter sig, at den ham anbetroede ungdom hverken i ord eller gierninger finder hos ham nogen forargelse: tænkende paa Christi trusel. Matth. 18, 2. 6.

5. Besynderlig en Professor; om hand baade selv tragter altid efter, at staae i saadan stand, at hand kand forsikre sig om, at den Hellig Aand boer i ham, og saaledes kand være hans redskab i at berede andre til at blive Aandens redskabe, som ogsaa retter sit øye-

merke

merke derhen, at giøre af studentere saadanne naadens kar?

6. Om hand ofte og troelig foreholder studenterne, at det er endnu ikke noget bevendt med al deres flid i de hellige studeringer, hvis de ikke tillige beflitter sig paa en sand gudfrygtighed? fordi den sande Guds kundskab, og viisdom til at indplante den samme i andre, kand ikke erlanges med menniskelig flid, men den Hellig Aands lys er dertil fornøden; men dette kand aldrig findes hos dem, som lever efter verdens viis og deres lyster; ja den uden saadan helliggiørelse erlangede theologiske videnskab kand langt fra ikke naae til det øyemerke, hvortil den er forordnet, men bliver ofte efter Guds retferdige dom til et sværd i de uforstandiges hænder, og giør mere skade end gavn?

7. Om hand af Guds ord flittig foreholder dem ey allene, hvad der hører til en reelkaffen christendom, og hvorledes man kand bekvæmgiøres af den Hellig Aand, at hand fremdeles kand virke udi dem; men end og, foruden forstandens oplysning, beflitter sig paa at bevæge villien, med kierlige, trohiertige og alvorlige formaninger til bøn, selvfornægtelse, særdeles i den egen ære (hvilken forgift end og hos de beste sidder allerdybest) til af-

hold

hold fra verdens ligedannelse og i alminde-
lighed til et bodferdigt og aandeligt levnet?

8. Om hand og, for at befordre saadanne formaninger med eftertryk, foregaaer dem med et saadant levnet, at de seer paa ham det billede, efter hvilket de skal arte sig; fornem-melig, at ingen ære-søgen lader sig see i hans forretninger, underviisning og skrifter?

9. Om hand derfor holder dem, som ere gudfrygtige, skiønt de kunde være ringe og ha-ve slettere gaver, mere værd at elskes og være venlig imod, men derimod beviiser aabenbar sin misfornøyelse og ulyst mod de verdslig-sindede, hvis levnet viiser nokſom hvad sind de har, endskiønt de ere fornemmere og lærdere; disse til beskæmmelse, hine til opmuntring, og til at opvække andre til det gode?

10. Om hand flittig erindrer studenterne derom, at de ey skal troe ham for sin person, men maae tragte derefter, at de af Guds ord og sprog, som hand anfører og forklarer, kand blive i deres siele overbeviiste om det, som de har hørt af ham, og at de kand faae den Hel-lig Aands besegling derom, saa at de maae ikke blive lærde af menniſken men af Gud?

11. Om hand troligen raader studenterne, hvad enhver af dem (i henseende til deres per-son, naturlige begvæmhed, midler og tiid til at

blive

blive ved universitetet, og i henseende til hvad hand i den tilkommende tiid, kunde haabe at blive brugt til) kunde være tienligst i deres studeringer og collegier, paa det enhver, saameget det kommer an paa hans raad, maae vel anvende sin tiid, og det paa saadanne ting, som eengang kand blive ham nyttige i hans æmbede og levnet, men ikke paa saadanne studeringer, som vel i sig selv ere nyttige og gode, men dog kun lit tienlige til at naae hans øyemerke? Hvoraf det kunde skee, at en kunde komme til at have en liden fordeel i sit æmbede af sine studeringer, som hand har lært paa Akademiet, men kunde tvert imod have forsommet det derover, som var ham nyttigst der udi, og derfor maatte ligesom paa nyt begynde at studere, naar hand var kommen til sit æmbede? Hvilket alt temmelig kunde blive forebygget, dersom man gav en kort anledning der til og viiste, hvilke studeringer og collegier der var enhver nyttig eller ikke just saa nyttig?

12. Om hand i al sin underviisning og hele æmbede beviiser sig troe imod studenterne, med raad, eller vel og efter leilighed, ved at laane dem tienlige bøger, ved at veylede dem til de rette fordele og gienveye i deres studeringer, og i almindelighed gaae dem tilhaande med alt det, som de i saadan tilstand kunde forlange af deres Professorer? 13. Om

13. Om hand i sær forer studenterne an til at begribe et sprog grundig; mermeest til en grundig forstand i den gandske hellige skrift, som er hoved-verket; og derfor forklarer den for dem, ikke allene paa en philologisk maade, eller ad finem Polemicum, udi de sprog, som der trettes om, men end og efter hele bogers indhold: saa at hand giver dem et haandgreb paa, hvorledes man i enhver bog skal give agt paa den gandske skriftens oyemerke, og paa alle materiers sammenhæng imellem hin anden, og altsaa paa den hele bogs beskaffenhed; saa og i sprogene selv at agte paa ordene og deres eftertryk, hvorledes man kand ret benytte sig af dem, til at stadfæste troens artikler, giendrive vildfarelser, fremstille allehaande nyttige lærdomme, saa og formane, straffe, troste, prove, og saa fremdeles, at en text saaledes kand blive igiennem gaaet, paa det naar studenterne ere vante til dette, de da deres livs tiid kand vide saaledes at omgaaes med skriften, at de kand være visse paa, at de har fattet den Hellig Aands mening, og at de saa rigeligen og tydeligen, til en menigheds opbyggelse, kand fremføre ordet, at hver kand see, at det altsammen flyder af skriften? hvilket visselig er det fortreffeligste og fornødenste arbeide, til at faae retskafne lærere i hobetal; thi

det

det polemiske studium, som i sig selv er vigtigt og fornoden, er ikke nok som hertil, og samme studium har en stor nytte af disse anmeldte øvelser.

14. Om hand derfor flittig anbefaler studenterne at studere gredsk og ebraisk, fordi det er saadan fortreffelig forberedelse til at naae sit hoved-øyemerke?

15. Om hand og, dersom hand har studentere til kost hos sig, bær sig da ad, som en christelig huus-fader pleier; og ikke allene flyer alt gierrigheds skin; men end og i almindelighed, saa vitt det staaer til ham, afskierer dem al leilighed til unyttige bekostninger, umaadeligt levnet, og anden overdaadighed (om hand og end selv kunde have nytte deraf) og i sin bord-tale ikke forarger men mere opbygger dem?

16. Om hand lever fredelig og eendrægtig med sine colleger, og derudi lader see fordragelighed, sagtmodighed og taalmodighed til et exempel for studenterne, eller hand ved uenighed giver leilighed til forargelse?

17. Om hand med skudsmaal, som hand giver dem, der ey fortiener det, og hielper med til at bedrage andre, saa at de, som forlader sig og troer derpaa, befordrer saadanne folk til geistlige bestillinger, som endnu ere udøgti-

ge,

ge, hvilket de uforsigtige kommer til at ansvare for Gud, men de langt mere, som med vidskab vidner falskeligen?

Dette er paa det eenfoldigste et mønster, hvorefter vi alle, som ere i en af de tvende høyeste stænder, har at prøve os for HErren. Jeg er forsikret i min siel om, at alle de stykker, som her er forestillet, ere saa beskaffede, at de for Gud ligger os paa, hver udi sit kald, og flyder ufeilbarlig af de almindelige regler, som HErren har foreskrevet os; hvilket og den skal fornemme, som eftertænker et hvert i sær, og vil beflitte sig paa at overveye alt efter de samme; (uagtet hvad for frihed verden giør sig selv udi alle stænder, og understaaer sig ligesom at indføre og handhæve det som er tvert imod.)

Derfor ere vi jo skyldige til at underføge os derefter, og da skal vi fornemme, hvor megen skyld enhver for sig i besynderlighed har i den almindelige fordervelse, hvilken dog temmelig meget kommer fra de tvende høye stænder til den tredie, saa at den almindelige klage gaaer ogsaa den an; paa det at man udi en bodferdig erkiendelse og omvendelse maae bære bedre frugter.

Ach den HErre HErre give os alle sin Hellig Aand, i sær dem, som ogsaa kom-

kommer til at læse denne eenfoldige An-
viisning, at vi ikke lader os noget være
mere angelegen, end at vi hver i sin sted
bedrer paa sig og andre, der som endnu
staaer til at bedre, at vi maae undflye
alle de ting, som skee skal, og staae med
glæde for menniskens Søn! ach en lyk-
salig klage, i hvor bedrøvelig den end
er i sig selv, dersom den skaffede saadan-
ne frugter hos mange, (fordi det var
formeget at haabe det om alle) Gud Herren
selv, hvis ære det gielder, give det
maatte skee for sin egen
skyld, amen.

Det andet Anhang.

I Fortalen til den christelige Læser
har jeg erindret, at jeg vilde indfø-
re af Taulero, den tydske Theologie
og Thomas a Kæmpes nogle steder
som tiener til at oplyse denne mate-
rie. Altsaa maae først af Taulero
i sær disse steder eragtes fornødne
at anføres.

Paa den første Søndag i fasten, paa

Hø

Her maa man tage i agt, at den guddomelige og naturlige kierlighed er hinanden saa lige, som to haar paa eet hoved: nemlig hvad de udvortes gierninger angaaer; men efter det indvortes sind og meening ere de hinanden gandske ulige; thi den guddommelige kierlighed, som den Hellig Aand har indplantet i hiertet, den strekker sig altid over sig selv til Gud, søger og begierer baade hemmelig og aabenbare allene Guds ære i alle ting; men den naturlige kierlighed søger og mener sig selv i alle ting; og naar den har overhaand og noget at sige over et menniske, saa styrter den ham i fire dødelige synder, nemlig i en aandelig hofmodighed, i gierighed, i fylderie og ukydskhed, i hvilke synder Adam og i paradiis er falden, og alt saa i og med ham det gandske menniskelige kiøn.

Item paa det 198. Blad.

Den som tager en foragtelig habit og klædning paa, og fører et strengt levnet i adskillige slags poenitentses øvelser, afsiger sig fra sine venner, brødre og forvandtskab, sit timelige gods, og alt hvad hand i verden kunde have trøst og fryd af, og søger dog her udi mere sig selv, og mere sin egen ære, fordeel og gevinst, end Guds Navn og ære, den er ubestandig

og

og beredt til onde ting, gior sig selv mange on-
de tanker og indbildninger, og allehaande
aandelige fristelser og vildfarelser af alle slags
daarlige ting, som forekommer ham at see el-
ler høre; thi hand gior alle sine gierninger af
tilbøyelighed til sig selv: og omendskiønt hand
elsker Gud, og paatager sig at giøre en gier-
ning til hans ære, saa gior hand det dog egen-
lig for sin egen nyttes og gevinstes skyld.
Derfor er hans kierlighed ikke retskaffen, og
kommer af naturen, men ingenlunde
af naaden; thi saadant menniske er endnu
ikke afdød sig selv, og heller ikke af en blot og
reen kierlighed opofret og hengivet til Gud
velbehagelighed, derfor tør hand ikke hel-
gandske fortroe sig til den almægtige Gud
fordi hans natuur vil ey være overladen, me
i alle ting vil være vis og forsikret. Derfor
begiærer hand at have Gud efter sin egen vil-
lie og nytte, det er, at Gud skulde bevise han
frem for andre menniske en besynderlig naa-
de og venlighed; nemlig, at hand skulde til-
skikke ham enten en engel eller en afdød hel-
gen, der skulde sige ham, hvordan hand skulde
leve christelig, eller om Gud havde behag i
det levnet, som hand hindindtil har fort; eller
at der skulde komme himmel-breve til ham
skrevne med gyldne bogstaver; eller at det

det ringeste i en drom eller himmelske aabenbaring kunde vises ham, hvad Guds villie og velgefal, hvad ret og uret, hvad got og ont var.

Fremdeles paa den 4. Sondag i Fasten, paa det 244. Blad.

Først findes der folk, som gandske ere hengivne til verden, som søge al deres fryd og vellyst kun i de jordiske ting alleene, efter deres udvortes sandsers forlystelse, og deri fortære de ey allene den deres ædle og uigienkaldelige levnets tiid; men og alle deres sandser, tanker, kræfter og formue ere kun derpaa allene henrettede. Men saadant væsen er ikke andet end et forskrekkeligt tykt mørk, som staaer lige imod det guddommelige lyys; Dernæst findes der andre, som kaldes geistlige folk, og har en stor anseelse, navn og rygte: saadanne ere vel komne meget viit udvortes over den forbemeldte grove mørkhed: men i deres indvortes og forborgne grund ere de rette pharisæer og hyklere; thi de ere fulde af egenkierlighed, leve efter deres egen villie, og i alle deres sager seer kun paa deres egen lyst, baade og fordeel. Disse folk kand efter det udvortes ikke vel skilles og kiendes fra de rette Guds venner; thi i de udvortes ovelser ere de undertiden langt flittigere end Guds sande ven-

ner, nemlig: i beden, fasten, vaagen, i et haardfort levnet, og saadanne ting mere; at de altsaa, som sagt er, ere vanskelig at kiende fra hverandre. Men de, som i sandhed har Guds Aand, de kand vel merke og kiende dem. Men de har da ogsaa noget udvortes hos sig, hvorved de offentlig kand stilles fra de sande Guds venner; thi de vil immer hen rette paa andre folk, fornemmelig paa Guds born, men sig selv vil de aldrig rette paa. Men de tvert imod, som af hiertet er gode og gudfrygtige, de domme ikke andre, men kun sig selv, som skrevet staaer: Hvert menniske prøve sig selv. Nu denne phariseiske skik, at folk ikke søger og elsker Gud over alle ting, men langt mere mener, elsker og søger sig selv i Gud og alle creature, den har hos disse fordervede folk saaledes taget overhaand, og er saa dybt indgroet, at der ikke er en vraa udi dem, som der jo findes saadan skidelig rood og ukrud udi. Ogman maatte snarere kunde brekke igiennem et jern-bierg, end overvinde saadan egen-kierlighed ved naturens kraft hos de forbemeldte hyklere; dog hvad som er umueligt for naturen, det er mueligt for den almægtige Gud; thi hand kand gandske snart og let uddrive saadan vanart i folk, nemlig naar hand med sin naade aller

faaer indtaget og besiddet deres hierter. Men dette vederfares gandske faa folk, icke at Gud, men langt mere de selv ere skyld deri, fordi de med villie og vidskab lader alle laster og udyder komme ind i deres hierter, og derved bliver tillige Gud med sin kraft og naade hindret og fordreven.

Saaledes og i det 3. Capitel i Medulla animæ, paa det 9. 10. og følgende blade.

Fordi alle gode og onde gierninger faaer deres straf og belønning, efter den grund, mening og kierlighed, som de indvortes fra kommer og skeer ud af, og al vor salighed beroer paa en god grund, paa en reen Guds søgen og eftertragtelse, og paa en sig selv fornegtende meening, som dog kun findes hos faa; men synden saa og den evige fordommelse kommer af en falsk og sig selv søgende grund; saa vil vi med Guds hielp vise en underskiel, hvorledes saadan grund rettelig kiendes.

Og fremdeles.

Men dette kand ingen giore, uden hand veed tilforn, hvorved hans hierte henger, og hvad for en forhindring der er imellem Gud og ham, paa det hand kand komme fra og afdoe den samme: thi saa meget som et menni-

ske kiender sig selv, saa meget maa hand og gaae ud fra sig selv, og forlade sig selv. Og fordi mange menniſker feyler herudi, saa vil jeg ſige noget om den ondskabs grund, af hvilken al skilsmisse mellem Gud og menniſken kommer.

Det var menniſken mere nyttigt at kiende denne grund ret, end at have engle-forstand. Denne onde grund mener og elsker hverken Gud eller creaturene anderledes, end for sin egen skyld, og om endskiont den har vel nogen kierlighed til Gud og sin næste, saa er der dog ikke andet, end en grundlos falskhed der under forborgen, og alle menniſker blive bedragne ved den. Den falske grund synes om sig selv, at den er meget god, og berømmer sig ofte i sin gioren og laden i sær af saadanne ting, som synes dydefulde og gode, og ophøyer sig der udi, ligesom det var en stor dyd, men bedrager sig selv, tilskriver sig selv alle sine dyder, men ikke Gud; Den elsker ingen dyd, og vil dog være æret for sine dyders skyld. Den falske grund dømmer alle andre menniſker formedelst deres skrøbeligheder, og ofte ogsaa for deres gode gierninger; det kommer der af, fordi den mener, at der er ingen bedre og dydefuldere end den er selv; og vil ikke erkiende, at den er ligesaa skrøbelig, som andre men-

menniſker; den vil altid være noget, omendſkiønt den i grunden er beladt med alt det, ſom ont er. Den falſke grund agter ingen ſynd ſtor eller ſvar, den agter den ſnart ſom intet: men her udi feyler den meget, og er ſaa ſaare forblindet, at den ikke veed, hvad ſynd er. Ach! ſkulde den kun vide, at ſynden var en fraſkillelſe fra Gud, da ſkulde den vel for lade ſit hierte ſonderbryde, end den ſkulde ſynde.

Den falſke grund kand og lettelig giøre gode gierninger, fordi den veed, at den derfor ſkal agtes god, men derſom den ſkal giøre dem reenligen til Guds ære, ſaa at kun Gud og ikke menniſken ſkal kiende det, ſaa finder den ſig alt for ſkrøbelig dertil; men at villien, desverre, ſaa lettelig bliver bevæget af kierlighed til lidelſe udaf de forgængelige creature, og af allehaande tilfælde, det kommer altſammen af en falſk grund, ſom ſøger kun ſit eget. Men den ſom og høytagter ſine gierninger, og af en liden dyd giør et ſtort væſen, den bliver forvildet i ſin forſtand, i det hand mener at være riig, da hand dog er elendig, fattig og ond. Denne grund vil være god, enddog den har giort meget ont, ſkiønt man ikke udvortes kand overbeviiſe den derom; og den havde maat giøre mere, hvis Gud ved ſin godhed ikke havde beſkiermet den derfor; mange menniſker vil

hverken med ord eller gierninger bedrøve nogen, fordi de ikke taaler, at man gior dem det samme igien, og straffer dem paa lige maade. Andre mener, at de elsker Gud saa meget, at de ikke kand taale noget hos deres næste, som er imod Guds ære, og straffer med haardhed andre folkes feil. Men skulde de kiende ret deres egen mangel, saa glemte de vel enhver feil hos andre, i hvor stoer den end var, og agtede paa sig selv, paa det de forud kunde bedre deres egne feil.

Den falske grund er fuld af falske tanker, hvordan den kand hielpe sig selv, saa der er hverken bund eller grund deri. Naar man straffer den, saa lader den sig ikke underrette og viise, sigende: andre menniker har og sine feil og skrøbeligheder, og jeg har giort det af en god mening, af uvidenhed eller skrøbelighed; thi saa meget som nogen aabenbarer dig din grund, hvor gandske fremmed den er fra den rette ydmyghed og grundige selv-fornægtelse, saa meget døder hand dig, dog du ikke veed selv af det. I alt det, hvori denne grund elsker sig, elsker den intet andet end skinnet, paa det den kand agtes stoer. Den bekylder sig selv for folk, paa det den kand lovet og agtes ydmyg: men bekylder en anden derfor, saa kand den ikke taale det. Den viiser sig mild

mild og venlig mod folk, paa det man ikke skal ret kiende den onde grund der er hos den; saa klager den at man gior den stoer uret, naar man straffer den for dens forseelses skyld; griber man den lit an, eller staaer den imod, saa lofter den sig strax med vrede derimod, saaledes, at den forgietter alt det, som den har faaet af Gud og menniskene. Men saa snart den seer noget saadant hos andre menniser, saa merker den det strax, og dommer dem, da den dog selv stikker ligesaa dybt derudi.

Nu, i hvormeget man end undertrykker denne grund, saa bliver den dog ikke gandske qvalt i denne tiid; i hvor meget end menniset gaaer ud fra sig selv og gior sig los, saa finder hand dog nok igien, hvori hand paa nyt behover at fornægte sig og dse. Thi den falske grund søger sig selv i alting; bliver de timelige ting den end frataget; saa holder den sig dog til de aandelige, til gode ovelser med lyst og behagelighed, den besidder dyden som sit eget, den søger sin hvile i Guds gaver, og ikke reenligen i Gud, som giver dem.

Det skeer og, om end menniset indvortes afdoer fra denne grund, og bliver fri fra de grove stykker, at hand da forestiller sig gandske fiin og subtil, og formener at være gandske vel deran, ligesom hand havde elsket Gud i al-

le ting, og fornægtet sig selv i bund og grund, da hand dog ikke er gaaen et eneste skrit ud fra sig selv, endskiønt hand vel mener, at hand har søgt Gud i alle ting, da hand dog ikke et øyeblik har havt en ret kierlighed.

Disse og andre flere utallige feil kommer alle af en falsk grund, som er fordervet ved synde-faldet, og sammenføyet med egen-kierlighed, egen-villie, egen selvbehagelighed, og tilbøyelighed til sig selv, blot for at søge sin egen lyst og nytte i alle ting, paa tusinde maneer i gods og forfængelige ting, i spise og drikke, i klæder og værelser, i tidsfordriv, i nye tidender og selskab, i trøst og kierlighed til menniskken, og i en indvortes henvendelse paa sig selv, i falske bønner og trøst til Gud, i roelighed ved Guds gaver, saa og i himmerige og i Gud selv, og i mange andre veye; saa det er ret en jammer, at see og høre. Og saa snart nu dette bliver den frataget, saa søger den noget andet, hvorudi den med lyst kand være rolig og vel tilfreds.

Den som nu ret vil kiende og forstaae denne falske grund, den skal holde sig til denne efterfølgende lærdom, og naar saa Gud vil og hans behagelige tiid kommer, saa aabenbarer hand den denne grund.

Jli-

Jligemaade i den Bog Medulla animæ i det 9. Capitel, paa det 37. Blad.

Nu er der vel nogle menniſker til, ſom formedelſt deres vel ordinerede naturs beſkaffenhed ere af ſaa god, herlig og ſtille natur, at de med mindre naade kand være overladen og taalmodige i lidelſer; thi elementerne ere vel lavede udi dem, blodet udi dem er ikke flogtigt, deres vredladenhed er ſtille og rolig; og derfor kand de uden megen møye have en overladen og fredſommelig omgængelſe hos og med alle menniſker. Det er lovligt og got; men det er for Gud ikke megen ſtor lon værdt, med mindre der kommer mere og rigere naade dertil; thi det er kun en qvindagtig og blodhiertig overladenhed.

Et got menniſke ſkal have en mandhaftig overladenhed, og den er høyere ſalighed værdt; nemlig naar den mandelige redelighed ſtyrer den vredagtige ſtyrke til en gudelig overladenhed, og naar blodet bliver i den viderværdighed, ſom ſkeer ved de udvortes ting, optændt med en udvortes fyrig vrede; at da naadens vand kand leſke vredens ild; ſaa ſtaaer naturen først i en gudelig orden, ſom Gud har lavet det.

Fremdeles maatte her af ſamme bog end-

nu nogle ting blive indforte, dem jeg heller vil lade læseren selv opslaae i den samme; hvilke hand har at finde i de prækener paa det 168. 169. 200. 221. 426. 435. 436. 437. 438. 439. 844. 845. blad. Fremdeles i den bog Medulla animæ, udi det 13. 15. 17. 26. 30. 65. Cap. Paa hvilke steder der findes noget, som deels i almindelighed hører til denne materie, deels i besynderlighed til at kiende visse dyder.

Det andet vidnesbyrd af den bog kaldet

Den tydske Theologie

Af det samme maae efterlæses det 23. 24. 39. 40. 41. Capitel. Men i besynderlighed er det sær eftertænkeligt hvad som staaer i det 38. Capitel paa det 41. blad; hvilke jeg her indforer.

1. Nu er der tilforn taelt om et falskt lys, om hvilket vi har nu at sige, hvad det er, og hvad der hører dertil.

See, alt det, som er imod det sande lys, det hører det falske til.

Det hører og maae høre det sande lys til, at det ikke vil eller maae bedrage, det vil ikke, at nogen skal bedrages, og det maae ey heller selv blive bedraget. Men

Men det falske lys bliver og er bedraget, og bedrager fremdeles andre med sig.

Thi Gud vil ikke bedrage nogen, og kand ikke heller vilde, at nogen bliver bedragen; og alt saa er det og med det sande lys: Nu maae du merke: Det sande lys er Gud eller gudeligt, det falske lys er naturen eller naturligt.

Nu hører det Gud til, at hand er hverken det eller det, eller vil det eller det, begierer eller søger intet i et gudeligt menniske, uden det gode, saa viit det er got, og for intet andet end fordi det er got, saa er det og med det sande lys.

Det hører naturen og creaturet til, at den er noget, det eller det, og har ogsaa sin mening og søgning paa noget kiert og som er værdt at have, paa det eller det, og seer ikke bare paa got som got, men for noget, for det eller det.

Ligesom nu Gud og det sande lys er uden al selvhed og uden at søge sit eget: alt saa hører det naturen og det naturlige falske lys til at sige: jeg, mig, mit, det er, egen-villie, ære, nytte og kierlighed; saaledes at den søger sig og sit mere i alle ting, end det gode, som got.

Dette er dets egenskab, og enhver natur.

Nu maae man merke: naar dette nu først er bedraget, saa vil og udvelger det ikke got, som got, og fordi det er got, men det vil og ud-

velger sig selv og sit eget, som det beste, og det er falskt og det største bedragerie.

2. Og det synes som, at det er det, som det ikke er; thi det synes som det er Gud, og er dog natur; og derfor paa det det kand synes, at det er Gud; saa tager det sig det an, som hører Gud til, og endelig ikke det, som Guds er, som at Gud er et menniske, eller saa viit Gud er i et guddommeligt menniske, men det tager sig det an, hvad Guds er, og hvad ham tilhører, saa viit hand er en Gud, uden creatur i evighed.

Thi som man siger, saa er Gud utrængende, og behover ingen ting; men hand er fri, ledig, og ene over alting, og deslige, hvilket altsammen er sandt: hand er ubevægelig, og tager sig intet paa, og er uden samvittighed, og hvad hand gior, er vel giort; See, saa vil jeg og være, siger det falske lys; thi jo liigere man er Gud, jo bedre er det, og derfor vil jeg være Gud liig, og vil ogsaa være Gud, og sidde hos Gud, og være ham liig. Es. 14. alldeles som den dievel lucifer giorde.

Gud i evigheden er uden smerte, lidelse og bedrøvelse, og hand lader sig det ikke blive svart og kummerfuldt for nogen ting, som er eller skeer: men at Gud er et menniske og ieg guddommeliggiort menniske, det er noget andet.

3. Kortelig. Alt det som maae blive bedraget, det maae blive bedraget af dette falske lys.

Fordi nu alting, som iblant alle creaturer og i naturen kand blive bedraget, maae blive bedraget af dette, og alt det som ikke er Gud eller guddommeligt maae blive bedraget; og fordi dette lys er da naturen selv, saa er det mueligt, at det kand bedrages: derfor er og bliver det bedraget af sig selv.

Nu maatte man sige: hvoraf er og kommer det dog, at alting, som bedrages, maae blive bedraget af det samme?

See, det er og kommer af dets egen klogskab, listighed eller gode tykke; thi det er saa klogt, subtilt og behændig i sig selv, at det stiger og klemmer saa høyt; saa det lader sig tilsyne ligesom det var over naturen, og ligesom det var naturen og creaturet umueligt, at komme op til det: derfor synes det at være Gud, og derfor tager det sig alt det an, som hører Gud til, og især saa viit hand er en Gud i evighed, og ikke saa viit hand er et menniske.

Og derfor siger det og synes som, at det er over alle gierninger, ord, manerer, orden, og over Christi legemlige liv og levnet, som hand havde i sin menniskelige natur; derfor vil det være urørt og uanfægtet af alle creature og

alle creaturers gierninger, de maae være gode eller onde, imod Gud eller ikke; det er det allesammen ligemeget; og alting staae ferdig for det; i alle maader som for Gud selv i evighed, og alt det andet, som Gud tilhører og ikke creaturene, det tager det sig altsammen til, ligesom det hørte det til, og det var alle ting værdigt, og det var billigt og ret, at alle creature skulle tiene det og være det underdanig.

Og altsaa bliver der ingen smerte, lidelse og bedrøvelse, for nogen ting eller sag, uden allene en legemlig og følelig fornemmelse, hvilken maae blive ved indtil den legemlige død, og hvad der af den da kand komme, og siger: man er alt kommen over Christi naturlige liv og levnet, og man er og med rette skal være uden lidelse og over naturen, ligesom Christus var efter sin opstandelse: og mange andre underlige og falske vildfarelser, som heraf følger og oprinder.

4. Og fordi dette falske lys er natur, saa hører de naturlige egenskaber det til, det er, at mene og søge sig selv og sit eget i alle ting, og det, som er for naturen og for det selv i alle ting det mageligste, lystigste, og beqvæmmeste.

Og fordi det er bedraget, saa mener det og siger: Det som er det lystigste, beste og beqvæmmeste, det er det allerbeste: det siger og:

Det

det er det allerbeste, at enhver giør og søger for sig selv det beste og udvælger det samme, og at det ellers veed ikke af noget andet got, end af sit eget, som er got for det, saasom det tykkes: Og dersom nogen siger det noget om det eenfoldige sande gode, som er hverken det eller det, det veed det intet af, og det er det en spot, og kand ey anderledes være: thi natur, som natur, kand ikke komme her til; men fordi dette lys er nu blot natur, saa kand det heller ikke komme hertil.

Det falske lys siger ogsaa: det er kommen over samvittigheden, og hvad det giør, det er alt vel giort. Ja der blev engang sagt af en falsk frigiest, som var i samme vildfarelse: at om hand havde ihielslaget ti menniſker, saa havde hand saa liden samvittighed derover, som om hand havde slaget en hund ihiel.

Kortelig: dette falske bedragne lys flyer for alt det, som er imod og for svart for naturen, og det samme hører det ogsaa til, fordi det er natur. Og fordi det er saa gandske bedraget, at det mener, at det er Gud, derfor svær det ved alle hellige, at det kiender det best, og at dets mening og søgen staaer paa det allerbeste, og derfor maae det aldrig forandre sig eller blive viist til det bedre, ligesom det gaaer dievelen.

5. Man maae ogsaa merke, i det at lyset mener, at det er Gud, og antager sig det, som er Guds, saa er det den dievel lucifer; meni det at det forkaster Christi levnet og andet mere, som hører til det sande gode, som Christus har lært og levet; saa er det en Antichrist; aarsagen er denne: fordi det lærer og lever mod Christum.

Og ligesom lyset er bedraget af sin kyndighed og kloghed, altsaa bliver og alt det bedraget deraf, som ikke er Gud eller gudeligt; det er, alle menniſker, som det sande lys og dets kierlighed ikke har oplyset; thi alle de, som det sande lys har oplyset, de bliver aldrig bedragne. Men den, som ikke har det, og skal og vil vandre efter det falske lys, og blive hos det, den bliver bedragen: Det kommer deraf.

Thi alle menniſker, som det sande lys ikke er udi, de ere henvendte til sig selv, og holder sig selv, og det som er dem nytteligt, got, og begvæmt, for det beste.

Og hvo som nu foregiver, at dette er det beſte, og hielper dem dertil, og lærer dem at bekomme det, den følger de, og holder den for den beste lærere.

Nu lærer det falske lys alt det samme, som hører dertil; derfor følger alle de efter det, som ikke veed af det sande lys; alt saa bliver de med hinanden bedragne.

Man

Mandsiger om Antichristen, at naar hand kommer, saa skal de følge efter ham, som ikke har det Guds kiende-tegn; men de, som har det, de følger ikke efter ham; fordi hand er det samme lys.

6. Det er vel sandt, at hvem der kand og maae bekomme sit beste, som og tillige er Guds beste, saa er det da det beste.

Men det skeer ikke; fordi menniskket søger og mener sit eget beste allene: thi skal hand finde og faae sit beste, saa maae hand tabe sit eget beste, som tilforn er sagt.

Og vil et menniske forlade og miste sit rette beste, paa det hand kand finde sit eget beste, saa er det dog falskt. Og derfor kommer kun faae menniskker paa denne vey.

7. Det falske lys siger: man skal være uden samvittighed, og det er en daarlighed og en grovhed, at man omgaaes med saadant, og vil beviise det med Christo; thi hand var uden samvittighed. Derpaa svarer man: Djevelen har heller ingen samvittighed, og er derfor ikke desbedre.

Saa merk nu, hvad samvittigheden er.

Det er, at man erkiender, at menniskket er afvendt og fremmedgiort med sin villie fra Gud, hvilket man kalder synd, og at menniskket er selv skyld derudi, og ikke Gud; thi Gud er uskyldig i synden.

Hvem

Hvem er den nu, der veed sig uskyldig? allene Christus og ingen anden. See, den som nu er uden samvittighed, den er enten Christus eller en dievel.

8. Kortelig: hvor det sande lys er, der er og et ret sandt levnet, som Gud elsker og holder af; og endskiønt Christi levnet er der ikke i fuldkommenhed, saa er det dog afbildet og indrettet derefter, og Christi levnet bliver elsket, og alt det som hører til love, orden og alle dyder.

Og der er og bliver al selvhed forloret, og jeg og mig, det er, egen-kierlighed, ære, egenvillie, og deslige; der bliver intet meent eller sogt, uden got som got, og fordi det er got.

Men hvor det falske lys er, der bliver man ikke Christi levnet og alle andre dyder vaer; men hvad som er beqvæmt og lystigt for naturen, det bliver sogt og meent.

Deraf kommer da en falsk uordentlig frihed, at man bliver uagtsom og ryggesløs i det og det; thi det sande lys er Guds sæd, derfor bær det Gud frugter, og det falske lys er dievelens sæd; hvor det samme bliver saaet, der voxer dievelens frugter, og dievelen selv.

Dette maae man merke og forstaae vel, for at giøre forskiel imellem de foromtalte ord.

Af

Af det 40. Capitel merker vi endnu følgende ord paa det 48. Blad.

7. Desforuden er der en kierlighed, som er gandske falsk, det er, naar man elsker noget for løns skyld, saasom: naar man elsker retferdighed, ikke fordi det er retferdighed, men at man derved kand faae og erlange noget, og deslige: og naar et creatur elsker et andet, for noget, som hører det til: eller om et creatur elsker Gud for noget; saa er det alt falskt.

Og denne kierlighed hører egentlig naturen til. Og natur, som natur, formaaer eller veed af ingen anden kierlighed, end denne; thi hvo der kand forstaae det; saa har naturen som natur, intet kiert, uden sig selv.

See, paa denne maade bliver noget erkiendt for got, men ikke elsket.

8. Men den sande kierlighed bliver lært og elsket af det sande lys og kundskab; og det sande evige og guddommelige lys lærer, at kierligheden ikke maae elske noget andet, uden det sande, eenfoldige og fuldkomne gode, og derfor ingen anden aarsags skyld, end fordi det er got. Og ikke derfor, at man vilde enten have noget til løn derfor, eller slet intet have af ham, men for at elske det gode, og derfor, fordi det er got, og at det med al rette bør elskes.

ſkes. Og hvad der da ſaaledes bliver kiendt af det ſande lys, det maae og blive elſket af den ſande kierlighed.

Nu kand det fuldkomne gode, ſom man kalder Gud, ikke blive erkiendt, uden af det ſande lys, derfor maae det og blive elſket, naar det bliver erkiendt, eller er erkiendt.

For det tredie følger et vidnesbyrd af Thomas a Kæmpis.

Af den tiener hertil i den første bog om Christi efterfølgelse det 3. 9. 15. Capitel. I den anden bog det 2. og 3. Capitel. I den tredie bog det 7. og 12. Capitel. Men fornemmelig handler det gandske 59. Capitel om den forskiel imellem den menniſkelige natur og Guds naade, hvilket lyder saaledes:

1. Mit barn! du ſkalt flittig give agt paa hvad naturen og naaden forarbeider i dig; thi de rore ſig paa adſkillige maader, og saa ſubtil, at et menniſke ey vel kand merke det, uden hand er fuldkomen oplyſt. Alle meñiſker begiære vel det gode, og lader vel ogſaa noget

got

got see og høre i deres ord og gierninger, derfor blive og mange bedragne under dette skin af det gode.

2. Naturen er listig og tredsk, og lokker mange til sig, den besnærer og skuffer dem, og holder sig altid for det øyemerke og ende, hvortil man skal henrette alle sine gierninger; men naaden holder sig enfoldig, og skyer for alt ont skin, den bruger intet bedragerie, men den gior alting allene for Guds ære, og hviler til sidst udi hannem.

3. Naturen vil ikke gierne døe, undertrykkes, overvindes, eller være nogen underdanig og med god villie undergiven: men naaden beflitter sig paa at afdøe sig selv, staaer sit eget sind, og sandser imod, den begierer at undertvinges og overvindes, den vil ikke bruge sin frihed, det er den kiert, at den maae være under tugt og ave, den begierer ikke at herske over nogen, men altid at staae og leve under Gud, og er altid for Guds skyld rede til at være alt menniskelig kreatur underdanig.

4. Naturen søger sin egen nytte, og agter paa hvad nytte den kand faae af enhver ting: men naaden seer ikke paa egen-nytte og gavn, men den merker mere paa det hvad mange kand have gavn af.

5. Naturen vil gierne have ære og værdig-

hed

hed: men naaden ligger troligen al ære og værdighed paa Gud.

6. Naturen frygter for spot og forhaanelse: men naaden glæder sig ved at bespottes og forhaanes for Christi skyld.

7. Naturen elsker legemlig roe og ledighed: men naaden vil ikke være orkeslos, men gierne arbeide.

8. Naturen vil gierne have noget smukt og selsomt, og gruer for det, som er ringe og grovt: men naaden har lyst til det, som er eenfoldig og ringe, den frygter ikke for det som er hart og skarpt, og vegrer sig ikke ved, at føres i revne og gamle palter.

9. Naturen søger timelige ting, den har lyst til jordisk baade, den sørger, naar en ulykke paakommer, og lader sig bevæge til vrede ved et lidet spotteligt ord; men naaden agter paa det evige gode, og hænger ikke ved det timelige, den bedrøves ey ved at tabe det timelige, eller forbitres ved onde ord; thi den har sit liggendefæ i himmelen, som ikke kand forderves.

10. Naturen er begierlig, og vil heller have end give, og den holder af sit eget gavn: men naaden er mild og rund, skiotter ikke om sin egen nytte, er fornøyet med lidet, og agter det saligere at give end at tage.

11. Naturen hænger efter creaturene, efter kiødelige ting, er tilbøyelig til forfængelighed og vankelmodighed; men naaden vender sig til Gud og fromhed, den siger alle creature god nat, den flyer verden, den holder sig fra de kiødelige begieringer, den vogter sig for lediggang, og den blues ved at gaae ofte ud iblant folk.

12. Naturen søger gierne udvortes trøst, ved hvilken de udvortes sandser kand forlyste sig; men naaden søger sin trøst hos Gud alene, og i de usynlige ting og det ypperste gode.

13. Naturen gior alting for sin egen nyttes og baades skyld, den gior intet uden vederlag, den vil enten have saa meget igien, som den giver ud, eller og vel mere, den vil enten have ære eller gunst for velgiort, den begierer ogsaa, at man skal rose og høyt agte hvad den har giort eller givet: men naaden søger intet timeligt, den kræver ingen anden løn, end Gud allene, og den begierer det timelige livs underholdning ikke anderledes end som det kand tiene til at erlange det evige.

14. Naturen har lyst til mange slegtninger og venner, og roser sig af sin adelige stamme og herkomst, den gaaer de mægtige under øyne, den smigrer for de rige, og haver lyst til sine lige; men naaden elsker og sine uvenner,

den

den hofmoder sig ikke af mange venner, den agter ringe om stor herkomst, uden der er stor dyd og fromhed hos; den holder ligesaa meget af den fattige som rige, den har mere medynk med de uskyldige, end med de mægtige, den glæder sig over de sandrue, men bedrøves over de longagtige, den raader altid de fromme, at de skulde tragte efter Aandens salvelse og de beste naade-gaver, og at de skulde blive Guds Søn lige i dyd og fromhed.

15. Naturen klager sig over armod og besværing: men naaden lider bestandig fattigdom.

16. Naturen forer alle ting til sig, stræber for sig selv, og straffer enhver; men naaden vender alting til Gud, hvorfra alting har sin oprindelse; den tillegger sig selv intet got; den er ikke stolt i sit sind, den er ikke tretagtig, og vil ikke at sin mening skal være den beste, men i al sin viisdom og forstand giver den sig under Guds evige viisdom og den guddommelige prøve og forfarenhed.

17. Naturen veed gierne hemmelige ting, hører gierne nye sager, vil gierne lade sig see udvortes, vil gierne erfare meget, den begierer at kunde giøre det, hvoraf den kand have roes og ære; men naaden agter ikke om at vide nye og forvidsomme ting; thi den veed, at alting

hel

har oprindelse af den gamle fordervelse; efterdi det er intet nyt eller bestandigt paa jorden; derfor lærer den menniskene, at spæge de forfængelige lyster, at holde sig fra stolthed, og ydmygeligen at skiule det, som man ellers kunde rose sig af, den søger af og i alle konster, den rette nytte og gavn, og Guds lov og ære: den begierer hverken, at den selv eller noget af dens skal roses, men den tragter efter, at Gud kand loves og prises i alle ting, for alle sine gaver.

18. Naaden er et overnaturligt lys, en besynderlig Guds gave, og et besynderligt kiendetegn paa Guds udvalde, et visse pant paa det evige liv, som afforer menniskene fra de jordiske til de salige og himmelske gode ting, og gior af kiodelige aandelige menniskeer; jo mere nu naturen tvinges og overvindes, jo mere naade bekommer man, og det indvortes menniske fornyes dagligen efter Guds billede formedelst en nye naades besøgelser.

ENDE.

For-

Fortegnelse paa de Materier, som indeholdes i denne Bog, hvorledes de samme efter afdelingerne følger i orden paa hinanden.

1. Hvad der kaldes Natuur og Naade i denne materie. pag. 1.

2. En ydermere oplysning paa samme spørsmaal, at naturen har og sin brug og virkning i naadens gierninger. p. 3.

3. At det er aldeles ikke eet og det samme, om der tales om et menniskes naadestand i almindelighed, eller om der tales om oprindelsen til nogen naades gierning. p. 10.

4. Her handles nu egentlig om det andet stykke (nemlig om naadens gierningers oprindelse) dertil der dog alligevel tilføyes meget, som hører til det første (nemlig naadens stand.) p. 19.

5. Kiche

5. Kiendetegnene her paa ere to slags: almindelige og besynderlige. pag. 14.

6. Iblant de almindelige kiendetegn er dette det første, at de gode gierninger maa altid komme overens med Guds ord. p. 14.

7. Dog alligevel kand der løbe en uvidenhed med her under p. 16.

8. Derfor skal man ikke forkaste alle deres gierninger, som kand fare vild i troen. Hvorledes det skal forstaaes Rom. 14. v. 23. at alt det, som ey er af troen, er synd. pag. 19.

9. Det er fornoden, at prøve sine gierninger efter Guds Ord. Hvad man skal giøre, om der her udi bliver nogen tvil tilbage. p. 23.

10. Det andet almindelige kiende-tegn er, at ikke saa meget et menniske, som langt mere den Hellig Aand er mester i den gierning, hvorudi man har en redelig hensigt til Guds ære. p. 25.

11. Det tredie almindelige kiende-tegn paa en ret Guddommelig gierning er, naar man, uden længe forud at betænke sig, finder en sterk drift i os til saadan gierning. p. 29.

12. Det fierde almindelige kiende-tegn er,

naar

naar man med flid overveyer en ting forud for Guds ansigt. pag. 31.

13. Det femte almindelige kiende-tegn er, naar vi i en fast tillid til Guds hielp foretager os det, som ellers synes for os umueligt. p. 34.

14. Det siette almindelige kiende-tegn er, naar man nogenstund har været betaget med en syndig seendrægtighed, men siden griber sagen an med en kraftig drift og tilskyndelse. p. 35.

15. Det syvende almindelige kiende-tegn, bemerker man af den indvortes strid imellem kiødet og aanden. p. 36.

16. Det ottende almindelige kiende-tegn kand merkes heraf: Om noget mon føre os nærmere til Gud, eller og indvikle os i forfængelighed? vort kalds og kiendelighedes gierninger: om de og hvorledes de kand afdrage os fra Gud, og om de skal efterlades eller ey? p. 39.

17. Det niende almindelige kiende-tegn, bemerker man af Guds forsyn og regiering, uformodentlige hændelser og indfald. p. 45.

18. Det tiende almindelige kiende-tegn er, naar man fornemmer de Guddommelige virkninger paa den samme tid, som

som man forretter andre hellige gierninger. pag. 48.

19. Iblant de besynderlige kiende-tegn er troen det første. Men af troen kommer først, hvad som skeer allene i henseende til Guds kierlighed og naade imod os i Christo JEsu, og naar man i saadan gierning tillige tilegner sig Christi fortieneste, og deraf tilskyndes til taknemmelighed. p. 50.

20. Det kommer for det andet af troen, hvadsomhelst der skeer af det, at man kiender sin egen uformuenhed, og forlader os derimod paa Guds hielp og kraft i de vanskelige og os ellers umuelige ting. p. 56.

21. Dette kommer og for det tredie af troen, naar vi ikke har kundet udrette det, som vi gierne vilde, og dog ere tilfreds med Guds viise raad og regiering. p. 61.

22. Det kommer for det fierde af troen, dersom vi søger efter at behage Gud allene i vor gierning. p. 65.

23. Det andet besynderlige kiende-tegn paa naadens virkning, er kierlighed til Gud. Det første bevis paa kierlighed til Gud er dette, naar vi i oprigtighed gior en gierning for Guds skyld, og for-

fordi hand befaler os det. Kierlighed til Gud, som vort høyeste gode, og som den, der gior allerbest imod os. Menniskens yndest og velbehag udelukkes. pag. 67.

24. Det andet kiende-tegn paa vor kierlighed til Gud er, at man søger Guds ære i sin gierning, og derover glæder sig. p. 72.

25. Det tredie kiende-tegn paa vor kierlighed til Gud er, naar man gior noget got, uanseet man deraf kand have meer skade end fordeel. p. 74.

26. Det fierde kiende-tegn paa kierlighed til Gud er, at man heller ikke har hensende til sin aandelige nytte: hvorviit dette er fornoden. Kierlighedes høyere grad derudi. Den allerhøyeste grad derudi er, at sætte sin egen salighed til side. Rom. 9, 3. p. 76.

27. Det femte kiende-tegn paa kierligheden til Gud er, naar man afstaaer fra sit forsæt i tvilraadige ting, af frygt for at fortørne Gud. p. 82.

28. Det siette kiende-tegn paa kierlighed til Gud, er den glæde vi har i Gud, saa og i de Guddommelige ting og Guds ord. p. 85.

29. Det syvende kiende-tegn paa kierlighed

hed til Gud, er en glæde over, at kunde befordre Guds ære, uden at haabe og vente nogen nytte deraf. pag. 88.

30. Det ottende kiende-tegn paa kierligheden til Gud er, den bedrovelse og nidkierhed over Guds fortørnelse, og over dem, som saadant giøre. p. 91.

31. Forskiel imellem den gudelige og kiødelige nidkierhed. Først: Den gudelige nidkierhed er upartisk, og strekker sig til alle, og alt det, som er Gud imod. p. 96.

32. For det andet: Den gudelige nidkierhed gaaer og mod alle synder, uden nogen forskiel. p. 99.

33. For det tredie: Den gudelige nidkierhed er blandet med kierlighed imod dem, som synder. p. 101.

34. Hvor fornøden det er, vel at skielne imellem den gudelige og kiødelige nidkierhed. p. 105.

35. Det niende kiende-tegn paa kierligheden til Gud, er en gudelig bedrovelse over synden. Guds adskillige regiering over sine i saadan sag. p. 106.

36. Det tiende kiende-tegn paa kierlighed til Gud er, naar man villig tager imod de tugtelser, hvormed Gud hiemsøger os;

hvil-

hvilket kommer deraf, at man kiender sine synder, og Guds faderlige haand, hvormed hand tugter os. p. 111.

37. Det ellevte kiende-tegn paa kierlighed til Gud er, naar man med glæde og taalmodighed udstaaer lidelserne for Christi skyld. p. 114.

38. Det tolvte kiende-tegn paa kierlighed til Gud, er lyst og længsel efter at forenes med Gud: saa og kierlighed til Guds ord, sacramenter og bønnen. p. 117.

39. Det trettende kiende-tegn paa den kierlighed til Gud, er den lyst og længsel efter at inderlig forenes med Gud i troe og lydighed. p. 121.

40. Det fiortende kiende-tegn paa kierlighed til Gud, er den forlængsel efter en salig afsked. Forskiel imellem den kiødelige og gudelige forlængsel. pag. 123.

41. Det tredie besynderlige kiende-tegn, er kierlighed til næsten. Dette er et vist kiendetegn paa Guds naades ihvelse og virkning. p. 130.

42. Enhver slags kierlighed til næsten er ikke af Gud; og man maae vel giøre forskiel paa den kierlighed, der kommer af Gud, og den der kommer af naturen. p. 132.

43. Det første kiende-tegn paa en retskaffen kierlighed til næsten, er en indvortes tilbøyelighed til menniskene, fordi Gud har skabt dem, og selv elsker dem, deraf alt det indvortes kommer. p. 134.

44. Det andet kiende tegn paa den rette kierlighed til næsten, som kommer af Gud, er, at den

den er almindelig og strekker sig til alle mennisker uden forskiel. p. 137.

45. Det tredie kiende-tegn paa kierlighed til næsten er, at den og strekker sig til de onde og vore fiender. Hvorledes kierlighed til vore fiender bør være beskaffen. p. 140.

46. Kierligheden til vore fiender maae daglig udvises, baade i aandelige og legemlige velgierninger; hvorhen hører og gode exempler, venlig straf og bønnen. p. 147.

47. Det fierde kiende-tegn paa en gudelig kierlighed til vor næste bestaaer deri, at man beviiser den i gierningen: hvad man skal vare sig for i kierligheds gierninger. Derudi maae man ikke søge sin egen ære, nytte eller fordeel. p. 152.

48. Det femte kiende-tegn paa en gudelig kierlighed til vor næste, bestaaer deri, at et menniske veed, at hvad got hand har giort sin næste, er kommen af en hiertelig og oprigtig velvillighed til ham; endskiønt vi og har nogen fordeel af saadanne velgierninger. pag. 156.

49. Det siette kiende-tegn paa en gudelig kierlighed til næsten, bestaaer deri, naar man beviiser velgierninger mod dem, der enten ikke veed deraf, eller og ikke forlanger dem, meget mindre nogen tiid skal ville takke for dem. p. 158.

50. Det syvende kiende-tegn paa en ret kierlighed til næsten, bestaaer deri, at man ey lader sig afskrække fra at giøre ham got, formedelst hans utaknemmelighed. p. 160.

51. Det ottende kiende-tegn paa en retskaffen kierlighed til næsten, bestaaer deri, at man alle

tider

tider under sin næste got, og derved hiertelig
glæder sig. p. 162.
52. Kierlighedens egenskaber forklaret af 1 Cor.
13, 4-8. p. 163.
53. Kierlighedens egenskaber udførte af 1 Tim.
1, 5. p. 169.
54. Kierligheden søger ogsaa sin næstes aandelige
gode; hvilket er en pligt i alle stænder. p. 170.
55. Om at sætte sin næste, som synder, til rette,
og den forsigtighed, som dertil hører. p. 173.
56. Glæde og bedrøvelse over næsten; got exem-
pel: bøn for ham ved al leilighed. p. 178.
57. Kierlighed og sagtmodighed, ey allene for sit
eget finds roligheds skyld: men af kierlighed
til Guds bud, og efter hans exempel. p. 182.
58. I særdeleshed broderlig kierlighed uden for-
skiel. p. 183.
59. Den broderlige kierlighed maae ikke søge sit
eget, og hvorledes denne gaaer for den kier-
lighed, man har til sine blods forvan-
ter. pag. 186.
60. Den broderlige kierlighed kommer inden af
hiertet, ligesaavel som den naturlige slegt-
skabs kierlighed. p. 188.
61. Hvorledes den broderlige kierlighed er et vid-
nesbyrd paa naaden: og om verdens had i
mod de troende. p. 191.
62. Det fierde særdeles kiende-tegn er ydmyghed.
Denne ydmyghed lader sig først see i at kien-
de sin uformue, i alt det, som vi giøre, baade
i og efter gierningen. p. 195.
63. At det er fornødent, at henviise al roes til Gud,
og at forhindre, at ey andre tilskrive os no-
get. Christi art og satans art. p. 197.

64. Modstand imod fristelser af egen ære, naar noget got er forrettet. p. 203.

65. Ydmyghed viiser sig, for det andet, i at ikke søge sin egen ære, naar man forretter saadanne ting, af hvilke vi ikke kand faae nogen ære, ey heller vil tage imod nogen. Hvorledes det gode, som vi gjøre, skal enten skules, eller gjøres offentlig. p. 205.

66. Ydmyghed viiser sig for det tredie deri, at man af hiertet under andre ogsaa deres ære. p. 212.

67. Ydmygheden viiser sig, for det fierde, i at bekiende sine egne feil og forseelser, og deri, at man villig og lydagtig antager andres bestraffelse. p. 214.

68. Ydmygheden viiser sig, for det femte, derudi, at man bekiender og vedstaaer, hvem vi har lært noget got af. p. 219.

69. Hvorledes ydmygheden viiser sig ogsaa i udvortes ting, som i klædedragt og saadant mere: hvorledes man kand gjøre for lit og formeget deraf. pag. 221.

70. Erindring om af hvad aarsag og i hvad tilfælde man maae bruge noget, som skinner og seer prægtigt ud, uden at beskadige sin ydmyghed. p. 227.

71. Det femte besynderlige kiende-tegn er taalmodighed. Denne taalmodighed lader sig først deraf kiende, naar vi gierne gjøre Guds villie, endskiønt vi og tillige lide derover det, som vi ellers kunde være fri for. Den naturlige taalmodighed. p. 235.

72. Taalmodighed lader sig, for det andet, see i den glæ-

glæde man har over lidelserne. Tre adskillige grader i taalmodigheden. p. 241.

73. Taalmodigheden lader sig, for det tredie, kiende i den almindelige menniskelige lidelse. p. 246.

74. Om fornoyelighed med Guds villie i lidelserne. Hvorledes man maae bruge midler imod lidelserne. p. 252.

75. Bestandighed udi taalmodigheden. Deres opmuntring, som har ladet sig overvinde af utaalmodighed. p. 255.

76. Det siette besynderlige kiende-tegn er vor egen-villies fornægtelse. Den samme viiser sig deri, for det første, at man og foretager sig det, som man selv har ingen lyst til, eller som er den gamle Adam meget imod. p. 258.

77. Hvorledes den egen-villies fornægtelse viiser sig, for det andet, i det man i tvilagtige ting overgiver sit forsæt til andre upartiske menniskers mening og betænkning. p. 260.

78. Vor egen-villies fornegtelse viiser sig, for det tredie, i at aflegge det man er vant til. pag. 263.

79. Vor egen villies fornegtelse viiser sig, for det fierde, i at være redebon til at giøre sin pligt saa vel imod faa, som imod mange. p. 265.

80. Vor egen villies fornegtelse viser sig for det femte i beredvillighed til at giøre alle tider det samme igien, som vi har giort. p. 267.

81. Vor egen-villies fornægtelse viiser sig for det siette i villighed til at lade andre domme over det, som vi giøre, eller har giort. Hvad egensindighed er. p. 268.

82. Det syvende særdeles kiendetegn er glæde. Hvorledes den er en virkning af naaden. p. 272.

83. Det

83. Det ottende besynderlige kiendetegn er bønnen. Hvorledes man kand kiende hvilken bøn der er virket af naaden, eller ikke. p. 274.
84. Hvad det heder, at bede efter Guds villie. Om den nøysomhed, som vi skal have, naar Gud nægter os det, som vi har bedet om. p. 277.
85. Denne Afdeelung handler om saadanne bønner, hvori vi bede om det, som vi ingen nytte kand have af. p. 281.
86. Det niende særdeles kiendetegn er, naar man bruger kreaturene med nøysomhed, og vogter sig for overflødighed. Af hvad for betragtninger det skal skee. p. 283.
87. Om forsigtighed i at prøve sig, og hvor svart det er. p. 290.
88. Om at tage sig vare for sikkerhed. p. 292.
89. Naar man vil prøve sig, skal man tage flere kiendetegn tilsammen. p. 294.
90. Hvorledes man skal anse en sag, naar kiendetegnene ere tvilagtige. p. 295.
91. Man har at vogte sig, at de skrøbelige ikke nedslaaes, i det de prøve sig. Aarsagerne til saadan skrøbelighed eller anfægtning. pag. 296.
92. Man har ikke just behov, at tage alle kiende-tegn for det første tilsammen. p. 298.
93. Den 95. Afdeeling. p. 300.
94. For det tredie, hvormed man kand trøste sig, naar fornemmelsen er borte. p. 302.
95. En erindring for dem, som altid mene, at de gaaer tilbage i deres christendom, fordi de i deres prøvelse finder altid flere feil hos sig. p. 304.
96. Den nødvendige forsigtighed, som de maae have, der omgaaes med anfægtede menniskker. p. 307.
97. Hvor-

97. Hvorledes man skal vogte sig for, at hofmode sig enten for Gud eller menniskene af det gode, som vi kand have giort, eller fundet hos os. p. 309.

98. Det er fornoden at paakalde Gud om hans lys til at prove os efter. p. 311.

Det første Anhang, som indeholder en samvittigheds provelse for alle dem, som lever og ere i de tvende høye øvrigheds stænder, den gieistlige og verdslige, om og hvor vit det klagemaal over den fordervede christendom angaaer dem. p. 314.

Det andet Anhang: Nogle steder af Taulers skrifter. p. 358.

Af den tydske Theologie. p. 370.

Af Thomas de Kæmpis. p. 380.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-2408/fragment/page=0509

38 10 / i, 16

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-2408/fragment/page=0510

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-2408/fragment/page=0511